

ferbytani textus similem errorem habet, hoc eo sit quod hæc quoque recensio Adamo ascribenda non est.

Notandum etiam est nullum afferri posse argumentum quo probetur textum illum codicis 4 curis secundis politum vel sæculo duodecimo cognitum fuisse. Neque Annalista Saxo, neque Helmoldus eo usi sunt, quamvis scholia plurima ad Adamum operibus suis ipsis fere verbis vix mutatis inseruerint. Objiciat mihi forsitan aliquis res gestas in codice 4.

A l. II, c. 42 ab Helmoldo non solum eodem falso ordine chronologico tradi, sed etiam ab eo narrari filium ducis Winulorum a Saxonibus *Canem* esse appellatum. Sed scriptor codicis 4 æque atque Helmoldus hanc lectionem in antiquis Adami codicibus invenire potuit. Nec plane incredibile nobis videtur scriptori codicis 4 Helmoldi Historiam cognitam fuisse, cum de vocabulo *Canis* fusius omnino hic agat.

MAG. ADAMI

GESTA

HAMMABURGENSIS ECCLESIAE PONTIFICUM,

EDENTE V. CL. JOAN. LAPPENBERG

REIPUBLICÆ HAMBURGENSIS TABULARIO.

Monumenta Germaniæ historica, Script. tom. VII, pag. 280.)

INCIPIUNT CAPITULA ¹.

<p>1. Descriptio Saxonie. <i>Hystoriam.</i>
 2. Descriptio Saxonie. <i>Nobilissimi.</i>
 3. Qui mortales primi incoluerunt Savoniam. <i>Querentibus.</i>
 4. Item de genere Saxonum. <i>Saxonum.</i>
 5. De legibus et moribus Saxonum. <i>Generis.</i>
 6. Quomodo gens Saxonum fidem suscepit. <i>Qualiter.</i>
 7. Martirium santi Bonifacii in Fresia. <i>Primus.</i>
 8. Bonifacio Willehadus succedit. <i>Post passionem.</i>
 9. Divisio Saxonie in episcopatus. <i>In nomine.</i>
 10. Obiit sanctus Willehadus. <i>Sedit igitur.</i>
 11. Willehado Willericus succedit. <i>Proximum.</i>
 12. Ansgarius Danis ac Sueonibus prædicare incipit. <i>Ludwicus.</i>
 13. Ansgarius in Hamburg primus archiepiscopus ordinatur. <i>Tunc imperator.</i>
 14. Ansgarius nunc Danis nunc Transalbianis prædicat. Sueonibus episcopum mittit. <i>Ansgarius.</i>
 15. Willericus, Bremensis episcopus, moritur. <i>Interea.</i>
 16. Willerico Leudericus ordine tercius succedit, et de Ansgario episcopo. <i>Leudericus.</i>
 17. Dani Fresones tributo subiciunt, Hamburg exurunt, Coloniam obsident. <i>Interea.</i></p> | <p>B 18. Ludwicus imperator obit, et regnum dividitur. <i>Anno.</i>
 19. Ansgarius cenobium exstruit, Danis ac Sueonibus prædicatores mittit, Brema pellitur. Episcopus Brema moritur. <i>At ille.</i>
 20. Ansgarius Bremensem episcopatum suscipit. <i>Tunc Ludwicus.</i>
 21. Anogarius Horicum, regem Danorum baptizat. <i>Sanctus itaque.</i>
 22. Ansgarius Sueonibus predicare vadit. <i>Quibus.</i>
 23. Hamburg et Brema unus episcopatus fiunt. <i>Interea.</i>
 24. Ansgarius regem Danorum christianos persequentem prædicatione placat. <i>Post hec.</i>
 25. Ansgarius corpus sancti Willehadi transfert. <i>Ipsè.</i>
 26. Mencio bonorum operum Ansgarii. <i>Interea.</i>
 27. Ansgarius obit. Rimberty succedit. <i>Supervixit.</i>
 28. Consecratio Rimberty. <i>Sanctus Rimberty.</i>
 29. Rimberty paganus predicat. <i>Preterea.</i>
 30. Legati cesaris et Danorum ad Egdoram pacem jurant. <i>Qui reges.</i>
 31. Ludwicus cesar obiit. Dani Saxoniam vastant Coloniam et Treveros incendunt. Aquisgrani pa-</p> |
|---|---|

VARIAE LECTIONES.

¹ *Hic ordo capitulorum non reperitur nisi post prologum in cod. Guelferbytano.*

- m stabulum equis faciunt. Ludwicus de eis A
nphat. Anno.
emensis episcopus captivos redimit. Quid
n.
rita Rimberti episcopi. *Nec incongruum.*
m merita Rimberti. *Frustra.*
raculum ejus in Sleswich. *Erat igitur.*
m de bonis operibus ejus. *Et quia.*
de supra et de obitu ejus. *Senodochium.*
sgarius Rimberto succedit. *Adalgarius.*
nsecratio Ansgarii. *Ferulam.*
nulfus rex Danos sternit. *De hystoria.*
ntencio Coloniensis episcopi ac Bremensis.
vi.
rmosi pape et Arnulfi imperatoris obitus.
otio Ungrorum. Persecutio ecclesiarum. Obi-
Adalgarii. *Anno secundo.*
algario Hogerus succedit, qui et in brevi post
itur. *Hogerus.*
gero Reginwardus succedit, qui et ipse paulo
obiit. *Reginwardus.*
ginwardo Unni succedit. Gurm, rex Dano-
, christianos persecuitur. *Unni.*
nricus imperator Ungros, Boemos, Sorabos
clavos gravi bello percussit, Danos cum exer-
invadit. *At vero.*
ni Danis prædicat, de Dacia ad Sueones per-
Tunc beatus.
ni Sueonos ad fidem revocat. *In eo portu.*
ni in Sueonia moritur. *Perfecto.*
aldagus Unni succedit. Otto cesar Daniam
at, Danos ad fidem cogit. *Adaldagus.*
to cesar Sclavorum populos suo imperio tri-
o et fidei christiane subicit. *Ferunt eciam.*
e Adaldago episcopo. *Nempe.*
to cesar Saxoniam Hermanno cuidam com-
it. *Post hec.*
moribus et operibus Hermanni. *Vir iste.*
to cesar Leonem papam constituit, *Igitur*

to quinquennium in Italia facit. *Eo tempore.*
aldagus ab Italia rediens Benedictum papam
m ducit. *Reversus.*
reliquias sanctorum plurimas. *Archiepisco-*

nodochii, quod est Bremis, curam habuit.
ique.
to cesar Magedeburgh Sclavis metropolem
t. *Ipsa tempore.*
e suffraganeis Magedeburgensis archiepis-
i. *Magedeburgensi.*
e orientali limite Saxonie. *Invenimus.*
e natura et populis Sclavanie. *Hec ille.*
slavania.
ter quos medii.
tra Leuticios.
toni magno morienti Otto medianus succedit,
- cui mortuo Otto tercius succedit. *Anno pontificis.*
68. Danorum rex fidem Christi benigne suscepit.
Haroldus.
69. Adaldagus in Dania plures episcopos ordinat.
Adaldagus.
70. Christianitas in Dania turbatur, et Adaldagus
decedit. *Novissimis.*
71. Adaldago Libencius succedit. Rex Danorum
christianos persecuitur. *Libencius.*
72. Sueones optinent Daniam. *Tunc potentissimus.*
73. Sueones et Dani Saxones quosdam bello vin-
cunt. *Ferunt.*
74. Vindicta Saxonum in Sueones et Danos. *Quam*
plagam.
75. Pirate crebros excursus faciunt. *Ex illo.*
76. Sueno exul Norvegia et Anglia pellitur. *Post.*
77. De Popone et duobus miraculis que fecit.
78. *Alii dicunt.*
79. Ericus rex baptizatur. *Ericus igitur.*
80. Obitus Erici, cui Sueno succedit in regem. *Post*
mortem.
81. Nordmanni struuntur a Danis. *Audiens.*
82. Gotebaldus quidam Sueonibus predicat et
Nordmannis. *Quo interfecto.*
83. Sclavi christianos persecuntur. *Interea.*
84. Ma(r)tyria christianorum. *Apud Hamburg.*
85. Libencius in Daniam episcopos ordinat et post
breve moritur. *Hec facta.*
86. Libencio Unvanus succedit. *Unvanus.*
87. Unvanus Nordmannis et Sueonibus doctores
mittit. *Ad cujus.*
C 88. De muneribus Unvani. *Unvanus.*
89. Dani Angliam navigant. *Sueno rex.*
90. Chnut triennio Angliam oppugnat. *Triennium.*
91. Chnut regnum et uxorem Adelradi accepit.
Chnut.
92. Chnut episcopos in Daniam ducit ab Anglia.
Victor.
93. Cesar Conradus cum rege Danorum pacem fa-
cit. *Anno pontificis.*
94. Knut et Olaf reges continue bellant. *Inter.*
95. Unvanus Hamburg renovat. *Eo tempore.*
96. Martirium Olavi regis. *Olaf.*
97. Martirium Wolfredi. *Per idem.*
98. Unvano Libencias succedit. *Libencius.*
99. Knut tria regna possedit. *Tempore illo.*
D 100. Trans Albiam pax fuit. *Archiepiscopus.*
101. Libencius obit. *Interea.*
102. Hermannus succedit et post breve moritur.
Hermannus.
103. Ezelinus² succedit. *Ezelinus.*
104. *Hec dur: Breme.*
105. *Trans Albiam suo.*
106. Archiepiscopus episcopos in Daniam mittit.
Archiepiscopus.
107. Imperator obit et de regibus septentrionis.
Anno pontificis.

VARIAE LECTIONES.

7. Bezelinus.

108. Item de regibus aquilonis. *Post cujus.*
 109. De Suein juniore. *Illo tempore.*
 110. *Alebrandus archiepiscopus* ³.
 111. Magnus Norvegiam et Daniam possedit. *Interea.*
 112. Pyrate cadunt. *Ipsa tempore.*
 113. Suein in Daniam redit.
 114. Archiepiscopi et Magni colloquium. *Victor.*
 115. Imma obit. *Et hec.*
 116. Domus sancti Petri ardet. *Anno archiepiscopi.*
 117. Obitus Alebrandi archiepiscopi. *Archiepiscopus.*
 118. Adalbertus succedit. *Adalbertus.*
 119. *De cujus viri.*
 120. *Erat nimirum.*
 121. *Anno ordinationis.*
 122. *Et quoniam magnus.*
 123. *Expediciones vero.*
 124. *Henricus rex.*
 125. *Post hæc imperatorem.*
 126. *Metropolitanus autem.*
 127. *Alia etiam plurima.*
 128. *Et rex* ⁴ *quidem.*
 129. Magnus de Dania pellatur. *Magnus eo.*
 130. Arusie ecclesia incenditur Sleswigh depredatur. *Haroldus quidam.*
 131. Angli Danos reges pellunt. *Simul eo.*
 132. De heretico episcopo. *Cum hec ibi.*
 133. Gude regina exenia mittit archiepiscopo. *Legatos.*
 134. Amazones veneno Sueones occidunt. *Interea Sueones.*
 135. De crudelitate Haroldi. *In Nordvegia.*
 136. Reconciliacio archiepiscopi et regis Danorum. *Hinc apud.*
 137. De potencia Godescalci. *Trans Albiam.*
 138. Cenobia fiunt in Sclavania. *Igitur omnes.*
 139. Archiepiscopus episcopos ordinat Sclavus. *Gratulabatur.*
 140. Bella Sclavorum. *Per idem.*
 141. De avaricia Saxonum. *Audivi etiam.*
 142. Islani, Gronlani, Orchardum legati, archiepiscopum expetunt. *Hec dum.*
 143. Unus episcopatus in Dania distribuitur in quatuor. *In diebus.*
 144. *Tocius itaque.*
 145. *Nam et dux.*
 146. Cesar Henricus Goslariam fundat. *Eo tempore* ⁵. **D**
 147. Concilium generale apud Magunciam. *Tunc habita.*
 148. Aput papam et cesarem Adalbertus magnus est. *De qua.*
 149. *Quid loquar.*
 150. *Metropolitanus.*
 151. *Interea condicionibus.*
 152. *Coloniensis enim.*
- A** 153. *Noster vero.*
 154. *Tunc igitur.*
 155. *Quibus accesserunt.*
 156. *Ad gloriam* ⁶.
 157. *Ex quibus.*
 158. *Dux avaricie.*
 159. *Anno pontificis.*
 160. *Tunc comes.*
 161. *Archiepiscopus eo.*
 162. *Potuit ecclesia.*
 163. *At ille.*
 164. *Audientes autem.*
 165. *Magnus igitur.*
 166. Godescalcus princeps cum aliis martir *Hec nobis.*
- B** 167. Martirium Joannis episcopi. *Johannes.*
 168. Excidium Hamburg et Sleswigh. *Et illi*
 169. Angli bellant. *Eodem.*
 170. Lueones bellant. *In Suedia* ⁷.
 171. De Suein rege Danorum. *Illo tempore.*
 172. *Interea noster.*
 173. *Quod autem.*
 174. *Germanus.*
 175. *Dicunt.*
 176. *Tercia.*
 177. *Præterea.*
 178. *Querebatur.*
 179. *Postremum.*
 180. *Quibus.*
 181. *Tunc.*
- C** 182. *Hujus.*
 183. *Cernens* ⁸.
 184. *Multo.*
 185. Colloquium cesaris cum rege Danorum, *sit hoc.*
 186. *Itaque.*
 187. *Signa.*
 188. *Hanc.*
 189. *In diebus.*
 190. *Quatuordecim.*
 191. *Interea.*
 192. *O fallax.*
 193. *Obiit autem.*
 194. *Preter libros.*
 195. *Igitur corpus.*
 196. *Ferunt enim.*
 197. *Cujus rei.*
 198. *Nam et alia.*
 199. *O quociens.*
 200. *Ignosce queso.*
 201. *In legatione.*
 202. *Archiepiscopus.*
 203. *Quorum speciosa.*
 204. Alexander scribit episcopo.
 205. *Adalbertus sancte.*

VARIE LECTIONES.

³ Leg. archipresul. ⁴ Leg. res. ⁵ Leg. Ea tempestate. ⁶ Leg. Adglorians. ⁷ Leg. In Sueonia. *Cerneris Conf. var. lect.*

06. De episcopis quod domnus Adalbertus diversis regionibus constituit. *Ipsi vero.*

207. *Eodemque studio.*

Descriptio insularum aquilonis.

208. De Jutland et episcopatibus in ea. *Provincia Danorum.*

209. Jutland olim duos episcopatus habuit. *Postea vero.*

210. De tribus Danie episcopis et de Eligland insula. *Archiepiscopus vero.*

211. De Fiune insula. *Fiunis.*

212. De Seland insula. *Seland.*

213. De auro Danorum. *Aurum.*

214. De Skania. *A Seland.*

215. De episcopatu Scanie. *In eadem.*

216. De Eginone postea Scanie episcopo. *Fertur.*

217. De natura Baltici maris. *Nunc autem.*

218. De longitudine ejus. *Quod autem.*

219. De latitudine ejus. *Latitudinem.*

220. De gentibus circa mare Balticum. *Hunc, inquit.*

221. Gentes ad austrum hujus freti. *Itaque primi.*

222. Gentes aquilonales ejus. *At vero.*

223. Nomina insularum multarum. *Multe sunt.*

224. De Estland insula. *Preterea.*

225. De Fembre insula. *Ille autem.*

226. De Rivi⁹ et Rami insula. *Altera est.*

227. De Semland insula et martirio Adalberti episcopi. *Tercia est.*

228. De Amazonibus, Cynocephalis, Alanis, Macrobiis et aliis monstris. *Sunt et alie.*

229. Item de Baltico freto et abbate Hiltino. *Hec habui.*

A *Hactenus de insulis Danorum. Nunc de insulis Sueonum sive Normannorum.*

230. De Sueonia et moribus gentium. *Transeuntibus.*

231. De multitudine Sueonum. *Populi.*

232. De episcopis Suconum. *Ex ipsis.*

233. Descriptio Sueonie et monstra quedam. *Igitur ut.*

234. De supersticionibus Sueonum. *Nobilissimum.*

235. De sacerdotibus, festis et donis Sueonum. *Omnibus itaque.*

236. Miraculum quoddam. *In eadem.*

237. De Adalwardo episcopo. *Quibus miraculorum.*

238. De Adalwardo et Eginone episcopis et rege Stenkel.

De Norvegia.

B 239. De Norvegia et moribus gentis. *Nordmannia.*

240. De bene Christianis et magis in Norvegia. *In multis.*

241. De Trondem metropoli et Olavo martire. *Metropolis.*

242. De primis in Norvegia episcopis. *In Nordmannia.*

243. De Orchardibus insulis. *Post Nordmanniam.*

244. De insule Tyle et populis in ea. *Insula Tyle.*

245. De Gronland insula. *Sunt autem.*

246. De Halagland insula. *Tercia est.*

247. De Winland. *Preterea.*

248. De quibusdam navigantibus. *Item retulit.*

249. Item de eisdem. *At jam.*

250. *Sunt et alia.*

C 251. *Hæc sunt que.*

252. *Ecce illa ferocissima.*

EXPLICIUNT CAPITULA.

M. ADAMI GESTA HAMMABURGENSIS ECCLESIAE PONTIFICUM¹⁰.

Beatissimo patri et electo celitus archiepiscopo Hammaburgensi¹¹ LIEMARO A., minimus¹² sanctæ Bremensis ecclesiæ canonicus, integræ devotionis parvum munus.

Cum in numerum gregis vestri¹³, pastor evangelice, nuper¹⁴ a decessore¹⁵ vestro colligerer (84), sedulo operam dedi, ne proselitus et advena tanti muneris beneficio ingratus existerem. Mox igitur¹⁶ ut oculis atque auribus accepi (85) ecclesiam vestram¹⁷ antiqui honoris privilegio nimis extenuatam¹⁸, multis egere constructorum manibus, cogitabam diu, quo laboris nostri¹⁹ monumento, exhaustam viribus matrem potuerim juvare. Et

ecce occurrunt²⁰ michi plurima, interdum legenti vel audienti facta ab antecessoribus vestris²¹, quæ tum sui magnitudine, tum ecclesiæ hujus necessitate videantur digna relatu. Sed quoniam rerum memoria laet, et pontificem loci hystoria non est tradita litteris, fortasse dixerit aliquis; aut²² nichil eos dignum memoria fecisse in diebus suis, aut si fecerant²³ quippiam, scriptorum qui hoc posteris traderent diligentia caruisse. Hac ego necessitate persuasus, appuli me ad scribendum de Bremensium sive Hammaburgensium serie præsulum, non alienum credens meæ devotionis officio seu negotio vestræ²⁴ legationis, si, cum sim filius ecclesiæ,

VARIAE LECTIONES.

⁹ *Lege Runi.* ¹⁰ *Inscriptio deest in 1. Incipit prologus (prologumen 2 a.) canonici cujusdam bremensis in gesta pontificum bremensium 2. 2 a. Incipit Hammaburgensis hystoria 4. ¹¹ Hamburgensi 2. 2 a. s. semper. ¹² Ai mimus corr. Aimundus 2 a. ¹³ nostri 1. ¹⁴ nuper deest. 1. nunc 2 a. ¹⁵ predecessore 4. ¹⁶ ergo 2 a. sæpius. ¹⁷ nostram 3. ¹⁸ attenuatam M. ¹⁹ vestri 5. ²⁰ occurrit 1. 2. 4. occurrit corr. occurrunt 2 a. ²¹ nostris 2 a. 3. ²² ut 1. ²³ fecerint 2 a. 3. ²⁴ nostræ 3. dato 2 a, e corr.*

NOTÆ.

(84) Sc. anno 1068.

(85) *Oculis accipere Vig. Æn. l. iv, 531.*

sanctissimorum Patrum, per quos ecclesia exaltata et christianitas in gentibus dilatata est, gesta revolve²⁵. Ad quod nimirum valde arduum et viribus meis²⁶ impar onus²⁷, eo majorem flagito veniam, quoniam²⁸ fere nullius²⁹ qui me præcesserit³⁰ vestigia sequens, ignotum iter, quasi palpans³¹ in tenebris, carpere (86) non timui, eligens in vinea Domini pondus diei ferre³² et æstus, quam extra vineam ociosus stare (*Matth.* xx, 3, 12). Tuo igitur, sanctissime præsul, examini audacter incepta committo: te³³ iudicem simulque defensorem imploro, sciens tibi pro sapientia tua nichil dignum posse deferri: qui decurso mundanæ prudentiæ stadio³⁴, ad studium divisæ philosophiæ majore gloria nunc ascendisti³⁵, terrena despiciens, et sola meditans celestia³⁶. Cumque doctrina et veritate, hoc est verbo et exemplo pastoralis, facile³⁷ multos excellas, præcipua est in virtutibus tuis humilitas, quæ omnibus te communem faciens, michi quoque fiduciam dedit, qua balbuciens audeam cum philosopho loqui, et Saul inter prophetas (*I Reg.* x, 12; xix, 24), videri. Scio tamen aliquos, ut in novissimis³⁸ rebus fieri consuetum est, adversarios michi non defuturos, qui dicant hæc ficta et falsa veluti somnia Scipionis a Tullio meditata? dicant etiam si volunt per eburneam portam Maronis egressa (*Æneid.* vi, 898, seq.). Nobis præpositum est non omnibus placere, sed tibi, pater, et ecclesiæ tuæ; difficillimum est enim invidis placere. Et quoniam³⁹ sic emulorum cogit improbitas, fateor tibi⁴⁰, quibus ex pratis defloravi hoc sertum, ne dicat⁴¹ specie veri captasse mendacium: itaque de hiis quæ scribo, aliqua per scedulas⁴² dispersa collegi, multa vero mutuavi de hystoriis⁴³ et privilegiis Romanorum, pleraque omnia⁴⁴ seniorum, quibus res nota est, traditione didici, testem habens veritatem, nichil de meo corde prophetari⁴⁵, nichil temere definiri; sed omnia quæ positurus sum certis roborabo⁴⁶ testimoniis, ut si michi non creditur, saltem auctoritati fides⁴⁷ tribuatur. In quo opere talibusque ausis (*Æneid.* ii, 535) sciant

omnes, quod nec laudari cupio ut historicum improbari metuo ut falsidicus⁴⁸; sed quæ ego non potui, melius scribendi ceteris m reliqui. Ab introitu igitur⁴⁹ sancti Will cum Saxonia tota et armis subacta Franco divino cultui mancipata est, ordiens, in tartari ingressu pono metam libelluli, simul contentis Dei misericordiæ supplicans, ut, quæculo suo diu erranti et afflicto pastorem committat etiam tua opera tuisque diebus ea quæ nos prava sunt⁵¹ corrigi et correctam perpetuari. Ad hæc⁵² quæ in gentium conversionibus⁵³ tuis strenue dudum incepta te, qui hereditariam predicandi legationem des in totam septentrionis latitudinem (87) perfici concedat Jesus Christus dominus noster. Amen⁵⁴.

1. ([1.] Cap. 1.) Historiam Hammaburgensis ecclesiæ scripturi⁵⁵, quoniam Hammaburg⁵⁶ quondam⁵⁷ Saxonum civitas erat, nec decens aut vacuum fore⁵⁸ putamus, si per gentem Saxonum et naturam ejusdem provincie mus ea quæ doctissimus vir * Einhardus⁶⁰ non obscuri auctores⁶¹ reliquerunt in suis⁶². *Saxonia*, inquiunt, *pars non modica mania, et ejus quæ a Francis incolitur dicitur lato putatur habere, cum ei longitudine per consimilis* (88). Posito ejus recte metientil gona videtur; ita ut primus angulus in septentrione porrigitur usque ad Renum⁶³ flumen, secundus vero inchoans⁶⁴ a maritimis Hadelobe⁶⁵ retro longo secus Albiam limite protenditur in orientem usque ad Salam fluvium. Ibi est angulus Itaque ab angulo in⁶⁶ angulum habes⁶⁷ in diebus, præter eam partem Saxonie, quæ supra Albiam incolitur a Sorabis (89), infra a Nordalbingis. Saxonia viris, armis et inclita (90). Excepto quod raris intumescit cuncta tota fere⁶⁸ declivis in planitiem considerat. Sola caret vini⁶⁹ dulcedine alia omnia fert

SCHOLIA.

* Schol. 1. Einhardus ex capellanis Karoli imperatoris, vitam ejus descripsit et bella Saxonum

VARIE LECTIONES.

²⁵ revolvero *Lind.* 2 *da. edit.* ²⁶ meis *deest* 1. ²⁷ opus 2 *a.* ²⁸ quo 2. 3. 4. ²⁹ nullus 1. ³⁰ præ-
³¹ palpans *deest* 1. ³² d. pondus aliquod ferre d. 2 *a* potius aliquod p. d. ferre 3. ³³ ut 1. ³⁴ si
³⁵ nunc asc. gloria 4. ³⁶ celestia meditans 4. ³⁷ facere 2. ³⁸ ita 1. novis reliqui. ³⁹ qui 2 *a.*
corr. tamen 2 *a.* ⁴¹ dicat 1. ⁴² cedulas 2 *a.* ⁴³ de h. mutuavi 4. mutuatus 3. ⁴⁴ pleraque quasi
2 *a.* ⁴⁵ propalari 5. ⁴⁶ roborata 3. narrabo 1. ⁴⁷ fides *deest* 5. ⁴⁸ falsiloquus 3. ⁴⁹ igitur *deest* 4.
Eginhardi 3. ⁵¹ sunt prava 4. ⁵² hæc 3. ⁵³ prædecessoribus 4. ⁵⁴ Amen *deest* 1. 2. Explicit prologus
2. ⁵⁵ scriptori 1. ⁵⁶ Hamburg 2. Hamburg 3. ⁵⁷ quondam *deest* 3. ⁵⁸ an 1. ⁵⁹ sorte 2. ⁶⁰ Eginhardus
⁶¹ actores 2. ⁶² in s. s. reliquerunt 4. ⁶³ Renum 2. 3. 4. *semper.* ⁶⁴ inchoans 3. ⁶⁵ Hadeloe 4. ⁶⁶
⁶⁷ habet 3. habens 5. ⁶⁸ vero 2. 3. 4. ⁶⁹ viri (*manu. sec. vini*) 1. ⁷⁰ In 2 *a.* hoc scholionita legitur
Einhardus unus ex c. Caroli magni vitam c. et bella contra Saxones d.

NOTÆ.

(86) *Iter carpere* Horat. Serm. l. i, 5, v. 95.
(87) Hanc legationem cum pallio Liemaro concesserat papa Alexander II 1075, Febr. 2.
(88) *Saxonia* — *consimilis* sunt verba Eginhardi in *Vita Caroli*, cap. 15.
(89) Sorabos in Saxonia collocari, manifestus

D Adami error est. V. Eginhardi Ann. a. 782.
(90) *Vivis armis* — *inclita* sapit Sallustius in *Bello Jugurth.*, c. 53, *armis virisque optatis* Conf. ibidem c. 58, 85.
(91) Id est *aspicitur*, esse videtur.

cessaria. Ager ubique fertilis, compascuus (92) et silvestris; qua Thuringeam⁷¹ accedit aut Salam vel Renum fluvios⁷², ibi prorsus opimus. Ceterum juxta⁷³ Fresiam⁷⁴ palustris, et aridus propter⁷⁵ Albiam, degenerat aliquantum⁷⁶. Jocunda⁷⁷ ubique nec minus⁷⁸ oportuna provinciam rigat⁷⁹ amnium⁸⁰ copia⁸¹.

2. ([2.] Cap. 2.) Nobilissimi Saxoniae fluvii sunt Albis. Sala, Wisara⁸², qui nunc Wissula (93) vel⁸³ Wirraha⁸⁴ nuncupatur. Is in Thuringiae⁸⁵ saltu fontem habet, quemadmodum et Sala: deinde mediam cursu pertransiens Saxoniam, in vicinia⁸⁶ Fresonum sortitus occasum (94). Verum maximus Albis, qui nunc Albia nomen habet, etiam⁸⁷ Romanorum (95) testimonio predicatur, cujus ortum fuerunt trans Bohemiam⁸⁸, mox Slavos⁸⁹ dirimit a Saxonibus. Juxta Magdeburg⁹⁰ in se recipit Salam fluvium, nec longe ab⁹¹ Hammaburg ipse Albia mergitur⁹² in oceanum⁹³. [Quartus ex magnis Saxoniae fluminibus est Emisa, qui⁹⁴ Westphalos⁹⁵ a reliquis illius provinciae dirimit populis. Isque oritur in saltu Patherburnensi⁹⁶ (96); currit autem per medios Fresonum terminos in oceanum Britannicum⁹⁷.]

3. ([3.] Cap. 3.) Quærentibus autem qui mortales ab initio Saxoniam coluerint⁹⁸ (97), vel a quibus hæc gens primo sinibus egressa sit, compertum est nobis ex multa lectione veterum, istam gentem, sicut omnes fere populos, qui in orbe sunt, occulto Dei judicio non semel de regno ad populum alterum fuisse translatos; et ex nomine victorum provincias quoque vocabula (98) sortitas. Quippe, si Romanis credendum est scriptoribus, primi circa Albiam et in reliqua Germania Svevi⁹⁹ habitaverunt¹⁰⁰ quorum confines¹⁰¹ erant illi¹⁰², qui dicuntur Driade¹⁰³, Bardi (99), Sicambri, Huni Wandali, Sarmatæ, Longobardi¹⁰⁴, Heruli, Dacæ, Marcomanni¹⁰⁵, Gothi¹⁰⁶, Nordmanni¹⁰⁷ et Sclavi. Qui propter inopiam soli natalis contentionesque domesticas, aut

sicut dicitur, minuendæ multitudinis causa¹⁰⁸ a loco suo egressi, totam simul Europam inundaverunt et Africam. De antiquitate vero Saxonum meminit Orosius et Gregorius Turonensis¹⁰⁹ ita: « Saxones¹¹⁰, inquit¹¹¹, gens ferocissima, virtute et agilitate terribilis, in oceani litore habitat, inviis inaccessa paludibus, quæ periculosam tunc Romanis sinibus eruptionem¹¹² medians, a Valeniano imperatore oppressa est (100). Deinde cum occuparent Gallias Saxones, a Syagrio, duce Romanorum, victi sunt¹¹³, insulæ eorum captæ (101). » Igitur Saxones primo circa Renum sedes habebant, [et vocati sunt Angli,]¹¹⁴ quorum pars inde veniens in Britanniam¹¹⁵, Romanos ab illa insula depulit. Altera pars Thuringiam oppugnans, tenuit illam¹¹⁶ regionem. Quod breviter conscribens Einhardus¹¹⁷, tali modo suam ingreditur historiam (102).

4. ([4.] Cap. 4.) Saxonum gens, inquit, sicut tradit antiquitas, ab Anglis Britanniae¹¹⁸ incolis egressa, per oceanum navigans, Germaniæ littoribus studio et necessitate quærendarum sedium appulsa est in loco qui vocatur Hadoloha¹¹⁹, eo tempore quo Theodericus¹²⁰, rex Francorum, contra Hirminfridum, ducem Thuringorum, generum suum, dimicans, terram eorum crudeliter ferro vastavit¹²¹ et igne. Et cum jam¹²² duobus præliis ancipiti pugna incertaque victoria miserabili¹²³ cæde suorum decertassent, Theodericus spe vincendi frustratus, misit legatos ad Saxones, quorum dux erat Hadugato¹²⁴. Ut¹²⁵ audivit causam adventus eorum, pollicitisque pro victoria cohabitandi sedibus¹²⁶, conduxit eos¹²⁷ in adiutorium. Quibus secum quasi jam pro¹²⁸ libertate et patria fortiter dimicantibus, superavit adversarios, vastatisque indigenis et ad internicionem pene¹²⁹ deletis, terram eorum juxta pollicitationem suam victoribus delegavit. Qui eam sorte dividentes, cum multi ex eis in bello cecidissent, et pro raritate eorum tota ab

VARIAE LECTIONES.

⁷¹ Thuringiam 4. Thiringiam 3. ⁷² fluvius 1. ⁷³ Juxta ceterum 1. ⁷⁴ Frisiam 3. *semper*. ⁷⁵ prope 5. ⁷⁶ aliquantulum 3. ⁷⁷ Jocunda 3. 5. ⁷⁸ mirum 2. 4. mirum quum 3. 5. ⁷⁹ riget 3. 5. ⁸⁰ animum 2. ⁸¹ copiam 1. ⁸² Wisuris 3. Wisura 4. ⁸³ qui n. Wisura vel 3. qui et 4. ⁸⁴ Wirraha 2. 2a. ⁸⁵ Thuringie 4. ⁸⁶ vicino 2. 4. ⁸⁷ et 3. ⁸⁸ Boemiam 1. (*ubi eadem manu Bohemiam*) 3. ⁸⁹ scavos. Slavos 4. *sæpius*. ⁹⁰ Magdeburgh 2. Magdaburg 4. ⁹¹ ab *deest* 1. ⁹² mergit 1. ⁹³ oceanum 3. 4. *semper*. ⁹⁴ que 2. 2a. ⁹⁵ Vestphalos 2. Westvalos 5. ⁹⁶ Padarb. 4. Pedarb. 3. ⁹⁷ Quartus—Britannicum *desunt* 1. ⁹⁸ coluerunt 5. ⁹⁹ Suevi 2. 3. 5. ¹⁰⁰ habitaverunt 3. ¹⁰¹ fines 1. ¹⁰² illi *deest* 2. 3. 4. ¹⁰³ Driades 3. 4. ¹⁰⁴ Langobardi 5. ¹⁰⁵ martomarng 1. ¹⁰⁶ Goti 2. ¹⁰⁷ Normanni 3. ¹⁰⁸ causa *deest* 1. ¹⁰⁹ G. Turonis et 0. 1. Turonensis *deest* 5. Saxonum 5. ¹¹⁰ inquit 2. 3. 4. ¹¹¹ *ita et Orosius*; irruptionem 2. 4. ¹¹² et *add.* 2. 3. 4. ¹¹³ *uncis inclusa desunt*. 1. ¹¹⁴ Britanniam 3. 4. ¹¹⁵ eam 5. ¹¹⁶ Einardus 2. *sæpius*. ¹¹⁷ Brintanniæ 1. ¹¹⁸ Haduloha 2. 3. Hatheloe 4. ¹¹⁹ Thiedricus 3. 4. Thidericus 5. ¹²⁰ vastasset 2. 2a. ¹²¹ jam *deest* 1. *male*. ¹²² mirabili 5. ¹²³ Hadugatus 4. Hadugoto *Transl.* ¹²⁴ ut *deest* *Transl.* Et ut. 3. ¹²⁵ promissisque p. v. habitandi *Transl.* que *deest* 3. ¹²⁶ eos *deest* 3. ¹²⁷ pro *deest* 1. *male*. ¹²⁸ fere 1. *male*.

NOTÆ.

- (92) Respexisse videtur pascua Saxonum communia. **D** *buerint*, etc.
 (93) Nomen *Visulæ*, quod Eginhardus in Vita Caroli, c. 15, tribuit Vistulæ, noster pro nomine *Visurgis* habuit. V. infra l. II, c. 78.
 (94) *Occasus* hic noster pro *ostio*.
 (95) V. c. Lucan. Pharsal. II, 51.
 (96) Der Teutoburger Wald.
 (97) Respexit noster verba Sallustii in Belli Jugurth., c. 13: *Sed qui mortales initio Africam ha-*
 (98) *Vocabuia*, id est nomina.
 (99) Druidas fortasse Adamus pro gente habuit, quos Lucanus (*Phars.* l. I. v. 448 450) cum Bardis nominant. Hos vero cum Bardorum populo circa Bardewik degente confundere videtur.
 (100) Sunt fere verba Orosii l. VII, cap. 32.
 (101) Ex Gregorii Turon. Hist. Francor. l. II, c. 19, coll. cap. 27 ita noster composuit.
 (102) V. Translationem S. Alexandri.

eis occupari non potuit, partem illius, eam maxime quæ respicit orientem, colonis tradebant singulis¹³⁰, pro sua sorte sub tributo¹³¹ exercendam; cætera vero loca ipsi possederunt.

5. A meridie quidem Francos habentes et partem Thuringorum, quos præcedens hostilis turbo non tetigit¹³², alveoque fluminis Unstrote dirimuntur; a septentrione vero Nordmannos, gentes ferocissimas; ab ortu solis Obodritos¹³³; et¹³⁴ ab occasu Frisos, a quibus sine intermissione vel federe vel concertatione necessaria finium suorum spacia¹³⁵ tuebantur. Erant enim inquieti nimis et finitimorum sedibus infesti¹³⁶, domi vero pacati et civium utilitatibus placida benignitate consulentes.

6. ([5.] Cap. 5.) « Generis quoque ac nobilitatis suæ providissimam curam habentes, nec facile ullis aliarum gentium vel sibi inferiorum conubiis infecti, propriam et sinceram, tantumque sui¹³⁷ similem gentem facere conati sunt. Unde habitus quoque ac magnitudo corporum comarumque color, sicut¹³⁸ in tanto numero hominum, idem¹³⁹ pene omnibus. Quatuor igitur differentiis gens illa consistit, nobilium scilicet et liberorum, libertorum¹⁴⁰ atque servorum. Et id legibus firmatum, ut nulla¹⁴¹ pars in copulandis conjugiiis propriæ sortis terminos transferat; sed nobilis nobilem ducat uxorem et liber liberam, libertus jungatur¹⁴² libertæ et servus ancillæ. Si vero quispiam horum sibi non congruentem¹⁴³ et genere præstantiorem¹⁴⁴ duxerit uxorem, cum vitæ suæ dampno componat. Legibus etiam ad vindictam malefactorum optimis abutebantur¹⁴⁵. Et multa utilia¹⁴⁶ atque secundum legem naturæ honesta, in morum probitate studuerunt habere; quæ eis ad veram beatitudinem promerendam proficere¹⁴⁷ potuissent, si ignorantiam creatoris sui non haberent et a veritate culturæ illius non essent alieni.

7. [6.] Coluerunt¹⁴⁸ enim eos qui natura non erant dii, inter quos præcipue Mercurium venerabantur, cui certis diebus humanis quoque hostiis litare consueverant. Deos suos neque¹⁴⁹ templis includere, neque ulla humani oris¹⁵⁰ specie assimilare, ex magnitudine et dignitate cælestium arbitrati sunt. Lucos ac¹⁵¹ nemora consecrantes deorumque nominibus appellantes, secretum illud sola reverentia contemplantur¹⁵². Auspicia et sortes quam

A maxime observabant. Sortium consuetudo simplex erat. Virgam¹⁵³ frugiferæ¹⁵⁴ arbori decisam, in surculos amputabant, eosque notis quibusdam discretos super candidam vestem temere¹⁵⁵ ac fortuito¹⁵⁶ spargebant; mox si publica consultatio fuit, sacerdos populi, si privata, ipse paterfamilias precatus Deos, celumque suspiciens ter¹⁵⁷ singulos tulit, sublatis¹⁵⁸ secundum impressam ante notam interpretatus est. Si prohibuerunt, nulla de eadem re ipsa die consultatio; si permissum est, eventuum adhuc fides exigebatur.

8. « Avium voces et volatus interrogare proprium erat illius gentis. Equorum quoque presagia ac motus¹⁵⁹ experiri, hinnitusque ac fremitus observare. Nec ulli auspicio major fides, non solum apud plebem, sed etiam apud proceres habebatur. Erat et alia observatio auspicio, qua gravium bellorum eventus explorare solebant. Ejus quippe gentis cum qua bellandum fuit, captivum quoquo modo interceptum, cum electo¹⁶⁰ popularium suorum, patriis quemque armis committere et victoriam hujus vel illius pro judicio habere. Quomodo autem certis diebus, cum aut¹⁶¹ inchoatur luna aut¹⁶² impletur, agendis rebus¹⁶³ auspiciatissimum¹⁶⁴ initium crediderint, aliaque innumerabilia¹⁶⁵ vanarum superstitionum genera, quibus implicati¹⁶⁶ sunt, observaverint, prætereo. Hæc vero ideo commemoravi, quo prudens lector agnoscat, a quantis errorum tenebris per Dei gratiam et misericordiam sint liberati, quandos eos ad cognitionem sui nominis lumine veræ fidei perducere dignatus est. Erant enim, sicut omnes¹⁶⁷ fere Germaniam incolentes, et natura feroces et cultui demonum dediti, veræque religioni contrarii, neque divina neque humana jura vel¹⁶⁸ polluere vel transgredi inhonestum¹⁶⁹ arbitrabantur. Nam et frondosis arboribus fontibusque¹⁷⁰ venerationem exhibebant. Truncum quoque ligni non parvæ magnitudinis in altum erectum sub divo¹⁷¹ colebant, patria eum lingua Irminsul¹⁷² appellantes, quod Latine dicitur universalis columpna, quasi sustinens omnia. » Hæc tulimus excerpta ex scriptis Einhardi¹⁷³ de adventu, moribus et superstitione Saxonum quam adhuc Sclavi et Sueones ritu paganico servare videntur.

9. ([7.] Cap. 6.) Qualiter autem gens dura Saxonum (103) pervenerit ad cognitionem divini nominis,

VARIE LECTIONES.

¹³⁰ singuli *Transl.* ¹³¹ redactis *addit* 2. 2a. ¹³² detegit 2. ¹³³ Ohodittos 1. ¹³⁴ et *deest* 3. ¹³⁵ spacia *deest* 4. ¹³⁶ infensi 3. ¹³⁷ sibi 2. 3. 4. ¹³⁸ tanquam *Transl.* ¹³⁹ est *addunt* 2. 3. ¹⁴⁰ libertinorum 1. *male*; libertorumque 3. 5. ¹⁴¹ ne ulla 3. ¹⁴² conjugatur 1. ¹⁴³ congruente 1. ¹⁴⁴ horum—præstantiorem *desunt* 3. ¹⁴⁵ utebantur 5 *Transl.* ¹⁴⁶ alia 3. ¹⁴⁷ sufficere 3. ¹⁴⁸ Noluerunt 1. *pictoris errore.* ¹⁴⁹ in *addit* 3. ¹⁵⁰ horis 2. ¹⁵¹ et I. 5. *male.* ¹⁵² contemplantur 1. *male.* ¹⁵³ virga 1. ¹⁵⁴ fructiferæ 2. 3. ¹⁵⁵ timere 1. ¹⁵⁶ fortuito 4. ¹⁵⁷ Idem 1. *male, ubi initium cap. 8, et male.* ¹⁵⁸ sublatisque *Transl.* ¹⁵⁹ monitu *Transl.* ¹⁶⁰ cum electo *deest* 1 *male.* ¹⁶¹ aut *deest* 3. ¹⁶² vel 3. 4. ¹⁶³ cum aut — rebus *desunt* 1. ¹⁶⁴ auspiciatissimum 2. 4. ¹⁶⁵ innumera *Transl.* ¹⁶⁶ impliciti 4. ¹⁶⁷ qui erant sicut *Transl. quod no mutavimus.* ¹⁶⁸ vel *deest* 5. ¹⁶⁹ honestum 2. 2a. ¹⁷⁰ que *deest* 1. ¹⁷¹ dio 3. ¹⁷² irme insul 2. Irminsul 3. ¹⁷³ Einhardi *deest* 3.

NOTÆ.

(103) *Saxonum pectora dura.* Poeta Saxo a. 772, y. 14.

Duritiam propter dicti cognomine Saxi. Alcwin. De pontific. eccles. Eborac. 47.

aut quibus prædicatoribus ad christianæ religionis normam (104) pertigerit ¹⁷⁴, explicare locus ¹⁷⁵ quærit, si prius de bello Karoli, quod cum Saxonibus longo tempore profligatum est, mentionem facimus et belli causas simul connectimus. Thuringi vel Saxones, itemque cæteræ quæ circa ¹⁷⁶ Renum sunt nationes, ex antiquo Francis tributariæ leguntur (105). Quibus deinde a regno eorum deficientibus Pippinus, genitor Karoli, bellum intulit, quod tamen filius ¹⁷⁷ peregit majore ¹⁷⁸ felicitate; de quo idem scriptor Heinhardus ¹⁷⁹ brevi epologo meminit dicens, (105): « Susceptum est igitur bellum adversum Saxones, quod magna utrimque animositate, tamen majore Saxonum quam Francorum dampno, per continuos triginta tres ¹⁸⁰ annos gerebatur: poterat siquidem citius finiri, si Saxonum hoc perfidia pateretur.

10. « Omnibus igitur qui resistere solebant profligatis et in suam potestatem redactis, ea conditio a rege proposita, et ab illis suscepta est, ut abjecto demonum cultu, relictisque patriis cerimoniis, christianæ fidei sacramenta susciperent. et Francis adunati, unus cum eis populus efficerentur ¹⁸¹. » Tractumque per tot annos bellum, ita constat esse finitum. Nunc autem spirituales ¹⁸² animarum triumphos ad scribendum succincti, prædicatoribus, de his ¹⁸³ qui ferocissimos Germaniæ populos ad divinam religionem perduxerint ¹⁸⁴, tale sumamus exordium.

11. ([8] Cap. 7.) Primus omnium qui australes Germaniæ partes, ydolorum cultui deditas, ad cognitionem divinæ ac christianæ religionis adduxit, C Winifridus erat natione Anglus, verus Christi philosophus, cui postea cognomentum ex virtute erat Bonifacius ¹⁸⁵. Et quamvis alii scriptorum vel Gallum in Alemanniæ ¹⁸⁶ vel Hemmerannum ¹⁸⁷ in Bajoaria ¹⁸⁸ sive Kyllanum in Francia ¹⁸⁹ seu certe Willebrordum ¹⁹⁰ in Fresia priores verbum Dei asserant prædicasse, hic tamen omnes alios, uti Paulus apostolus, studio ac prædicationis ¹⁹¹ labore (*I Cor. xv, 10*) antevenit. Ipse enim, ut in gestis

A stus legitur, apostolicæ sedis auctoritate fultus, legationem ad gentes suscepit, Teutonumque ¹⁹² populos, apud quos nunc et summa imperii Romani (107) et divini cultus reverentia viget ac floret, ecclesiis ¹⁹³, doctrina virtutibusque illustravit. Quorum ¹⁹⁴ etiam provincias in episcopatus distribuens, seorsum ¹⁹⁵ Francos eis ¹⁹⁶ Renum, Hessonos ¹⁹⁷ ac Thuringos, qui Saxonum confines sunt (108), primitivo quodam laboris sui fructu Christo et ecclesiæ copulavit. Tandemque a Fresonibus, quos jam ante ad fidem converterat, illustri martyrio coronatus est. Gesta ejus plenaria (109) manu a discipulis edita sunt, qui ¹⁹⁸ eum ferunt agonizasse cum aliis quinquaginta et amplius commilitonibus suis, anno ordinationis suæ 37. * Ipse est annus Dominicæ incarnationis 755, Pippini junioris ¹⁹⁹ 14.

B 12 ([9] Cap. 8.) Post passionem sancti Bonifacii Willehadus (110), et ipse Angligena, fervens amore martyrii, properavit in Fresiam, ubi consistens ad sepulchrum beati martyris, paganos facti penitentes suscepit, et credentium multa milia baptizavit. Deinde cunctam in circuitu provinciam cum discipulis perlustrans, ydola confregisse populosque ad culturam veri Dei evangelizasse ²⁰⁰, tunc et gentilium zelo fustibus percussus et gladio legitur ad jugulandum proscriptus ²⁰¹ (111). Licet gratia Dei majoribus eum predestinaret titulis, suæ tamen voluntati ²⁰² et studio nichilominus ²⁰³ erat ad martyrium ²⁰⁴. Post hæc missus in Saxoniam a Karolo rege, primus omnium doctorum maritimas et boreales Saxoniam partes ac Transabianos populos ad christianam fidem provocavit. Septem annos (112) prædicasse dicitur eandem ²⁰⁵ regionem ²⁰⁶, usque ad annum rebellionis Saxonum duodecimum, cum Widichind ²⁰⁷ persecutionem movens in christianos, Francorum terminos usque ad Renum vastabat (113). In qua persecutione discipuli sancti Willehadi quidam Bremæ, multi ²⁰⁸ per Fresiam, ceteri trans Albiam passi leguntur. Unde confessor Dei, majus adhuc lucrum expectans de conversione plurimorum, dici-

SCHOLIA.

Schol. 2. Sedente tunc Paulo papa I. (5.)

VARIÆ LECTIONES.

¹⁷⁴ pertinuerit. ¹⁷⁵ locus 1. ¹⁷⁶ juxta 3. 4. ¹⁷⁷ ejus addit 4. ¹⁷⁸ majori 2. 3. 4. ¹⁷⁹ Einhardus 2. 4. Eginhardus 3. ¹⁸⁰ XXX. 5. ¹⁸¹ efficeretur 3. ¹⁸² spirituales 3. ¹⁸³ de hiis p. 2. 3. 4. ¹⁸⁴ perduxerunt 5. ¹⁸⁵ Bonifacius 3. 4. ¹⁸⁶ Allemannia 2. ¹⁸⁷ Hemmerannum 3. Hemmerannum 2. Heimerannum seu Heimeraminum 4. ¹⁸⁸ Beguaria 2. 3. Bawaria 4. ¹⁸⁹ Franconia 3. 4. ¹⁹⁰ Willebrodum 3. sæpius. ¹⁹¹ et labore prædicationis 2. 3. 4. ¹⁹² Theutonumque. 2. 3. 4. ¹⁹³ ecclesias 3. 5. ¹⁹⁴ Quarum 3. ¹⁹⁵ seorsim 3. ¹⁹⁶ eis 1. ¹⁹⁷ Hassones 3. Saxones 1. ¹⁹⁸ quæ 3. ¹⁹⁹ regnantis add. 2. 4. ²⁰⁰ dicitur add. 2. 3. 4. ²⁰¹ Auctor fortasse scriber voluit: persecutus. ²⁰² sua voluntate 4. ²⁰³ nichilominus 3. ²⁰⁴ piger add. 2. 4. impiger F ²⁰⁵ eam 3. 4. in ea 2. 2a. ²⁰⁶ regione 2. 2a. ²⁰⁷ Widuchind 5. Widuchrad. 2. 4. Viducrad 3. ²⁰⁸ quidam 5.

NOTÆ.

(104) *Religionis norma* ex Vita S. Willehadi c. 3. D
(105) V. Gregorium Turonens. lib. I. l. iv, c. 14.
Ann. Fuld. a. 737.
(106) Ex Eginhardi Vita Caroli, c. 7.
(107) Conf. Vitam S. Willehadi c. 5.
(108) Eginhardi Annal. a. 782.
(109) *Plenarius plenus*.
(110) V. additamentum anonymi ad Vitam S. Bo-

nifacii.
(111) *Willehadus* — proscriptus, Ex Vita Willehadi c. 1-4.
(112) Rectius tres annos, videl. ab a. 779 usque 782 secundum Vitam Willehadi. c. 5; confer tamen ibid, c. 8.
(113) *Francorum* — vastabat. Eginhardi Fuld. a. 778.

tur²⁰⁹ secundum evangelicum præceptum de civitate in civitatem fugisse²¹⁰ (114), dispersisque sociis²¹¹ ad prædicandum, ipse Romam venisse cum Liudgero²¹². Ubi sanctissimi papæ Adriani consolatione relevati, Liudgerus in montem Cassinum recessit²¹³ ad confessionem sancti Benedicti Wilehadus in Galliam repedavit ad sepulchrum sancti Willebrordi (115). Itaque biennium²¹⁴ uterque reclusi, contemplativæ vitæ operam dabant, ad prime²¹⁵ orantes pro persecutoribus et gente Saxonum, ne jactum in eis semen verbi inimicus homo zizaniis (*Matth.* XIII, 25) oppleret²¹⁶, impletumque in eis²¹⁷ est quod Scriptura dicit: « Multum valet deprecatio justi assidua (*Jac.* v, 16). Hæc de Vita ejus ad sensum excerpta protulimus. Transacto igitur biennio, quod est anno Karoli octavodeclmo. Widichind²¹⁸, B incentor rebellionis (116), ad fidem Karoli venit, baptizatusque²¹⁹ est ipse cum aliis Saxonum magnatibus, et tunc demum Saxoniam subacta (117) in provinciam redacta est. Quæ simul in octo episcopatus divisa, Mogontino²²⁰ et Coloniensi archiepiscopis est subjecta. Cujus exemplar divisionis, quod ex præcepto regis in Bremensi ecclesia servatur. cognosci potest his²²¹ verbis (118).

13. ([10.] Cap. 9.) « In nomine domini Dei²²² et Salvatoris nostri Jesu Christi, Karolus, divina ordinante providentia rex. Si domino Deo exercituum succurrente in bellis victoria potiti²²³, in illo et non in nobis gloriamur, et in hoc sæculo pacem et prosperitatem, et in futuro perpetuæ mercedis retributionem nos promereri confidimus. Quapropter noverint omnes Christi fideles, quod²²⁴ Saxones, quos²²⁵ progenitoribus nostris ob suæ pertinaciam perfidiæ semper indomabiles²²⁶, ipsique Deo et nobis tandiu rebelles, quousque illius, non²²⁷ nostra, virtute ipsos et bellis vicimus²²⁸ et ab baptismi gratiam Deo annuente²²⁹ perduximus, pristinae liberti donatos et omni nobis debito censu solutos, pro amore illius, qui nobis victoriam contulit, ipsi tributarios et sublegales²³⁰ devote, addiximus²³¹; videlicet, ut qui nostræ potestatis jugum hactenus ferre detrectaverunt, victi jam (Deo gratias) et armis et fide, domino ac²³² salvatori nostro Jesu

Christo et sacerdotibus ejus omnium suorumque territorum et fructuum totiusque culturæ decim nutrituræ, divites ac pauperes legaliter corpor solvant. Proinde omnem terram eorum ad Romanorum more in provinciam²³³ redigent inter episcopos certo limite determinantes, septentrionalem illius partem, quæ et²³⁴ piscium ut dissima et pecoribus alendis habetur aptissima pro Christo et apostolorum suorum principi pro gratiarum actione devote optulimus: sibi²³⁷ Wigmodia in loco Bremon vocato, super²³⁶ Wirrahram²³⁷ ecclesiam et episcopalem: mus cathedram. Huic²³⁸ parrochiæ decem subjecimus, quos etiam²³⁹ abjectis eorum ad vocabulis et divisionibus, in duas redigimus provincias, his nominibus appellantes²⁴⁰, Wigmodia et Lorgoe. Insuper ad præfatæ constructionem in supradictis pagis septuaginta mansos et colonis offerentes, totius hujus parrochiæ incrementum ecclesiæ²⁴¹ suoque provisorio fideliter solvere hoc nostræ majestatis præcepto jubemus et confirmamus. Adhuc etiam²⁴² summis²⁴³ et universalis papæ Adriani præcepto ne Mogontiacensis²⁴⁴ episcopi Lullonis omni qui assuere pontificum consilio²⁴⁵, eandem Bremonensem ecclesiam cum omnibus suis appendiciis territoribus, probabilis vitæ viro, coram Deo et ejus commisimus. Quam etiam²⁴⁶ primum ecclesiæ tertio Idus Julii²⁴⁷ consecrari fecimus scopum, ut populis divini²⁴⁸ semina verbi secundum datam sibi sapientiam fideliter dispensando, etiam hanc ecclesiam canonico ordine et monasterii competentia utiliter instruendo²⁴⁹, interim et riget, quousque precibus sanctorum suorum ratur, incrementum det omnipotens²⁵⁰ Deus contulerit etiam isdem²⁵¹ venerabilis vir serenitatem eam quam diximus parrochiæ propter barbarorum infestantium pericula seu varios eventus, qui solent contingere, ad sustentacula sive stipendia servorum inibi Deo militantium minime servare posse. Quamobrem quia Deus²⁵² omnipotens gente Fresonum, sicut et Saxonum, ostium aperuerat²⁵³, partem prænominatæ regionis

VARIE LECTIONES.

²⁰⁹ legitur 3. 4. ²¹⁰ confugisse 3. ²¹¹ locis 1. ²¹² Ludgero 2. Luidgero 5. ²¹³ recessit *deest.* 4. ²¹⁴ biennium 3. ²¹⁵ apprime 3. 5. ad primum 1. ²¹⁶ impleret. 1. ²¹⁷ in eis *deest* 5. ²¹⁸ Widechindus 2. Vitichind 3. Withuchind 4. Widekind 5. ²¹⁹ que *deest* 4. ²²⁰ Moguntino 5. ²²¹ hiis 2. hiis c. p. 4. ²²² Dei. ²²³ surous *ad.* 2. 3. 4. ²²⁵ que F. quos a 3. 4. ²²⁶ domabiles 1. ²²⁷ in. *In cod.* 1. paulo remanens multavit: quousque in illius et non in. ²²⁸ vincimus 1. ²²⁹ annuante 4. ²³⁰ subjugabimus 1. ²³¹ adduximus *Cod. Udalrici Bobenberg.* ²³² et 5. ²³³ provincias *Ud.* ²³⁴ est 5. ²³⁷ ut 1. ²³⁶ super *Ud.* ²³⁷ Wirraam 2. Virraam 3. *sapius.* ²³⁸ hujusque *Ud.* ²³⁹ et *Ud.* ²⁴⁰ nuncupatas *Ud.* ²⁴¹ sibi *Ud.* ²⁴² Ad hoc in *Udd.* ²⁴³ pontifici *deest* 3. ²⁴⁴ Maguntiacensis 3. Moguntiacensis 2. ²⁴⁵ consilio *Ud.* ²⁴⁶ et *Ud.* ²⁴⁷ Wormatiæ consistentes *add.* *Ud.* ²⁴⁸ divina *Ud.* ²⁴⁹ instituendo *Ud.* utiliter *Ud.* ²⁵⁰ indet omnipotens clemente 1. ²⁵¹ idem 5. *Ud. deest.* 3. ²⁵² Dominus 5. ²⁵³ aperuit 2. 3.

NOTÆ.

(114) Ev. Matth. x, 23. Ex Vita Willehadi c. 6. D (117) *ad fidem Saxoniam subactam.* Eginhardus a. 785.
(115) De Liudgero tacet Vita S. Willehadi cap. 7. At confer Alfridi Vitam S. Liudgeri c. 18.
(116) *Perfidia incentoris* (ex Chron. Moissiac. a. 785). Vita S. Willehadi c. 8.
(118) De diplomate sequente conf. omnino burg. Urkundenbuch n. 2.

et Fresiæ*, quæ huic contigua parrochiæ esse dinoscitur, eidem Bremensi ecclesiæ suoque provisorio Willehado episcopo ejusque successoribus perpetuo iter delegavimus retinendam**. Et quia casus præteritorum cautos nos faciunt in futurum, ne quis, quod non optamus²⁵⁴, aliquam sibi in eadem diocesi usurpet potestatem, certo eam limite fecimus terminari (119), eique hos terminos, mare oceanum, Albiam fluvium, Liam (120), Steinbach, Hasalam, Wimarcham²⁵⁵, Sneidbach, Otam (121), Mulimbach²⁵⁶, Motam (122), paludem quæ dicitur Sigefridismor²⁵⁷, Quistinam (123) Chrissenmor²⁵⁸, Asbroch²⁵⁹, Wissebroch²⁶⁰, Bivernam²⁶¹, (124) Uternam (125), iterumque Ostam, ab Osta²⁶², vero usque quo perveniatur ad paludem quæ dicitur Chaltenbach²⁶³ (126), deinde paludem ipsam usque in Wem-

A mam²⁶⁴ fluvium (127), a Wemma vero Bicinam²⁶⁵ (128), Faristinam²⁶⁶ (129) usque in Wirraham fluvium, de hinc ab orientali parte ejusdem fluminis viam publicam, quæ dicitur Hessewech²⁶⁷ (130) Sturmegoe et Lorgoe disterminantem, Scebbasam²⁶⁸ (131), Alapam (132), Chaldhowa²⁶⁹ (133), iterumque Wirraham, ex occidentali autem parte viam publicam, quæ dicitur Folwech²⁷⁰, Derue (134) et Lorgoe dividentem, usque in Huntam flumen²⁷¹, dein²⁷² ipsum flumen, et Amrinum²⁷³ lucum silvestrem, quem incolæ loci Windloch²⁷⁴ nominant (135), Finolam²⁷⁵ (136), Waldesmor²⁷⁶, Berchol²⁷⁷ (137), Endiriad²⁷⁸ paludem, Emisgoe et Ostergoe²⁷⁹ bisterminantem²⁸⁰, Brustlacho²⁸¹, Biberlacho²⁸², iterumque mare, firmos et intransibiles²⁸³ circumscribimus²⁸⁴. Et ut hujus donationis ac circumscri-

SCHOLIA.

* Schol. 3. Fresia regio est maritima, in viis inaccessa²⁸⁵ paludibus, habetque pagos 47, quorum tertia pars respicit Bremensem episcopatum²⁸⁶, hiis distincti²⁸⁷ vocabulis: Ostraga, Rustri²⁸⁸, Wanga²⁸⁹, Triesmeri²⁹⁰, Herloga, Nordi²⁹¹ atque Morseti (138). Et hii 7 pagi tenent ecclesias circiter 50. Hanc Fresiæ partem a Saxonia dirimit palus, quæ Waplinga²⁹² (139) dicitur, et Wirrahæ²⁹³ fluvii ostia. A reliqua Fresia palus Emisgoe²⁹⁴ terminat, et mare oceanum²⁹⁵. (3. 4. 6. 8b. 9. 10.)

** Schol. 4. ²⁹⁶ De illis 17 pagis quinque pertinent ad Monasteriensem episcopatum, quos sanctus Lutgerus, illius loci primus episcopus, a Karolo imperatore in donatione percepit. Sunt his distincti vocabulis; Hugmerchi, Hunusga, Fivilga, Emisga, Federitga et insula Bant²⁹⁷ (140). (6.)

VARIE LECTIONES.

²⁵⁴ optam 3. ²⁵⁵ Vimarcham 3. ²⁵⁶ Mulinbach 2. 3. Muinibach 4. ²⁵⁷ Sigefridesmor 5
²⁵⁸ Chisemmor 3. Chisenmord 2. Chesenmor 5. ²⁵⁹ Aschbroch 5, Aschroch 2. 3. ²⁶⁰ Wissebroch 2. 3. 4. ²⁶¹ Bicinam 3. ²⁶² ad Hosta vero 4. ab Osta vero Bicinam 3. ²⁶³ Caldenbach 4.
²⁶⁴ Vemnam 2. 3. Wempnam 4. Wepnam Alb. Stad. Werpnam (die Worpe) legit Cl. Wedekind. ²⁶⁵ Bricinam 3. ²⁶⁶ Farstinam 3. 4. Farcivam 2. Frastinam Alb. Stad. ²⁶⁷ Hesseweg 4. ²⁶⁸ Sechasam 2. Sethbasam 3. Sechbasam 4. ²⁶⁹ Caldhowa. 4. ²⁷⁰ Folweg 4. Folwech 1. 2. 3. ²⁷¹ fluvium 3. ²⁷² Deinde 2. 3. 5. ²⁷³ Amrinum 5. ²⁷⁴ Wildloch 2. 3. 4. ²⁷⁵ Fivolam 1. 2. ²⁷⁶ Valdesmor 3. Waldesmoer 5. ²⁷⁷ Bercpol 2. 3. 4. ²⁷⁸ Eddinriad 2. 3. Eddenriad 4. ²⁷⁹ Ostrigoe 3. Ostergoe 2. ²⁸⁰ determinantem 1. ²⁸¹ Brustlacho 3. ²⁸² Biberlach 2. 3. 4. ²⁸³ intransgressibiles 2. 3. 4. ²⁸⁴ jussiomus 1. ²⁸⁵ inacc. inv. 4. innumeris inacc. 9. ²⁸⁶ Brem. r. ep. 4. ²⁸⁷ his distincta 5. 9. ²⁸⁸ Rustrii 3. Rustrii 10. Rustivi 9. Riustringe 4. Rustringe 5. ²⁸⁹ Manga 3. Vanga 40. Vonga 9. ²⁹⁰ In cod. 6. hæc ita leguntur: (Ru)stri. Triesme. . . . Wanga. Dresmeri 8b. Diesmeri 3. 4. corr. Diermeri 9. Dietmeri 9a. ²⁹¹ Norde 6. ²⁹² In cod. 6. . . . plinga a S. dir. p. q. Valpinga 3. 9. Watpinga 4. 8b. ²⁹³ Virrohe 3. ²⁹⁴ Eimgoe 3. Orongoe 6. 9a. Ermgoe 9. ²⁹⁵ oceanum 4. oceanus 5. ²⁹⁶ In cod. 6. hoc schol. reperitur in libro de situ Daniæ ad cap. 39; in cod. 9a ibidem ad cap. 11; in cod. 9b in cap. 14. ²⁹⁷ Hoc scholion non reperimus nisi in cod. 6. Ibi legitur ad calcem scholii præcedentis. Haustum videtur a scholiasta ex Vita S. Ludgeri ab Allfrido scripta, ex qua nos etiam illius lacunas supplevimus.

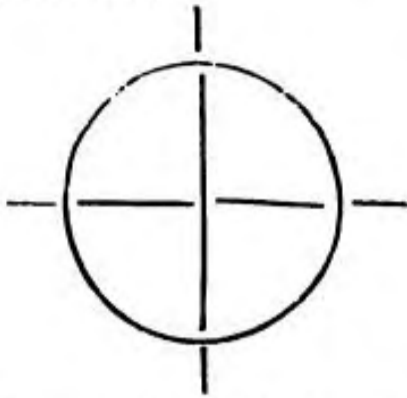
NOTÆ.

(119) De hoc limite conf. Delium Ueber die Grenzen und Eintheilung des Erzbisthums Bremen, Wedekind in libro: Hermann Herzog von Sachsen p. 93-116, et Noten II, 416 sq. A. von Wersebe Beschreibung der Gane zwischen Elbe, Saale und Unstrut, Weser und Werra p. 236 seq. 229 seq. necnon Hamburger Urkundebuch t. I, et mappam archiepiscopatus Hamburgensis.

- (120) Die Lühe.
- (121) Die Oste.
- (122) Die Mede sive Mehe.
- (123) Die Twiste.
- (124) Die Bever.
- (125) Die Otter.
- (126) Das Colbecks Moor.
- (127) Die Wümme.
- (128) Die Wieste.
- (129) Der Forst prope Daverden.
- (130) Via publica, quæ a villa Westen juxta fluvium Alleram per Hamelheide ad villam Gadesbünden usque ducebat.
- (131) Der Sachelchenbacn prope Erischshagen.
- (132) Die Wölpe.
- (133) Die (kalte) Aue, quæ Wiseram influit juxta

C Drakenburg.
 (134) Pagus Enterigau in diocesi Mindensi.
 (135) Wildeloh in advocatia Oldenburg, silva in pago Ammiri.
 (136) Die Vehne.
 (137) Barpel juxta fluvium Vehne.
 (138) Provinciæ Ostringien, Rustringien, Wanga, cujus nomen superest in ejus parte, insula Wangeroe, in ducatu Oldenburg sitæ sunt; Harlingerland, Norden in Osfrisia. Morseti ibidem quærendi, qui cum eorum vicinis Sturis jam innotuerunt Plinio Histor. Natural. l. iv, c. 29. Conf. de iisdem Annal. Corbeien. a. 1092. it. Hildesheim. cod. a. Chronicon Trajectense a. 1163. Miracula S. Liudgeri. Vide quoque sis mappam archiepiscopatus Hammaburgensis in Hamburger Urkundenbuch t. I.
 (139) Die Wapel, influens in brachium sinistrum Wiseræ, quod hodie dicitur die Jahde.
 (140) Hæc hausta videntur ex Altfridi Vita S. Liudgeri, c. 19. De pagis Hugmerchi, Hunsingo, Emisgoe et insula Bant conf. ibidem. Federitga vero inter Emden et Marienhave quærendum esse primus docuit L. v. Ledebur die fünf Münsterschn Gauen.

ptionis auctoritas nostris futurisque temporibus Domino protegente valeat inconvulsa manere, manu propria subscripsimus et anuli nostri impressione signari jussimus. »

Signum domni Karoli imperatoris ac regis invictissimi.

« Hildibaldus archiepiscopus Coloniensis et sacri palatii capellanus recognovi.

« Data pridie Idus Julii, anno Dominicæ incarnationis septingentesimo octogesimo octavo, indictione duodecima, anno autem regni domni Karoli vicesimo primo.

« Actum in palatio Nemetensi feliciter, Amen. »

14. ([11.] Cap. 10.) Sedit igitur dominus et pater noster Willehadus post ordinationem suam annos duos, menses 3, dies 26, prædicavitque tam Fresos quam Saxones post martyrium sancti Bonifacii omnes annos triginta quinque (141). Obiit autem senex et plenus dierum in Fresia, in villa Pleccazze, quæ sita est in Rustris. Corpus ejus Bremam deportatum, in basilica sancti Petri, quam ipse ædificavit, sepultum est (143). Transitus ejus celebratur festivis gaudiis sexto Idus Novembris, ordinatio tertio Idus Julii. Extat vitæ actumque ejus insignis liber, quem successor ejus quartus fideli stilo exaravit Anscarius. Ad cujus lectionem, quia nos ad alia properamus, cupientem scire transmittimus.

15. ([12.] Cap. 11.) Proximum sancto Willehado ex discipulis ejus Willericum in Bremensi ecclesia præfuisse legimus [quem alii Willebarium nuncu-

pant]. Seditque annos quinquaginta usque ad annum Ludvici senioris penultimum (144). Cum vero scriptum sit in libro donationum sive traditionum Bremensis ecclesiæ a 37. Karoli usque ad 25 annum Ludvici præsedisse Willericum, 12 anni minus reperiuntur ab eo quem prædiximus numero. Et credi potest tanto tempore Bremensem episcopatum cessasse, quemadmodum et alios propter novellam gentis Saxonum conversionem, qui nondum se episcopali ditione regi patiebantur : maxime cum, nullis fere annis a bello vacantibus, tandem Saxones ita profligati legantur, ut ex hiis qui incolunt utrasque ripas Albi fluminis 10 milia hominum cum mulieribus et parvulis in Franciam translati sint (145). Et hic est annus diuturni Saxonum belli tricesimus tertius, quem Francorum historici ponunt memorabilem ; scilicet Karoli imperatoris tricesimum septimum (an. 804). Quo tempore cum Sclavorum quoque gentes Francorum imperio subjicerentur, fertur Karolus Hammaburg civitatem Nordalbingorum, extracta ibidem ecclesia, Heridago cuidam sancto viro, quem loci episcopum designavit, ad regendum commendasse. Cui etiam propter infestationem barbaricam, ubi interdum posset consistere, cellam Rodnach in Gallia donavit (146), disponens eandem Hammaburgensem ecclesiam cunctis Sclavorum Danorumque gentibus metropolem statuere (147), In qua re ad perfectum ducenda, et mors Heridagi presbyteri et occupatio regni Karolum imperatorem, ne desiderata compleret, impedivit. Legimus in libro donationum Bremensis ecclesiæ Willericum Bremensem episcopum Transalbianos etiam ante Ansgarium prædicasse et ecclesiam in Milindorp frequenter visitasse, usque ad tempus quo Hammaburg metropolis facta est.

16. [13.] Et quoniam mentionem Danorum semel fecimus, dignum memoria videtur, quod victoriosis-

SCHOLIA.

* Schol. 5. Scriptum est in gestis sancti Ansgarii, et privilegiis Romanorum pontificum. (2. 4.)

VARIE LECTIONNES.

²⁹⁸ impressione 3.5. ²⁹⁹ domini 5. sæpius. ³⁰⁰ imperatoris ac add.1. ³⁰¹ Hildebaldus 5. Hildeboldus 2. ³⁰² II Idus 5. ³⁰³ septingentesimo octuagesimo VIII.4. DCCLXXXVIII.3.5. Legendum vero videtur anno 787, quo Willehadum ordinatum esse constat. V. Chron. Moissiac. h. a. et cap. sequens. ³⁰⁴ regni deest 3. ³⁰⁵ in deest 1. 2. 5. ³⁰⁶ Metensi 2. ³⁰⁷ Willehadus deest 1. ³⁰⁸ apud Fresos quam apud Saxones 2. 3. Fresis quam Saxonibus 4. ³⁰⁹ et deest 3. sevevii 2. ³¹⁰ Pleccazze 4. ³¹¹ ejus addunt 2. 3. 4. ³¹² Ansgarius 2. 3. 4. semper. ³¹³ Willehado — Willericum — Willebarium 3. Uncis inclusa desunt 4. ³¹⁴ Ludovici 3. Luthewici 4. ³¹⁵ ab anno 3. ³¹⁶ annum deest 4. 3. ³¹⁷ XIV. emendat Velleus. ³¹⁸ novelle 1. ³¹⁹ quæ — patiebatur 5. ³²⁰ fluvii 4. male. ³²¹ mulieribus et desunt 4. ³²² sunt 3. ³²³ Sclavorum 3. sæpius. ³²⁴ fertur deest 4. ³²⁵ extracta 5. ³²⁶ commisit 4. commississe Helmoldus l. I. c. 3. commendavit conjicit Maderus. ³²⁷ cellam quandam in G. Rodnach 5. in Gallia desunt 3. 4. ³²⁸ metropolim 3. 4. ³²⁹ Transalbianis 2. 3. 4. ³³⁰ Milindorp 2. Milinthorp 4.

NOTÆ.

(141) Ex tempore obitus Bonifacii, sc. ex anno 755, Jun. 5. usque ad mortem Willehadi, quæ contigit anno 789, Nov. 8, anni sunt 34 et menses quinque.

(142) Ex Vita S. Willehadi c. 10.

(143) Ex Vita S. Willehadi c. 9. 10.

(144) sc. ab a. 789 usque 838.

(145) Ex Translatione S. Alexandri, Enhard. Fuldens. anno 804, aut ex ipsa Eginhardi Vita Caroli

c. 7. Saxones Nordalbingi in Francia orientali in chartis Ottonis III imp. a. 996. Sept. 15, et Henrici II imp. a. 1018, Mai. episcopis Wirceburgensibus datis memorantur.

(146) Renaix sive Rousse in Flandria orientali. Vid. diploma ab Huldovico imp. datum ecclesiæ Hamburgensi a. 834, Maii 15.

(147) Vid. ibid. et Vitam S. Anskarii c. 12.

sumus imperator Karolus. qui omnia regna Europæ subjecerat, novissimum cum Danis bellum suscepisse narratur. Nam Dani et ceteri qui trans Daniam sunt populi ab istoricis³³¹ Francorum omnes Nordmanni vocantur. Quorum rex Gotafridus³³² jam antea Fresis, itemque Nordalbingis, Obodritis³³³ et aliis Sclavorum populis tributo³³⁴ subactis, ipsi Karolo bellum minatus est (148). Hæc dissensio voluntatem imperatoris vel maxime de Hammaburg retardavit. Tandem extincto celitus Gotafrido, Hemming³³⁵ successit (149) patruelis ejus, qui mox pacem cum imperatore faciens (150), Egdoram fluvium accepit regni³³⁶ terminum. Nec multo post clarissimus imperator Karolus obiit³³⁷ (an. 814.) Ludvicum filium³³⁸ heredem imperii reliquit. Cujus transitus ad superos contigit anno Villerici vicesimo quinto, die quinta ante Kalendas Februarii.

17. ([14.] Cap. 12.) Ludewicus³³⁹ voluntatem patris oblitus³⁴⁰ provinciam transalbianam Bremensi et Ferdensi episcopis commendavit (151). A quo tempore incipiunt gesta³⁴¹ sancti Anscarii. Et quoniam borealium gentium hystoria nostram, id est Bremensem ecclesiam in parte respicit, disposui, nec inutiliter, ut arbitror, passim occurrentia tangere Danorum acta. Per idem tempus Hemmingo Danorum rege mortuo, Sigafriid³⁴² et Anulo³⁴³, nepotes Gotafridi³⁴⁴, cum inter se de primatu regni convenire non possent, prælio sceptrum³⁴⁵ dividerunt, in qua congressione II milibus hominum interemptis, reges ambo ceciderunt. Pars Anulonis cruenta victoria potiti³⁴⁶, Reginfridum³⁴⁷ et Haraldum³⁴⁸ in regnum posuerunt³⁴⁹⁻³⁵⁰ (152). Moxque Reginfridus ab³⁵¹ Haraldo pulsus classe piraticam³⁵² exercuit; Haraldus³⁵³ cum imperatore fœdus iniit. Hystoria Francorum hæc plenius exequi-

tur. In diebus illis scribitur quod Ebo³⁵⁴ Ramensis, cum de salute gentium religionis studio ferberet, legationem ad gentes (153) cum Halitgario³⁵⁵ (154) suscepta Pascali³⁵⁶ papa (155), quam postea noster Anscarius³⁵⁷ divina opitulante gratia feliciter peregit. ([15] 822.) Anno Willerici 33. Ludewicus imperator Novam in Saxonia Corbeiam³⁵⁸ exorsus, religiosissimos Franciæ monachos ad illud congregavit cœnobium. Inter quos præcipuus legitur, sanctissimus pater noster³⁵⁹ ac philosophus Christi Anscarius, vitæ ac³⁶⁰ scientiæ merito clarus, et omni populo Saxonum acceptus³⁶¹ (156). Eodemque³⁶² tempore rex Danorum Haraldus a filiis Gotafridi regno spoliatus, ad Ludvicum supplex venit³⁶³. Qui et mox christianæ fidei cathecismo³⁶⁴ imbutus, ³⁶⁵ apud ³⁶⁶ Mogontiam ³⁶⁷ cum uxore et ³⁶⁸ fratre ac ³⁶⁹ magna Danorum multitudine baptizatus est ³⁷⁰ (157). Hunc ³⁷¹ imperator a sacro fonte suscipiens (158) cum decrevisset in regnum suum restituere, dedit ei trans Albiam beneficium (159) Fratri³⁷² ejus Horuch³⁷³, ut ³⁷⁴ piratis obsisteret, partem Fresiæ concessit (160). [Quæ adhuc Dani repossunt³⁷⁵ quasi legitima juris sui.] [16.] Cum autem nemo doctorum facile posset inveniri, qui cum illis ad Danos vellet pergere³⁷⁶, propter crudelitatem barbaricam³⁷⁷, qua gens illa ab omnibus fugitur, sanctus Anscarius divino, ut credimus, spiritu accensus, et qui ad martyrium aliqua occasione mallet³⁷⁸ pertingere, cum socio se³⁷⁹ optulit ultroneum Autberto³⁸⁰, non solum inter barbaros, verum etiam in carcerem et in mortem³⁸¹ pro Christo ire paratus (161). Itaque biennium³⁸² in regno Danorum commorati, multos ex gentibus ad fidem converterunt (162) christianam. Inde reversi, cum denno ab imperatore postulati essent³⁸³ ultimos Sueonum³⁸⁴

VARLÆ LECTIONFS.

³³¹ historicis 2. 3. 4. ³³² Gotafrida 3. Gotafrith 2. Gotafrid 4. ³³³ Obotritis 3. 4. ³³⁴ tributa 1. Heming 3. ³³⁵ sui add. 4. ³³⁷ abiens 2. ³³⁸ suum addit 4. ³³⁹ Ludewicus 2. Ludovicus Lothewicus 5. sæpius, ³⁴⁰ ob obitus 2. ³⁴¹ gesta incipiunt 2. 3. 4. ³⁴² Sigafrit 1. ³⁴³ Anulo sæpius. ³⁴⁴ Gotafridi 2. 3. 4. ³⁴⁵ sceptrum deest 4. ³⁴⁶ potita 4. ³⁴⁷ Reginfridum 2. sæpius. ³⁴⁸ Haraldum 4. ³⁴⁹ semper ³⁴⁹ posuerunt deest !. ³⁵⁰ Dani semetipsos sternunt 2. in margine. ³⁵¹ a 2. 4. ³⁵² classem piraticam 3. piraticam classem 4. ³⁵³ vero addit 4. ³⁵⁴ Ebo 2. 3. sæpius. ³⁵⁵ Halitgario 2. 3. 4. ³⁵⁶ Pascali 2. 3. 4. ³⁵⁷ Anscarius 1. ³⁵⁸ nonam 1. 8. Torbecam 2. 2 a. ³⁵⁹ noster deest 2. ³⁶⁰ atque 2. 3. 5. ³⁶¹ Incipit de Ansgario 2. in margine. ³⁶² Eodem quoque 3. ³⁶³ imperatorem addit 4. ³⁶⁴ cathecismo 3. catechismo 5. ³⁶⁵ inbutus 2. ³⁶⁶ aput 2. ³⁶⁷ Magunciam 3. Moguntiam 5. ³⁶⁸ et deest 2. 3. ³⁶⁹ et 3. 5. ³⁷⁰ Iste Haroldus primus Danorum regum baptizatur 2. in margine. ³⁷¹ Quem 4. ³⁷² et fratri 5. ³⁷³ Horico 4. Heruc 3. Heric 2. Legendum videtur Rorico; v. infra not. 160. ³⁷⁴ ut cum 2. ut tum 3. 4. ³⁷⁵ Quæ — sui desunt 1. Quam a. D. q. legitimam s. i. repossunt 4. ³⁷⁶ ire vellet 4. ³⁷⁷ barbarorum 1. ³⁷⁸ optabat 4. ³⁷⁹ ad addit. 5. ³⁸⁰ Autberdo 2. Audberto 4. ³⁸¹ et in mortem desunt 2. 2 a. ³⁸² biennio 4. ³⁸³ postularentur 4. ³⁸⁴ Suenum 1. sæpius.

NOTÆ.

- (148) Enhard. Fuld. a. 808-810.
 (149) Cf eundem a. 810.
 (150) Ibid. a. 811.
 (151) Ex Vita S. Anskarii c. 12. Conf. Ludowici imp. diploma a. 834
 (152) Conf. Enhard. Fuld. a. 812, ubi tamen Sigifrid Gotafridi, Anulo sive Ring vero Herioldi nepos fuisse refertur,
 (153) V. Vitam S. Anskarii c. 13.
 (154) Episcopus Cameracensis.
 (155) Litteras Paschalis I papæ super hac legatione v. in Hamburg. Urkundenbuch n. 6.

- D etiam Annal, Xantens. a. 823, Eginhardi Ann. h. a.
 (156) Vita S. Anskar. c. 6.
 (157) Enhard. Fuld. an. 826.
 (158) Vita S. Anskar. c. 7, ipse de sacro fonte suscepit.
 (159) Ibid. c. 8 Eginhardi Ann. a. 826. Thegan. c. 33.
 (160) Cf. Ruodolfi Fuld. Ann, a. 850, Archiv VI, 783 sq.
 (161) Vita S. Ansk. c. 7.
 (162) Ibid. c. 8.

populos evangelii gratia templare, intrepidus atleta ³⁸⁵ Christi Ansgarius, assumptis secum fratribus Gislemaro et Witmaro ³⁸⁶ doctoribus, gaudens pervenit in Daniam. Ubi relinquens Gislemarum cum ³⁸⁷ Haraldo, ipse in Sueoniam ³⁸⁸ transfretavit (163) cum Æitmaro. Ibi vero ³⁸⁹ benigne a rege Beorn ³⁹⁰ suscepti, verbum Dei publice prædicare permissi sunt domino Jesu Christo ³⁹¹. In quibus Herigarium, Bircæ ³⁹² opidi præfectum, quem ³⁹³ tradunt etiam miraculis et virtutibus insignem. Hac legationis suæ prosperitate gravisi, Corbeiam novi apostoli cum triumpho duarum gentium regressi sunt (164). Et o mira omnipotentis Dei providentia de vocatione gentium, quam disponit artifex, ut vult, et quando vult, et per quem vult. Ecce quod longo prius tempore Willebrordum item ³⁹⁴ alios et Ebonem ³⁹⁵ (165) voluisse ³⁹⁶ legimus nec potuisse, nunc Ansgarium nostrum et voluisse et perfecisse miramur, dicentes cum apostolo: *Non est volentis* ³⁹⁷ *neque currentis, sed est Dei miserentis. Ergo cui vult, inquit, miseretur, et quem vult indurat* (Rom. ix. 16, 18).

18. ([17.] Cap. 13.) Tunc imperator cum magnatibus sancto Ansgario de salute gentium congratulatus, ingentes Christo gratias persolverunt. Habito igitur generali sacerdotum consilio, pius cesar votum parentis implere cupiens, Hammaburg civitatem Transalbianorum metropolem ³⁹⁸ statuit omnibus barbaris nationibus Danorum, Sueonum ³⁹⁹, itemque Sclavorum et aliis in circuitu ⁴⁰⁰ conjacentibus populis, ejusque ⁴⁰¹ cathedræ primum archiepiscopum ordinari fecit Ansgarium. Hoc factum est anno Domini 832 ⁴⁰², qui est Ludvici imperatoris 18 ⁴⁰³, Willerici Bremensis episcopi 43. Consecratus est autem a Drogone ⁴⁰⁴ Metensi episcopo, cæsaris fratre germano, astantibus atque faventibus Odgario ⁴⁰⁵ Mogontiensi, Ebone Remensi, Heddi ⁴⁰⁶ Treverensi et aliis: consentientibus etiam Willerico Bremensi, et Helingaudo Ferdensi episcopis quibus antea diocesis ⁴⁰⁷ illa commendata est (166): roborante id papa Gregorio quarto apostolica auctoritate et pallei ⁴⁰⁸ datione ⁴⁰⁹ (167).

A Habentur in ecclesia Bremensi præcepta imperatoris (168) et privilegia papæ (169) sancto Ansgario data, in quibus hoc quoque una continetur quandam illi ⁴¹⁰ cellam in Gallia Turholz ⁴¹¹ vocatam ad supplementum legationis ⁴¹² a cæsare concessam anno Domini 834 ⁴¹³ acta indictione 12, qui est Ludvici ⁴¹⁴ 21 ⁴¹⁵

19. ([18.] Cap. 14.) Ansgarius ⁴¹⁶ autem nunc Danos, nunc Transalbianos visitans, innumerabilem utriusque gentis multitudinem traxit ad fidem. Si quando etiam ⁴¹⁷ persecutione barbarorum impeditus est ab studio prædicandi, apud Turholz se cum discipulis ⁴¹⁸ retinuit. In adjutorium ⁴¹⁹ prædicationis datus est ei Ebo Remensis ⁴²⁰, de quo ⁴²¹ antea diximus. Hic seu fatigatione itineris, sive ⁴²² corporis debilitate impeditus, sive potius occupatione seculi delectatus, vicarium pro se dedit Ansgario nepotem Gandbertum ⁴²³. Quem ipsi ambo consecrantes episcopum, vocaverunt ⁴²⁴ Symonem, eumque divina gratiæ commendatum in Sueoniam miserunt (170). Hæc in Vita sancti Ansgarii copiose descripta nobis abbreviandi ⁴²⁵ locum præbuerunt. Verum quod distinctio temporum ibi obscura est, pleraque ab aliis scriptis congruentia temporum mutuavimus ⁴²⁶. Nunc ad cætera unde incepimus regrediamur ⁴²⁷.

20. ([19.] Cap. 15.) Interea Willericus, Bremensis episcopus, diocesim suam sollicite ⁴²⁸ circum-eundo ⁴²⁹, gentiles baptizando, et fideles in Christo confortando, strenui ⁴³⁰ prædicatoris officium peregit. Ecclesias ubique in locis congruis per episcopium erexit ⁴³¹, tres vero Bremæ, quarum primam, scilicet domum sancti Petri, de lignea lapideam fecit; et corpus sancti Willehadi exinde translatum in australi, quod fecit, oratorio recondidit. Quod etiam scriptor vitæ ejus noluit præterire (171). Narrant quoque ⁴³² posterius hoc factum pro timore piratarum, qui propter virtutem miraculorum confessoris nostri corpus auferre maluerunt. Eodem tempore fertur beatus Ansgarius corpora sanctorum, quæ donum ⁴³³ Ebonis archiepiscopi susceperat, trans Albiam de-
portasse, et corpus quidem sancti Materniani ⁴³⁴

VARLÆ LECTIONES.

³⁸⁵ athleta 3. 4. atleha 2. ³⁸⁶ Witmaro 2. Vithmaro 3. Withmaro 4. ³⁸⁷ cum *deest* 2. 3. 5. ³⁸⁸ Suctiam 3. ³⁸⁹ vero *deest* 4. ³⁹⁰ Biorn 3. 4. ³⁹¹ Christo *deest* 1. ³⁹² Bute opidi 2. 2 a. ³⁹³ Herigarius Bircæ opidi præfectus credit, quem 2. 3. 4. ³⁹⁴ itemque 2. 3. 4. ³⁹⁵ W. et Ebonem aliosque 5. ³⁹⁶ noluisse 3. ³⁹⁷ volentis 1. ³⁹⁸ metropolim 3. 4. ³⁹⁹ Suenum 1. ⁴⁰⁰ conjacentibus in circuitu 2. 3. 4. ⁴⁰¹ eique 2. 3. 4. ⁴⁰² DCCCXXXIII. 4. ⁴⁰³ qui e. L. i. XVIII. *desunt M. F.* ⁴⁰⁴ Dragone 5. ⁴⁰⁵ Otgario 4. ⁴⁰⁶ Heddi 4. ⁴⁰⁷ diocesis 3. 5. ⁴⁰⁸ pallii 3. 5. ⁴⁰⁹ donatione 3. ⁴¹⁰ ei 2. 3. 4. ⁴¹¹ Turholt 3. Turholt 4. *semper* ⁴¹² suæ *addit* 4. ⁴¹³ octingentesimo quarto 2. DCCCXXXIII. 4. ⁴¹⁴ lothewici 4. *sæpius* ⁴¹⁵ XX. 3. ⁴¹⁶ Beatus autem A. 4. ⁴¹⁷ vero 2. 3. 4. ⁴¹⁸ se c. d. suis 4. cum d. suis se 5. ⁴¹⁹ etiam *addit* 4. ⁴²⁰ archiepiscopus *addit* 4. ⁴²¹ quo et 4. ⁴²² seu 2. 3. 4. ⁴²³ Gautberdum 2. ⁴²⁴ vocarunt 3. cum *addunt* 2. 3. 4. ⁴²⁵ abbreviandi 1. ad breviam 3. ⁴²⁶ mutuavimus 1. 3. ⁴²⁷ revertamur 2. 2 a. ⁴²⁸ solliciter 1. ⁴²⁹ circuendo 4. ⁴³⁰ strenui 3. ⁴³¹ per ep. congruis er. in locis 2. 3. 4. ⁴³² que 2. 3. 4. ⁴³³ quidem Materniani 3.

NOTÆ.

(163) Ibid. c. 9, 10.

(164) Ibid. c. 11.

(165) De Ebone v. ibid. c. 13, et infra cap. 31.

(166) Ibid. c. 12.

(167) Ibid. c. 13.

D (168) Dat. 15 Maii a. 834.

(169) De hac bulla v. Cl. Dahlmannum l. 1. et Hamburg. Urkundenbuch pag. 785-802.

(170) Vita S. Anskarii c. 13, 14.

(171) Anskarius in Vita S. Willehadi c. 11.

apud Heligonstat ⁴³⁴ (172) reposuit, Sixti ⁴³⁵ vero et A Sinnicij ⁴³⁶, cum aliis ⁴³⁷ martyrum patrociniis, collocavit in urbe Hammaburg [beati vero Remigii cimilia cum decenti ⁴³⁸ honore (173) servavit Bremæ] ⁴³⁹. Willericus igitur clerum maximum collegit, de populo vero magnam ecclesie Bremensi hereditatem acquisivit. In diebus illis ⁴⁴⁰ Karolus elemosinam optulit Salvatori ad Bremensem ecclesiam centum mansos. Scriptum est in libro donationum tertio, capitulo 1, ubi etiam crebro versu hoc repetitur: *Sacrosanctæ basilicæ, quæ constructa est in honore sancti Petri apostoli, in loco seu villa publica nuncupato* ⁴⁴¹ *Brema, ubi Willericus episcopus, servus servorum Dei, præesse videtur.* Qui obiit senex et plenus dierum anno Domini 837 ⁴⁴², qui est annus Ludvici 26 ⁴⁴³ et penultimus (174). Sepultus ⁴⁴⁴ est in domo sancti Petri, in ⁴⁴⁵ parte B altaris aquilonali ⁴⁴⁶ 4 Nonas Maii.

21. ([20] Cap. 16.) Leudericus ⁴⁴⁷, ordine tercius, sedit annos, octo. Ejus annos cum pro certo scire nequimus ⁴⁴⁸, ex eodem libro traditionum didicimus ⁴⁴⁹, et Willericum diaconem ⁴⁵⁰ fuisse, et sedisse usque ad annum ⁴⁵¹ Ludvici junioris sextum (174), capitulo 58 scriptum. Hunc etiam tradunt superbum fuisse: quod exinde conjici potest, quia se aliquando custodem aliquando pastorem Bremensis ecclesie gloriabatur ⁴⁵².

22. In diebus illis sanctus pater noster ⁴⁵³ Ansgarius legationem sibi creditam viriliter ⁴⁵⁴ executus, apud Hammaburg novellæ plantationi insudavit, doctrina oris et opere manuum exercens ⁴⁵⁵ ecclesiam. Sæpe etiam monasterium Gallie, quod dono C

cæsaris possedit, Turbolz * visitans, fratribus ibidem Deo militantibus salutaris regulæ tramitem verbo exemploque monstravit. In quorum nobili contubernio jam tunc ⁴⁵⁶ apuero sanctus effulsit Rimburtus ⁴⁵⁷, quem sanctus pater Ansgarius adoptans in filium prophetico spiritu, quo plenus erat, longe ante prædixit, illum suæ virtutis æmulum et in cathedra pontificali succedere, gratiaque meritorum in cælesti regno consortem fore (176). In qua re providentia omnipotentis Dei, quæ olim Helie substituit Helyseum, in Rimberto non fefellit Ansgarium.

23. ([21.] Cap. 17.) Interea Nortraanni ⁴⁵⁸ piraticis excursionibus usquequaque degrassati, Frisones ⁴⁵⁹ tributo subjiciunt (177). Eodemque ⁴⁶⁰ tempore per Rhenum vecti Coloniam obsederunt (178), per Albiam vero Hammaburg incenderunt. Inclyta civitas tota aut præda aut incendio disperiit. Ibi ecclesia, ibi claustrum, ibi biblioteca summo ⁴⁶¹ collecta studio, consumpta est. Sanctus ⁴⁶² Ansgarius, ut scribitur, cum reliquiis sanctorum martyrum vix ⁴⁶³ nudus evasit (179). Excidium Hammaburg hystoria Francorum non tacet (180), et privilegia Romanorum (181). Hoc, ut aiunt, factum est anno Ludvici senioris novissimo (182).

Tunc quoque Gaudbertus episcopus zelo gentiliū a Sueonia depulsus ⁴⁶⁴, et Nithardus, capellanus ejus martyrio coronatus est cum aliis (183). Et exinde ⁴⁶⁵ Sueonia septennio caruit sacerdotali præsentia. Quo tempore Anundus ⁴⁶⁶ regno pulsus, in Christianos persecutionem habuit ⁴⁶⁷. Herigarius ⁴⁶⁸ Bircæ præfectus, christianitatem ibi solus sustenta

SCHOLIA.

Schol. 6. Turholz ⁴⁶⁹ monasterium est Flandriæ nobilissimum, insigne monachis ⁴⁷⁰, pro quo recuperando vetus querela est ecclesie nostræ pontificibus. Adelbertus ⁴⁷¹ autem archiepiscopus ad eum finem perduxit negotium, ut dato concambio ⁴⁷² quæstio removeretur; quod cæsar ex dux Flandriæ collaudabant ⁴⁷³. (2. 2 a. 3. 4. 5.)

VARIE LECTIONES.

⁴³⁴ Helingastad 2. Helingstad 3. Heliganstad 4. ⁴³⁵ Xisti 2. 3. 4. ⁴³⁶ Siguini 2. Siguini 3. ⁴³⁷ Aliorum 2. 3. 4. ⁴³⁸ ingenti 4. ⁴³⁹ beati—Bremæ *desunt* 1. ⁴⁴⁰ suis 2. 3. 4. ⁴⁴¹ nuncupata 2. 3. 4. ⁴⁴² DCCCXXXIX 3. ⁴⁴³ XXV. 2. 3. 4. ⁴⁴⁴ sepultusque 2. 3. 4. ⁴⁴⁵ a 2. 3. 4. ⁴⁴⁶ aquilonari 3. ⁴⁴⁷ Ludvicus 2. ⁴⁴⁸ non possumus 2. 3. 4. ⁴⁴⁹ discimus 2. 3. 4. ⁴⁵⁰ diaconum 2. 3. 4. ⁴⁵¹ annum *deest* 5. ⁴⁵² Bremensis gregis gloriatur 2. 3. 4. ⁴⁵³ pater noster *desunt* 5. ⁴⁵⁴ utiliter 3. fideliter 4. ⁴⁵⁵ exercens *frequenti errore scriptum pro*: exserens sive exerens. ⁴⁵⁶ tum 3. 5. ⁴⁵⁷ Rimburtus 5. *sæpius* ⁴⁵⁸ Nordmanni 2. 3. 4. *sæpius* ⁴⁵⁹ Fresones 2. 4. ⁴⁶⁰ eodem quoque 3. ⁴⁶¹ summa 4. ⁴⁶² autem *addit* 4. ⁴⁶³ vix *deest* 2. 3. 4. ⁴⁶⁴ repulsus 2. ⁴⁶⁵ inde 3. ⁴⁶⁶ Anud 1. Amundus 5. ⁴⁶⁷ movit persecutionem 4. ⁴⁶⁸ vero *addit* 4. ⁴⁶⁹ Turol 2 a Thurholz 4. Turholz 5. Tulitur F. ⁴⁷⁰ nob. est mon. ins 4. ⁴⁷¹ Adalbertus 2 a. 4. ⁴⁷² quoniambio 2. ⁴⁷³ Adelbertus — collaudabant *desunt* 3.

NOTÆ

(172) Heiligensteden, villa Holsatiæ.
(173) *Cum decenti honore.* Ita et l. II, c. 59, 64; l. III, c. 70; l. IV, c. 44.

(174) Qui annus vero est 839. Secundum Annales Corbeienses Willericus obiit anno 838.

(175) *Sextum* sc. ex morte patris Ludovici Pii, hoc est 845. Annalista Saxo et Chronogr. Sax. ad a. 849 annum sextum ex anno pacis Verdunensis computant.

(176) V. Vitam S. Rimberti c. 5, 6.

(177) De tributo per Nordmannos a Frisis exacto v. Prud. Trec. a. 857, coll. 836, 847. Ruodolf. Fuld. a. 845.

(178) Annus hic non constat. Nam ea quæ Annal. Coloniens, brevissimi a. 856 tradunt de Nordmannis

D Colonie occisis, intelligenda sunt de legatis Nordmannorum, ut patet ex Prudent. Trecens. Ann. h. a. Fortasse tamen illa expeditio Nordmannorum contra Coloniam fuit in hujus cædis vindictam hanc multo post suscepta.

(179) Vita S. Anskar. c. 16.

(180) Etate posteriora videntur esse quæ refert Ruodolphus Fuldens. a. 845, coll. Prudent. Trec. h. a., ubi vero cavendum ne quæ de urbe Slavorum per Saxones capta refert, de Hamburgo male intelligas.

(181) Privilegia Ramesloensia mox laudanda.

(182) Sc. die 20 Jun. 839-840.

(183) Ex Vita S. Anskar. c. 17

vit. Qui etiam tantam gratiam fidei meruit, ut potentia miraculorum et exhortatione doctrinæ multa paganorum milia salvaret ⁴⁷⁴. Scriptum est ⁴⁷⁵ in actibus beati Ansgarii (184).

24. ([22.] Cap. 18. 840.) Anno Leuderici Bremensis episcopi 3° Ludvicus imperator obiit. Regnum ⁴⁷⁶ in contentione remansit, multa inter fratres discordia, bellum maximum in quo, historici testantur ⁴⁷⁷, omnes vires Francorum consumptæ sunt (185). Discordiæ incentor ⁴⁷⁸ Ebo qui et supra filios in patrem armaverat, et nunc fratres intestina seditione concitaverat, proinde conspiracy ⁴⁷⁹ accusatus, a papa Gregorio depositus est ⁴⁸⁰ Sed aliis hoc criminantibus, aliis recte ⁴⁸¹ factum astruentibus (186), veritatem nos in medio relinquemus (187), præsertim cum a sancto patre nostro Ansgario ea dilectione, qua ⁴⁸² ab initio secum habuit, usque in finem habitus fuerit. Lege in vita ejus ⁴⁸³ (188), et in capitulo Rhabani ⁴⁸⁴, de fama Ebonis ambigua (189). Tandem mediante papa Sergio, pax inter fratres convenit, regnumque diversum est in tres partes, ita ut Lotharius major natus cum Italia Romam, Lotharingiam cum Burgundia possideret, Ludvicus ⁴⁸⁵ Rhenum cum Germania regeret, Karolus Galliam, Pippinus Aquitaniam ⁴⁸⁶. Hac inter fratres sortita ⁴⁸⁷ divisione, Turholz monasterium in partem concessit ⁴⁸⁸ Karoli, et sic ⁴⁸⁹ alietanum est a jure sancti Ansgarii ⁴⁹⁰ (109).

25. ([23.] Cap. 19.) At ille in paupertate sua Deum glorificans, verbum Dei, cujus legatione functus est, tam suis, quam alienis infatigabiliter seminavit. Unde contigit ut prædium, quod Ramsolan ⁴⁹¹ (191) dicitur, a quadam venerabili matrona suscepit, nomine Ikia ⁴⁹². Hic ⁴⁹³ locus in episcopatu Ferdensi positus, ab Hammaburg disparatur

A tribus rasis ⁴⁹⁴. Ibi sanctus Dei cenobium constituens, reliquias sanctorum confessorum Sixti ⁴⁹⁵ et Sinnicii locavit, et alia patrocina, quæ ab Hammaburg portavit fugiens. Ibi ⁴⁹⁶ gregem profugum collegit et depulsos ⁴⁹⁷ a gentilibus ⁴⁹⁸ socios retinuit in eo portu. Ab eo ⁴⁹⁹ loco Hammaburgensem ecclesiam visitans. Nordalbingos in fide reformavit ⁵⁰⁰, quos ante ⁵⁰¹ persecutio turbavit. Tum ⁵⁰² quoque ne legatio gentium sua quapiam tarditate frigeret, prædicatores misit in Daniam; Hartgarium ⁵⁰³ vero heremitam direxit in Sueoniam (192). Fertur etiam Bremam venisse, verum ⁵⁰⁴ ab episcopo ⁵⁰⁵ loci, qui doctrinæ ac virtutibus ejus invidit, depulsum esse. Post hæc Leudericus, Bremensis episcopus, obiit, et sepultus est in ecclesia sancti ⁵⁰⁶ Petri ab australi parte altaris. Decessit autem nono ⁵⁰⁷ Kal. Septembris (193), et ⁵⁰⁸ ecclesia diu viduata permansit.

26. ([24.] Cap. 20.) Tunc Ludvicus Pius (194), cæsar inclytus, Hammaburgensis ecclesiæ desolationem miseratus, venerabili Ansgario contulit Bremensem episcopatum. At ille quamvis canonum decreta non ignoraret, quibus cautum est, ut episcopus, qui a sua civitate persecutionem passus expellitur, in alia vacante recipiatur (195), tamen ne pro invidia ceteri scandalizarentur, cæsari super hac re diu restitit; prostremo sicut ⁵⁰⁹ absque fratrum querela fieri posset, tum ⁵¹⁰ solummodo consensit ⁵¹¹. In vita nostri antistitis (196) hæc plenissime describuntur: obscure vero notatur tempus, quod liber donationum significat apertius: anno scilicet Ludvici secundi nono domnum Ansgarium ab Altrido ⁵¹² clerico et ⁵¹³ comite Reginbalbo (197), legatis cæsaris, ductum in episcopatum. Scripta sunt in ⁵¹⁴ libro n^o, capitulo 20. Sed et in Vita ejus hæc: *Multum inquit, temporis fluxit, ex quo beatus Ansgarius Bremensem*

VARIE LECTIONES.

⁴⁷⁴ Salvarit 2. 3. ⁴⁷⁵ itaque 4. ⁴⁷⁶ que addit 4. ⁴⁷⁷ historia testatur 2. 3. 4. ⁴⁷⁸ inventor 3. ⁴⁷⁹ concitaverat: conspiracy crimine 4. ⁴⁸⁰ deponitur 4. ⁴⁸¹ hoc 4. ⁴⁸² quam 2. 3. 4. ⁴⁸³ ipsius 4. ⁴⁸⁴ Raban 2. Rhaban 3. Rabani 4. ⁴⁸⁵ lothewicus 4. ⁴⁸⁶ acciperet addit 4. ⁴⁸⁷ regni addit 2. 3. 4. ⁴⁸⁸ cessit 2. 4. ⁴⁸⁹ sicque 4. ⁴⁹⁰ Turholz monasterium in Flandria situatum abalienatur ab ecclesia Hammaburgensi. *Note hic apud Velleum marginalis. apud Lindenbrogium scholii loco legitur; deest 2. 4.* ⁴⁹¹ Ramsola 3. Ramsolan *M. F.* ⁴⁹² Ibia conjecit Vell. ⁴⁹³ qui 4. ⁴⁹⁴ nisit. d. r 5. ⁴⁹⁵ Xisti 5. ⁴⁹⁶ ubi et 4. ⁴⁹⁷ depulsosque 4. ⁴⁹⁸ a gentibus 5. ⁴⁹⁹ ergo addit 4. ⁵⁰⁰ confirmavit 3. ⁵⁰¹ antea 2. 3. 4. ⁵⁰² tunc 4. ⁵⁰³ Hartgarium 2. Heregarium 3. ⁵⁰⁴ atque 2. 3. 4. ⁵⁰⁵ ipsius addit 4. ⁵⁰⁶ beati 4. ⁵⁰⁷ VIII. 3. ⁵⁰⁸ et deest 2. 3. ⁵⁰⁹ si 2. 3. 4. ⁵¹⁰ tunc 4. ⁵¹¹ concederet 4. ⁵¹² Abdarico 3. ⁵¹³ et deest *F.* ⁵¹⁴ scriptum est in 2. 3. scriptum 4.

NOTÆ.

(184) Ibid. c. 19.
 (185) Sunt fere verba Reginonis ad a. 841.
 (186) *Astruere, hoc est asseverare.*
 (187) *Alii... alii... Nos eam rem in medio relinquemus, Sallust. Catil. cap. 15.*
 (188) Vita S. Anskar. cap. 21.
 (189) Rabani fortasse epistola ad Heridalbum, cap. 34. Vide Archiv. t. VI, p. 796.
 (190) Videtur noster hic divisionem regnorum a fratribus tribus, quibus Pippinum, patrualem eorum, falso annumerat, factam anno 842, med. Jun, indigitare. Sergius I vero non nisi anno 844 in sedem papalem sublimatus est.
 (191) Omnia quæ de monasterio Ramesloh hic narrantur, desunt apud Rimburtum. Vide etiam di-

D plomata Ludvici imp. a. 842, Jun. 8; Nicolai papæ a. 864, Jun. 1, et quæ annotavimus in Hamburg. Urkundenbuck t. I, n. 10 et 16.
 (192) Vita S. Anskarii, c. 19.
 (193) Obiisse videtur anno 845.
 (194) Quem nos vocamus Germanicum. Ita et infra c. 40.
 (195) Vid. Ansgarium in Vita S. Willehadi, cap. 6, et Gregorium I papam in epist. l. II, ep. 25 (= C. 7, quæst. 1, canon. 42).
 (196) cap. 22.
 (197) Comes Ragambaldus fortasse ille qui in charta Hludowici imperatoris anno 857 monasterio Anianensis data missus audit. Quam vide apud Bouquet. l. I t. VI, p. 616.

episcopatum suscepit, antequam hoc a papa Nikolao ⁵¹⁵ confirmaretur ⁵¹⁶ (198).

27. [25.] Cap. 21. Sanctus itaque Ansgarius receptis ⁵¹⁷ Bremis, annos 18 sedit. Nam antea in Hammaburgensi cathedra praefuit annis 16 ⁵¹⁸, qui fiunt simul 34. Hoc regalis munificentiae dono confessor Dei valde ⁵¹⁹ gavisus; in Daniam festinavit. Ubi regem Danorum ⁵²⁰ Horicum inveniens, christianum reddidit. Is ⁵²¹ statim ecclesiam in portu maritimo erexit apud ⁵²² Sliaswig ⁵²³, data pariter licentia ut quisquis ⁵²⁴ vellet in regno suo, christianus fieret. Infinita gentiliū credidit multitudo. De quibus hic in libris hoc ⁵²⁵ memoriale relictum est plures, ut aqua baptismi ⁵²⁶ loti sunt, ab omni corporis infirmitate liberatos (199).

28. ([26.] Cap. 22.) Quibus rebus ex voto completis, dum adhuc sanctus Dei pro gente Sueonum ^B aestuare cepisset, cum Gaudberto episcopo consilium habuit, quis eorum laudabile pro Christo periculum subiret. At ille periculum sponte declinans, Ansgarium potius ut iret, rogavit ⁵²⁷ (200). Extemplo ⁵²⁸ aleta ⁵²⁹ intrepidus Horici ⁵³⁰ regis missum rogavit atque sigillum (201), et a litore Danorum transfretans in Sueoniam pervenit, ubi tunc rex Oleph ⁵³¹ apud Birtam generale populi sui habuit placitum. Quem, praeviente misericordia Dei, ita placatum invenit, ut ex ⁵³² ejus imperio et populi consensu et jactu sortis et ydoli responso ecclesia ibidem fabricata et baptismi licentia omnibus concessa sit. His etiam ex sententia finitis, ewangelista noster ecclesiam Sueonum Erimberto commendavit presbytero et rediit. Quae in Vita sancti Ansgarii latissima ^C gestorum narratione ⁵³³ descripta (202), nos brevitate nitentes amputavimus. Et nisi fallit ⁵³⁴ opinio, prophetia ⁵³⁵ Ezechielis de Gog et Magog convenientissime hic impleta videtur. *Et mittam* ⁵³⁶. inquit Dominus, *ignem in Magog, et in his qui habitant in*

A insulis confidenter (Ezech. xxxix, 6). Aliqui haec et talia de Gothis, qui Romam ceperant, dicta ⁵³⁷ arbitrantur (203). Nos vero considerantes Gothorum populos in Sueonia regnantes, omnemque hanc regionem passim in insulas dispertitam esse (204), prophetiam opinamur eis posse commodari ⁵³⁸ cum praesertim multa praedicta sint a prophetis, quae nondum videntur impleta ⁵³⁹.

29. ([27.] Cap. 23.) Interea quaestio magna surrexit in regno Francorum de Bremensi episcopatu, ad invidiam ⁵⁴⁰ Ansgarii conflata. Ea contentio diu per regnum ⁵⁴¹ gravi et ancipiti dissensione ⁵⁴² profligata ⁵⁴³, multis partium studiis collidebatur ⁵⁴⁴. Tandem orthodoxus caesar Ludvicus, compositis hinc inde contradicentium voluntatibus, praecipue Guntharii, Coloniensis archiepiscopi, cujus suffraganea prius erat Brema, super his Romam nuncios ⁵⁴⁵ direxit ad sanctissimum papam Nikolaum. Ille ⁵⁴⁶ quod necessitas ecclesiastica persuasit et quod Patrum conciliis rationabiliter ⁵⁴⁷ fieri posse comprobatum est, facile sensit. Ergo Bremensem ac ⁵⁴⁸ Hammaburgensem episcopatum auctoritate apostolica copulari, et deinceps ⁵⁴⁹ sanxit pro uno haberi Cujus rei privilegia diligenter adhuc ⁵⁵⁰ conservantur in Bremensi ⁵⁵¹ ecclesia. In ⁵⁵² quibus etiam additum est, quod idem papa Nykolaus tam ipsum Ansgarium quam successores ejus legatos et vicarios apostolicae sedis constituit in omnibus gentibus Sueonum ⁵⁵³, Danorum atque Sclavorum (205); quod et antea Gregorius papa concessit. Igitur Bremensis atque Hammaburgensis ⁵⁵⁴ parochiae coadunatio facta est ultimo tempore sancti Ansgarii. Vita ejus annum non ponit, praecipuum autem regis ponit annum regni vicesimum primum; privilegium papae notat annum Domini 858, qui est ab ordinatione archiepiscopi vicesimus nonus ⁵⁵⁵.

30. ([28.] Cap. 24. Post haec scribitur in Vita

SCHOLIA.

* Schol. 7 Concilium adunationis ⁵⁵⁷ factum est WORMATIAE praesente cum episcopis caesare ⁵⁵⁸, sicut privilegium testatur. (2. 4.)

VARIAE LECTIONES.

⁵¹⁵ Nicholao 4. ⁵¹⁶ confirmaretur 3. ⁵¹⁷ receptus 5. ⁵¹⁸ antea annos XVI. cui superscriptum est: XV. ⁵¹⁹ valde deest 1. ⁵²⁰ regem Ericum 3. in margine cod. 2: Ericus Danorum regem (sic) baptizatur. ⁵²¹ etiam 3. ⁵²² aput 2. saepius. ⁵²³ Slasuich 3. Sleswich 2. Sliasuvig 5. ⁵²⁴ quisque 5. ⁵²⁵ quibus hoc in libris 2, 3, 4. ⁵²⁶ baptisma 1. ⁵²⁷ sanctum p. u. i. r. A sgarium 4. ⁵²⁸ extemplo 3, 4. ⁵²⁹ Dei addit 2, 2a. ⁵³⁰ Herici 3. Erici 2. ⁵³¹ Olaph 3. ⁵³² ex deest 3. ⁵³³ narratio 3, 4. ⁵³⁴ ni fallat 4. ⁵³⁵ prophetiae 3. ⁵³⁶ Emittam 2, 3, 4. ⁵³⁷ dictum 3. ⁵³⁸ commendari 1. accommodari 3. ⁵³⁹ necdum v. completa 2, 3, 4. ⁵⁴⁰ beati addit 4. ⁵⁴¹ invidiam — regnum desunt 1. ⁵⁴² dissessione 3. ⁵⁴³ confligata 2. ⁵⁴⁴ collidebantur 1. ⁵⁴⁵ nuncios deest 1, 2, 3. In originali lacuna videtur fuisse cui auctor nomen Salomonis Constantiae episcopi, inserere voluit. ⁵⁴⁶ vero addit 4. ⁵⁴⁷ rationabiliter deest 4. ⁵⁴⁸ et 3. ⁵⁴⁹ deinceps deest 5. ⁵⁵⁰ adhuc deest 3. ⁵⁵¹ Bremense 1. ⁵⁵² In deest 3. ⁵⁵³ Danorum, Sueonum 3, 4. ⁵⁵⁴ et 3. ⁵⁵⁵ hammenburgensis 4. ⁵⁵⁶ XXVIII. 4. ⁵⁵⁷ unionis 4. ⁵⁵⁸ caes. c. ep. 4, 5.

NOTAE.

(18) Vita S. Anskarii, cap. 23 fin.
(199) Vita S. Anskarii c. 24.
(200) Ibid c. 25.
(201) Ita interpretatur Adamus quod l. l, c. 26 signum vocatur.
(202) Vita S. Anskarii c. 26-28.
(28) Isidor. Chron. Gothorum ed H. Grotii pag.

D 708. Conf. Nennii Historiam Britonum, cap. 12.
(204) Vita S. Anskarii, cap. 25.
(205) V. bullam Nicolai papae de an. 858, et Vitam Anskarii cap. 23. Utrobique in antiquioribus saltem codicibus verba, quae Adamus dicit addita, desunt.

beati ⁵⁵⁹ antistitis ⁵⁶⁰, qualiter in Daniam veniens A juniorem Horicum ⁵⁶¹ in regno repperit. Cui tempore congruit hystoria Francorum, quæ sic de Danis meminit : Nortmannos per Ligerim Thurones ⁵⁶² succendisse (206), per Sequanam Parisios obsedis (207) Karolum timore compulsam terram eis dedisse ad habitandum ⁵⁶³ (208). Deinde Lotharingia ⁵⁶⁴ inquit, vastata, et subacta Fresia.

In sua victrici conversos viscera dextra (209).

Contententibus namque ad invicem Gudurm ⁵⁶⁵ principe Normannorum, cum patruo ⁵⁶⁶, scilicet rege Danorum Horico, tanta cæde utrique ⁵⁶⁷ mactati sunt, ut vulgus omne caderet de styrype autem ⁵⁶⁸ regia nemo omnium remaneret, præter puerum unum, nomine Horicum ⁵⁶⁹ (210). Iste ⁵⁷⁰ mox ut regnum Danorum suscepit, ingenito furore super christicolos efferatus, sacerdotes Dei expulit et ecclesias claudi præcepit (211).

31. Ad quem sanctus Dei confessor Ansgarius venire non trepidans, comitante ⁵⁷¹ gratia divina, crudelem tyrannum sic placatum reddidit ⁵⁷², ut christianitatem ipse suscipere, suisque omnibus, ut christiani fierent per edictum mandaret ⁵⁷³, insuper et ⁵⁷⁴ in alio portu regni sui apud Ripam extrueret ⁵⁷⁵ ecclesiam (212), in Dania secundam. [29.] Et his ecclesiastico ordine compositis, beatus pastor ⁵⁷⁶ noster ecclesiam illam Rimberto commendavit presbytero (213), et reversus est ad Hammaburg, ubi ⁵⁷⁷ de venditione christianorum Nordalbingos corripuit (214). Inde ⁵⁷⁸ Fresos adiens castigavit eos pro labore dominici diei ; pertinacius vero agentes C igne cælesti multavit ⁵⁷⁹ (215); et alia, quæ antiquis miraculis non imparia leguntur in Vita ejus.

32. Et quoniam totum ejus studium ⁵⁸⁰ erat pro salute animarum, si quando a prædicatione gentiliū focus liber erat, domi congregationum suarum curam egit. Quarum primam, quæ ab Hammaburg olim barbarica incursione depulsa est ipse, ut præ-

diximus ad Ramsolas transtulit. Secundam mis habuit sanctorum virorum, qui habitu usi canonico, regula vivebant monastica ut nostri fere temporis ætatem. Terciam san virginum congregationem in Birxinon ⁵⁸¹ (216) vit. Ubi devota Christi matrona Lintgar ⁵⁸² patrimonium suum offerens cælesti sponso chorum castitatis suo ducatu nutrit. [Curam autem pauperum et susceptionem per rum multis locis hospitalia præparavit. Unum vel ⁵⁸³ præcipuum habuit Bremæ ubi ⁵⁸⁴ ipsum cotidie veniens, infirmis non erubuit ministrare. Quorum plurimos dicitur verbo vesanasse ⁵⁸⁵.

33. (Cap. 25.) Ipsæ transtulit ⁵⁸⁶ corpus Willehadi in matricem ecclesiam beati Petri [ab illo australi oratorio, quo deportata Willerico ⁵⁸⁷]. Et tunc facta sunt illa miracula quæ per merita sancti Willehadi populo ostensa ab anno Domini 861, qui est ⁵⁸⁸, ab ordinati chiefisepi ⁵⁸⁹ 30. Ipse enim qui transtulit, et miracula ejus singulis libris comprehendit.

34. Siquæ temporum seriem diligenter cominus, ipsum est tempus quo in Saxoniam transit sancti Alexandri contigit (217). In qua illud mirabile videtur confessorem nostrum cum martyre certasse, quis eorum videretur esse et in gratia sanitarum populis acceptior. Iustus ⁵⁹⁰ in gestis Saxonum hæc dulci calamequitur.

35. ([31.] Cap. 26.) Interea beatus Ansgarius captivos redimendo, tribulatos refovendo, erigendos domesticos, barbaris ⁵⁹¹ evangelizando, foris stultus, intus monachus, nunquam legitur cedere. Nec solum erga suos, verum et ⁵⁹² alios modo viverent sollicitus. Episcopos etiam teque quam litteris, ut vigilarent supra ⁵⁹³ domum gregem, hos arguit, illos obsecravit. At vero Romanorum pro sua legatione, regibus Di-

VARIE LECTIONES.

⁵⁵⁹ sancti 3. ⁵⁶⁰ antistitis 4. ⁵⁶¹ Ericum 3. 5. *semper*. ⁵⁶² Turones 4. Turonos 2. 4. ⁵⁶³ ad habitandum d. 4. ⁵⁶⁴ Lothoringia 4. habitandum Lotharingiam. Deinde 3. ⁵⁶⁵ Gudurin 2. 3. 5. Guth ⁵⁶⁶ suo addit 4. ⁵⁶⁷ utrinque 2. 3. ⁵⁶⁸ vocabulum bis scripsit 4. ⁵⁶⁹ Hericum 3. Ericum 2. *ubi inquit legitur* : Dani secunda vice semetipsos sternunt. ⁵⁷⁰ Qui 4. ⁵⁷¹ secum addit 5. ⁵⁷² crudelem — *desunt* 1. ⁵⁷³ mandavit 3. *Additur hic margine cod.* 2 : Ericus Dani eorum regem (*sic !*) tertius *legitur* ⁵⁷⁴ et insuper 3. et *deest* 2. 5. ⁵⁷⁵ extrueret 2. extruxerit 3. ⁵⁷⁶ pater 3. ⁵⁷⁷ Inde Hammaburg reversus, de 4. ⁵⁷⁸ Unde 4. ⁵⁷⁹ multavit 2. 3. ⁵⁸⁰ studium ejus 2. 3. 4. ⁵⁸¹ Birzinon 2. Luximon 3. Brixinon 4. Brixinon 5. ⁵⁸² Liutgaard 3. Hudgard 2. Liutgard 4. Lutgard 5. ⁵⁸³ quorum 4. ⁵⁸⁴ plurimos v. v. t. sanavit 4. ⁵⁸⁵ transtulit *M. F.* ⁵⁸⁶ *Uncis inclusa desunt* 1. ⁵⁸⁷ anni 2. 3. 4. ⁵⁸⁸ episcopi 3. ⁵⁸⁹ Einardus 2. Eginhardus 3. ⁵⁹⁰ barbaros 2. 3. 5. ⁵⁹¹ verum etiam 3. ⁵⁹² etiam erga 2. 2a. verum erga 4. ⁵⁹³ alienos 2. 3. 4. ⁵⁹⁴ super 5.

NOTÆ.

(206) Ruodolf. Fuld. an. 853.
(207) Prudent. Trecens. an. 857. At conf. Archv. t. VI, 775.
(208) Ann. Fuld. an. 850.
(209) Lucan. Pharsal, 1, 3.
(210) Ruodolf. Fuld. an. 854.
(211) Vita S. Anskar., c. 31.
(212) Ibid. c. 32.
(213) Ibid. c. 33.

D (21) Ibid. c. 38.
(215) Ibid. c. 37.
(216) Bassum in comitatu Hoya, dictum nunc in charta Ottoni regis I, d. 937, Jun. 3.
(217) Conf. Vitam S. Willehadi Translat. xandri, ubi tamen illam translationem eo anno 851 ex Annalibus Xantensibus h. a. monstratum.

iana fide crebro mandavit. Extant episcopi plures hujusmodi. Unam vero, quam ab eis episcopis de sua legatione, quam ab eis assertit, ita ⁵⁹⁸ claudit: *Deprecor, inquit, ut apud Deum intercedatis, quatinus ⁵⁹⁷ ego crescere et fructificare mereatur in Domino enim Deo Propitio et apud Danos et apud undata est Ecclesia Christi, et sacerdotes inhibitione proprio funguntur officio. Omnis facial vos omnes hujus operis pia benedictione participes, et in caelesti gloria Christi colitis* (18).

p. 27.) Supervixit autem ⁵⁹⁹ post illam legationem Hammaburg et Bremæ copulationem. Sedit ⁶⁰⁰ omnes annos 34. Cujus demerita veneratione colitur 3. Non. Februarii anno Domino 865. indictione 13, qui est ⁶⁰¹ secundi 26, sepultusque est in basilica sancti Petri et altare sanctæ Dei genitricis Mariæ. ⁶⁰² die, qua ipse commendatus est, Rimbertus ⁶⁰³ ejus, a clero simul et populo electus, cui etiam vitam sanctissimi ⁶⁰⁴ patris veridice describens, more beati Johannis quasi ⁶⁰⁵ ribens, innuit se fidissimum ejus discipulum (219) testimonium perhibere sanctitati, ⁶⁰⁶ noverat in viro Dei. Hunc librum ille ad ⁶⁰⁷ nobis direxit Novæ Corbeie (230), beatissimi, quod talem miserint, et nobis congruat quod talem suscipere meruimus pastorem. [2.] Cap. 28.) Sanctus Rimbertus sedit ⁶⁰⁸ annos ejus et ⁶⁰⁷ obitum decessoris sui ⁶⁰⁸ us ⁶⁰⁸ in quodam compoto ⁶⁰⁹ a Corbeia (24). Ceterum Vita ejus a fratribus ejusdem ad nostros ⁶¹⁰ data, quis fuerit et qualiter ⁶¹¹ reviter et dilucide comprehendit. *Mox, inelectus est, a Theoderico ⁶¹¹, Mindensi episcopo, adalgaro, abbate Corbeiensi ⁶¹² jussu cæsaris ⁶¹³ ductus est. Ubi a clarissimo pontifice ⁶¹⁴ consecratus, Corbecium venit, vestemque*

suscepit cum professione monastica. Cui Adalgarius abba ⁶¹⁵ germanum et æquivocum suum concessit. Adalgarium (222). Qui postea et socius prædicationis, et meruit heres ⁶¹⁶ esse dignatatis. Pontificale pallium ⁶¹⁷ suscepit a papa Nicolao ⁶¹⁸, ferulam pastorem a cæsare Ludvico, sicut in privilegiis (223) dinosci ⁶¹⁹ potest. Quæ autem secuntur ⁶²⁰, ex libro Vitæ ⁶²¹ ejus decerpsimus ⁶²² capitulo ⁶²³ 16.

38. ([33.] Cap. 29.) *Præterea legationis suæ officium, quod ad prædicandum gentibus verbum Dei primitus a decessore suo susceptum est, et postmodum sub jure successionis quasi hereditarium provenit, impigre executus est. Ipse quidem per se, quotiens ⁶²⁴ occupationes aliæ sinerent ⁶²⁵, eidem legationi insistens, semper autem ⁶²⁶ constitutos habens presbyteros, per quos ad verbum Dei gentes audirent et solatium captivi christiani haberent, ad ecclesias inter ipsos paganos longe constitutas ⁶²⁷, quodque gravissimum erat, marinis* discriminibus adeundas. Quæ discrimina ipse frequentius sustinens, cum apostolo sæpe naufragium pertulit, sæpe etiam ⁶²⁸ alia pericula sustinuit, spe futuræ beatitudinis omnia præsentis vitæ ⁶²⁹ aspera leniens, illudque apostolicum continua meditatione revolvens: non sunt condignæ passionis hujus temporis ad futuram gloriam, quæ revelabitur in nobis (Rom. viii, 18).*

39. (Cap. 39.) Qui reges Danorum suo tempore fuerint, non invenitur in gestis ejus. In hystoria Francorum Sigafred cum fratre Halpdani ⁶³⁰ regnasse leguntur ⁶³¹. Qui etiam munera Ludvico cæsari miserunt, gladium videlicet capulo tenus aureum et alia ⁶³², pacem rogantes, et missis utrinque ad Egdom fluvium mediatoribus, pacem firmam ritu gentis per arma juraverunt (224). Erant et alii reges Danorum vel Nortmannorum, qui piraticis excursionibus eo tempore Galliam vexabant. Quorum præcipui erant Horich ⁶³³ (255), Orwyg ⁶³⁴ (226), Gotafrid ⁶³⁵ (227), Rudolf ⁶³⁶ (228) et Inguar tyranni. Crudelissimus omnium fuit Inguar, filius Loadpar-

VARIAE LECTIONES.

1. ⁵⁹⁸ inquit 2. 3. 4. ⁵⁹⁷ quatenus 2. 3. 5. ⁵⁹⁸ benevolentia 3. 5. ⁵⁹⁹ sanctus Ansgarius *addit* item *addit* 4. ⁶⁰¹ ergo *addit* 4. ⁶⁰² vero *addit* 4. ⁶⁰³ thaconus 2. ⁶⁰⁴ sancti 4. ⁶⁰⁵ fidelissimi 3. 4. ⁶⁰⁶ XX annos 1. ⁶⁰⁷ ejus *deest* 2. 3. 4. ⁶⁰⁸ reperimus 2. 3. 4. ⁶⁰⁹ compoto 2. 3. 4. 1. ⁶¹¹ Theoderico 4. ⁶¹² Corbeiensi a. 4. ⁶¹³ Moguntiam 3. ⁶¹⁴ Liuberto 3. Lutberto 4. Hyberto 2. 3. 4. ⁶¹⁶ heres meruit 2. 3. 4. ⁶¹⁷ Pallium pontificale 2. 3. ⁶¹⁸ Nicholao 4. *sæpius* sci 3. 5. ⁶²⁰ sequuntur 3. 5. ⁶²¹ vita 4. ⁶²² discerpsimus 3. excerpta sunt 4. ⁶²³ capitulum 1. 2. 5. ⁶²⁵ sineret 1. 3. ⁶²⁶ autem *male deest* 1. ⁶²⁷ constitutos 5. ⁶²⁸ et 1. 3. ⁶²⁹ *deest* 4. in 2. Haldan 3. 4. ⁶³¹ legitur 4. ⁶³² multa *addit* 4. ⁶³³ Herich. 2. Horig 5. ⁶³⁴ Ordwig 2. 4. 1. Ordwig. 5. ⁶³⁵ Gotafrid 2. Godafrid 5. ⁶³⁶ Rodulf 2. 4. Rodulff 3.

NOTÆ.

V. Hamburg. Urkundenbuch, n. 17.
Ex Vita Rimberti c. 9.

Potius Veteris Corbeie. Conf. Vitam. S. 1, 6.

V. Annales Corbeienses.

Vita S. Rimberti c. 11 et 12.

Privilegium Nicolai I papæ. Vide Hamburg. Urkundenbuch, n. 19.

Ann. Fuld. a. 873.

Horich Nordmannus hoc tempore in anna-

D libus non apparet, sed Rorich, Herioldi filius, etiam dictus Nordmannus.

(226) Orwyg seu Ordwyg nobis ignotus. Fortasse sub hoc nomine latet Eriveus Brito, qui Rorico se junxerat. V. Hincmar. Remens. a. 863, 866.

(227) Gotafrid ille occisus a. 885. V. Reginon. h. a.

(228) De Rudolfo, filio Herioldi. V. Hincmar. Remens a. 864, 872, 873. Annal. Fuldens. a. 873, Annal. Xantens, a. 873, ubi *Ruodoldus* audit.

chi ⁶³⁷, qui christianos ubique per supplicia necavit (229). Scriptum est in gestis Francorum ⁶³⁸.

40. ([34] Cap. 31.) Anno domni Rimberti 12 (an. 876) Ludvicus pius, cæsar magnus, obiit (230). Ipse Boemanos ⁶³⁹, Sorabos, Susos (221) et ceteros Sclavorum populos ita perdomuit, ut tributarios efficeret (232). Nortmannos autem fœderibus ac bellis compressos eo modo retinuit, ut cura Franciam totam vastaverint, regnum ⁶⁴⁰ ejus vel ⁶⁴¹ minime nocuerint. Post mortem vero imperatoris

Effera barbaries laxis ⁶⁴² regnabat habenis.

Et quoniam Dani cum Nortmannis Hammaburgensi ecclesiæ pastoralis cum subjecti sunt, præterire nequeo quanta mala per eos Dominus illo tempore fieri permiserit, et quam late pagani super christianos extenderint potentiam suam. Quæ omnia lamentabiliter scripta sunt in hystoria Francorum et in ⁶⁴³ aliis libris. Tunc Saxonia vastata est a Danis vel Nortmannis. Brun ⁶⁴⁴ dux occisus cum aliis 12 comitibus, Thiadricus ⁶⁴⁵ et Marwardus ⁶⁴⁶ episcopi obruncati. Tunc Fresia depopulata ⁶⁴⁷ (233), Trajectum civitas excisa (234). Sanctus Rabbodus ⁶⁴⁸, urbis episcopus, cedens persecutioni, Davantriæ ⁶⁴⁹ sedem constituit, ibique consistens anathematis gladio ⁶⁵⁰ paganos ultus est (235). Tunc piratæ Coloniam et Treveros (236) succendunt ⁶⁵¹. Aquisgrani palatium stabulum equis suis fecerunt (237). Mogontia vero propter metum barbarorum instaurari cœpit (238). Quid multa? urbes cum civibus, episcopi cum toto grege simul obruti sunt; ecclesiæ illustres cum fidelibus incensæ sunt. Ludvicus noster ⁶⁵² cum paganis dimicans victor extitit, et

A mox ⁶⁵³ obiit (239). Luthewicus Franciæ ⁶⁵⁴ victor et victus occubuit (240). Hæc tragædico planctu scripta in annalibus cesarum (241) nos propter mentionem Danorum perstrinximus.

41. (Cap. 32.) Quid autem dicimus interim fecisse ⁶⁵⁵ nostrum archiepiscopum? Rẽquire in gestis ejus capitulo 20. *Ad redemptionem, inquit, captivorum cunctis peni ⁶⁵⁷ quæ habebat expensis, cum multorum adhuc apud paganos detentorum miserias cernere cogere-retur ⁶⁵⁶, etiam altaris vasa impendere non dubitavit* (242). Dicens cum beato Ambrosio: *Melius est animas Domino, quam aurum servare.* Preciosa ergo sunt illa vasa, quæ animas de morte redimunt ⁶⁵⁸.

([35] Cap. 33.) Nec incongruum videtur, quoniam de persecutione diximus, quæ tunc late in ecclesias efferebuit ⁶⁵⁹, grande miraculum per merita sancti Rimberti Fresonibus ostensum tangere; quod scriptor gestorum ejus nescio cur præterierit. Sed Bovo ⁶⁶⁰, Corbeia abba ⁶⁶¹, de sui temporis actis scribens ⁶⁶², non reticuit dicens: *Cum modernis temporibus gravis barbarorum irruptio in omni pene regno Francorum immaniter debaccharetur ⁶⁶³, contigit etiam eos divino judicio ad quendam Frisæ ⁶⁶⁴ pagum devolvi, qui in remotis ac mari magno vicinis locis situs, Nordwidi ⁶⁶⁵ appellatur ⁶⁶⁶. Hunc igitur ⁶⁶⁷ subvertere aggressi sunt. Erat ⁶⁶⁸ illic eo tempore venerabilis episcopus Rimbertus; cujus adhortationibus et doctrinis confortati et instructi christiani, congressi sunt cum ⁶⁶⁹ hostibus, et prostraverunt ex eis 10377, pluribus insuper dum fuga ⁶⁷⁰ præsidium quærun, in transitu fluviorum necatis* (243). Hæc ille scripta reliquit ⁶⁷¹ (244). Cujus rei miraculo ⁶⁷² us-

SCHOLIA.

* Schol. 8. Aquisgran. palatium usque ad tempus Ottonis per annos 80 vastatum ⁶⁷³ permansit, quod destruxerat Ordwich ⁶⁷⁴ princeps. (2. 3. 4.)

VARIÆ LECTIONES.

⁶³⁷ Lodbroghi emendat M. ⁶³⁸ tyranni. Scriptum... Francorum. Crudelissimus... necavit 2. 3. 4. ⁶³⁹ Boemenos 2. Boemannos 4. ⁶⁴⁰ regno 3. 5. nunquam regnum 2. ⁶⁴¹ vel deest 3. ⁶⁴² ruptio Crantzii Metrop. L. II. c. 3. ⁶⁴³ in deest 3. ⁶⁴⁴ Bruno 2. ubi in margine legitur: Dani Saxoniam vastant. ⁶⁴⁵ Tiadricus 4. Tiadericus 5. Theodericus 2. ⁶⁴⁶ Marwardus 2. Marquardus 3. 4. ⁶⁴⁷ est add. 2. 3. 4. ⁶⁴⁸ Rabbodus 2. Rahtbodus 3. ⁶⁴⁹ Davandriæ 2. ⁶⁵⁰ in add. 2. ⁶⁵¹ incendunt 2. 3. 4. ⁶⁵² imperator 4. ⁶⁵³ paulo post 4. ⁶⁵⁴ rex addit 4. ⁶⁵⁵ fuisse 2. 4. ⁶⁵⁶ pene deest 1. ⁶⁵⁷ multos a. a. p. detentos miserabiliter cerneret 4. ⁶⁵⁸ redimant 1. ⁶⁵⁹ late eff. ecclesiis 4. ⁶⁶⁰ Bonno 3. Bono 5. ⁶⁶¹ Corbiensis abbas 2. 3. Corbeiensis a. 4. ⁶⁶² scribens deest 1. ⁶⁶³ debaccharet 1. ⁶⁶⁴ Fresie 4. et ita deinceps. ⁶⁶⁵ est; add. 2. 3. 4. Nordwide 4. Norduich 3. ⁶⁶⁶ appellant 3. hunc appellant 2. 4. ⁶⁶⁷ Quem 4. ⁶⁶⁸ enim addit 4. ⁶⁶⁹ cum deest 3. ⁶⁷⁰ fuge 2. 4. ⁶⁷¹ reliquit 1. ⁶⁷² miracula 1. ⁶⁷³ vastum 2. ⁶⁷⁴ Ordwig.

NOTÆ.

(229) De Inguaro s. Ingwar tyranno. V. Æthelwerdi Chron. a. 867, 870. Vitam S. Edmundi. Florent. Wigorn. a. 870.

(230) Ann. Fuld a. 876. Conf. supra cap. 26 not.

(231) Vulgo Siusli dicuntur.

(232) V. Annal. Fuldens. a. 869, 874.

(233) Saxonia — depopulata. Conf. Ann. Fuld. a. 880.

(234) De Trajecto (Mastricht, non Utrecht, ut Adamus putavit), Colonia et Aquensi palatio. V. Ann. Fuld. a. 881.

(235) Rabbodus nonnisi anno 899 episcopus Trajectensis factus est. V. Chronic. Reginon. h. a. Obiit Daventriæ anno 919.

(236) De Treveris v. ibid. a. 882. P. IV et V.

(237) At de capilla in Aquis palatio agunt chartæ

D Caroli Crassi a. 887 et Arnulfi regis a. 888. In ipso palatio datæ sunt chartæ Zwentiboldi regis anno 896 et Henrici regis anno 930.

(238) De Moguntia restaurata v. ibid. p. III, a. 882.

(239) Ibid. a. 881, 882, Jan. 20, quo die Ludovicus III obiit.

(40) Ludovicus III, rex Franciæ, obiit a. 882, Aug. 5. Conf. Reginon. a. 883, quem nimio planctu lamentati sunt.

(241) Annal. Fuld. p. IV, a. 884, de Pannonia vastata agentes inserunt hexametrum:

Hic patriæ planctus, simul et miserabile funus.

(242) Ex Vita S. Rimberti, c. 17.

(243) Conf. Ann. Fuld. p. IV, a. 884.

(244) Sc. Rimbertus, cujus epistola ad Liuthertum, archiepiscopum Moguntinum, super hoc prælio

que hodie merita sancti Rimberty penes Fresones ⁶⁷⁵ A egregia, et nomen ejus singulari quodam gentis colitur desiderio, adeo ut collis in quo sanctus oravit, dum pugna fieret, perpetua cespitis veriditate notetur. Nordmanni plagam, quam in Frisia receperunt, in totum imperium ulturi, cum regibus Sigfrido ⁶⁷⁶ et Gotafrido per Rhenum et Mosam et Scaldam fluvios Galliam invadentes, miserabili cæde Christianos obtruncarunt, ipsumque regem Karolum bello petentes, ludibrio nostros habuerunt (245). In Angliam ⁶⁷⁷ quoque miserunt unum ex sociis Halpdani ⁶⁷⁸, qui dum ab Anglis occideretur, Dani ⁶⁷⁹ constituerunt in locum ejus ⁶⁸⁰ Gudredum ⁶⁸¹. Is ⁶⁸² autem Nordimbriam ⁶⁸³ expugnavit (246). Atque ex illo tempore Frisia et Anglia in ditione Danorum esse feruntur. Scriptum est in gestis Anglorum.

42. ([36.] Cap. 34.) Frustra in sanctis signa et miracula quærentur, quæ habere possunt et mali, quia secundum auctoritatem sanctorum Patrum majus miraculum est, animam, quæ in æternum victura est, a peccato convertere, quam corpus, quod denuo moriturum est, suscitare a morte ⁶⁸⁴. Ut autem sciamus nec sancto Rimberty hanc gratiam defuisse, fertur antiquorum more sanctorum quædam fecisse miracula, frequenter scilicet, dum iret in Sueoniam, tempestatem maris oratione sedasse, et cecum illuminasse per confirmationem, quam episcopali more faciebat in eo. Sed et filium regis dicitur a dæmonio liberasse ⁶⁸⁵. Ubi, multis astantibus episcopis, spiritus immundus sæpe clamabat ex ore verati, Rimberty solum inter eos digne commissum egisse officium, ipsum ergo ⁶⁸⁶ sibi esse cruciatui. Require in Vitæ ejus libro, capitulo 20. Hunc filium regis Ludvici Karolum ⁶⁸⁷ esse arbitramur, qui novissimis archiepiscopi temporibus a regno depositus, Arnolfum ⁶⁸⁸, germani sui filium, accepit successorem. Hystoria Francorum hæc veraciter acta commemorat in Franconford ⁶⁸⁹, anno cæsaris Ludvici 34 (247).

43. (Cap. 35.) Erat igitur sanctus Rimberty cum Moyse ⁶⁹⁰ vir mitissimus (*Num.* xii, 3), cum Apostolo qui omnium infirmitatibus compateretur (*I Cor.* ix,

22) (248). Præcipuam vero curam habuit ⁶⁹¹ in clemosinis pauperum et in redemptione captivorum (249). Unde quadam vice, cum venisset ad partes Danorum, ubi ecclesiam novellæ Christianitati constructam habebat in loco qui dicitur Sliaswig ⁶⁹², vidit multitudinem Christianorum catena trahi captivam. Quid multa? Duplex ibi miraculum operatus est. Nam et catenam oratione dirupit, et captivos equo suo redemit. Capitulo ⁶⁹³ gestorum ejus nota ⁶⁹⁴ 18.

44. ([57.] Cap. 36.) Et quia vastatio Nortmannorum vel Danorum excedit omnem credulitatem ⁶⁹⁵, eo plus mirum videri possit, quod sancti confessores Dei Ansgarius et Rimberty per tanta pericula maris et terræ illas gentes intrepidi adibant vel ⁶⁹⁶ prædicabant, ante quarum impetum nec armati reges aut potentes Francorum populi subsistere poterant. Nunc autem, quoniam defecit sanctus, quoniam ⁶⁹⁷ diminutæ sunt veritates a filiis hominum: (*Psal.* xi, 2,) vix possibile credimus.

Nos, genus ignavum ⁶⁹⁸, quod tecto gaudet et umbra (250), ut in tam aspero persecutionis tempore, in tam feroci, quæ ⁶⁹⁹ vix hominem ⁷⁰¹ vivit ⁸⁰¹, natione, in tam remotissima, inquam, ab ⁷⁰² nostro mundo regione, quisquam vel apostolus auderet accedere! nescientes illud cotidie et nobis dici, quod Salvator ait apostolis ⁷⁰³: *Ite in orbem universum, et ecce ego vobiscum sum omnibus diebus usque ad consummationem seculi* (*Matth.* xxviii, 19, 20.)

45. Sunt alia ⁷⁰⁴ multa quæ de nostro sancto ⁷⁰⁵ copiose in libro suo exarata sunt. In quibus illud memoriale est, quod presbyteri animam defuncti, quia sic ⁷⁰⁶ in visu apparens supplicavit. 40 dies in pane et aqua jejunans, a tormento ⁷⁰⁷ absolvit (251). Decessor ejus 4 cænobia fundavit (252), his ille quintum addidit in solitudine Buggin ⁷⁰⁸ (255). Ceterum omnium districtam ⁷⁰⁹ sollicitudinem habens, Hammaburgensis cathedræ principuam curam egit, tam fratribus quam pauperibus oportuna ministrans solatia.

46. ([38.] Cap. 37.) Xenodochium ⁷¹⁰ Bremæ, quod a sancto Ansgario ad sustentationem pauperum institutum est, ipse nobiliter auxit, et non solum in

VABIÆ LECTIONES.

⁶⁷⁵ Frisones 4. ⁶⁷⁶ Sigfrido 2. ⁶⁷⁷ Anglia 1. ⁶⁷⁸ Haldani 2. 4. Haldan. 3. ⁶⁷⁹ clam. 3. ⁶⁸⁰ ipsius 4. ⁶⁸¹ Gundredum 2. 3. 4. ⁶⁸² Ipse 5. ⁶⁸³ Nordumbriam 3. Northumbriam 4. ⁶⁸⁴ a morte suscitare. 2. 3. 4. ⁶⁸⁵ regis a d. liberavit 4. ⁶⁸⁶ que 4. ⁶⁸⁷ Crassum addunt *M. F.* ⁶⁸⁸ Arnolphum 3. Arnulfum 2. 4. ⁶⁸⁹ Franconford 1. Franconford 2. Franconford 3. Franconford 5. ⁶⁹⁰ Mose 3. ⁶⁹¹ habens 2. 3. 4. ⁶⁹² Sleswich 2. Schleswig 3. ⁶⁹³ capitulum 2. 3. ⁶⁹⁴ nota deest 4. ⁶⁹⁵ Ita correxi pro: crudelitatem. ⁶⁹⁶ et 2. 3. 4. ⁶⁹⁷ autem quomodo d. a. quomodo 5. ⁶⁹⁸ ignavium 4. ⁶⁹⁹ qua 3. ⁷⁰⁰ vix hominum 5. vix ullus hominum 3. ⁷⁰¹ Legendum vide- tur: vidit, ⁷⁰² a 3. ⁷⁰³ discipulis 2. 3. 4. ⁷⁰⁴ et alia 4. ⁷⁰⁵ de sancto viro 4. ⁷⁰⁶ qui sic 3. qui sibi 5. ⁷⁰⁷ tormentis 2. 3. 4. ⁷⁰⁸ Buggind 3. Bukkin 4. ⁷⁰⁹ distinctam 3. ⁷¹⁰ Senodochium 2. 2 (a).

NOTÆ.

Frisionum cum Nordmannis laudatur in *Annal. Fuld.* l. i.
(245) *V. Ann. Vedast.* a. 884, 885; *Ann. Fuld.* p. iv, a. 885, 886.
(246) Regnavit ab anno 883 usque ad mortem suam 894. *V. Simeon Dunelm. h. a. Lappenberg. Geschichte von England, t. I p. 328.*
(247) « *Ann. Fuld.* p. v, a. 887.

(248) *Ex Vita S. Rimberty c. 19.*
(249) *Indidem, c. 17.*
(250) *Juvenal. Sat. vii, v. 105, qui pro tecto scripsit lecto.*
(251) *Vita S. Rimberty, c. 8.*
(252) *V. supra, c. 29.*
(253) *Bucken in comitatu Hoya.*

episcopatu, sed ubicunque esset, pauperibus alimoniam cum omni diligentia ministravit, nobile verbum exhortacionis relinquens posteris, *Non est, inquiens, tardandum ut pauperibus cunctis succurramus* ⁷¹¹, quia quis ⁷¹² sit Christus, vel quando ad nos veniat ignoramus (254). Eleemosinam ⁷¹³ verbi incessanter omnibus ministravit; ad quod opus dicta sancti Gregorii curavit excerpere ⁷¹⁴, quæ et manu sua descripsit. Epistolæ ejus diversæ ad plures, præcipua quædam ad virgines, in quo, virginitatem corporis extollens, ostendit multas in ⁷¹⁵ mente fieri meretrices (255). Tandem ⁷¹⁶ morbo confectus et senio, quos per se non potuit, per Adalgarium adiutorem ⁷¹⁷ in Domino confortavit, quem etiam manibus regis commendavit (256). Obiit ⁷¹⁸ anno Domini ⁷¹⁹ 888, indictione 6. Cujus depositio est 3° Idus Junii ⁷²⁰ (257). Sepultus est ⁷²¹ extra basilicam sancti Petri ab oriente, ut ipse rogavit (258).

47. ([39.] Cap. 38.) Adalgarius archiepiscopus sedit annos 20. Annos ejus ex compoto ⁷²² quo ⁷²³ supra tulimus ⁷²⁴ (259), vitam ex libro sancti Rimberty didiscimus ⁷²⁵. Capitulo 12, cum sanctus Rimberty vestem et professionem suscipere monasticam, mox additur: *Ad quod ei solatium deputari placuit insignem conversatione virum gradu diaconem* ⁷²⁶, nomine Adalgarium. *Hic vir, inquiunt, venerabilis in conversationis ejus imitatione simul et successionis* ⁷²⁷ dignitate, adhuc hodie superest, cum multis oliis attestans quod sanctus pontifex Rimberty nihil ex occasione curæ pastoralis de monachica ⁷²⁸ perfectione perdidit; et reliqua. Item capitulo 21 (260), *Cum jam, inquit, senio gravaretur sanctus Rimberty, etiam continuus pedum dolor ei* ⁷²⁹ accessit. *Unde* ⁷³⁰ apud gloriosissimos reges Ludvicum et filios ejus hoc optinuit, ut insignis vir Adalgarius, monachus videlicet Corbeix, in adiutorium illi confirmaretur, quatinus ipse infirmitate detentus, in Adalgario haberet solatium circandi ⁷³¹ episcopatum, pla-

cita adeundi; et quando exigeretur, vel ⁷³² *in expeditionem vel ad palatium cum comitatu suo proficisceretur. Impetravit etiam ut ipse illi in electione successore confirmaretur et inter consiliarios regis locaretur, assentientibus fratribus et abbate monasterii ejus, ac sancta synodo hæc omnia roborante.*

48. (Cap. 39.) Ferulam pastorem suscepit ab Arnulfo rege, palleum ⁷³³ a papa Stephano (261). Consecratus est autem a Sundroldo ⁷³⁴, Mogontino archiepiscopo (262), seditque difficilii tempore barbaricæ vastationis. Nec tamen legationis suæ ad gentes, ut in privilegiis videtur, studium omiserat ⁷³⁵, verum sicut decessores sui, presbyteros ad hoc opus et ipse constitutos habere curavit.

49. ([40.] Cap. 40) De hystoria Danorum nichil amplius aut scriptum vidi, aut ab alio visum comperi; ea forte causa ⁷³⁶ reor, quod Nortmanni vel Dani tunc ab Arnulfo rege gravibus præliis usque ad internicionem ⁷³⁷ deleti sunt *. Bellum celitus administratum. Siquidem centum milibus paganorum prostratis, vix unus de Christianis cecidisse repertus est ⁷³⁸ (263). Et ita restincta est ⁷³⁹ persecutio Nortmannorum, Domino vindicante ⁷⁴⁰ sanguinem servorum suorum, qui jam per annos 60 vel 70 ⁷⁴¹ effusus est ⁷⁴². Narrat hæc hystoria Francorum.

50. (Cap. 41.) Audivi autem ex ore veracissimi regis Danorum Sucin ⁷⁴³, cum nobis stipulantibus numeraret atavos suos, *Past cladem, inquit, Nortmannicam Heiligonem* ⁷⁴⁴ *regnasse comperi, circum populis amabilem propter justitiam et sanctitatem suam. Successit illi* ⁷⁴⁵ *Olaph, qui veniens a Suonia, regnum optinuit Danicum vi et armis, habuitque filios multos, ex quibus Chnob* ⁷⁴⁶ (264) *et Gurd* ⁷⁴⁷ *regnum optinuerunt* ⁷⁴⁸ *post obitum patris* ⁷⁴⁹.

51. ([41.] Anno Adalgari 7 (895) Hermannus ⁷⁵⁰, archiepiscopus Coloniensis, magnis Adalgerum ⁷⁵¹ nostrum fatigabat injuriis, Coloniae Bremam subjugare conatus. Collecta igitur synodo apud ⁷⁵² Triburiam ⁷⁵³

SCHOLIA.

* Schol. 9. Gotafriid et Sigafriid reges ibi sunt occisi. (2. 2 (a). in textu 3. 4.)

VARIE LECTIONES.

⁷¹¹ subveniamus pauperibus 4. ⁷¹² in quo emendat M. ⁷¹³ Eleemosyna 3. 5. ⁷¹⁴ excerpi 3. ⁷¹⁵ in deest 4. ⁷¹⁶ ergo addit 2. (2 (a) ubi in margine legitur: Emulator Moisi tam mansuetudine quam virtutum operatione. ⁷¹⁷ coadjutorem 4. suum addunt 2. 4. ⁷¹⁸ autem addit 4. ⁷¹⁹ Domini deest M. F. ⁷²⁰ depositio III. I. L. celebratur 4. ⁷²¹ ergo add. 4. ⁷²² compoto 2. 3. 4. ⁷²³ de quo 2. deest 4. ⁷²⁴ supra retulimus 2. 3. supra dicto 4. ⁷²⁵ discimus 2. 3. 4. ⁷²⁶ diaconum 3. 5. ⁷²⁷ ejus addit 3. ⁷²⁸ monastica 2. 3. ⁷²⁹ ei p. d. 4. ⁷³⁰ Inde 5. ⁷³¹ circueundi 3. 4. ⁷³² vel deest 4. ⁷³³ pallium 2. 3. ⁷³⁴ M. a. Lindroldo 2. Lindroldo 3. 4. F. Hundroldo M. ⁷³⁵ omisit 2. 3. 4. ⁷³⁷ ab alio caus 1. ab a. v. c. eo f. casu M. F. ⁷³⁷ internicionem 4. internicionem 3. 5. In margine cod. 2: Dani sternuntur. ⁷³⁸ sit 3. ⁷³⁹ est deest 3. ⁷⁴⁰ judicante 1. ⁷⁴¹ LX. in cod. 1. cui superscriptum est: vel LXX. LXX. 2. 3. 4. ⁷⁴² Hid insertum est schol. 9. in cod. 2. 2 (a). ⁷⁴³ Sven 3. Sveni 5. ⁷⁴⁴ Heiligonem 3. ⁷⁴⁵ cui successit 4. cui succedit 5. ⁷⁴⁶ Ebnob 3. 4. Henob 2. ⁷⁴⁷ Giurd 3. Gyrd 2. ⁷⁴⁸ tenuerunt 2. 3. 4. ⁷⁴⁹ post patris sui obitum tenuerunt 4. ⁷⁵⁰ Herimannus 4. ⁷⁵¹ Adalgarium 2. 3. 4. ⁷⁵² aput 2. ⁷⁵³ Triburcam 3. 5.

NOTÆ

(254) Vita S. Rimberty, c. 14.
(255) Ibid. c. 15. Conf. supra c. 35. not. 00.
(256) Ibid. c. 21.
(257) Ann. Corb. h. a.
(258) Vita S. Rimberty, c. 24.
(259) Ann. Corb. a. 888, 909.
(260) Sequentia ex l. 1. cap. 21, in verbis sunt paululum mutata.

(261) Bullam de 891. Mai. 31, V. Hamburg. Urkundenbuch n. 24.
(262) Sunderoldus archiepiscopus, occisus a Nortmannis anno 891, Jun. 27.
(263) Ann. Fuld a. 891.
(264) Nomen, ut videtur, quod apud Anglosaxones Gneova apud nostrates Knop dicitur.

Haddone Mogontino presidente, cassata sunt apostolicae sedis privilegia et gloriosorum principum annullata⁷⁵⁴ sunt praepcepta, consentientibus, ut aiunt⁷⁵⁵, iniquis decretis Formoso papa (265) et rege Arnulfo (266). Deinde facta subscriptione Adalgarius archiepiscopus in cauda concilii positus est (267). Fabula grandis de Adelino⁷⁵⁶ et Widgero, qui discipulantes ad spectacula⁷⁵⁷ synodum traxerunt tragœdiæ⁷⁵⁸ lugubris. Wiggerum nostræ partis victum est postero die mortuum, et amplius sub Adalgero⁷⁵⁹ et Hogero omni tempore dicunt Bremam⁸⁶⁰ Coloniam suffraganeam mansisse⁷⁶¹. Hæc quoniam in eodem concilio scripta reperimus, verane sint an ficta, in medio relinquemus⁷⁶².

52. ([42] Cap. 42.) Anno deinde secundo Formosus papa obiit, quarto vero⁷⁶³ Arnulfus rex⁷⁶⁴ decessit⁷⁶⁵ (268)*. Sequitur irruptio⁷⁶⁶ Ungrorum⁷⁶⁷ (269), persecutio ecclesiarum. Archiepiscopus⁷⁶⁸ noster, valde senex, minus poterat vel inimicis resistere vel agenda disponere. Quare fertur illum⁷⁶⁹ a monasterio Corbiensi Hogerum suscepisse⁷⁷⁰ adiutorem, cujus ope fultus ac ministerio, ipse emeritæ senectutis ocio potiretur. Ita omnipotens Deus, qui aliquando justos, ut meliores fiant, temptari permittit, fecit etiam⁷⁷¹ nostro archiepiscopo cum temptatione proventum⁷⁷², ut posset sustinere. ** Nam

A Sergius papa, qui fere per totidem annos septimus erat⁷⁷³ a Formoso (270), calumpnias Adalgarii miseratus, privilegia Bremensis⁷⁷⁴ ecclesie renovavit, et omnia, quæ a Gregorio et Nicolao, decessoribus suis, Ansagario et Rimberto concessa sunt, roboravit (271). Ad hoc⁷⁷⁵, quia senectutis pondere gravatus pontifex Adalgarius pastorale officium obire⁷⁷⁶ non poterat, circueundo, prædicando et consecrando episcopos, dati sunt ei adiutores a papa circumvicini quinque episcopi, Simundus [Halverstadensis]⁷⁷⁷, Wigbertus [Ferdensis], Biso [Podarbrunensis]⁷⁷⁸, Bernarii⁷⁷⁹ duo, [Mindensis⁷⁸⁰ et Osnabrugensis]⁷⁸¹, quorum ope senex fulciretur. Ad manum sunt privilegia Sergii papæ utrisque⁷⁸² data (272), quibus hæc ita continentur. Mirum tamen neque satis cognitum est nobis, an aliqui episcopi in gentes ordinati sint⁷⁸³ ab Adalgario, ut privilegium insinuat, an hæc ordinatio episcoporum inacta remanserit⁷⁸⁴ usque ad dies Adaldagi⁷⁸⁵. ut melius confidimus, præsertim quod vastatio barbarica vixdum presbyteros inter se morari consenserit⁷⁸⁶. Nondum enim completæ sunt iniquitates Amorræorum (*Gen. xv, 16*), nec adhuc venit tempus miserendi eorum. Post hæc migravit archiepiscopus anno Domini 909, 7⁷⁸⁷ Idus Maii (275), et sepultus est in basilica sancti Mykæ-

SCHOLIA.

Schol. 10. Ambo enim et⁷⁸⁸ rex et papa miserabilem vitæ finem invenerunt, quia⁷⁸⁹ papa Formosus a successore suo etiam⁷⁹⁰ mortuus degradatus et de sepulchro ejectus est⁷⁹¹. Rex vero Arnulfus et⁷⁹² vivens a vermibus consumptus et⁷⁹³ tandem veneno extinctus est magna Dei vindicta (274). 2. 3. 4.) (275).

** Schol. 11. Stephanus papa, qui sedit annos 6, Hermannum Coloniensem archiepiscopum, et Adalgarium Hammaburgensem archiepiscopum, de Bremensi contententes ecclesia, Wormaciam ad synodum venire præcepit, et Remensi archiepiscopo Fulconi vice sua commissa⁷⁹⁴, causam eorum examinari⁷⁹⁵ mandavit (276). (4.)

VARIÆ LECTIONES.

⁷⁵⁴ annullata 2. 5. ⁷⁵⁵ ut aiunt *desunt* 4. ⁷⁵⁶ Adolino 2. 3. 4. ⁷⁵⁷ specula *F.* ⁷⁵⁸ Tragœdia 2. 3. 4. ⁷⁵⁹ Adalgerio 2. Adalgario 3. 4. ⁷⁶⁰ dicunt *deest* 1. ⁷⁶¹ tempore Brema Coloniam facta est suffraganeam 4. ⁷⁶² Hæc — relinquemus *desunt* 4. ⁷⁶³ post *addit* 4. ⁷⁶⁴ imperator 2. 3. 5. ⁷⁶⁵ imperator, vivens a vermibus consumptus, veneno extinctus est 4. ⁷⁶⁶ eruptio 2. 3. 4. ⁷⁶⁷ Ungarorum 5. ⁷⁶⁸ vero *addit* 4. ⁷⁶⁹ fertur illum *desunt* 4. ferunt illum 2. 3. ⁷⁷⁰ suscepit 4. ⁷⁷¹ et 3. ⁷⁷² eventum 3. ⁷⁷³ erat *deest* 2. 3. 4. ⁷⁷⁴ Hammaburgensis *M.* ⁷⁷⁵ hæc 3. ⁷⁷⁶ implere 2. 3. ⁷⁷⁷ Halberstadensis 5. ⁷⁷⁸ Podarburnensis 3. Paderburnensis 2. Padarb. 4. ⁷⁷⁹ Bernardi 3. ⁷⁸⁰ *M.* scilicet 4. ⁷⁸¹ Osnabr. 1. Osnabruckensis 2. Osnaburgensis 4. *Tituli episcoporum, quos unicus inclusimus, in cod. 1. textui superpositi, postea in ullum irrepserunt.* ⁷⁸² utriusque 2. 3. 5. ⁷⁸³ sunt 1. 5. ⁷⁸⁴ remansit 1. ⁷⁸⁵ Adalgarii 3. ⁷⁸⁶ concesserit 3. ⁷⁸⁷ DCCCXVII. pridie 1. DCCCXCIX. septimo 3. ⁷⁸⁸ et *deest* 4. ⁷⁸⁹ quia *deest* 2. ⁷⁹⁰ et 5. ⁷⁹¹ degradatus est et d. s. ejectus 4. ⁷⁹² et *deest* 4. ⁷⁹³ *deest* 4. ⁷⁹⁴ com. v. s. 4. ⁷⁹⁵ *Ann. Sax. a. 885. hic. addit: nec tamen finiri.*

NOTÆ.

(265) *Cassata, etc.*, sunt verba bullæ Sergii III papæ a 905. *Vid. Hamburg. Urkundenbuch, n. 27.*

(266) *Ibidem, n. 25.*

(267) *V. supra legum T. I, p. 561 (Regionis Chronicon ad an. 789-797, Patrologiæ tom. CXXXII), ubi Adalgarii nomen inter episcopos reperimus.*

(268) *Annal. Corbienses a 899.*

(269) *V. Annal. Corbienses a 906.*

(270) Sergius III. (904-911.) Nonus fuit papa post Formosum, octavo post cum anno electus.

(271) *V. Sergii bullam a. 905. Febr. in Hamburg. Urkundenbuch, n. 26.*

(272) *Utrisque*, id est Adalgario et episcopis vicinis, seu illi et Hogero.

(273) Adalgarii diem emortualem fuisse d. 9 Maii testantur *Necrologia Hamburg., Luneburg., Merse-*

burg., Mollenhec. Annum vero 909 habent Annal. Corbeienses.

(274) Notandum hic vocem *degradatum* convenire cum Sigeberto Gemblac. a 900 aut ejus fonte nobis ignoto (*V. Hirsch De Sigeberto Gemblac. p. 76*); de sepulchro Formosum ejectum esse referunt *Ann. Fuld. a. 896*; de Arnulfo vivente a vermibus consumpto conf. *Liudprandum l. I, c. 32*; *Sigibert. a. 902. Verbo extinctus hic quoque utitur Liudprandus l. I, c. 30.*

(275) *V. Archiv. VI. 822.*

(276) Hæc de Stephano V, qui sedit 885-891, referenda sunt ad annum 891 inter mensem Maium et Augustum, ideoque ad initium capitis 51 a scholiasta referenda fuissent.

lis ⁷⁹⁶, quam ipse pro dilectione magistri super tum-
bam ejus erexit.

53. ([43.] Cap. 43.) Hogerus archiepiscopus sedit
annos 7. Et hujus annos repperimus in libro supe-
riori (277), et quod per contentionem ordinatus est
a Coloniensi archiepiscopo ⁷⁹⁷, (278). Pallium succe-
pit a papa Sergio ⁷⁹⁸, ferulam a Ludvico rege. Unde
fuerit, aut qualiter vixerit, Deo cognitum est. Inve-
nimus tamen scriptum in antiquioribus ecclesie
libris uno versu [quis fuerit] ⁷⁹⁹, ita ⁸⁰⁰ :

Sanctus et electus fuit Hoger septimus heros.

Sanctitati ejus testimonium asserit veterum tradicio,
quæ narrat eum severissimum in ecclesiastica disci-
plina, pro consuetudine monasteria suæ diocesis
crebro circuisse. Unde etiam cum apud Hammaburg
consisteret, exploraturus quid fratres agerent, nocte
intempesta Ramsolan ⁸⁰¹ ad vigilias properavit ma-
tutinas. Fidelis, inquam, dispensator et prudens ⁸⁰²,
qui et ipse vigilans pernoctavit, suamque ⁸⁰³ fami-
liam dormire prohibens, venienti sponso lætus oc-
currit, dicens: *Ecce ego et pueri* ⁸⁰⁴ *quos dedit mihi*
Dominus (Isai. VIII, 18).

54. [44] Anno domini Hogeri secundo Ludvicus
puer depositus ⁸⁰⁵, et Conradus Francorum dux ⁸⁰⁶
in regem levatus est ⁸⁰⁷. In isto Ludvico vetus Ka-
roli finitur prosapia (279). Hactenus etiam ⁸⁰⁸ Fran-
corum tendit hystoria. Quæ ⁸⁰⁹ deinceps dicturi su-
mus, in aliis et ⁸¹⁰ aliis repperimus non mendacibus
libris. Aliqua vero recitavit nobis clarissimus rex
Danorum ita rogantibus ⁸¹¹: *Post Olaph* ⁸¹², inquit,
Sueonum principem, qui regnavit in Dania cum filiis
suis, ponitur in locum ejus Sigerich. Dumque parvo
tempore regnasset, eum Hardegon ⁸¹³, *filius Suein* ⁸¹⁴,
veniens a Nortmannia, privavit regno ⁸⁰⁵. Tanti (280)
autem reges, immo tyranni Danorum, utrum simul
aliqui regnaverint, an alter post alterum brevi tem-
pore vixerit, incertum est. Nobis hoc scire sufficiat,
omnes adhuc paganos fuisse, ac in tanta regnorum
mutatione vel excursione barbarorum Christianita-
tem in Dania, quæ a sancto Ansgario plantata est, ali-

quantulam ⁸¹⁶ remansisse, non totam defecisse. [45.]
In diebus illis inmanissima persecutio Saxoniam ⁸¹⁷
oppressit, cum hinc Dani et Sclavi, inde Behemi ⁸¹⁸
et Ungri ⁸¹⁹ (281) laniarent ecclesias. Tunc parro-
chia Hammaburgensis a Sclavis, et Bremensis Un-
gnorum impetu demolita est. Interea confessor Dei
Hogerus obiit, et sepultus est in ecclesia sancti Mi-
kaelis cum decessore suo, anno Domini 915 ⁸²⁰ (282).
Depositio ⁸²¹ 13 Kalend. Januarii habetur. Hujus ⁸²²
corpus episcopi, cum post annos centum et viginti ⁸²³,
diruta senio capellula, quæreretur (283), præter cru-
ces pallii ⁸²⁴ et cervical episcopi, nichil potuit inve-
niri. Et credimus resurrectionem ejus ⁸²⁵ impletam
esse, quod ab aliis traditur ⁸²⁶ in David et in Johanne
evangelista contigisse veraciter ⁸²⁷.

55. [46.] Cap. 41.) Reginwardus vix annum unum
sedit. De cujus vita præter nomen aliud nichil ad
manum venit. Cum autem successorem ejus concilio
apud ⁸²⁸ Altheim ⁸²⁹ interfuisse didicerim ⁸³⁰, quod
habitum est anno Conradi regis quinto, quo Hogerus
etiam noster ⁸³¹ decessit (284), medium his Regin-
wardum, non vixisse plenum annum ⁸³² deprehendi,
nec privilegium ejus uspiam reperire valui. In diebus
illis grande miraculum fertur ⁸³³ a posteris Bremæ
contigisse. Ungros scilicet incensis ecclesiis ⁸³⁴ sa-
cerdotes ante altaria trucidasse, clerum vulgo mix-
tum aut impune occisos aut ductos in captivita-
tem ⁸³⁵. Tunc etiam cruces a paganis truncatæ,
ludibrio habitæ ⁸³⁶; cujus signa furoris usque ad no-
stram ætatem duraverunt. Sed Deus zelotes (*Exod.*
xxxiv, 14), cujus passio ibi derisa est, incredulos
abire non passus est inultos. Nam subita et mirabi-
lis orta tempestas, a semicremis ecclesiarum lectis
scindulas ⁸³⁷ elevavit, quas in faciem atque ora pa-
ganorum rotans, dum fugæ præsidium quærunt aut
in fluvium præcipitari compulit, aut in manus civium
concludi. Nec mora, prostratum gregem boni pasto-
ris occubitus cito ⁸³⁸ sectus est. Qui depositus in ⁸³⁹
Kal. Octobris (285) una cum prædecessoribus suis
in basilica sancti Mykaelis commendatus est.

VARIÆ LECTIONES.

⁷⁹⁶ Michaelis 2. 3. Michaelis 4. sæpius. ⁷⁹⁷ archiepiscopo *deest* 2. 3. 5. ⁷⁹⁸ Serio 1. ⁷⁹⁹ quis fuerit
addit 2. 3. 4. ⁸⁰⁰ ita *deest* 3. ⁸⁰¹ Ramsolan 2. 3. 4. ⁸⁰² et prudens *desunt* 3. ⁸⁰³ que *deest* 5. ⁸⁰⁴ mei *addit*
3. ⁸⁰⁵ d. est 4. et 5. ⁸⁰⁶ dux *deest* 1. ⁸⁰⁷ *deest* 4. ⁸⁰⁸ etiam *deest* 3. ⁸⁰⁹ vero *addit* 3. ⁸¹⁰ atque 4.
⁸¹¹ rogitantibus 5. ⁸¹² Alaph 1. ⁸¹³ Haardechunt *notat. Vell.* ⁸¹⁴ Sven 3. Svevi 5. ⁸¹⁵ eum regno 4.
⁸¹⁶ aliquantulum *M. F.* ⁸¹⁷ Saxonum 1. ⁸¹⁸ Boemi 2. 4. Bohemi 3. 5. ⁸¹⁹ Ungari 3. 5. *semper.* ⁸²⁰ non-
gentesimo sexto 2. ⁸²¹ ejus *addunt* 2. 4. ⁸²² Cujus 4. ⁸²³ centum et X. 5. ⁸²⁴ pallei 4. ⁸²⁵ r. e. 4. ejus
deest 5. ⁸²⁶ esse, sicut 4. ⁸²⁷ contigit 4. ⁸²⁸ aput 2. *sæpius,* ⁸²⁹ Althei 4, Altei 2. Altheti 3. ⁸³⁰ didi-
scerim 4. ⁸³¹ archiepiscopus 4. ⁸³² plene unum annum 4. ⁸³³ narratur 3. 4. ⁸³⁴ ecclesie 1. ⁸³⁵ occi-
sum a. in c. ductum 4. ⁸³⁶ sunt *addunt* 2. 4. ⁸³⁷ schindulas 4. ⁸³⁸ cito *deest* 2. 3. ⁸³⁹ in *deest* 2. 2a. III.
3. 5.

NOTÆ.

(277) Sc. computo a Corbeia delato. V. supra D
cap. 37.

(278) Sc. ab archiepiscopo Hermanno supradicto.
Hæc desunt in exemplari nostro Annalium Cor-
beiensium.

(279) *Prosapia*, id est progenies. Ita et infra. l.
III, c. 52.

(280) *Tanti*, id est tot.

(281) De Hungariorum devastatione a. 915. V.
Ann. Corbeiens.

(282) Hogeri mortem ad annum 917 referunt Ann.

Corbeiens.. Necrol., Fuldense.

(283) Conf. infra l. II, c. 66.

(284) 916, Sept. 20, concilium apud Altheim in
pago Rhætiae celebratum est. Videtur tamen Ada-
mum nostrum exemplaractorum hujus concilii spu-
rium, cui nomina episcoporum Saxonum, qui ibi
non aderant, ascripta sunt, præ oculis habuisse.
Conf. etiam quæ de Reginwardo disseruimus in
Hamburg. Urkundenbuch t. I. Appenn. II.

(285) V. etiam Kalend. Merseburg. Kal. Oct.

56. ([47.] Cap. 45.) Unni archiepiscopus sedit annos 18. Annos ejus obitumque ut supra cognovi (286). Memoriam traditum est a fratribus ⁸⁴⁰: cum Reginwardus ⁸⁴¹ transisset, Leidradum, Bremensis chori prepositum, a clero et populo electum. Qui hoc Unni pro capellano utens, ad curiam venit. Rex autem Conradus, divino, ut creditur, spiritu afflatus, contempta Leidradi ⁸⁴² specie, parvulo Unni, quem retro stare conspexerat, virgam pastoralem ⁸⁴³ optulit. Cui etiam papa Johannes decimus, ut privilegium indicat, palleum dedit (387). Erat autem vir, sicut in electione ac transitu ejus videri potest, sanctissimus, pro qua sanctitate Conrado et Henrico ⁸⁴⁴ regibus familiaris et reverendus permansit ⁸⁴⁵. Unde et ita versu depingitur:

Principibus notus Uum fuit, ordine nonus.

57. In diebus suis Ungri non solum nostram Saxoniam aliasque cis Rhenum provincias, verum etiam trans Rhenum ⁸⁴⁶ Lotharingiam et Franciam demoliti sunt (288). Dani quoque Slavos auxilio habentes, primo Transalbianos Saxones, deinde cis Albim vastantes ⁸⁴⁷, magno Saxoniam terrore quassabant ⁸⁴⁸. Apud Danos eo tempore Hardecnudth Wrm ⁸⁴⁹ (289) regnavit, crudelissimus, inquam, vermis et Christianorum populis non mediocriter infestus. Ille Christianitatem, quæ in Dania fuit, prorsus delere molitus, sacerdotes Dei a finibus suis depulit, plurimos quoque ille ⁸⁵⁰ per tormenta necavit.

58. ([48.] Cap. 46.) At vero Henricus rex, jam tunc a puero timens Deum et in ejus misericordia ⁸⁵¹ totam suam habens fiduciam, Ungros quidem multis gravibusque præliis triumphavit; itemque ⁸⁵² Behemos ⁸⁵³ et Sorabos ab aliis regibus domitos, et ceteros Sclavorum populos uno grandi prælio ita percussit, ut residui, qui fere ⁸⁵⁴ pauci remanserant, et regi tributum et Deo Christianitatem ultro promitterent.

59. Deinde cum exercitu ingressus Daniam, Wrm ⁸⁵⁵ regem primo impetu adeo ⁸⁵⁶ perterruit, ut imperata

A se facere (290) mandaret et pacem supplex deposceret (291). Sic Henricus victor apud Sliaswich ⁸⁵⁷, quæ nunc Heidiba ⁸⁵⁸ dicitur, regni terminos ponens, ibi et marchionem statuit ⁸⁵⁹ (292) et Saxonum coloniam habitare præcepit. Hæc omnia referente ⁸⁶⁰ quodam episcopo Danorum, prudenti viro, nos veraciter ut accepimus, sie fideliter ecclesie nostræ ⁸⁶¹ tradimus.

60. ([49.] Cap. 47.) Tunc beatissimus archiepiscopus noster ⁸⁶² Unni, videns ostium fidei gentibus apertum esse (293), gratias Deo egit de salute paganorum, præcipue vero quoniam legatio Hammaburgensis ecclesie, pro temporis importunitate diu neglecta, præveniente misericordia Dei et virtute regis Henrici ⁸⁶³, locum et tempus operandi accepit. Igitur nichil asperum et grave ⁸⁶⁴ arbitrans subiri ⁸⁶⁵ posse pro Christo, latitudinem suæ diocesis per se ipsum elegit circuire. Secutus est ⁸⁶⁶ eum grex universus, ut aiunt ⁸⁶⁷. Bremensis ecclesie, pastoris boni absentia mesti, secumque et in carcerem et in mortem ire parati.

61. Postquam vero confessor Dei pervenit ad Danos, ubi tunc crudelissimum Worm ⁸⁶⁸ diximus regnasse ⁸⁶⁹, illum quidem pro ingenita flectere nequivit sævitia: filium autem ⁸⁷⁰ regis Haroldum ⁸⁷¹ (294), sua dicitur ⁸⁷² prædicatione lucratus. Quem ita fidelem Christo perfecit, ut Christianitatem, quam pater ejus semper odio habuit, ipse haberi publice permetteret ⁸⁷³, quamvis nondum baptismi sacramentum percepit ⁸⁷⁴.

[50.] Ordinatis itaque ⁸⁷⁵ in regno Danorum per singulas ecclesias sacerdotibus, sanctus Dei multitudinem credentium commendasse fertur Haroldo ⁸⁷⁶. Cujus etiam fultus adjutorio et legato, omnes Danorum insulas penetravit, evangelizans verbum Dei gentilibus, et fideles quos invenit illic ⁸⁷⁷ captivos ⁸⁷⁸ in Christo confortans.

62. Deinde vestigia secutus magni prædicatoris Ansgarii, mare Balticum remigans, non sine labore

VARIÆ LECTIONES.

⁸⁴⁰ traditum a f. habetur 4. ⁸⁴¹ Reinwardus 4. ⁸⁴² Leidradi 3. ⁸⁴³ pastoralem *deest* 3. ⁸⁴⁴ Henrico 2. 3. *semper*. ⁸⁴⁵ fuit 3. ⁸⁴⁶ Saxoniam, verum circa R. aliasque t. R. provincias 5. ⁸⁴⁷ devastantes 2. 4. devastarunt 3. ⁸⁴⁸ quassantes 3. ⁸⁴⁹ filius Hardewigh Gorm (Gorem 2.) 2. 3. *Pro Hardewigh Velleus conjicit* Haraldi. filius Hardewich Gwrm 4. filius Hartewick Gwrm 5. fil. Hartewich Gwrm *Albrt. Stad. a. 921*. ⁸⁵⁰ quoque *deest* 1. quoque ille *desunt* 3. ille *deest* 2. 4. ⁸⁵¹ misericordiam *M. F.* ⁸⁵² que *deest* 5. ⁸⁵³ Bohemos 3. 4. ⁸⁵⁴ fere *deest* 4. ⁸⁵⁵ Gorm Wrm 2 Gorm 2a. Gwrm 4. 5. Vrom. 3. Gorm *conjicit Vell.* ⁸⁵⁶ ita 3. ⁸⁵⁷ Sliaswich 3. Sleswigh 2. *sæpius*. ⁸⁵⁸ Heidiba 4. Heithbu 2. 2a. Hedheby 3. ⁸⁵⁹ constituit 2. ⁸⁶⁰ omnia a 3. ⁸⁶¹ nostræ *deest* 4. ⁸⁶² venerabilis 4. ⁸⁶³ Henrici *deest* 2. 2. 4. ⁸⁶⁴ se arbitrans 3. ⁸⁶⁵ subire 2. 3. 4. ⁸⁶⁶ etiam *add.* 4. ⁸⁶⁷ ut aiunt *desunt* 4. ⁸⁶⁸ Orm 3. Gorm Wrm 2. Gwrm 5. ⁸⁶⁹ crudelissimus Gwrm regnavit 4. ⁸⁷⁰ vero 3. ⁸⁷¹ Haraldum 3. ⁸⁷² est 4. ⁸⁷³ promitteret 3. ⁸⁷⁴ perceperit 2. perceperat 3. ⁸⁷⁵ ita 3. ⁸⁷⁶ m. c. H. s. D. commendavit 4. ⁸⁷⁷ illuc 1. ⁸⁷⁸ captivos 3.

NOTÆ.

(286) V. c. 37. 53. *Annal. Corbeiens.*, a. 917, D 936.

(287) Hamburg. *Urkundenbuch*, n. 29.

(288) Ungarios Saxoniam anno 919 crudeliter vastasse testantur *Ann. Corbeiens. h. a. Conf. etiam Reginon. a. 917, 926.*

(289) Cnuto tantum audit ille Danorum rex apud Widukind l. 1. 1, c. 40. *Thietmar. Merseburg. l. 1, c. 9.*

(290) *Imperata facere*, locutio Sallustio usitatissima.

(291) De Danis per Henricum victis v. *Ann. Augiens. a. 931. Ann. Corbeiens. a. 934. Thietmar. Merseb. l. 1, c. 9, ibique notam.*

(292) Sc. novum marchionem in defuncti locum substituit. V. *Ann. Einhardi a. 828, Rudolf. Fuld. a. 852. Dahlmann Geschichte von Danemark t. I, p. 70. Waitz Heinrich I.*

(293) *Ostium fidei ad vocationem gentium patefactum esse* est locutio Rimberti in *Vita S. Anskarii c. 12.*

(294) Regem Haraldum dictum Blaatand.

pervenit ⁸⁷⁹ ad Bircam. Quo jam post obitum sancti Ansgarii annis 70 nemo doctorem ⁸⁸⁰ aususest per-tingere, præter solum, ut legimus, Rimbertum. Ita persecutio nostros retinuit ⁸⁸¹. Birca est oppidum Gothorum, in medio Suevoniæ ⁸⁸² positum (295), non longe ab eo templo, quod celeberrimum Sueones habent in cultu deorum, Ubsola ⁸⁸³ dicto : in quo loco sinus quidam ejus freti, quod Balticum vel barbarum dicitur, ad ⁸⁸⁴ boream vergens, portum facit barbaris gentibus, quæ hoc mare diffusi ⁸⁸⁵ habitant, optabilem, sed valde periculosum incautis et ignaris ejusmodi locorum. Bircani enim pyratarum excursionibus, quorum ibi est magna copia, sæpius impugnati cum vi et armis nequeunt resistere, callida hostes aggrediuntur arte decipere. Qui sinum maris impacati per centum et amplius stadia latentium molibus saxorum obstruentes ⁸⁸⁶, periculosum æque suis ac prædonibus inter meandi fecerunt. Ad quam stationem, quia ⁸⁸⁷ tutissima est in ⁸⁸⁸ maritimis Suevoniæ regionibus, solent omnes Danorum vel Nortmannorum, itemque ⁸⁸⁹ Sclavorum ac ⁸⁹⁰ Semborum naves, aliique Scithiæ populi pro diversis commerciorum necessitatibus solempniter convenire.

63. ([51.] Cap. 48.) In eo portu confessor Domini egressus, insolita populos appellare cœpit legatione. Quippe Sueones et Gothi, vel si ita melius dicuntur Nortmanni, propter barbaricæ excursionis tempora, qua paucis annis multi reges cruento imperio dominati sunt, Christianæ religionis penitus obliti, haut ⁸⁹¹ facile poterant ad fidem persuaderi. Accipimus ⁸⁹² a sæpe dicto rege Danorum Suein ⁸⁹³, tunc apud Sueones imperitasse quendam Ring cum filiis Herich ⁸⁹⁴ et Edmund, ipsumque Ring ante se habuisse Anund ⁸⁹⁵, Bern ⁸⁹⁶, Olaph ⁸⁹⁷, de quibus in gestis sancti Anscharii legitur (296), et alios ⁸⁹⁸, quorum non occurrit vocabulum ⁸⁹⁹. Et credibile est athletam Dei Unnum ⁹⁰⁰ eosdem reges, quamvis non crediderint, adisse, eorumque licentia verbum Dei per Sueoniam prædicasse. Meo autem arbitrato,

A sicut inutile videtur eorum acta scrutari qui non crediderunt, ita impium est præterire salutem eorum ⁹⁰¹ qui primum crediderunt, et per quos crediderunt. Sueones igitur et Gothi a sancto Ansgario primum in fide plantati, iterumque a paganis num relapsi ⁹⁰², a sancto patre Unni sunt revocati. Sufficit hoc scire, ne, si plura dicimus, mentiri velle dicamur ⁹⁰³ *Melius enim est, ut ait beatus Ieronimus, vera dicere rustice, quam falsa diserte proferre* ⁹⁰⁴ (297).

64. ([52.] Cap. 49.) Perfecto autem legationis suæ ministerio, cum tandem redire disponderet, evangelista Dei, apud Bircam ægritudine correptus, ibidem fessi corporis tabernaculum deposuit. Anima vero, cum multo animarum triumpho stipata, cœlestis patriæ capitolium semper lætatura conscendit. Tunc discipuli pontificis, exequiæ ejus cum fletu et gaudio procurantes, cetera quidem membra spelierunt in eodem ⁹⁰⁵ oppido Birca, solum caput ⁹⁰⁶ Bremam reportantes, quod dicenti honore condiderunt in ecclesia sancti Petri coram altari. Obiit autem peracto boni certaminis cursu (298) in Scitia, ut scribitur, anno Dominicæ incarnationis 936 ⁹⁰⁷, indictione 9, circa medium Septembris (299). Hic est annus Ottonis Magni primus, a transitu ⁹⁰⁸ sancti Willehadi primi Bremensis episcopi 148 ⁹⁰⁹.

65. Eia, vos episcopi, qui, domi ⁹¹⁰ sedentes, gloriæ, lucri, ventris et ⁹¹¹ somni breves delicias in primo episcopalis officii loco ponitis; respicite, inquam, istum pauperem sæculi et modicum ⁹¹², imo laudabilem magnumque sacerdotem Christi, qui nuper tam nobili sine coronatus, exemplum dedit posteris, nulla temporum vel locorum asperitate vestram ⁹¹³ pigriciam excusari posse: cum per tanta pericula maris et terræ ferocos aquilonis populos ipse pertransiens, ministerium legationis suæ tanto impleveret studio, ut in ultimis terræ finibus exspirans animam suam poneret (300) pro Christo.

VARLÆ LECTIONES.

⁸⁷⁹ balticum navigans, gravi labore venit 4. ⁸⁸⁰ doctor 2. 3. 4. ⁸⁸¹ obtinuit 4. ⁸⁸² Sueoniæ 2. 3. 4. *semper.* ⁸⁸³ Upsala 3. ⁸⁸⁴ in 2. 3. 4. ⁸⁸⁵ diffuse 3. ⁸⁸⁶ obruentes 3. ⁸⁸⁷ quæ 5. ⁸⁸⁸ in *deest* 3. ⁸⁸⁹ item 1. ⁸⁹⁰ atque 2. 3. solent Danorum, Nordmannorum, Sclavorum atque 4. ⁸⁹¹ haud 2. 3. 4. ⁸⁹² autem *addit* 4. ⁸⁹³ Sven 3. ⁸⁹⁴ Eric 2. Erich 4. ⁸⁹⁵ Amind 5. Amund 3. ⁸⁹⁶ Biorn. 3. Biorn et 4. ⁸⁹⁷ Olaf 2. ⁸⁹⁸ aliosque 4. ⁸⁹⁹ occurrunt vocabula 4. ⁹⁰⁰ Unni 2. 3. 5. ⁹⁰¹ Sicut enim inutile est acta non credentium scrutari, ita impium arbitramur eorum præterire salutem 4. ⁹⁰² relapsi ad paganismum 2. 3. 4. ⁹⁰³ Sufficit — dicamur *desunt* 3. ⁹⁰⁴ Sufficit — proferre *desunt* 4, *eademque desuisse in cod. Ranzoviano refert Maderus.* ⁹⁰⁵ eodem loco vel 3. ⁹⁰⁶ capud 1. ⁹⁰⁷ vicesimo sexto 2. 2 a. ⁹⁰⁸ autem *addit* 4. ⁹⁰⁹ CLXVIII. 5. ⁹¹⁰ domi *deest* 3. ⁹¹¹ et *deest* 5. ⁹¹² sæculi et modicum 2. 3. 5. ⁹¹³ nostram 3.

NOTÆ.

(295) Conf. l. iv, c. 20, schol. 121, 122.
(296) Vita S. Anskarii, c. 19, 1, 26, 30.
(297) Hieronymi epistol. 2. (ed. Paris. 1684, 1, 1, pag. 10 F.): *Multoque melius est e duobus imperfectis rusticitatem sanctam habere, quam eloquentiam peccatricem.*

(298) *Peracto bono certaminis cursu.* Ita Vita S. Willehadi, c. 11.

(299) V. Annal. Corbeienses, Cont. Chronici Reginon. a 936.

(300) *Ponere animam ex Virgillii Georgic. IV, 238.*

LIBER SECUNDUS

Hic habeas libri, lector bone, gesta secundi ⁹¹⁴.

1. ([1.] Cap. 50.) Adalagus archiepiscopus sedit annos 53⁹¹⁵. Iste est qui nobis, ut dicitur ⁹¹⁶, rem publicam restituit (301). Genere illustris, ætate juvenis, decorus specie morumque probitate speciosior, a choro sumptus est ⁹¹⁷ Hiltineshemensi, consanguineus et discipulus beati Adalwardi ⁹¹⁸, Ferdensis episcopi, cujus tunc vita probata fama illæsa et fides in palatio erat cognitissima ⁹¹⁹. Quem ferunt etiam doctrina et miraculis celebrem. Sclavorum populos ⁹²⁰ eo tempore (302) prædicasse, quo ⁹²¹ noster Unni ad Scythas legatus extitit. Ejus nimirum opera et testimonio commendatus ⁹²² in curia Adaldagus (303) ferulam pastorem suscepit a magno Ottone: palleum episcopale ⁹²³ sumpsit a papa 7° Leone, manus impositionem, sicut prædecessores ejus, a Magontino ⁹²⁴ præsule. Necdum autem Hammaburgensis cathedra habuit suffraganeos, quos hujus Adaldagi studio recepit ⁹²⁵.

2. Adaldagus itaque ut primo ingressus est episcopatum, Bremam, longo prius tempore potestati- bus (304) ac judiciaria manu (305) compressam ⁹²⁶, præcepto ⁹²⁷ regis absolvi ⁹²⁸, et instar reliquarum urbium immunitate simulque ⁹²⁹ libertate fecit donari. Præcepta regis hæc continentia præsto sunt, et alia (306). Mox de legatione sua, quæ pro gentium salute primo a decessoribus ⁹³⁰ suis recepta, hoc sibi ordine provenit ut, quod alii in ⁹³¹ lacrimis seminarunt ⁹³², ipse in gaudio meteret (*Psal.* cxxv, 5); toto, inquam, animi desiderio succensus, æstuebat, quomodo perficeret quod religioso pietatis formabat affectu. Et quoniam diligentibus Deum

omnia cooperantur in bonum (*Rom.* viii, 28), dedit ⁹³³ ei Dominus ad voti successum, et prosperitatem temporis et gratiam regis. Cujus ita usus est familiaritate, quod a latere ejus raro unquam develeret ⁹³⁴ (307). Nunquam tamen aut parrochiæ necessitati defuit, aut legationis suæ curam posthabuit; quin immo victoriosi et justissimi animum regis in omnibus quæ Dei sunt paratum cernens, tum præcipue ⁹³⁵ studium ejus ⁹³⁶ ad conversionem paganorum incitare non cessavit; quod etiam pro sententia ejus ⁹³⁷ ita evenit, Deo cooperante et piissimi regis dexteram in omnibus corroborante.

3. [2.] Otto igitur rex divino fultus auxilio, cum ⁹³⁸ primum ab insidiis fratrum suorum ereptus est, justiciam et judicium ⁹³⁹ populis fecit (308). Deinde postquam omnia ferme regna, quæ post mortem Karoli defecerant, suo imperio subjugaret ⁹⁴⁰, in Danos arma corripuit, quo antea ⁹⁴¹ pater ejus bello compressit. Illi vero, bellare ⁹⁴² moliti (309), apud Heidibam ⁹⁴³ legatos Ottonis cum marchione trucidarunt, omnem Saxonum coloniam funditus extinguentes. Ad quam rem ulciscendam rex cum exercitu statim ⁹⁴⁴ invasit Daniam; transgressusque ⁹⁴⁵ terminos Danorum, apud Sliaswig olim positos, ferro et igne vastavit totam regionem usque ad mare novissimum, quod Nortmannos ⁹⁴⁶ a Danis dirimit, et usque in præsentem diem a victoria regis Ottinsund ⁹⁴⁷ dicitur. Cui egredienti ⁹⁴⁸ Haroldus apud Sliaswig ⁹⁴⁹ occurrens bellum intulit ⁹⁵⁰. In quo utrisque viriliter concertantibus ⁹⁵¹, Saxones victoria potiti sunt, Dani victi ad naves cesserunt ⁹⁵². Tan-

VARIÆ LECTIONES.

⁹¹⁴ Deest hic versus 2. 2a 3.4. Hic incipit liber secundus. 5. Liber secundus. 3. Nulla libri hic distinctio in codd. 2. 2a. 4. ⁹¹⁵ LIII. 4. ⁹¹⁶ ut dicitur desunt 4. ⁹¹⁷ est deest 4. ⁹¹⁸ Adalwardus 1. ⁹¹⁹ cognotissima 1. ⁹²⁰ populis 2. 3. 4. ⁹²¹ quos 1. ⁹²² commendatur 1. ⁹²³ archiepiscopale 2. 3. 4. ⁹²⁴ Mogontino 2. 4. Mogenti 3. ⁹²⁵ recipit 3. accepit 5. ⁹²⁶ oppressam 4. ⁹²⁷ præcepta 1. ⁹²⁸ absolvit M. F. ⁹²⁹ que deest 1. ⁹³⁰ prædecessoribus 4. ⁹³¹ in deest 1. male. ⁹³² seminaverunt 2. 3. ⁹³³ dedit deest M. F. ⁹³⁴ divelleretur 2. 4. avelleretur 3. ⁹³⁵ tum (cum 1.) præcipue desunt 4. ⁹³⁶ ejus deest 1. ⁹³⁷ ejus deest 2. 3. 4. ⁹³⁸ quam 3. ⁹³⁹ jud. et just. 2. 3. 5. *Hemold. l. 1. c. 8.* ⁹⁴⁰ subjugarat 3. 4. ⁹⁴¹ ante 4. ⁹⁴² Enim vero tunc rebellare 4. ⁹⁴³ Heidebam 4. Heidhbu 2. Hedaby 3. ⁹⁴⁴ statim deest 4. ⁹⁴⁵ que deest 5. ⁹⁴⁶ Danos a Nordmannis 4. ⁹⁴⁷ Ottinsand 1, Ottinsunt 4. Ottesund 3. Oddesund 2. ⁹⁴⁸ regredienti 4. ⁹⁴⁹ Sliaswig 4. ⁹⁵⁰ In margine cod. 2: Bellum Ottonis et Danorum. ⁹⁵¹ certantibus 2. 3. 4. ⁹⁵² potiti, Danos ad naves cedere coegerunt 4.

NOTÆ.

(301) Respexisse videtur noster Virgilii *Æneid.* l. vi. v. 847:

Unus qui nobis cunctando restituis rem.

(302) Vel potius paulo ante; Adalwardus enim jam anno 933, Oct. 28, supremum diem obierat.

(303) Cf. Vitam Mathildis reginæ Thietmar. *Mersseb.* l. ii, c. 26.

(304) *Potestas* id est advocatus, qui dicitur *konincklike wolt* in Statutis Bremensib. a. 1303, ord. 80, 118, et alias vel etiam apud Frisios *Wolbote*.

(305) *Manus*, id est auctoritas, nisi mavis symbolum auctoritatis judiciariæ sceptro affixum, quale constat fuisse manus justitiæ apud reges Francorum, in monumentis Caroli Magni, apud Byzantinos, etc. V. Montfaucon, *De la monarchie française*,

t. I, pag. xxxvi, I. Grimm *Deutsche Rechtsalterthümer*, p. 763.

(306) Veluti de 937, Jun. 30, Aug. 7; 966, Aug. 10, Hamb. *Urkundenb.* n. 31, 32 et 43. In hoc negotiatores Bremenses jure cæterarum regalium urbium donatur.

(307) Regis cancellarius per aliquod tempus fuit.

(308) *Justitiam et judicium facere.* Gen. c. xviii, v. 19. Cf. Ps. lxxxviii, v. 15. Similiter *judicio et justitia gubernare*, infra c. 8 et 5.

(309) Quod factum esse videtur paulo postquam rex Otto Normannos, regis Haroldi Blaatand socios, in urbe Rothomago frustra obsedit; v. Flodoard a. 945; Dudon, l. iii.

demque ⁹⁵², condicionibus ad pacem inclinatis, Haroldus Ottoni subicitur, et ab eo regnum ⁹⁵⁴ suscipiens, Christianitatem in Dania resipere spondit. Nec mora, baptizatus est ipse Haroldus cum uxore ⁹⁵⁵ Gunhild ⁹⁵⁶ et filio parvulo, quem ⁹⁵⁷ rex noster a sacro fonte susceptum Sucinotto ⁹⁵⁸ vocavit ⁹⁵⁹. Eo tempore Dania cismarina, quam Judland ⁹⁶⁰ incolæ appellant, in tres divisa episcopatus, Hammaburgensi episcopatu ⁹⁶¹ subjecta est. Servantur in Bremensi ecclesia præcepta regis (310), quæ signant (311) Ottonem regem in sua ditioe regnum Danicum tenuisse, adeo ut etiam episcopatus ille donaverit. In privilegiis autem Romanæ sedis videri potest quod Agapitus ⁹⁶² papa, Hammaburgensi ecclesiæ de salute gentium congratulatus, omnia quæ a decessoribus ⁹⁶³ suis Gregorio, Nicolao, Sergio et ceteris Bremensi archiepiscopatu concessa sunt, et ipse concessit Adaldago (312). Cui etiam sua vice jus ordinandi episcopos, tam in Daniam quam in ceteros ⁹⁶⁴ septentrionis populos, apostolica auctoritate concessit.

4. Igitur beatissimus pater noster ⁹⁶⁵ primus ordinavit episcopos in Daniam, Horit vel Haredum ⁹⁶⁶ Sliaswig, Liafdagum ad Ripam, Reginbrandum ⁹⁶⁷ ad Harusam ⁹⁶⁸ (313). Quibus etiam commendavit illas ecclesias, quæ trans mare sunt, in Fune ⁹⁶⁹, Seland et Scone ⁹⁷⁰, ac in Sueonia. Anno archiepiscopi factum est hoc 12° (*an.* 948). Et hæc quidem initia cælestis misericordiæ secutum est tale incrementum, Deo cooperante, ut ab illo tempore usque in hodiernum diem ecclesiæ Danorum multiplici borealium gentium fructu redundare videantur ⁹⁷¹.

5. ([3.] Cap. 51.) Fertur ⁹⁷² etiam ipso tempore fortissimum Ottonem ⁹⁷³ regem universos populos Sclavorum imperio subjecisse ⁹⁷⁴. Quos pater ⁹⁷⁵

A ejus uno grandi bello ⁹⁷⁶ domnerat, ipse tanta virtute deinceps ⁹⁷⁷ constrinxit (314), ut tributum et Christianitatem pro vita simul et patria libenter offerren victori, baptizatusque est totus gentilium populus ⁹⁷⁸. Ecclesiæ ⁹⁷⁹ in Sclavania ⁹⁸¹ tunc primum constructæ ⁹⁸¹, de quibus rebus circa finem, ut gestæ sunt, oportunius aliquid sanus dicturi ⁹⁸².

Invenimus adhuc in scriniis ecclesiæ nostræ Coloniensem archiepiscopum, qui tunc claruit, Brunonem (315), postquam Hammaburg nostram vidit habere suffraganeos, veterem de Brema instaurasse quærelam ⁹⁸³, sperans se quæ voluit eo facilius adepturum, quod regis erat confrater Ottonis ⁹⁸⁴. Sed dum frustra laborasset omnibus modis, nec papæ consilium ⁹⁸⁵, nec dicitur fratris meruisse ⁹⁸⁶ auxilium. Ita vir nobilis idemque ⁹⁸⁷ sapiens auctoritate pontificis Adaldagi facile superatus, in gratiam nostræ ecclesiæ, ut scribitur, cum ⁹⁸⁸ satisfactione rediit, prædicans Hammaburgensem ecclesiam, quæ in tanto gentilium periculo constituta sit, non debere lædi ab aliquo, verum dignam esse quæ omni consolationis amore foveatur et celebretur ab omnibus ubique ecclesiis. Adhuc posteris in memoria est, quendam Erp, diaconem ⁹⁸⁹ pontificis Adaldagi, quia fideliter ei astiterit ⁹⁹⁰ in præfata contentione, Ferdensi ab rege (316) episcopatu donatum, simul et alios fratrum, qui in prædicatione Danorum et Sclavorum cum archiepiscopo studiosi fuerunt, pro labore suo majoribus asserunt cathedris intronizatos ⁹⁹¹.

6. (Cap. 52.) Nempe studium patris Adalilagi totum fuit in conversione gentium, in exaltatione ecclesiarum in salute ⁹⁹² animarum; pro cuius rei magisterio ⁹⁹³ meruit vir delectus Deo et ⁹⁹⁴ hominibus, ut omnibus ⁹⁹⁵ in veneratione haberetur, etiam inimicis.

VARIÆ LECTIONES.

⁹⁵³ que deest 4. ⁹⁵⁴ regnumque ab eo 4. ⁹⁵⁵ sua addit 4. ⁹⁵⁶ Gunild 3. ⁹⁵⁷ filium addit 4. ⁹⁵⁸ Svenotto 2. 3. 5. *semper.* ⁹⁵⁹ In margine cod. 2: Haroldus rex baptizatur. ⁹⁶⁰ Jutland 3. 4. Wiudland 2. ⁹⁶¹ archiepiscopatu 4. ⁹⁶² Agapetus 3. 5. ⁹⁶³ prædecessoribus 4. ⁹⁶⁴ cæteros deest 2. 3. 4. ⁹⁶⁵ archiepiscopus nost 2. 3. 4. omnium addit 4. ⁹⁶⁶ Ita correxi pro Horituharedum a 1. *conf. infra c. 23.* Haroldum ad 2. 3. 4. ⁹⁶⁷ Reinbrandum 4. ⁹⁶⁸ Arusiam 2. Arhusiam 3. Arhusan 4, Arbusam 3. In margine cod. 2: De tribus primis Daniæ episcopis. ⁹⁶⁹ Fionia 2. 3. Fiune 4. Finne 5. ⁹⁷⁰ Scone 3. Scania 5. ⁹⁷¹ videntur 3. ⁹⁷² Ferunt 2. 3. ⁹⁷³ Quo etiam tempore fortissimus rex Otto. ⁹⁷⁴ i. suo subjecisse 2. 3. suo subjecit i. 4. ⁹⁷⁵ Quosque 2. 3. Et quos 4. ⁹⁷⁶ prælio 3. ⁹⁷⁷ ipse Otto tanto deinceps Dei adiutorio 2. 2a. Ita et 3, nbi tamen deest: Dei et similiter 4: ipse O. tanta d. D. a. potentia. ⁹⁷⁸ sicque baptizatur g. p. universus 4. ⁹⁷⁹ Et ecclesiæ 4. ⁹⁸⁰ Slavonia 3. ⁹⁸¹ surt constructæ 4. ⁹⁸² dicemus 5. ⁹⁸³ Igitur post hæc Coloniensis archiepiscopus Bruno videns jam Hammaburg nostram divina opitulante gratia suffraganeos habere, veterem de Brema, sicut in scriniis ecclesiæ nostræ invenimus, instauravit quærelam 4. ⁹⁸⁴ quod filius erat Ottonis regis 2. 3. 4. ⁹⁸⁵ concilium 5. ⁹⁸⁶ nec patris meruit habere a. ⁹⁸⁷ atque 4. ⁹⁸⁸ ecclesiæ cum digna 4. ⁹⁸⁹ Erponem diaconem 2. 2a. archidiaconum 3. Erp, diaconum 5. ⁹⁹⁰ adstiterit 3 (?) 5. ⁹⁹¹ Et de studio Adaldagi ad prædicationem gentium et de origine ducum norma. *Glossema in sequentia textu codd.* 2. 4. *irrepsit.* ⁹⁹² salutem 3. ⁹⁹³ ministerio 3. ⁹⁹⁴ ut 3. ⁹⁹⁵ omnibus deest 3. ab omnibus 2.

NOTÆ.

(310) V. privilegium Ottonis I imp. ann. 965, vi Kal. Jul.

(311) *Signare* hic non significat *expressis verbis dicere, sed innuere.*

(312) Bullam d. 948, Jan. 2. V. in Hamburger Urkundenbuch, n. 35.

(313) Oredus (aliis *Horat*), Liafdagus et Reginbrandus concilio interfuerunt Ingelhemensi 948. Jan. 7. Bodoard h. a. Richerus h. a. Haredi episcopi diem emortualem habet. *Necrologium Merse-*

burg. ad ii Kal. Maii. Sedit ab anno 948-972. V. *Chronic. breve Bremense.*

(314) *Tanta virtute constrinxit.* Similiter infra l. III, c. 53, *magna virtute constringere.* et l. III, c. 33 *muliebri potestate constringere.* L. IV, c. 22, *constringere potentia.*

(315) Bruno, filius Heinrici I, archiepiscopus Coloniensis 953. † 965.

(316) Ottone II, nempe anno 976, teste Thietmaro Marseb. l. III, c. 4,

7. ([4.] Cap. 53.) Post hæc ⁹⁹⁶ cum rex victoriosissimus Otto, ad liberandum ⁹⁹⁷ sedem apostolicam vocaretur in Italiam, consilium fertur habuisse ⁹⁹⁸, quem post se vicarium potestatis ad faciendam justiciam relinqueret ⁹⁹⁹ in his partibus quæ barbaris confines sunt terminis. Nondum enim post tempora Karoli, propter vetores illius gentis seditioes, Saxonia ducem accepit, nisi cæsarem. Qua necessitate rex persuasus, Hermanno primum tutelæ vicem in Saxonia commisit (317). De quo viro et progenie viri, quoniam tam Bremensi ecclesiæ quam aliis magno excidio surrexisse videntur ¹⁰⁰⁰, altius ordiri necessarium duxi.

8. (Cap. 54.) Vir iste pauperibus ortus natalibus, primo, ut aiunt, 7 mansis totidemque manentibus ex hereditate parentum fuit contentus. Deinde quod ¹⁰⁰¹ erat acris (318) ingenii decorisque ¹⁰⁰² formæ, cum, pro merito fidei et humilitatis quam dominis et paribus ¹⁰⁰³ exhibuit, facile notus ¹⁰⁰⁴ in palatio ¹⁰⁰⁵, ad familiaritatem pervenit ipsius regis : qui, compta juvenis industria, suscepit eum in numero ministrorum, deinde nutricium præcepit esse filiorum (319); mox etiam, succedentibus prosperis (320), commisit ei vices præfectorum ¹⁰⁰⁶. In quibus officiis strenue administratis, dicitur manentes suos pro furto [in judicium ¹⁰⁰⁷] delatos, data sententia simul omnes dampnasse ad mortem. Cujus novitate facinoris et tunc carus ¹⁰⁰⁸ in populo et clarissimus deinceps factus est in palatio. Postquam vero ducatum Saxonie meruit, judicio et justitia gubernavit provinciam, et in defensione ecclesiarum sanctarum studiosus permansit usque in finem. Nam et Bremensi ecclesiæ ac matri Hammaburg fidelis exstitit ac ¹⁰⁰⁹ devotus, multa bona faciens in fratres et in omnes Saxonie congregationes.

9. ([5.] Cap. 55.) Igitur tali viro ¹⁰¹⁰ piissimus

A rex et archiepiscopus noster vices ¹⁰¹¹ suas in hac regione commendantes, in Italiam discesserunt ¹⁰¹² (961, *Aug. an.*). Ubi rex habito concilio episcoporum, Johannem papam, cui Octaviano cognomen erat ¹⁰¹³, multis ¹⁰¹⁴ accusatum criminibus deponi fecit, quamvis absentem, nam fuga judicium subterfugerat ¹⁰¹⁵, et in locum ejus protum ¹⁰¹⁶ Leonem ordinari ¹⁰¹⁷. (*an.* 962.) A quo (321) ipse mox coronatus, imperator et augustus a populo Romano consalutatus est, anno regni ¹⁰¹⁸ 28° (322), post coronatum Romæ Karulum ¹⁰¹⁹ 153° (323). (Cap. 56.) Eo tempore imperator cum filio (324) quinquennium ¹⁰²⁰ in Italia commoratus (325), filios Beringarii ¹⁰²¹ debellavit, Romamque pristinae reddidit libertati (326). His diebus annisque totidem noster archiepiscopus, apud quem summa consiliorum pendebat (327), in regno ¹⁰²² Italiae conversatus est, non sponte, inquam, sed quod a regum latere divelli non potuit. Ingens lucrum de peregrinatione sua Bremensi ecclesiæ paravit. Tunc enim collegisse traditur patrocina sanctorum, quibus nunc et in ævum hoc triumphat nostrum episcopium. Fertur ejus populus itaque, non ferens diuturnam ¹⁰²³ boni pastoris absentiam, nuntiis et litteris metum ingerentibus tandem effecisse ut suum gregem visere ¹⁰²⁴ dignaretur. Cui etiam venienti perhibent suos et extraneos itinere tridui occurrisse, præ gaudio flentes, et quasi ¹⁰²⁵ alteri Johanni ¹⁰²⁶ clamabant, dicentes : *Benedictus qui venit in nomine Domini* (*Matth.* *xxi*, 9).

C 10. ([6.] Cap. 57.) Reversus ergo in patriam archiepiscopus, sicut audivimus et cognovimus et patres nostri narraverunt nobis ¹⁰²⁷, duxit in comitatu suo Benedictum, papam ordinatum, sed tunc ¹⁰²⁸ ab Ottone ¹⁰²⁹ depositum ¹⁰³⁰, quem ille ¹⁰³¹ in Hammaburg custodiae mandari ¹⁰³² præcepit, archiepiscopus vero

VARIAE LECTIONES.

⁹⁹⁶ vero *addit* 4. ⁹⁹⁷ liberandam 4. *Helm. l. I. c. 10.* ⁹⁹⁸ Ita 2. 3. *Helmold* habuit 1 (?) 4. ⁹⁹⁹ reliquerunt 1. ¹⁰⁰⁰ videtur 2. 3. 4. 5. ¹⁰⁰¹ quia 4. ¹⁰⁰² que *deest* 1. ¹⁰⁰³ patribus 5. ¹⁰⁰⁴ esset *add.* 2. 3. 4. ¹⁰⁰⁵ curia 4. ¹⁰⁰⁶ prefecturæ 4. ¹⁰⁰⁷ in judicium *deest* 1. in judicio *Helm. l. I.* ¹⁰⁰⁸ charus 5. clarus 3. ¹⁰⁰⁹ et 3. ¹⁰¹⁰ viri *F.* ¹⁰¹¹ vires 5. ¹⁰¹² decesserunt 3. ¹⁰¹³ cui Octavianus nomen erat 4. ¹⁰¹⁴ multis 4. *deest* 5. ¹⁰¹⁵ declinaverat 2. 3. ¹⁰¹⁶ Ita 1. *Helmoldus l. I. c. 10.* promptum 2. 3. 4. promptum *Albert. Stad. a. 961, ubi ex conjectura Reinecii legitur* : promotum. *Certe protus dictum est pro protoscriniario, cujus officium Leonem constat tenuisse. V. Contin. Reginon. a. 963. Liudprand l. VI, c. 11.* ¹⁰¹⁷ ord. precepit 4. ¹⁰¹⁸ sui *addit* 4. ¹⁰¹⁹ Karulum 4. ¹⁰²⁰ in I per quinquennium 4. ¹⁰²¹ Berengarii 2. 3. 5. ¹⁰²² regna 1. ¹⁰²³ diuturnam 1. ¹⁰²⁴ revisere 2. 3. 4. ¹⁰²⁵ *In cod. 4. hæc ita leguntur* : a regum latere non poterat, unde magnum ecclesiæ suæ lucrum paravit. Tunc etiam sanctorum, quibus nunc et in ævum hoc triumphat episcopium, patrocina collegisse traditur. Populus itaque boni pastoris diuturnam graviter ferens absentiam, nunciis et literis metum ingerentibus, tandem ut suum reviseret gregem sollicitare curavit. Cui etiam demum in patriam venienti, totus simul populus, et extranei cum ipsis, itinere tridui occurrentes, et præ gaudio flentes, quasi. ¹⁰²⁶ Ihu. 2. Christo 3. ¹⁰²⁷ sicut — nobis *desunt* 4. ¹⁰²⁸ tunc *deest* 4. item 2. 3. ¹⁰²⁹ imperatore *addit* 4. ¹⁰³¹ ille *deest* *M. F.* ¹⁰³² mancipari 4.

NOTÆ.

(317) V. Wedekind Noten t. II, p. 353 sq.

(318) *Acre ingenium* : Sallust. Jug. c. 4, 24. V. D infra l. III, c. 1, 2.

(319) Wilhelmi, ut videtur, et Ludolfi.

(320) *Succedentibus prosperis.* Ita et l. III, c. 111, 58.

(321) Constat Ottonem imperatorem Romæ a papa Joanne XII coronatum esse a. 962, Febr. 2, hunc vero depositum esse et protoscriniarium Leonem in ejus locum electum a. 963. m. Novembri.

(322) rectius anno regni 26.

(323) rectius anno 162.

(324) Otto II non nisi in tertia expeditione Italica a. 967, Octob., Italiam intravit.

(325) Rectius per quadriennium, scilicet ex fine anni 961 usque ad initium anni 965.

(326) *Pristinae reddidit libertati.* Conf. l. III, c. 5, 33; l. I, c. 13.

(327) In charta imperatoris a. 962, Oct. appellat Adaldagum *summum regnorum nostrorum consiliarium.* In alia a. 965, Jan. 3, inter dilectissimos consiliarios recensetur. V. Hamburg. Urkundenb. t. I, p. 46.

magno cum honore detinuit ¹⁰³³ usque ad obitum eius. Nam vir sanctus litteratusque fuisse dicitur, et qui dignus apostolicæ sedi ¹⁰³⁴ videretur ¹⁰³⁵, a populo Romano nisi quod per tumultum electus est, expulso eo quem ordinari jussit ¹⁰³⁶ imperator. Igitur apud nos in sancta conversatione vivens, aliosque sancte vivere docens, cum jam Romanis poscentibus ab cæsare restitui deberet ¹⁰³⁷, apud Hamburg in pace quievit. Transitus ejus quarto ¹⁰³⁸ Nonas Julii contigisse describitur (328). [Præpositus illius temporis Bremæ claruit Eilhardus, vir spontanea paupertate clarus ¹⁰³⁹, et custos regulæ canonicæ. Tuncque ¹⁰⁴⁰ scholas ecclesiæ florentissimo studio rexit Tiadhelmus ¹⁰⁴¹, qui erat ex discipulis magni Oetrici Magdeburgensis ¹⁰⁴² (329)] ¹⁰⁴³.

11. (Cap. 58.) Archiepiscopus autem reliquias sanctorum martyrum, quas ab urbe Roma ¹⁰⁴⁴ deportavit ¹⁰⁴⁵, magna per parrochias suas diligentia distribuit. Antecessores ¹⁰⁴⁶ sui Deo servientium animarum quinque cœnobîa fundasse dicti sunt ¹⁰⁴⁷. His ille sextum addidit apud Hesilingum ¹⁰⁴⁸ (330), ubi nobilissima virgo Christi Wendilgart, et pater ejus Haldō ¹⁰⁴⁹ nomine, totum Deo et sancto Vito martyri ¹⁰⁵⁰ patrimonium suum ¹⁰⁵¹ offerens, magnam virginum turmam congregavit (331). Septimam congregationem in Frissia Ripeholt ¹⁰⁵² (332 fecit sanctorum virorum de prædio et oblatione quarundam fidelium ¹⁰⁵³ matronarum, Rejngerd ¹⁰⁵⁴ et Wendilæ ¹⁰⁵⁵, ubi reliquias sancti locavit Mauriti ¹⁰⁵⁶, et alia alibi. [Hæ sunt reliquiæ sanctorum, quas dominus Adaldagus ab Italia portavit ¹⁰⁵⁷, corpora ¹⁰⁵⁸ Quiriaci et Cæsarii, item ¹⁰⁵⁹ Victoris et Coronæ, Felicis et Feliciani ¹⁰⁶⁰, Cosmæ et Damiani] ¹⁰⁶¹.

12. ([7.] Cap. 59.) Cumque sanctus pontifex omnium ecclesiarum suarum paternam, ut apparet ¹⁰⁶²,

A sollicitudinem gereret, xenodochii Bremensis dicitur magnam habuisse ¹⁰⁶³ curam. Quod ipse ¹⁰⁶⁴ multo majoribus auxit redivis quam antecessores ejus: adeo ut præter hospites, qui frequenter suscipiebantur, cotidie pascerentur in hospitali pauperes ¹⁰⁶⁵ 24. In quo ministerio fidelissimus extitit. Libentius, quem secum duxit ab Italia pontifex ¹⁰⁶⁶.

13. (Cap. 60.) Ipso tempore magnus Otto, subjugatis Christianæque fidei copulatis Sclavorum gentibus, inclutam urbem Magedburg ¹⁰⁶⁷ super ripas Albis fluminis condidit, quam Sclavis metropolem statuens, Adalbertum, summæ sanctitatis virum, ibidem consecrari fecit archiepiscopum. is, primus in Magedburg ordinatus, 12 annis strenue pontificatum administravit, multosque Sclavorum populos ¹⁰⁶⁸ ille ¹⁰⁶⁹ prædicando convertit. Cujus ordinatio facta est anno imperatoris (333) et nostri archiepiscopi 35, et sunt anni ¹⁰⁷⁰ post ordinationem sancti Ansgarii 137 (334).

14. ([8.] Cap. 61.) Magedburgensi ¹⁰⁷¹ archiepiscopatu ¹⁰⁷² subjecta est tota Sclavonia ¹⁰⁷³ usque ¹⁰⁷⁴ Penem fluvium. Episcopatus suffraganei quinque, quorum Mersburg ¹⁰⁷⁵ et Cisia ¹⁰⁷⁶ super Salam flumen condita, Misna vero super Albiam, Brandenburg ¹⁰⁷⁷ et Hevelberg ¹⁰⁷⁸ interius vadunt. Sextus episcopatus ¹⁰⁷⁹ Sclavoniæ ¹⁰⁸⁰ est Aldinburg (335). Eum, quod ¹⁰⁸¹ vicinior nobis est, imperator Hammaburgensi archiepiscopatu subjecti, ibique archiepiscopus ¹⁰⁸² noster primum ordinavit episcopum Euraccum (336) vel ¹⁰⁸³ Egwardum ¹⁰⁸⁴, quem Latine dicimus ¹⁰⁸⁵ Euagrium.

15. Et quoniam occasio se locorum præbuit, utile videtur exponere quæ gentes trans Albiam Hamburgensi pertinentes sint dyocesi ¹⁰⁸⁶. Hæc claudi-

VARIE LECTIONES.

¹⁰³ eum addit 2. 2a. ¹⁰³⁴ apostolica sede 3. ¹⁰³⁵ videtur 3. ¹⁰³⁶ preceperat 4. ¹⁰³⁷ debuisset 5. ¹⁰³⁸ Cujus transitus III. 4. ¹⁰³⁹ Quo in tempore B. c. E. v. s. p. c. ecclesie prepositus 4. ¹⁰⁴⁰ Tunc et 4. ¹⁰⁴¹ Tyadhelmus 2. 3. ¹⁰⁴² qui fuerat m. O. Magdaburg discipulus 4. ¹⁰⁴³ *Uncis inclusa desunt* 1. ¹⁰⁴⁴ Roma *deest* M. F. ¹⁰⁴⁵ portavit 3. ¹⁰⁴⁶ Nam antecessores 4. ¹⁰⁴⁷ fundarunt 4. ¹⁰⁴⁸ Heslinge 4. Basilingan 2. Basilingum 3. ¹⁰⁴⁹ Habdo 2. 3. Haddo 4. *quod rectius videtur*. ¹⁰⁵⁰ martyri *deest* 2. 3. ¹⁰⁵¹ suum *deest* 3. ¹⁰⁵² Ripehold *deest* 2. 3. 4. ¹⁰⁵³ nobilium 2. 3. 4. ¹⁰⁵⁴ Reingerb. 2. 3. ¹⁰⁵⁵ Wendele 5. ¹⁰⁵⁶ sanctorum locavit 2. 3. 4. ¹⁰⁵⁷ quas ab Italia archiepiscopus deportavit 4. ¹⁰⁵⁸ videlicet *addit* 4. ¹⁰⁵⁹ item *deest* 4. ¹⁰⁶⁰ Feliciane 2. 4. ¹⁰⁶¹ *Uncis inclusa desunt* 1. ¹⁰⁶² ut apparet *desunt* 4. ¹⁰⁶³ Bremensis m. habuit 4. ¹⁰⁶⁴ etiam 4. ¹⁰⁶⁵ XXIV. pauperes 2. 3. in b. XXIII paup. pasc. 4. ¹⁰⁶⁶ pontifex *deest* 4. Libentius pontifex, q. s. d. a. I. 2. 3. ¹⁰⁶⁷ Magedbrug 1. Magdaburg 4. *et ita infra*, Medenburg 3. ¹⁰⁶⁸ populorum 1. populo 5. ¹⁰⁶⁹ ille *deest* 3. 4. ¹⁰⁷⁰ anni *deest* 5. ¹⁰⁷¹ autem *addit* 4. Magadburgensi 6. ¹⁰⁷² episcopatu 1. ¹⁰⁷³ Sclavonia 3. 4. *sæpius*. ¹⁰⁷⁴ ad *addunt* 2. 4. ¹⁰⁷⁵ Mersburg 4. ¹⁰⁷⁶ Tyscia 3, ubi et *deest*. Cicia 5. ¹⁰⁷⁷ Brandinburg 2. Brandenburg 3. 5. ¹⁰⁷⁸ Heuelberg 2. Heuelbiurg. 3. Havelberg 4. Heuelburg 5. ¹⁰⁷⁹ episcopus 3. ¹⁰⁸⁰ Sclavanie 2. ¹⁰⁸¹ quem quia 4. ¹⁰⁸² archiepiscopatus 6. ¹⁰⁸³ ita 6. Curaccum vel 1. 3. *desunt* 2. 4. ¹⁰⁸⁴ Edwardum 2. 3. 4. ¹⁰⁸⁵ Latini dicunt 3. ¹⁰⁸⁶ Hammaburgensis ecclesie pertinentes sint parrochie 4.

NOTÆ.

(328) Conf. Hamburg. Urkundenb., t. I, n. 42, D n. 46. ibique not.

(329) Archiepiscopus Magdeburgensis electus obiit 981. De quo vide plura apud Thietmarum Merseburg. et Richerum.

(330) Distat dimidio fere miliari a monasterio Zeven. Conf. Albert. Stad. a. 1136.

(331) V. Thietmarum l. II, c. 26.

(332) Sc. Reepsholt in pago Ostringiæ et præfectura Friedeburg. V. privilegium Ottonis II imperatoris a. 983, Jan. 9, Hamburg. Urkundenb. t. I,

(333) Rectius dixisset Adamus *regis*.

(334) Ordinatus est Adalbertus non anno 971, ut Adamus autumavit, sed anno 968, obiit vero post annos tredecim, sc. 981. V. Annal. Hildeshem.

(335) Oldenburg, urbs Wagriæ.

(336) Nomen illud videtur esse Evracrus, Evracrus (*Ebrachar*), quod Evagrio melius respondet. Legitur tamen pro eo *Everacus* Annal. Sax. a. 972. Apud Huelmolum l. I, cap. 12, 13, audit ille *Edwardus*.

tur ab occidente oceano Britannico ¹⁰⁸⁷, a meridie Albia flumine ¹⁰⁸⁸, ab oriente Pene fluvio ¹⁰⁸⁹, qui currit in mare Barbarum, ab aquilone vero Egdore ¹⁰⁹⁰ fluvio qui Danos dirimit a Saxonibus ¹⁰⁹¹. Transalbianorum ¹⁰⁹² Saxonum populi sunt tres: primi ad oceanum sunt ¹⁰⁹³ Tedmarsgoi ¹⁰⁹⁴, et eorum ecclesia mater in ¹⁰⁹⁵ Melindorp ¹⁰⁹⁶ (337); secundi Holcetae ¹⁰⁹⁷, dicti a silvis quas accolunt; eos Sturia ¹⁰⁹⁸ flumen interluit ¹⁰⁹⁹, ecclesia Scanafeld ¹¹⁰⁰ (338); tercia et ¹¹⁰¹ nobiliores Sturmarii dicuntur, eo quod seditionibus ea ¹¹⁰² gens frequens ¹¹⁰³ agitur. Inter quos metropolis Hammaburg caput extollit, olim viris et armis potens (339), agro et frugibus felix; nunc vero peccatorum vindictae patens, in solitudinem redacta est. Et quamvis ¹¹⁰⁴ decorem urbis amiserit, vires ¹¹⁰⁵ adhuc retinet metropolis, viduitatis suae dampna consolans in propectu ¹¹⁰⁶ filiorum, quos per totam septentrionis latitudinem suae ¹¹⁰⁷ legationi ¹¹⁰⁸ cotidie videt accrescere. De quibus etiam tam laeta ¹¹⁰⁹ clamare videtur: *Annuntiavi et locuta* ¹¹¹⁰. *sum, multiplicati sunt super numerum* (Psal. xi, 6).

A 15. ([9.] Cap. 62.) Invenimus quoque litem Saxoniae quae ¹¹¹¹ trans Albiam est, praescriptum a Karolo et imperatoribus ceteris, ita se continentem**. Hoc est ab Albiae ripa orientali usque ad rivulum quem Sclavi Mescenreiza vocant, a quo sursum limes currit per silvam Delvunder ¹¹¹² usque in fluvium Delvundam ¹¹¹³ (340); sicque pervenit in Horchenbici ¹¹¹⁴ (341) et Bilenispring ¹¹¹⁵ (342); inde ad Liudwinestein ¹¹¹⁶ (344) et Wispircon ¹¹¹⁷ (344) et Birznig ¹¹¹⁸ (345) progreditur. Tunc in Horbinstenon ¹¹¹⁹ (346) vadit usque ¹¹²⁰ in Travena ¹¹²¹ silvam (347), sursumque per ipsam in Bulilun-kin ¹¹²² (348); mox in Agrimeshov ¹¹²³ (349), et recto ¹¹²⁴ ad vadum, quod ¹¹²⁵ dicitur Agrimeswidil ¹¹²⁶ (350), ascendit. Ubi et Burwido ¹¹²⁷ fecit duellum contra championem Sclavorum, interfecitque ¹¹²⁸ eum: et lapis in eodem loco positus est in memoriam ¹¹²⁹. Ab eadem igitur aqua sursum procurrentis terminus in stagnum Colse (351) vadit; sicque ad orientalem campum venit Zuentifeld (352), usque in ipsum flumen Zuentinam***, per quem limes

SCHOLIA.

- * *Schol.* 12. Sturmarios alluit ¹¹³⁰ ab oriente Bilena ¹¹³¹ fluvius, qui mergitur in Albiam fluvium ¹¹³², sicut ille superior. (2. 5. 4. 6.)
 ** *Schol.* 13. Travena flumen est quod ¹¹³³ per Waigros ¹¹³⁴ currit in mare Barbarum, juxta quem fluvium mons unicus est Albere ¹¹³⁵ et ¹¹³⁶ civitas Liubice ¹¹³⁷. (2. 3. 4. 6.)
 *** *Schol.* 15. Zuentina ¹¹³⁸ fluvius currit a lacu, in quo Plunie ¹¹³⁹ civitas sita est. Inde per saltum vadit Isarnho ¹¹⁴⁰, mergiturque in ¹¹⁴¹ mare Scythicum ¹¹⁴². (2. 3. 4. 5. 6.)

VARIAE LECTIONES.

¹⁰⁸⁶ Brintannico 2. Brittanico 2. Britanico 3. Britannico 4. ¹⁰⁸⁸ fluvio 2. 3. 4. ¹⁰⁸⁹ flumine 1. 6. ¹⁰⁹⁰ Egdore 5. ¹⁰⁹¹ Saxoniam 3. ¹⁰⁹² atque addit 2. ¹⁰⁹³ sunt deest 4. ¹⁰⁹⁴ Thedmarskones 2. Thialmarsgoi 4. Thiedmarsgoi 4. Thiedmarsji 3. ¹⁰⁹⁵ mater in desunt 4. ¹⁰⁹⁶ Milindorp 3. Milindrop 2. Millinthorp 1. Melindorp M. ¹⁰⁹⁷ Holmini 1. 6, scette 2. Olcetae 3. Holsati 4. Holtzati 5. ¹⁰⁹⁸ Stiriha 3. ¹⁰⁹⁹ interfluit 2. 3. 4. quorum addit 4. ¹¹⁰⁰ Scanafeld 3. Sconevelt 2. Sconenfeld 4. ¹¹⁰¹ qui et 4. ¹¹⁰² illa 4. ¹¹⁰³ frequenter 4. ¹¹⁰⁴ occulto Dei iudicio vastata addit 4. ¹¹⁰⁵ tamen addit 4. ¹¹⁰⁶ proventu 3. propectu 2. ¹¹⁰⁷ sua 1. ¹¹⁰⁸ legatione 1. 6. ¹¹⁰⁹ tam laeta etiam 2. 3. tam deest 5. ¹¹¹⁰ locutus 2. 3. 4. ¹¹¹¹ qui 4. ¹¹¹² Delunder 3. Delundez M. F. ¹¹¹³ Delundam 2. Delwudam 2. ¹¹¹⁴ Horchembici 2. Horchembeke 4. Houchembici 3. ¹¹¹⁵ Hylemspring 2. Hilimpring 3. Heilmspring 4. Heilinspring 5. Heilingspring M. F. ¹¹¹⁶ Liudwinestein 2. Ludwinestein 4. Zindwinstein 3. ¹¹¹⁷ Wispircon 1. 6. Wisbircon 4. ¹¹¹⁸ Hyrzing. 2. 3. Hirzing 4. Husinc 5. ¹¹¹⁹ ita 6. Horbistenon 1. 2. 4. Harbistenon 3. ¹¹²⁰ usque deest 5. ¹¹²¹ Travenam 2. 3. 4. ¹¹²² Bulilunchin 3. Bulilunken 4. ¹¹²³ Crimeson 2. 5. Crimeson 3. 4. ¹¹²⁴ recte 2. 3. 4. ¹¹²⁵ qui 1. 6. ¹¹²⁶ Agrimeswidel 3. Agrimeswedel 4. ¹¹²⁷ Burgwido 2. 4. Byurguido 3. ¹¹²⁸ et deest 3. ¹¹²⁹ ubi et lapis in monumentum positus est 4. ¹¹³⁰ affluit 5. ¹¹³¹ Hilena. 2. ¹¹³² flumen 4. ¹¹³³ fluvius, est qui 4. ¹¹³⁴ Wagros 4. Ungros 2. ¹¹³⁵ Albere civitatis Liubice 6. *Legendum*: Albere. *De quo monte postea Segeberg nuncupato v. Helmold l. 1.* Albere 2. 3. 4. ¹¹³⁶ ita coarexi; est 2. 3. 4. ¹¹³⁷ Lu- beke 2. Liubeke 4. Lubeke 5. Luitbeke M. F. *In cod.* 3. *hoc scholion ita legitur*; Travena fluvius est, prope quem condita est Lybie civitas. ¹¹³⁸ Llevenna 1. ¹¹³⁹ Plunie 2. Plinne 3. Plone 4. ¹¹⁴⁰ Isatulio 2. ¹¹⁴¹ inque 5. ¹¹⁴² non longe ab oppido Kyl addit *Lindinbrogius. In cod.* 3. *haec ita leguntur*: Zuentina fluvius oritur a lacu, in quo civitas Plinne sita est et mergitur in mare Scythicum.

NOTAE.

- (337) Meldorf.
 (338) Schonefeld.
 (339) *Potens armis.* Virgil. *Aen.* 1, 531.
 (340) Die Delvenau.
 (341) Rivulus juxta Hornbeck in parochia Breitenfelde.
 (342) Fons rivuli qui hodie die Bille vocatur.
 (343) Fortasse Steinhorst.
 (344) Wesenberg, villa parochialis prope Travenam.
 (345) Birneze s. Bisneze, hodie Bissenitz, rivulus qui litem constituit possessionum monasterii Reinfeld. V. documenta a. 1163 et 1189 apud Hansen, *Nachricht von den Holstein-Plönischen Landen*

- C p. 110. Mergitur in lacum juxta Prohnsdorf.
 (346) Fortasse Garbeck, qui rivulus juxta Gnisow in Travenam mergitur.
 (347) Travenhorst.
 (348) Blunk, villa parochiae Segeberg, in ripa orientali Travenam.
 (349) Tensebeck. Conf. Helmold l. 1, c. 67, 63.
 (350) Hodie der Stocksee. V. Dankwerth *Landesbeschreibung der herzogthümer Schleswig und Holstein.*
 (351) Dacus Plunensis, cujus nominis vestigium manet in villa Kollübbe.
 (352) Hodie Bornhöft, v. Helmold. l. 1, c. 91.

Saxonie usque in pelagus Scythicum et mare quod A vocant ¹¹⁴³ Orientale delabitur.

16. De cuius freti natura breviter in gestis Karoli meminit Einhardus, cum de bello diceret Sclavanico (353). « Sinus, ait, quidam ab occidentali oceano versus orientem ¹¹⁴⁴ porrigitur, longitudinis quidem incompertæ, latitudinis vero, quæ nusquam centum milia ¹¹⁴⁵ passuum excedat ¹¹⁴⁶, cum in multis locis contractior inveniatur. Hunc multæ circumsidit nationes, Dani siquidem ¹¹⁴⁷ ac Sueones, quos Nortmannos ¹¹⁴⁸ vocamus, et septentrionale litus et omnes in eo insulas ¹¹⁴⁹ tenent. At ¹¹⁵⁰ litus australe Sclavi et aliæ diversæ incolunt nationes, inter quos vel præcipui sunt, quibus tunc a rege bellum ¹¹⁵¹ inferebatur, Vilzi, quos ille una tantum et quam per se gesserat, expeditione ita contulit ¹¹⁵² ac domuit, ut ulterius imperata facere minime rennuendum ¹¹⁵³ iudicarent. »

17. ([10.] Cap. 63.) Hæc ille. Nos autem, quoniam mentio Sclavorum totiens ¹¹⁵⁴ incidit, non ab re arbitramur, si de natura et gentibus Sclavaniæ historico aliquid dicemus ¹¹⁵⁵ compendio, eo quod Sclavi eo tempore studio nostri pontificis Adaldagi narrantur ad Christianam religionem fere omnes conversi ¹¹⁵⁶.

(18. Cap. 64.) Sclavania igitur, amplissima Ger-

maniae provintia, a Winulis (354) incolitur olim dicti sunt Wandali. Decies major esse ¹¹⁵⁷, quam nostra Saxonia, præsertim si Boemi eos qui trans Oddaram ¹¹⁵⁸ sunt Polanos ¹¹⁵⁹ nec habitu, nec lingua discrepant, in partem ceris Sclavaniæ. Hæc autem regio cum sit a viris et frugibus opulentissima, firmis undique tuum vel terminis fluminum ¹¹⁶⁰ clauditur. Extentudo est a meridie usque ¹¹⁶¹ in boream, hinc ab Albia fluvio usque ad mare Scythicum. Longitudo autem illa videtur, quæ initium habet ab Hammaburgensi parrochia et porrigitur in orientem infinitis auctas partibus, usque in Begnariam ¹¹⁶² et Græciam ¹¹⁶³. Populi Sclavorum ¹¹⁶⁴ quorum primi sunt ab occidente confines Tribianis Waigri ¹¹⁶⁵, eorum civitas Aldinburg ¹¹⁶⁶ ritima. Deinde secuntur Obodriti ¹¹⁶⁷, qui nunc Reregî ¹¹⁶⁸ (355) vocantur, et civitas eorum Mopolis (356). Item versus non Polabiugi, quorum civitas Razispurg ¹¹⁷⁰, Ultra illos sunt Lingones ¹¹⁷¹ et Warnabi ¹¹⁷² (358). Mox habitant Chizzini (359) et Circipani (360), quos a Tholosantibus (361) Retheris ¹¹⁷³ (362) separat flumen ¹¹⁷⁴ Panis et civitas Dimine. Ibi est terminus Hammaburg parrochiæ. ([11.] Cap. 65.) Sunt et alii Sclavorum ¹¹⁷⁵ populi, qui inter Algiam et Oddaram d

SCHOLIA.

- * *Schol.* 15. Trans Oddoram ¹¹⁷⁷ fluvium primi habitant Pomerani, deinde Polani, qui a latere hinc Pruzzos ¹¹⁷⁸, inde Behemos ¹¹⁷⁹, ab oriente Ruzzos ¹¹⁸⁰. (2. 3. 4. 5. 6.)
 ** *Schol.* 16. Aldinborg civitas magna Sclavorum, qui Waigri dicuntur, sita est juxta mare quod Barbarum dicitur, itinere die. . . ab Hammaburg. (6.)
 *** *Schol.* 17. Chizzini ¹¹⁸¹ et ¹¹⁸² Circipani cis Panim fluvium habitant. Tolosantes et Retheri trans Panim fluvium; hos quatuor populos a fortitudine Wilzos appellant vel Leuzos ¹¹⁸⁴. (2. 3. 4. 6.)

VARIE LECTIONES.

¹¹⁴³ dicitur 4. ¹¹⁴⁴ deest 4. ¹¹⁴⁵ milia deest 1. c. 6. ¹¹⁴⁶ excedit 1. ¹¹⁴⁷ quidem 2. 3. 4. ¹¹⁴⁸ Nordmannos ¹¹⁴⁹ insulant 1. ¹¹⁵⁰ ad 3. 5. ¹¹⁵¹ bellum a rege 1. ¹¹⁵² contulit 1. 2. 6. *Ita et codd. nonnulli Einhardi l. l.* rennuendum 3. 4. ¹¹⁵⁴ toties 3. ¹¹⁵⁵ dicamus 3. 5. ¹¹⁵⁶ Adaldagi ad ch. f. sint o. r. conversi 4. ¹¹⁵⁷ tur 5. ¹¹⁵⁸ Oddoram 2. 4. ¹¹⁵⁹ sæpius. ¹¹⁶⁰ Polanos 2. ¹¹⁶¹ et fluminum terminis 2. 3. 4. ¹¹⁶² usque deest 2. ¹¹⁶³ Beuguarium 2. Benguarium 3. Bulgariam M. F. ¹¹⁶⁴ vel 5. ¹¹⁶⁵ igitur Sclavorum sunt 4. ¹¹⁶⁶ Aldenburg 3. ¹¹⁶⁷ Obotriti 3. ¹¹⁶⁸ numero 2. 3. altero nomine 4. ¹¹⁶⁹ Kerigri 3. ¹¹⁷⁰ Razisburg 3. 4. ¹¹⁷¹ quos Eingones sunt 4. *Vocabulo Lingones in cod. 1. superscriptum est: vel ges. Cod. 6. legit: Linoges, cui superscriptum est vel Lingones.* ¹¹⁷² Warnahi 2. 3. 4. ¹¹⁷³ Retheris Retharis 4. ¹¹⁷⁴ fluvius 2. 3. 4. ¹¹⁷⁵ parvus 2. ¹¹⁷⁶ Salvorum 3. 5. ¹¹⁷⁷ Odderam 3. Oderam ¹¹⁷⁸ Pruzlos 2. habent Pruzelanos 3. ¹¹⁷⁹ Boemos 4. ¹¹⁸⁰ Ruzlos 2. *Verba: inde — Ruzzos deest* ¹¹⁸¹ Chyzini 2. ¹¹⁸² vel 2. 4. ¹¹⁸³ Retharii 2. 4. ¹¹⁸⁴ Lenticios 4. *In cod. 3. hæc ita legitur: Hinc quatuor populi Tholosantes et Retheri, Chizini et Circipani, dicti sunt Wilzi vel Leutici a fortitudine.*

NOTÆ.

(353) Cap. 12
 (354) Winulorum nomen (v. infra c. 49, l. iv, c. 13) aliis scriptoribus coævis seu antiquioribus plane incognitum. Winili vero de Scandinavia egressi, postea Langobardi dicti, teste Paulo Diacono (*De rebus Langobard.* l. i, c. 9) fuerunt inimici Wandalorum; Helmoldus vero (l. i, c. 15, 19) Winulos sive Winethos eos appellat. Venlas et Vinedas bene distinxit carnem Anglosaxonicam de poetæ peregrinationibus.
 (355) Ita dicti Adamo, ut videtur, de emporio eorum Reric, de quo v. Einhardi Annales ann. 808, 809.
 (356) Meklenburg, nunc villa, paulo infra Wismar.

C (357) Populus quondam latius diffusus, qui tempore Adami, cuius verba cum Helmoldi l. i sunt conferenda, in terra dicta Linagga, cuius nomen erat Puttlitz, inveniebatur.
 (358) Sic dicti a fluvio Warnow.
 (359) Quorum nomen asservatur in villa prope Rostock
 (360) Ad ripam fluvii Peene occidentalem habitantes.
 (361) Circa fluvium et lacum Tollense in conductuum Megalopolensium Schwerin et Stralitz
 (362) In præfecturis Strelitz et Stargard conductu Mekleuburg-Strelitz. Vide Lisch Jahrbuch Vereins für Meklenburg. Geschichte t. III, p.

sicut Heveldi ¹¹⁸⁵, qui juxta Habolam ¹¹⁸⁶ fluvium A sunt ¹¹⁸⁷ et Doxani ¹¹⁸⁸ (363), Leubuzzi ¹¹⁸⁹ (364), Wilini ¹¹⁹⁰ (365) et Stoderani (366) cum multis aliis. Inter quos medii et potentissimi omnium sunt Retharii ¹¹⁹¹, civitas eorum vulgatissima Rethre (367), sedes ydolatriæ ¹¹⁹². Templum ibi magnum constructum est demonibus, quorum princeps est ¹¹⁹³ Redigas (368). Simulacrum ejus auro, lectus ostro paratus. Civitas ipsa novem portas ¹¹⁹⁴ habet, undique lacu profundo inclusa, pons ligneus ¹¹⁹⁵ transitum præbet, per quem tantum sacrificantibus aut responsa petentibus via conceditur. Credo ¹¹⁹⁶, ea significante causa, quod perditas animas eorum qui ydolis serviunt, congrue

novies Styx interfusa cohercet (369).

Ad quod templum ferunt a civitate Hammaburg iter esse quatuor dierum.

19. ([12.] Cap. 66.) Ultra Leuticios ¹¹⁹⁷, qui alio nomine Wilzi dicuntur, Oddara flumen occurrit, ditissimus amnis Sclavaniæ regionis ¹¹⁹⁸. In cujus ostio, qua Scyticas alluit paludes (370), nobilissima civitas Jumne ¹¹⁹⁹ (371) celeberrimam præstat stationem barbaris et Græcis qui sunt in circuitu. De cujus præconio urbis, quia magna quædam et vix credibilia recitantur, volupe arbitror pauca inserere digna relatu. Est sane maxima omnium quas Europa claudit civitatum ¹²⁰⁰, quam incolunt Sclavi cum aliis gentibus. Græcis et barbaris. Nam et adventæ Saxones parem cohabitandi legem acceperunt,

si tamen Christianitatis ¹²⁰¹ titulum ibi morantes non publicaverint. Omnes enim adhuc paganis ritibus oberrant ¹²⁰², ceterum ¹²⁰³ moribus et hospitalitate nulla gens honestior aut benignior poterit inveniri. Urbs illa, mercibus omnium septentrionalium nationum locuples, nichil non habet jucundi aut rari. Ibi est Olla Vulcani (372), quod incolæ Græcum ignem vocant, de quo etiam meminit Solinus (373). Ibi cernitur Neptunus triplicis naturæ: tribus enim fretis alluitur illa insula, quorum aiunt unum esse viridissimæ speciei, alterum subalbidæ, tertium ¹²⁰⁴ motu furibundo perpetuis sævit tempestatibus. [13.] Ab illa ¹²⁰⁵ civitate brevi remigio trajicitur, hinc ad Dyminem ¹²⁰⁶ urbem ¹²⁰⁷ quæ sita est in hostio ¹²⁰⁸ Peanis fluvii, ubi et Runi ¹²⁰⁹ habitant (374); inde ¹²¹⁰ ad Semland provinciam, quam possident Pruzi ¹²¹¹. Iter ¹²¹² ejusmodi est, ut ab Hammaburg vel ab ¹²¹³ Albia flumine septimo ¹²¹⁴ die pervenias ad Jumne ¹²¹⁵ civitatem per terram; nam ¹²¹⁶ per mare navim ingrederis ab Sliaswig vel Aldinburg, ut pervenias ad Jumne ¹²¹⁷. Ab ipsa urbe vela tendens quartodecimo ¹²¹⁸ die ascendens ¹²¹⁹ ad Ostrogard ¹²²⁰ Ruziæ ¹²²¹. Cujus metropolis civitas est Chive ¹²²² (375), æmula sceptri Constantinopolitani, clarissimum decus Græciæ. Sicut ergo prædictum est, Oddara flumen oritur in profundissimo saltu * Marahorum ¹²²³ (376) ubi et Albia noster ¹²²⁴ principium sortitur, nec longis ab invicem spatiis, sed diverso ¹²²⁵ currunt meatu. Alter enim, id est Od-

SCHOLIA.

* Schol. 18. Marahi ¹²²⁶ sunt populi Sclavorum, qui sunt ab oriente Behemorum ¹²²⁷, habentque in circuitu hinc Pomeranos et Polanos ¹²²⁸, inde Ungros et crudelissimam gentem Pescinagos ¹²²⁹, qui humanis carnibus vescuntur. (2. 4. 6.)

VARIE LECTIONES.

¹¹⁸⁵ Voci Heveldi in codd. 1. 6. superscriptum est: vel Heruli. Ita et Ann. Saxo a. 983. ¹¹⁸⁶ Haliolam 2. 4. Haloam 3. Hailum suspicatur Vell. ¹¹⁸⁷ sunt deest 2. 3. 4. ¹¹⁸⁸ Doxam 4. Ita et Helmold. l. 1. c. 2. ¹¹⁸⁹ Leubuzi 3. Liubuzzi 4. ¹¹⁹⁰ Voci Wilini in codd. 1. 6. superscriptum legitur: vel Walani. Ita et Ann. Sax. l. 1. ¹¹⁹¹ Retharii 3. ¹¹⁹² idololatriæ 5. ¹¹⁹³ est deest 3. 4. ¹¹⁹⁴ portas 1 partes notavit M. ¹¹⁹⁵ ligneus 1. ¹¹⁹⁶ Hec eo 3. Hec ea 2. 4. ¹¹⁹⁷ Leuticos 2. 3. 4. ¹¹⁹⁸ Sclavaniæ 2. 3. 4. religionis 1. ¹¹⁹⁹ Uimne hic. 1. Vimne 6. Jumne 3. 4. semper. Iunume 2. Iulinum 5. semper sicut et Ann. Saxo l. 1. ¹²⁰⁰ maxime omnium quos ab Europa claudit civitatum 4. ¹²⁰¹ cultum vel addit 3. ¹²⁰² aberrant M. ¹²⁰³ majoribus addit 3. ¹²⁰⁴ deest 2. 3. tercius vero 4. ¹²⁰⁵ autem addit 4. ¹²⁰⁶ Diminem 2. 3. 4. Deminem 5. ¹²⁰⁷ remigio ad urbem trahuntur D. 2. 3. 4. ¹²⁰⁸ ostio 2. 3. 5. 6. ¹²⁰⁹ Rhuni 2. 3. 4. ¹²¹⁰ ibi 2. 3. 4. ¹²¹¹ Pruzzi 4. navigatur addunt 2. 5. ¹²¹² item 4. ¹²¹³ ab deest 5. ¹²¹⁴ VIII. M. F. ¹²¹⁵ ita hic 1. 4. Jummem 2. Jumne 3. Julinum 5. Vimne 6. ¹²¹⁶ si addunt 2. 3. 4. ¹²¹⁷ pervenias Jumnem 2. 3. 4. Juminem 3. ¹²¹⁸ XLIII. M. F. ¹²¹⁹ Ita 3. 4. Ann. Saxo ascendens 1. 5. 6. ascendis 2. ¹²²⁰ Ostragard 5. Ostrogord 3. ¹²²¹ Ruziæ 2. 4. Ruziæ 2. 4. Ruziæ 3. ¹²²² Chiwe 6. Chyve 3. Chive 4. Clyve 2. ¹²²³ Marachorum 2. Maracorum 3. Marahorum 4. ¹²²⁴ nostre 3. fluvius 4. ¹²²⁵ diversis 6. ¹²²⁶ Marachi 2. 4. ¹²²⁷ Boemorum 4. ¹²²⁸ Polanos 5. ¹²²⁹ Poscinagos 4. Postinagos 2. 5.

NOTÆ.

(363) Juxta fluvium die Dosse. Eorum civitas C Wittstock.

(364). Prope Oderam fluvium, ubi civitas Lebus, meridionalem partem versus marchiam Brandenburg.

(365) Witini fortasse idem qui Widukindo l. III, c. 9, dicuntur Vuloini. Populus, qui Velna dicitur, occurrit etiam in carmine Anglosaxonico supra laudato.

(366) Stoderani in terra Havelland. V. Ann. Quedlinb. 997. Thietmar, l. IV, c. 20. Helmold. l. I, c. 37, 88.

(367) Juxta villam Prillwitz prope Neu-Strelitz.

(368) De templo Redigast v. Thietmar. Merseburg. l. VI, c. 17. Helmold. l. I, c. 23, 52.

(369) Virg. Æn. VI, 439.

(370) Id est mare Balticum (v. infra l. IV, c. 20), quod supra cap. 18 mare Scythicum dicebatur.

(371) Prope urbem Wellin.

(372) Olla Vulcani Gregorio M. (Dialog. l. IV, c. 30) dicitur Vesuvius, in quem anima regis Theoderici projecta est. Similia vide Archiv. t. VI, 814 sq.

(373) Solinus c. 5 de Ætne loquitur, qui est sacer Vulcano.

(374) Qui insulam Rügen inhabitabant. V. infra l. IV, c. 18. et schol. 117. Ruani audiunt apud Widukind. l. III, c. 54.

(375) Kiev.

(376) Mahren.

dara, vergens in boream, transit per medios Winulorum populos, donec pertranseat usque ¹²³⁰ ad Jummem ¹²³¹, ubi Pomeranos dividit a Wilzis. Alter vero, id est Albia, in occasum ¹²³² ruens, primo impetu Bechemos ¹²³³ alluit cum * Sorabis ¹²³⁴, medio cursu paganos dirimit a Saxonia, novissimo alveo Hammaburgensem parochiam scindens a Bremensi, victor oceanum ingreditur Britannicum **.

20. Hæc de Sclavis et patria eorum, quoniam virtute magni Ottonis ad Christianitatem omnes tempore eo conversi sunt, dicta sufficiant. Nunc ¹²³⁵ ad ea quæ post mortem imperatoris et reliqua tempestate nostri pontificis acta sunt, calamum dirigamus ¹²³⁶.

21. ([14.] Cap. 67.) Anno pontificis Adaldagi 38 ¹²³⁷ Otto magnus imperator, domitor ¹²³⁸ omnium septentrionis ¹²³⁹ nationum, feliciter migravit ad Dominum, et sepultus est in civitate sua Magadburc ¹²⁴⁰. Cui ¹²⁴¹ filius ¹²⁴² Otto medianus succedens, per decem annos strenue gubernavit imperium. Is statim Lothario et Karolo, Francorum regibus (377), subactis, cum in Calabriam bellum transferret ¹²⁴³, a Sarracenis ¹²⁴⁴ et Græcis victor et victus, apud Romam decessit ¹²⁴⁵ (378). Illi ¹²⁴⁶ tercius Otto, cum adhuc puer esset, in regnum substitutus, annos

A 18 ¹²⁴⁷ forti et justo sceptrum ornavit imperi-
tribus, æque fortissimis ac justissimis impe-
bus, tam carus ¹²⁴⁸ ac ¹²⁴⁹ familiaris erat sanct
Adaldagus pro virtutis ¹²⁵¹ merito et doctrina
gisterio, ut a latere eorum vix aut raro dive-
tur (379), sicut ostendunt præcepta imperat
ad nutum archiepiscopi disposita. In quibus
hoc est notandum, quod tercius Otto * consist
Wildashusin ¹²⁵² præcepta fecit (380). Eodem
pore Hermannus ¹²⁵³, Saxonum dux, obien-
(381), heredem suscepit filium Bennonem ¹²⁵⁴
etiam vir bonus et fortis memoratur (382), ex
quod degenerans a patre populum rapinagræ
Apud Magedburg ¹²⁵⁵ quoque defuncto poi-
(385) Adelberto ¹²⁵⁷, Gisilharius ¹²⁵⁸ succes-
cathedram ¹²⁵⁹, et ipse ¹²⁶⁰ vir sanctus, qui
B los Winulorum ¹²⁶¹ populos doctrina et virtute
illustravit.

22. ([15] Cap. 68.) Haroldus ¹²⁶², rex Danoru
religione ac fortitudine insignis, Christianitat
regno suo jam dudum benigne suscepit et ¹²⁶³ con-
ter retinuit usque in finem. Unde et regnum suu
ctitate et justicia confirmans, ultra mare in Nor-
nos et Anglos suam dilatavit potentiam (384). E
filius Herici ¹²⁶⁴ (385) tunc in Suedia ¹²⁶⁵ reg-

SCHOLIA.

* *Schol.* 19. Sorabi sunt Sclavi, qui campos inter Albim et Salam interjacentes incolunt; suntque contermini fines Thuringorum ac Saxonum. Ultra Aram fluvium (386) alii Sorabi con-
rantur. 6.)

** *Schol.* 20. Britannia Oceani insula, cui quendam Albion nomen fuit, inter septentrionem et occi-
dem locata est, Germaniæ, Galliæ, Hispaniæ, maximè Europæ partibus, multo inte-
adversa. Habet a meridie Galliam Belgicam, cujus proximum litus transmeantibus ap-
civitas, quæ dicitur Rutubi portus. Hibernia insula omnium post Britanniam maximè
ad occidentem quidem Britanniæ sita. Sicut contra aquilonem est brevior, ita in mer-
se trans illius fines plurimum protendens usque contra Hispaniæ septentrionalis
tum (387). 6.)

*** *Schol.* 21. Anno Domini 996. Dani ad fidem sunt per Popponem quendam conversi, qui ferrum ca-
et ignitum in modum cyrotecæ formatum, coram populo sine læsione portavit, quod v-
rex Haraldus ¹²⁶⁶, abjecta ydololatria, cum toto populo ad colendum verum Deum se ce-
tit. Poppo autem in episcopum est promotus. (4. *secunda manu.*)

VARIE LECTIONES.

¹²³⁰ perveniat 4. usque *deest* 2. 3. 4. ¹²³¹ Jummem 2. Juminem 5. Vimnem 6. ¹²³² occu-
¹²³³ Behemos 2. Bohemos 3. 4. ¹²³⁴ Sotrabis 2. Scarabis 3. ¹²³⁵ Hunc 1. ¹²³⁶ calamus d-
tur 2. 3. 4. ¹²³⁷ XXXmo. VIIIIno. 1. ¹²³⁸ dominator 3. ¹²³⁹ septentrionalium 4. ¹²⁴⁰ Magedbu-
Magdaburg 4. Magdeburg 3. 5. ¹²⁴¹ Cujus 3. ¹²⁴² ejus *addit* 4. ¹²⁴³ transferet 1. ¹²⁴⁴ Saracenis 3
¹²⁴⁵ discessit 3. 5. ¹²⁴⁶ Huic 4. ¹²⁴⁷ XXVIII. 2. 3. 4. ¹²⁴⁸ charus 5. ¹²⁴⁹ et 4. ¹²⁵⁰ præsul 4. ¹²⁵¹
tutum 2. 3. 4. ¹²⁵² Wildashusen 5. ¹²⁵³ Herimannus 4. ¹²⁵⁴ obediens 1. ¹²⁵⁵ B. f. suum reliquit
dem. 4. ¹²⁵⁶ Madeburc 1. Magdaburg 4. ¹²⁵⁷ Adalberto 2. 3. 4. ¹²⁵⁸ Gishilarius 3. Gisilarius 4.
cath. *desunt*. 4. ¹²⁶⁰ et ipse *desunt* 3. ¹²⁶¹ Winilorum 3. ¹²⁶² Haraldus 3. *semper*. ¹²⁶³ susceptam
4. ¹²⁶⁴ Erioi 2. 3. 4. ¹²⁶⁵ Sveonia 2. 3. 4. *semper*. ¹²⁶⁶ Haroldus 5.

NOTÆ.

(377) Carolus, regis Lotharii frater, dux fuit C
Lotharingorum.

(378) Mirum Adamum hic tacere de bello Ha-
raldi regis contra Ottonem II anno 974, mox tamen
sopito. V. Thietmar. l. III, c. 4; Annales Altahen-
seos; Lambert.; W. Giesebrecht Otto II.

(379) Iisdem fere verbis noster jam usus est su-
pra c. 1.

(380) Sc. a. 988, Mart. 16-20.

(381) Hermannus dux jam mortuus est anno 973,
Mart. 27, V. Widukind. l. III, c. 75, Necrol. Ful-
dense, Luneburg.

(382) *Fortes creantur fortibus et bonis.* Horat.
cam. IV, 29.

(383) Adelbertus archiepiscopus obiit anno
Mai. 20. V. Ann. Quedlinburg. h. a. Thietm
III, c. 8.

(384) Ipse tamen in Anglia non regnavit.

(385) Emund, filius Erici, scriptoribus Islæ
plane ignotus, qui post mortem Biorn, filii
Emundsson, circa annum 923, filios hujus
Eriksson dictos Ericum, cognomine Segers
infra c. 28), et Olavum usque fere ad annum
regnasse tradunt. Emund ille fortasse fuit I
frater junior, cui fratrueles sui jam dicti su-
serunt.

(386) Die Ohre.

(387) Ex Bedæ Histor. eccl. Angl. l. 1, c. 1.

Is Haroldo confederatus, Christianis eo venientibus placabilis fuit. In Norveja ¹²⁶⁷ Hacon ¹²⁶⁸ princeps erat, quem, dum Nortmanni superbis agentem regno depellerent, Haroldus sua virtute restituit et Christicolis placatum effecit ¹²⁶⁹. [Hacon iste crudelissimus, ex genere Inguar et giganteo sanguine descendens, primus inter ¹²⁷⁰ Nordmannos regnum arripuit, cum antea ¹²⁷¹ ducibus regerentur. Igitur Hacon triginta quinque annis in regno exactis, obiit (388), Hartildum relinquens sceptri heredem, qui simul Daniam possedit atque Nordmaniam ¹²⁷². (386.) Anglia ¹²⁷³, ut supra (390) diximus et in gestis Anglorum scribitur, post mortem Gudredi ¹²⁷⁴ a filiis ejus Analaph, Sigtrih ¹²⁷⁵ et Reginold (391), per annos fere centum permansit in ditione Danorum. Tunc vero Haroldus, Hiring filium cum exercitu ¹²⁷⁶ misit in Angliam. Qui, subacta insula, tandem proditus et occisus est a Nordumbris ¹²⁷⁷ (392).

23. ([16.] Cap. 69.) Adaldagus igitur archiepiscopus ordinavit in Daniam plures episcopos, quorum nomina quidem repperimus; ad quam vero sedem ¹²⁷⁸ specialiter intronizati sint, haud ¹²⁷⁹ facile potuimus invenire. Æstimo, ea faciente causa, quod in rudi ¹²⁸⁰ Christianitate nulli episcoporum adhuc certa sedes designata est ¹²⁸¹, verum studio plantandæ Christianitatis quisque in ulteriora progressus, verbum Dei tam suis quam alienis communiter prædicare certabant. Hoc hodieque ¹²⁸² trans per Nordmanniam et Suediam facere vi-

dentur. Igitur episcopi ¹²⁸³ in Daniam ¹²⁸⁴ ordinati sunt hii: Hored ¹²⁸⁵, Liafdag ¹²⁸⁶ (393), Raginbrond ¹²⁸⁷, et post eos Harig (394), Stercolf, Folgbract ¹²⁸⁸ (395), [Adelbrect ¹²⁸⁹ (396),] Merka ¹²⁹⁰ (397) et alii. Odinkarum ¹²⁹¹ seniore ferunt ab Adaldago in Sueoniam ordinatum strenue in gentibus legationem suam perfecisse ¹²⁹². Erat enim, sicut nos fama tetigit, vir sanctissimus et doctus in his quæ ad Deum sunt, præterea, quantum, ¹²⁹³ ad seculum, nobilis et oriundus ex Danis ¹²⁹⁴. Unde et facile barbaris quælibet ¹²⁹⁵ potuit de nostra religione persuadere. Ceterorum vero episcoporum vix aliquem sic clarum antiquitas prodit præter Liafdagum Ripensem, quem dicunt et ¹²⁹⁶ miraculis celebrem transmarina ¹²⁹⁷ prædicasse ¹²⁹⁷ [hoc est in Sueonia ¹²⁹⁸ vel Norvegia ¹²⁹⁹].

24. [17.] In Aldinburg ordinavit archiepiscopus primo, ut diximus (398), Egwardum ¹³⁰⁰ vel Evargum ¹³⁰¹, deinde ¹³⁰² Wegonem ¹³⁰³ (399), postea Eziconem (400), quorum tempore Sclavi permanserunt Christiani. Ita etiam Hammaburg in pace fuit. Ecclesiæ in Sclavania ¹³⁰⁴ ubique erectæ sunt; monasteria etiam virorum ac mulierum Deo servientium constructa sunt plurima.* Testis est rex Danorum, qui hodieque ¹³⁰⁵ superest, Sucin ¹³⁰⁶; cum regnaret Sclavianiam in duodeviginti ¹³⁰⁷ pagos disperitam esse, affirmavit nobis, absque tribus ad christianam fidem ¹³⁰⁸ omnes fuisse conversos, adjiciens etiam: *Principes ejus temporis, Missizla* ¹³⁰⁹ (401),

SCHOLIA.

* Schol. 22. Anno Domini 973 ¹³¹⁰ Wenzelau, princeps Doemiæ, a fratre suo Bugezlao, qui principatum sibi usurpavit, martyrizatur, pro quo Deus urbem Pragam, ubi requiescit, multis miraculis illustrat (402). (4. *secundæ manu*.)

VARIAE LECTIONES.

¹²⁶⁷ Norvegia 2. Nordwegia 4. ¹²⁶⁸ Hacon Haquin 4. *semper*. ¹²⁶⁹ reddidit 4. ¹²⁷⁰ apud 4. ¹²⁷¹ ante a 3. ¹²⁷² Nordwegiam 4. *Uncis inclusa desunt* 1. ¹²⁷³ autem *add.* 4. ¹²⁷⁴ Gundredi 1. 5. ¹²⁷⁵ Sigtricæ 2. Sightric 3. ¹²⁷⁶ filium suum m. 4. ¹²⁷⁷ Northumbris 4. ¹²⁷⁸ quas v. sedes 2. 4. ¹²⁷⁹ haut 1. non 4. ¹²⁸⁰ pro rara 2. 3. 4. ¹²⁸¹ esset 3. fuerit 4. ¹²⁸² que deest 4. 5. ¹²⁸³ qui *add.* 2. 3. 4. ¹²⁸⁴ Dania 1. 5. ¹²⁸⁵ sunt in Hored 2. 4. sunt: ut Hored 3. ¹²⁸⁶ Ziafdag 1. Liafdagus 2. ¹²⁸⁷ Ragimbrondus 2. 3. Reimbrand 4. Rembrand *Albert. Stad.* ¹²⁸⁸ Folcbreth 4. Folcbreth 5. ¹²⁸⁹ *deest* 1. 5. Adalbrictt 3. Adelbreth 4. Adelbreth *Albert. Stad.* ¹²⁹⁰ Merha 2. 3. 4. *Albert. Stad.* ¹²⁹¹ Ordinkarum 1. ¹²⁹² adimplesse 4. ¹²⁹³ sunt, quantum vero 4. ¹²⁹⁴ et origine Danus 4. ¹²⁹⁵ facile 1. ¹²⁹⁶ etiam 2. 3. ¹²⁹⁷ trans maria 2. *In codd.* 4. *hæc ita se habent*: Ripensem, qui et miraculis celebris fuerat, et transmarinis prædicavit. ¹²⁹⁸ est Sveonibus et Nordmannis 4. ¹²⁹⁹ Nordwegia 3. *Uncis inclusa desunt* 1. ¹³⁰⁰ Edwardum 4. ¹³⁰¹ vel E. *desunt* 4. ¹³⁰² dein *M. F.* ¹³⁰³ Wignem. 1. ¹³⁰⁴ Slavonia 3. *sæpius*. ¹³⁰⁵ adhuc hodie 4. ¹³⁰⁶ Sven 3. *semper*. ¹³⁰⁷ duos de viginti 2. 4. ¹³⁰⁸ Christianitatem 3. 4. ¹³⁰⁹ Missizza 2. 3. Misizza. 4. ¹³¹⁰ DCCCLXXIII. 5.

NOTÆ.

(388) Haco ille dictus bonus, secundum Snorronem per 26 annos regnavit.

(389) Nullus rex Norvegiæ hoc tempore, ut videtur, in Dania regnavit. Hartildi quoque nomen apud alios scriptores non reperitur. Fortasse Adamus de Haroldo Grafelle scribere voluit, qui cum ceteris Erii filiis illi successit. Haud magni tamen existimo Albert. Stadens. a. 984 hunc locum excerpto scripsisse: *Haroldum*.

(390) Supra l. 1, cap. 41.

(391) Vid. Simeon. Dunelm. ann. 894.

(392) Circa annum 951. Conf. nappenderg Geschichte von Grossbritannien, t. 1, p. 392.

(393) V. supra c. 4.

(394) Episcopus Harich iterum occurret infra c. 46.

(395) Episcopus Sleswicensis a. 984-990, qui

occurrit etiam in charta regis Ottonis II, a. 988, Mart. 18. V. ibid, et Hamburger Urkundenbuch.

(396) Idem fortasse episcopus Sleswicensis a. 972-984, qui alibi dicitur Adalgag. Vid. Chronicon Bremense.

(397) Episcopus Sleswicensis 990-1010. Vid. ibid.

(398) Vide supra cap. 14.

(399) De Wegono conf. Helmodum l. 1, c. 13, 14.

(400) Ezico ordinatus est a. 984-988. v. Helmod. l. 1. 1) Ex Sigeberti Gemblac. Chron. h. a.

(401) Missizlav, secundum Hemoldum l. 11, c. 13-15, filius Billug, princeps Obodritorum.

(402) Ex Sigeberti Gembl. Chron. h. a. Wenzelau interfectum esse constat. a. 936, Sept. 28. Anno 973 vero episcopatus Pragensis est fundatus.

Naccon ¹³¹¹, (402*) et SeSerich (403). Sub quibus, A inquit, pax continua fuit, Sclavi sub tributa servierunt.

25. ([18.] Cap. 70.) Novissimis ¹³¹² archiepiscopi temporibus res nostræ inter barbaros fractæ, Christianitas ¹³¹³ in Dania turbata est, pulcrisque divinæ religionis initiis invidens inimicus homo supereminare zizania conatus est (*Matth.* XIII, 25). Nam tunc Sucin Otto ¹³¹⁴, filius magni Haroldi, regis Danorum, multas in patrem molitus insidias, quomodo eum jam longævum et minus validum regno privaret, consilium habuit et ¹³¹⁵ cum his quos pater ejus ad Christianitatem coegit invitos. Subito igitur facta conspiratione, Dani Christianitatem abdicantes Suecin regera constituunt. Haroldo ¹³¹⁶ bellum indicunt. At ille, qui ¹³¹⁷ ab initio regni sui totam spem in Deo posuerat ¹³¹⁸, tunc ¹³¹⁹ vero et ¹³²⁰ maxime commendans Christo eventum rei, cum bellum execraret ¹³²¹, armis se tueri decrevit; et quasi alter David procedens ad bellum, filium legebat Absalon, magis dolens illius scelus quam sua pericula. In quo miserabili et plus quam civili bello (404) victa est pars Haroldi. Ipse autem vulneratus ex acie fugiens, ascensa navi elapsus est ad civitatem Sclavorum, quæ Jumne ¹³²² dicitur.

26. A quibus contra spem, quia pagani erant, humane ¹³²³ receptus, post aliquot ¹³²⁴ dies ex eodem vulnere deficiens, in confessione Christi migravit. Corpus ejus ¹³²⁵ in patriam reportatum ab exercitu, apud Roscald ¹³²⁶ civitatem sepultum est in ecclesia quam ipse primus construxit in honore ¹³²⁷ sanctæ Trinitatis. De cujus fine, cum istum pronepotem suum, qui nunc in Dania regnat, Suen ¹³²⁸ dies interro-

gare maluerim (405), velud alter Tideus ¹³²⁹ (406), crimen avi reticuit, me vero parricidium exaggerante (407), hoc est, inquit ¹³³⁰ quod nos posteri lui-mus, et ¹³³¹ quod ipse parricida suo piavit exilio. At ¹³³² ille noster Haroldus, qui populo Danorum Christianitatem primus indixit, qui totum septentrionem ecclesiis et prædicatoribus replevit, ille, inquam, innocens vulneratus et pro Christo ¹³³³ expulsus, martyrii palma ¹³³⁴, ut spero ¹³³⁵, non carebit. Regnavit autem annos quinquaginta. [49.] Obitus ejus ¹³³⁶ in festivitate omnium sanctorum (408), Memoria ejus uxoris Gunhilde ¹³³⁷ apud nos perpetua manebit (409). Hæc in diebus Adaldagi pontificis comperimus facta ¹³³⁸, cum tamen ejus virtutes explorare non omnes potuimus. Sunt autem qui affirmant, per eum gratias sanitatum factas, et tunc cum adhuc viveret, et post mortem ad sepulcrum ejus ¹³³⁹, et alia ¹³⁴⁰. [Sermo frarum est cæcos ¹³⁴¹ frequenter illuminatos fuisse, et ¹³⁴² alias ¹³⁴³ contigisse virtutes.] Certissimum vero est eum tam nostro populo quam Transalbianis et ¹³⁴⁴ Fresonum genti leges et jura constituisse, quæ adhuc pro ¹³⁴⁵ auctoritate viri servare contendunt (410). Interea senex fidelis ¹³⁴⁶ Adaldagus de legatione sua voti compos effectus, et in omni opere suo domi forisque prosperatus, in senecta uberi migravit ad Dominum anno sacerdotii nobiliter ministrati ¹³⁴⁷ 54 ¹³⁴⁸. Cujus excessus anno Domini 988 contigit. Et sepultus est in ecclesia Bromensi, a capite Leuderici episcopi a meridiali ¹³⁴⁹ plaga. Obiitque indictione prima ¹³⁵⁰ 3. ¹³⁵¹ Kal. Maii ¹³⁵².

27. ([20.] Cap. 71.) Libentius sedit annis 25. Palleum suscepit a papa 15° Johanne (411), virgam

VARIÆ LECTIONES.

¹³¹¹ Nachon 3. ¹³¹² itaque addit 4. atque F. ¹³¹³ christianos 1. ¹³¹⁴ Suen Otto 3. Suenotto 2. 4. ¹³¹⁵ et deest 5, ¹³¹⁶ bellumque Haroldo 4. ¹³¹⁷ qui deest 3. ¹³¹⁸ posuerit 4 M. ¹³¹⁹ tum 3. ¹³²⁰ et deest 4. ¹³²¹ execraretur 3. 4. ¹³²² In cod. 1. *dubium, utrum legendum sit* Jumne, an Vimne. V. *supra cap. 19. not. s. et h.* Jumne 2. Jumne 3. Julinum 5. *Albert. Stadensis eod. Guelpherb. Jumne. Ranzov, Umme.* ¹³²³ humane deest 2. 3. 4. ¹³²⁴ aliquos 1. ¹³²⁵ decessit. Cujus corpus in 4. 5. ¹³²⁶ Roscheld 2. Roschild 3. Roskild 4. ¹³²⁷ honorem 3. 4. ¹³²⁸ Sucin 4. Suenonem 2. ¹³²⁹ velud a Tydeus 2. 3. 4. ¹³³⁰ ait 2. 3. ¹³³¹ et deest 5. ¹³³² Ut 3. ¹³³³ a regno addit 4. ¹³³⁴ gloria 2. 3. 4. ¹³³⁵ speramus 4. ¹³³⁶ contigit add. 2. 3. 4. ¹³³⁷ Gunhild 2. Gunild 3. ejus Gunhild 4. ¹³³⁸ facta comp. 2. 3. 5. ¹³³⁹ et tum — ejus. per — factas 2. 3. ¹³⁴⁰ et alia desunt 2. 3. 4. ¹³⁴¹ ejus videlicet cecos 4. ¹³⁴² et deest 4. frequenter et 3. ¹³⁴³ aliasque multas addit 4. *Uncis inclusa desunt.* ¹³⁴⁴ Transalbinis 3. ¹³⁴⁵ tanti addit 4. ¹³⁴⁶ presul 4. ¹³⁴⁷ administrati 2. 3. ¹³⁴⁸ LIII. 3. ¹³⁴⁹ meridionali 3. ¹³⁵⁰ una 2. ¹³⁵¹ IV. 2. 3. 5. ¹³⁵² In 4. *ita hæc leguntur*: IV. Kal. Maii, anno scilicet (*deest* 5.) incarnationis dominicæ DCCCCLXXXVIII. indictione 1, anno autem sacerdotii ejus nobiliter amministrati LIII, et sepultus est in ecclesia Bremensi, a capite Leuderici episcopi a meridiali plaga.

NOTÆ

(402*) Naccon vix idem fuisse videtur, cujus me-

minerunt Widukind. l. III, c. 50, et Thietmar. l. II, c. 6.

(403) Princeps Slavicus hujus nominis alibi non occurrit. Nomen ipsum vix Slavicum videtur, sed potius Nordmannicum, vulgo Sithric dictum. Adamum de fratre Nacconis, quem Widukind Stoinef, Thietmar Stoinneguum appellant, scribere voluisse putaverim, nisi Stoinef semper Saxonibus inimicus vixisset, donec ab Herimanno duce decollatus est.

(404) *Bella — plus quam civilia.* Lucani Pharsal. I. 1.

(405) Verbo *malle* noster sæpius utitur *libenter velle, desiderare.* Conf. l. III, c. 8, 23, 60, 70) IV, 46).

(406) Rectius dixisset noster, *veiut alter Tydides.*

(407) Hoc est suggerente, quod fortasse scribere voluit Adamus, seu vituperante.

(408) Anno ut videtur 985 seu 986; v. Suenonem Aggonis apud Langebek Script. rer. Danic. tom. I.

(409) Nomina eorum cum diebus emortualibus libro memoriarum sive libro fraternitatis ecclesiæ Hammaburgensis seu Bremensis (vid. infra schol. 38.) inscripta fuisse videntur.

(410) Holsatos, Stomarios et Hadeleros jura quædam a jure Saxonum diversa tenuisse, docet Speculum Saxonum l. III, act. 64, § 3. Conf. Glossam ad l. II, art. 14, § 1, et l. III, art. 44, § 2.

(411) *Papa XV Joanne*; rectius XVI; Joannes XV jam obierat anno 985.

episcopalem meruit ab Ottone tercio. Primus omnium consecratus est a suffraganeis. Itaque vir litteratissimus et omni morum probitate decoratus ab Italia (412-13) quondam pontificem secutus est Adaldagum (414). Cujus vitam emulatus et magisterium, solus ex dispositione tanti patris dignus inventus est, cui Hammaburgensis cura parochiae crederetur. Dicunt aliqui vicedominum Ottonem (415), licet avunculo gloriatus sit pontifice Adaldago, cessisse tamen hujus electioni Libentionis, in quo nihil reprehensibile vel inimicus possit objicere. [Dicunt enim tantae castitatis, ut raro se mulieribus videndum praeberit, tantae abstinentiae ut pallida jejuniis ora portaverit, tantaeque humilitatis vel caritatis ut in claustris sicut unus fratrum vixerit.] Multae virtutes ejus; quippe contentus acquisitis raro curiam addit pro acquirendis; domi sedens quietus, parochiae suae curam egit diligentissimam, totumque studium vertens ad lucrum animarum, districtissima, ut aiunt regula custodivit omnes congregationes suas. [Archiepiscopus etiam per se curam egit hospitalis, fratribus et infirmis cotidiano ministrans obsequio, ipse quoque vice sua xenodochium nepoti suo commendavit Libentio.] Dum adhuc pax esset in Sclavania. Transalbianos populos frequenter visitavit et matrem Hammaburg paterno fovit amore, legationem suam ad gentes magno, ut decessores sui studio executus est, licet obstaret dierum malicia [21]. Quo tempore cum magnam Suein rex persecutionem christianorum exercuisset in Dania, fertur archiepiscopus supplicibus le-

gatis et crebris muneribus laborasse, ut ferocis animum regis christianis mansuetum redderet. Quibus ille rejectis, in sua crudelitate ac perfidia sevirere cepit. Secuta est ultio divina in regem Deo rebellem. Nam cum bellum susciperet contra Sclavos, bis captus et in Sclaviam ductus (417), tocius a Danis ingenti pondere auri redemptus est. Nec tamen adhuc reverti voluit ad Deum, quem primo in morte patris offendit et deinde in nece fidelium irritavit, et iratus est furore Dominus, et tradidit eum in manus inimicorum suorum, ut disceret non blasphemare (I Tim. I, 20).

28. (Cap. 72.) Tunc potentissimus rex Sueonum Hericus, exercitu innumerabili sicut arena maris (418) collecto, Daniam invadit, et occurrit ei Suein, derelictus a Deo, frustra sperans in ydolis suis. Multa utrimque bella navalia — sic enim ea gens conflare solet — copiae Danorum omnes obtrita, Hericus rex victor obtinuit Daniam. Suein a regno depulsus dignam factis suis a Deo zelote (Exod. xx, 3) recepit mercedem. Et haec nobis junior Suein recitavit in avo suo contigisse, justo Dei judicio, quoniam illum dereliquit, quem pater ejus bonum defensorum habuit.

29. (22. Cap. 73.) Ferunt eo tempore classem pyrataram, quos nostri Ascomannos vocant (420), Saxoniae appulsam, vastasse omnia Fresiae atque Hadulæ maritima. Cumque per Albis fluminis ostium ascendentes irrumperent provinciam, tunc congregati Saxonum magnates, cum parvum habuissent exercitum, egredientes a navibus,

SCHOLIA.

* Schol. 23. Otto iste, vir nobilissimus, apud Magdeburg vicedominus fuit et canonicus. (2. 3. 4.)

VARIE LECTIONES.

1352^a Erat itaque 4. 1353 omnium 1. 1354 deest 4. erat 2. 1355 etiam addit 4. 1356 crederetur. Era enim vir tantae 4. 1357 a vinculo 1. 1358 Libentii 2. Libentium 3. 1359 Dicunt enim — vixerit desunt 1. 1360 ac 4. 1361 nimirum addit 4. 1362 lucra 2. 3. 4. 1363 ut aiunt desunt 4. 1364 et deest 3. 1365 suo deest 3. *Uncis inclusa desunt.* 1. 1366 vero addit 4. 1367 magno deest 1. 4. 1368 praedecessores 4. 1369 ejus 2. 3. 4. 1370 studiose 4. 1371 est deest 3. 1372 exercuisse 2. 1373 fertur deest 4. 1374 legatis crebrisque m. laborabat, quatinus 4. 1375 relictis 3. 1376 nimirum addit 4. 5. 1377 non cessavit 4. *Hic in margine cod. 2. legitur;* Suenotto christianos persequitur. 1378 in deest 2. 3. 1379 unde et ultio divina regem Deo rebellem est subsecuta 4. 1380 est add. 5. 1381 Sclaviam 4. 1382 iratus furore D. tradidit 4. *In margine cod. 2. scriptum est:* Ultio divina in perfidum regem. 1383 ejus 4. 5. 1384 Sed cum utrimque bello navali 4. 1385 gens illa 4. 1386 omnes copiae essent D. 4. 1387 ergo addunt 3. 4. 1388 *In margine cod. 2. legitur:* Suenotto a regno depellitur. 1389 Hadulæ 2. 3. Hathule 4. 1390 in addit 3. 1391 tunc deest 4. 5. tum 3. 1392 *In 4 scholii 23. initio leguntur, quae supra in textu de Ottone ommissa sunt:* Dicunt aliqui quendam Ottonem vicedominum hujus Libenti electioni cessisse, licet idem avunculo gloriatus sit pontifice Adaldago, et in fine: In isto enim Libentio nihil reprehensibile vel inimicus poterat objicere.

NOTÆ.

(412-13) Ejus patria secundum Thietmar. l. iv, c. 12, fuit in confinio Alpium et Suevorum.

(414) Benedictum papam potius est secutus. V. ibid. et l. vi, c. 53.

(415) Idem videtur fuisse Odda, presbyter Magdeburgensis, quem Libentius moribundus successorum desideravit. V. Thietmar. l. vi, c. 53; Ann. Quedlinb. a 1013 et 1018, quo anno obiit. Conf. Hamburg. Urkundenbuch n. 58, ibique notam.

(416) Id est metropolim.

(417) Thietmar. l. vii, cap. 26. Suein regem a Northmannis captum esse tradit.

(418) *Exercitus innumerabilis sicut arena maris.* Vid. I Machab. cap. xi, v. 1. Apocal. cap. xx, v. 8.

(419) Quod factum a. 994 testantur Annales Hildesheimenses, Quedlinb., Lamb. et Thietmar. Merseb. l. iv, c. 16.

(420) *Iniqui ex finibus aquilonis.* Helmold. l. i c. 15.

barbaros exceperunt apud Stadium, quod est oportunum Albiæ portus et ¹³⁹⁸ præsidium. Magum et memorabile ¹³⁹⁴ nimisque infelix ¹³⁹⁵ erat illud prælium, in quo viriliter utrisque certantibus, nostri tandem minores sunt reperti. Sueones ¹³⁹⁶ et Dani victores ¹³⁹⁷ totam virtutem (421) Saxonum otrivere. Capti sunt ibi marchio ¹³⁹⁸ Sigafrius *, comes Thiadricus ¹³⁹⁹ et alii illustres viri, quos ¹⁴⁰⁰, vinctis post terga manibus, barbari traxerunt ad naves, et pedes ¹⁴⁰¹ eorum catena strinxerunt, totam exinde provinciam impune prædantes ¹⁴⁰². Sed cum ¹⁴⁰³ de ¹⁴⁰⁴ captivis solus marchio ¹⁴⁰⁵ Sigafrius cujusdam piscatoris auxilio furtim noctu sublatus evaderet, pyratæ mox in furorem versi, omnes quos in vinculis tenuerunt meliores ad ludibrium habentes, manus eis pedesque truncarunt ¹⁴⁰⁶, ac nare præcisa deformantes, ad terram semianimes projiciebant ¹⁴⁰⁷. Ex quibus erant aliqui nobiles viri ¹⁴⁰⁸, qui postea supervixerunt longo ¹⁴⁰⁹ tempore, opprobrium imperio et miserabile spectaculum omni ¹⁴¹⁰ populo.

30. (Cap. 74.) Quam ¹⁴¹¹ plagam mox cum exercitu supervenientes dux Benno et Sigafrius marchio vindicabant; et illi quidem pyratæ, quos ¹⁴¹² apud Stadium egressos fuisse diximus, ab eisdem contriti sunt ¹⁴¹³.

[23.] Altera ¹⁴¹⁴ pars Ascomannorum, qui per Wirraham ¹⁴¹⁵ flumen egressi Hadolæ fines ¹⁴¹⁶ usque ad Liestmonam ¹⁴¹⁷ deprædati sunt, cum maxima captivorum multitudine pervenerunt ad paludem quæ dicitur Chlindesmor ¹⁴¹⁸ (422). Ubi a nostris, qui pone sequebantur, offensi, omnes usque ad unum obruncati sunt; quorum numerus erat ¹⁴¹⁹ viginti milia. [Quidam ¹⁴¹⁹ eques Saxonum captus

A ab eis, dum facerent eum ducem itineris su duxit eos in difficiliora loca paludis, in qua digati ¹⁴²⁰, leviter a nostris superati sunt. Heriwo nomen habet ¹⁴²², perenni Saxonum laude cetur] ¹⁴²³.

31. ([24.] Cap. 75.) Ex illo nimirum tempore tarum crebra et hostilis eruptio ¹⁴²⁴ facta hanc regionem ¹⁴²⁵. In metu erant omnes Sæ civitates; et ipsa Brema ¹⁴²⁶ vallo muniri cœp firmissimo (423). Tunc quoque, sicut antiqui meminerunt ¹⁴²⁹, Libentius archiepiscopus tess ecclesiæ omniaque ecclesiastica deportari fec Bugginensem ¹⁴³⁰ præposituram. Tantis erat t in omnibus finibus hujus parochiæ ¹⁴³¹. Nam Libentius, ut sermo est ¹⁴³², pyratas, qui epis tum vastabant, anathematis gladio ¹⁴³³ damp Quorum unus fertur in Norvegia defunctus: annos septuaginta corpore integro permansisse usque ad tempora domni Adalberti archiepi quando Adalwardus ¹⁴³⁵ episcopus illuc ¹⁴³⁶ ve defunctum [vinculo ¹⁴³⁷ excommunicationis] ab et mox cadaver in cinerem solutum est.

32. ([25.] Cap. 76.) Post vindictam ergo sceler quæ in ecclesias Dei et christianos commi [Suein rex victus ¹⁴³⁸] et a suis derelictus ¹⁴³⁹ q quem Deus deseruit, errabundus et inops a venit ad Nortmannos, ubi tunc filius Haconni Thrucco ¹⁴⁴¹ regnavit (424). Is quoniam pag erat, nulla super ¹⁴⁴² exulem misericordia n est. Ita ille infelix, et a toto orbe rejectus, ir gliam transfretavit, frustra solatium quæren inimicis. Quo ¹⁴⁴³ tempore Brittannis Adelrad Edgaris ¹⁴⁴⁴ imperavit (425). Is non immemor

SCHOLIA.

* Schol. 24. De hoc Sigafrido grande fertur miraculum, quia cum cœnobium Ramsolam invaderet dando, maligno statim invasus spiritu, non ante meruit liberari, quam sua ¹⁴⁴⁵ ecc restituit et de prædio suo fratribus opulentam villam in servicium donavit ¹⁴⁴⁶. (3. 4.

VARIE LECTIONES.

¹³⁹⁸ et deest 4. ¹³⁹⁴ memoriale 5. ¹³⁹⁵ minusque felix 2. 3. 4. ¹³⁹⁶ ergo addit 4. ¹³⁹⁷ victores de ¹³⁹⁸ Voci marchio in cod. 1. eadem manu superscriptum est: comes. ¹³⁹⁹ Thiadericus 5. Theoderic ¹⁴⁰⁰ quibus 4. ¹⁴⁰¹ pedesque 4. ¹⁴⁰² deprædantes 2. 3. 4. ¹⁴⁰³ dum 3. ¹⁴⁰⁴ ex 4. ¹⁴⁰⁵ Voci marchio ¹⁴⁰⁶ perscriptum est: comes 1. ¹⁴⁰⁶ meliores ludibrio h. manibus pedibusque truncaverunt 4. ¹⁴⁰⁷ projece ¹⁴⁰⁸ nob. quidam v. e. q. 4. ¹⁴⁰⁹ multo sup. 4. ¹⁴¹⁰ facti addit 4. ¹⁴¹¹ Quam videlicet 4. ¹⁴¹² dicarunt; in tantum, ut pyratæ omnes, quos 4. ¹⁴¹³ ab ipsis auxiliante Domino fuerint (fuerunt 5.) ¹⁴¹⁴ triti 4. ¹⁴¹⁴ vero addit 4. ¹⁴¹⁵ Virraam 3. Wiseram 2. ¹⁴¹⁶ Hahale 2. 3. 4. Hathele M. F. ¹⁴¹⁷ List ¹⁴¹⁸ nam 2. 3. ¹⁴¹⁸ Chlindesmore 2. Glindismore 3. Glindesmor 4. ¹⁴¹⁹ enim addit 4. ¹⁴²⁰ fugati 5. ¹⁴²¹ wadus 2. Herivad 3. ¹⁴²² Qui H. n. habens 4. ¹⁴²³ Uncis inclusa desunt 1. ¹⁴²⁴ hostilisque er ¹⁴²⁵ irruptio 4. ¹⁴²⁶ hac regione 4. ¹⁴²⁶ Nam et omnes S. siv. grandi metu perculse (percussæ 5.) fue ¹⁴²⁷ tunc et B. 4. ¹⁴²⁷ B. muro muniri 2. 3. 4. cœpit deest 1. ¹⁴²⁸ aliqui 2. 3. ¹⁴²⁹ Sed et 4. ¹⁴³⁰ Bugge ¹⁴³¹ sem 3. Puggenensem 2. Buccensem 4. ¹⁴³¹ Tantis itaque t. i. f. h. p. o. erat 4. ¹⁴³² Nam et ipse ¹⁴³³ tifex pyratæ 4. ¹⁴³³ anathemate 2. 3. 4. ¹⁴³⁴ Quorum unus in N. deficiens, p. a. s. c. i. (i. c. 5.) ¹⁴³⁵ mansit 4. ¹⁴³⁶ Alwardus 5. ¹⁴³⁶ illo 1. illius 3. ¹⁴³⁷ Inclusa desunt 1. 2. 3. ¹⁴³⁸ Inclusa desus ¹⁴³⁹ desertus 2. 3. 4. ¹⁴⁴⁰ Hacquini 4. ¹⁴⁴¹ Truncco 1. ¹⁴⁴² Is licet p. esset, nulla tamen supe ¹⁴⁴³ Eo 4. ¹⁴⁴⁴ Egdaris 1. Eggaris 4. ¹⁴⁴⁵ suæ 4. ¹⁴⁴⁶ In cod. 3. hoc scholion ita se habet: De ¹⁴⁴⁶ marchione Sigafrido fertur, quod propter sacrilegium a maligno vexatus sit spiritu, usque dum l ¹⁴⁴⁶ ecclesiæ restitueret.

NOTÆ.

(421) Virtutem, id est viros, die Mannschaft.
(422) Hodie Glinstedt et Glinster Moor inter fluvios Oste et Hamme; v. Wedekind l. l. i, p. 29.
(423) Piratas tamen Bremam non adisse testatur Thietmar. l. vi, c. 53 fine.
(425) Filius Olavi secundum alios et rex Upland; de quo conf. Theodericum monachum de rebus ve-

D ¹⁴⁴⁶ gustis Norvagiæ c. 4, apud Langebek Script. Dan. t. V, et Annal. Islandorum a. 969, ibid. t pag. 189.
425) Æthelred, filius Edgari, rex 978-1014 Chron. Saxon. et Florentium a. 994 De expedit Olavi Thruconis filii, Norvagiæ regis, et Su regis Danorum, contra Anglos.

iarum, quas Dani ex antiquo Anglis inflixerant, A kulem reppulit. Quem tandem, miseratus informii, rex Scothorum ¹⁴⁴⁷ benigne recepit ¹⁴⁴⁸ ibidemque Suein his septem annos exulavit ¹⁴⁴⁹, usque ad mortem Herici ¹⁴⁵⁰. Hæc parricidæ avi pericula, uein rex nobis attonitis exposuit; deinde ad Hecum victorem reflexit narrationem.

33. ([26.] Cap. 77.) *Hericus*, inquit, *duo regna ptinuit, Dauorum Sueonumque, et ipse paganus, christianis valde inimicus*. Ad eum fertur legatus iisse cæsaris ac Hammaburgensis episcopi, qui- am ¹⁴⁵¹ Poppo, vir sanctus et sapiens, et ¹⁴⁵² tunc d Sliaswig ordinatus ¹⁴⁵³, de regno Danorum seu ace christianorum cæsaris partes exostulans. iuntque eum pro ¹⁴⁵⁴ assertione christianitatis, cum arbari suo more signum quærerent, nil moratum ¹⁴⁵⁵ latim ignitum ferrum gestasse manu ¹⁴⁵⁶, et illæsum pparuisse. Dumque hoc facile omnem gentilibus mbiguitatem erroris tollere videretur, iterum san- tus Dei, pro submovendo illius gentis paganismo, Hud ¹⁴⁵⁷ diciturostendisse vel magnum miraculum: unicam scilicet indutus ceratam, cum staret in medio populi circo, in nomine Domini præcepit am ¹⁴⁵⁸ incendi. Ipse vero oculis ac ¹⁴⁵⁹ manibus n cælum tensis, liquentes flammæ tam patienter sustinuit, ut veste prorsus combusta ¹⁴⁶⁰ et in favil- lam redacta hilari et jocundo vultu nec ¹⁴⁶¹ fumum

¹⁴⁶² incendii se ¹⁴⁶³ sensisse testatus sit (426). Cujus novitati ¹⁴⁶⁴ miraculi et tunc multa milia crediderunt per eum; et usque hodie per populos et ecclesias Danorum celebre nomen Popponis effertur.

34. Hæc aliqui apud Ripam gesta confirmant, alii apud Heidibam ¹⁴⁶⁵, quæ Sliaswig dicitur ¹⁴⁶⁶. Claruit etiam tunc in Dania felicitis memoriæ Odinkar ¹⁴⁶⁷ senior, de quo supra diximus (427), quod ¹⁴⁶⁸ in Fune ¹⁴⁶⁹ Seland, Scone ¹⁴⁷⁰ ac in Suedia ¹⁴⁷¹ præ- dicans, multos ad fidem christianam convertit. Ejus discipulus et nepos fuit alter Odinkar** junior, et ipse nobilis de semine regio Danorum, dives agri ¹⁴⁷², adeo ut ex ejus ¹⁴⁷³ patrimonio narrent episcopatum Ripensem fundatum (428). Quem du- dum Bremæ scholis traditum, pontifex Adaldagus suis fertur manibus baptizasse, suoque nomine Adaldagus vocatus est ¹⁴⁷⁴. Is vero ¹⁴⁷⁵ a Libentione ¹⁴⁷⁶ archiepiscopo nunc ordinatus in gentes, apud Ripam sedem accepit. Nam et illustri vita ¹⁴⁷⁷ san- ctæ conversationis Deo et hominibus acceptus erat, et christianitatem in Dania fortissime defendit [27.] Hos viros ¹⁴⁷⁸ comperimus illo tempore claros in ea regione, aliis qui adhuc supervixerant ¹⁴⁷⁹ a diebus Adaldagi non ociosis. Qui etiam in Norve- giam ¹⁴⁸⁰ et Suediam ¹⁴⁸¹ progressi populum multum Jesu Christo collegerunt. A quibus traditur Olaph ¹⁴⁸² Trucconis filius ¹⁴⁸³, qui Nortmannis imperavit,

SCHOLIA.

Schol. 25. Hericus, rex Sueonum, cum potentissimo rege Polanorum Bolizlao (429) fœdus iniit. Boliz- laus filiam vel sororem Horico dedit ¹⁴⁸⁴ (430). Cujus gratia societatis Dani a Sclavis et Sueo- nibus juxta impugnati sunt. Bolizlaus, rex christianissimus, cum Ottone tercio confœde- ratus (431), omnem ¹⁴⁸⁵ vi Sclavianiam subjecit et Ruziam (432) et Pruzzos ¹⁴⁸⁶, a quibus passus et sanctus Adalbertus (433), cujus reliquias tunc Bolizlaus transtulit in Poloniam. (2. 4.)

* *Schol. 26.* Ille ¹⁴⁸⁷ Odinkar in Angliam ductus est a rege Knut ibique eruditus litteris ¹⁴⁸⁸ Deinde Gal- liam ¹⁴⁸⁹ discendo pervagatus, sapientis et philosophi nomen accepit. Unde et Deo ¹⁴⁹⁰ ca- rus (434) nomen sortiri meruit. (2. 3. 4.)

VARIE LECTIONES.

⁷ Scotorum 4. ¹⁴⁴⁸ suscepit 2. 3. 4. ¹⁴⁵⁰ suscepit, eumque per b. s. a. quibus exulavit, secum iuit 4. ¹⁴⁵⁰ Erici 3. ¹⁴⁵¹ Ad quem missus l. c. a. H. archiepiscopi P. quidam 4. ¹⁴⁵² et *deest* 4. tunc in Sleswicensem o. episcopum 4. ¹⁴⁵⁴ exostulavit. Quem eciam aiunt pro 4. *Post vocem* expo- nus in *cod. 2. literis minio tinctis depicta sunt verba*: Duo miracula Popponis. ¹⁴⁵⁵ sed *addit* 4. rrum tractasse manu 2. 3. f. m. tulisse 4. ¹⁴⁵⁷ aliud eque magnum ostendit 4. ¹⁴⁵⁸ eam *deest* 4. n 3. ¹⁴⁵⁹ et 4. ¹⁴⁶⁰ ambusta 2. 3. 4. ¹⁴⁶¹ nec *deest*. ¹⁴⁶² quidam *addit* 4. ¹⁴⁶³ se *deest* 3. 5. se i. ¹⁴⁶⁴ novitate 2. 3. 4. ¹⁴⁶⁵ Heythbri 2. Hedeby 3. ¹⁴⁶⁶ apud Sliaswig 4. ¹⁴⁶⁷ Odinchar 3. i 2. 3. 4. ¹⁴⁶⁹ Fiona 2. 3. Finne 4. Finne 5. ¹⁴⁷⁰ Scania 2. Scane 3. Sconia 4. ¹⁴⁷¹ Sueonia 2. is 4. ¹⁴⁷² ejus *deest* 3. ¹⁴⁷⁴ suis manibus (m. s 5.) baptizavit s. q. n. A. vocavit 4. ¹⁴⁷⁵ ergo 4. entio 2. 3. 5. ¹⁴⁷⁷ et *addit* 4. ¹⁴⁷⁸ vero 2. 4. 4. ¹⁴⁷⁹ supervixerunt 3. ¹⁴⁸⁰ Nordwegiam 2. Nor- 1 4. ¹⁴⁸¹ et Suediam *desunt* 2. 3. 4. ¹⁴⁸² Olavus 2. ¹⁴⁸³ Thrucconis filius 2. 4. Thrucunson 3. nis filius 1. ¹⁴⁸⁴ filiam suam H. d. uxorum 4. ¹⁴⁸⁵ *deest* 2. ¹⁴⁸⁶ Ruziam et Puzlos 2. Rutliam os 4. ¹⁴⁸⁷ Iste 3. 4. ¹⁴⁸⁸ a r. K. i. A. d. l. est c. 4. ¹⁴⁸⁹ Galliam *deest* 5. ¹⁴⁹⁰ Unde Domino 3.

NOTÆ.

Non idem sed simile Popponis clerici mira- um coram Haroldo, rege Danorum, per- adit Widukind. l. III, cap. 65, et ex eo : l. II, c. 8. Cum Poppo, episcopus Fleswi- dit ab a. 1010-1015, hac vice fortasse enda Saxoni Grammatico, qui l. x. tradit illum promotum esse in episcopum am. Hic vero Poppo, ad Ericum regem ub Libentio episcopus ordinatus Sleswi- re diversus est ab illo, cujus meminit 3.

, cap. 23.

donationem Sax. Grammat. l. x, pag.

C 506 (ed. Mulleri) adscribit Othinctio Albo s. senio- ri. Conf. infra schol. 48.

(429) Bolislaw, filius Mieczyslawi s. Miseconis 992-1023.

(430) Sigrid Storvada, filia Miseconis et soror Bolislavi, dueum Poloniæ, de qua vid. infra cap. 37. Thietmar. l. VII, cap. 28.

(431) V. Ropen Geschichte von Polen., pag. 185 sq.

(432) Debellaavit Ruzzos a. 1013-1018.

(433) Sc. a. 197.

(434) Sc. a deo Odin et voce Islan. d. d.

baptizatus, ex ea gente primus fuisse christianus, [Olaph Truconis filius, expulsus a Norwegia, venit in Angliam, ibique suscepit christianitatem, quam ipse ¹⁴⁹¹ primus in patriam revexit (435), duxitque uxorem a Dania, superbissimam Thore ¹⁴⁹², cujus instinctu bellum ¹⁴⁹³ Danis intulit.]

35. (Cap. 78.) Alii dicunt olim et tunc ab Anglia quosdam episcopos vel presbyteros evangelizandi gratia egressos a domo ¹⁴⁹⁴, ab eisque ¹⁴⁹⁵ Olaph baptizatum et ceteros; quorum præcipuus esset ¹⁴⁹⁶ quidam Joannes episcopus, et alii postea dicendi ¹⁴⁹⁷ (436). Si hoc verum est ¹⁴⁹⁸, non invidet ¹⁴⁹⁹ inquam ¹⁵⁰⁰ mater Hammaburgensis ecclesia, si filiis suis benefecerint etiam extranei, dicens cum Apostolo: *Quidam prædicant per invidiam et contentionem, quidam autem propter bonam voluntatem et karitatem. Quid enim? Dum omni modo sive per occasionem, sive per veritatem Christus annuncietur, et in hoc, inquit, gaudeo et gaudebo* (Phil. 1, 15, 18).

36. (Cap. 79.) Hericus igitur Suedorum ¹⁵⁰¹ rex in Dania conversus ad christianitatem, ibidem ¹⁵⁰² baptizatus est ¹⁵⁰³. Qua occasione prædicatores in Suediam transeuntes a Dania, fiducialiter agebant id nomine Domini. Audivi ego ¹⁵⁰⁴ a prudentissimo rege ¹⁵⁰⁵ Danorum, Hericum, post susceptam christianitatem denuo relapsus ad paganismum ¹⁵⁰⁶. Quod vero cum Ottone tercio pugnaverit et ¹⁵⁰⁷ victus sit ¹⁵⁰⁸, ab aliis comperi; rex tacuit ¹⁵⁰⁹.

37. ([28.] Cap. 80.) Post mortem diu optatam Herici ¹⁵¹⁰ Suein ab exilio regressus, optinuit regnum patrum suorum ¹⁵¹¹, anno depulsionis vel ¹⁵¹² peregrinationis suæ 14; et accepit ¹⁵¹³ uxorem (437) Herici relictam, matrem Olaph, quæ peperit ei Chnut ¹⁵¹⁴. Sed nichil illi profuit affinitas conubii, cui Deus iratus est ¹⁵¹⁵. [Olap ¹⁵¹⁶ rex Sueonum christianissimus erat ¹⁵¹⁷ filiamque ¹⁵¹⁸ Sclavorum Estred nomine de Obodritis ¹⁵¹⁹ accepit uxorem, ex

qua genitus est ¹⁵²⁰ filius Jacobus (438), et ¹⁵²¹ filia Ingrad ¹⁵²² (439), quam rex ¹⁵²³ sanctus ¹⁵²⁴ Gezllef ¹⁵²⁵ de Ruzzia duxit in conjugium.] ¹⁵²⁶ Olaph sane, qui post obitum patris ¹⁵²⁷ Herici regnum super Suevos ¹⁵²⁸ accepit, cum exercitu superveniens, infelicem ¹⁵²⁹ Suein ¹⁵³⁰ a regno expulit, et ipse ¹⁵³¹ optinuit Daniam. Cognovit ¹⁵³² autem Suein quod Dominus ipse est Deus, et reversus in semetipsum ¹⁵³³, peccata sua præ oculis habuit ¹⁵³⁴ pœnitensque oravit ad Dominum, qui exaudivit ¹⁵³⁵ eum et ¹⁵³⁶ dedit illi gratiam in conspectu inimicorum suorum ¹⁵³⁷, et restituit ^{1537*} eum Glaph in regnum suum, eo quod matrem suam habuerit ¹⁵³⁸. Feceruntque pactum ad invicem ^{1538*} firmissimum, ut christianitatem in regno suo plantatam retinerent, et in exteris effunderent nationes.

38. ([29.] Cap. 81.) Audiens autem rex Nortmannorum, Olaph filius Trucci ¹⁵³⁹, de conjunctione regum, iratus est contra Suein nimis ¹⁵⁴⁰, ratus eum ¹⁵⁴¹ quasi derelictum a Deo tociensque depulsum, a sua etiam multitudine facile posse depelli. Collecta igitur classe innumera, bellum intulit regi Danorum Hoc factum est ¹⁵⁴² inter Sconiam ¹⁵⁴³ et Seland ¹⁵⁴⁴, ubi solent reges navali bello configere. Est autem brevis trajectus Baltici maris apud ¹⁵⁴⁵ Halsinburg ¹⁵⁴⁶, in quo loco Seland a Sconia videri possit ¹⁵⁴⁷, familiare latibulum pyratis. Ibi ergo congressi (448), Nortmanni a Danis sunt vincti et fusi sunt ¹⁵⁴⁸. Olaph ¹⁵⁴⁹ rex, forte solus remansit ¹⁵⁵⁰, in mare se præcipitans, dignum vitæ finem invenit. [Uxor ¹⁵⁵¹ ejus post mortem viri ¹⁵⁵² fame inediaque miserabiliter vitam consumpsit, ut digna erat.] ¹⁵⁵³ Narrant eum ¹⁵⁵⁴ aliqui illum christianum fuisse, quidam ¹⁵⁵⁵ christianitatis desertorem; omnes autem affirmant peritum auguriorum, servatorem sortium, et in avium prognosticis ¹⁵⁵⁶ omnem spem suam posuisse. Quare etiam cognomen accepit, ut Olaph * Cracab-

SCHOLIA.

* Schol. 27. Olaph Trucci ¹⁵⁵⁷ filio interfecto Craccaben, duo regna possedit. Qui mox destructo ydola-

VARIÆ LECTIONES.

¹⁴⁹¹ ipse *deest* 3. ¹⁴⁹² Thorem 3. ¹⁴⁹³ etiam *addit* 4. *Uncis inclusa desunt* 1, ¹⁴⁹⁴ Domino 2. 3. 4. ¹⁴⁹⁵ et ab illis 4. ¹⁴⁹⁶ erat 2. 3. 4. ¹⁴⁹⁷ alii, de quibus postea dicemus 4. ¹⁴⁹⁸ Sed si hoc ita est 4. ¹⁴⁹⁹ invidet 4. invida 2. invida est 3. ¹⁵⁰⁰ inquam *deest* 5. ¹⁵⁰¹ Sueonum 3. ¹⁵⁰² ibique 2. 3. ibi 4. ¹⁵⁰³ *Nota marginalis in cod.* 2: Hericus baptizatur, ¹⁵⁰⁴ ergo 1. ¹⁵⁰⁵ Domini. Dicebat tamen clarissimus Svein rex 4. ¹⁵⁰⁶ fuisse *addit* 4. ¹⁵⁰⁷ pugnaverit et *desunt* 1. ¹⁵⁰⁸ est 1. 3. ¹⁵⁰⁹ rex tacuit, sed ab aliis audivi 4. ¹⁵¹⁰ Mortuo post hec Herico 4. ¹⁵¹¹ nostrorum 1. ¹⁵¹² et 2. 3. 4. ¹⁵¹³ accepitque 4. ¹⁵¹⁴ Chnut 1, Knut. 2 4. ¹⁵¹⁵ erat 2. 4. ¹⁵¹⁶ autem *addit* 4. ¹⁵¹⁷ erat *deest* 4. ¹⁵¹⁸ que *deest* 4. ¹⁵¹⁹ Obodritis 3. *F.* ¹⁵²⁰ ei *addit* 4. ¹⁵²¹ a 2. ¹⁵²² Ingrad. 3. Ingard 4. ¹⁵²³ vir 2. ¹⁵²⁴ sanctus *deest* 4. ¹⁵²⁵ Gerzleff 3. 5. ¹⁵²⁶ conjugem 3. *Uncis inclusa desunt* 1. ¹⁵²⁷ sui *addit* 4. ¹⁵²⁸ Suecos 3. Sueones 4. ¹⁵²⁹ infeliciter 1. ¹⁵³⁰ iterum *addit* 4. ¹⁵³¹ ipse *deest* 4. ¹⁵³² Suein autem cognoscens quia d. i. e. deus rediit in 4. ¹⁵³³ et *addit* 4. ¹⁵³⁴ habens 4. ¹⁵³⁵ exaudiens 4. ¹⁵³⁶ et *deest*. 4. ¹⁵³⁷ suorum *deest* 3. ¹⁵³⁷ suorum restituitque 4. ¹⁵³⁸ uxorem *addit* 4. ^{1538*} ad inv. *desunt* 3. ¹⁵³⁹ Thruconie 2. Trucis 3. Thrucci 4. ¹⁵⁴⁰ nimis *deest* 2. 3. ¹⁵⁴¹ illum 4. ¹⁵⁴² H. f. e. *desunt* 4. ¹⁵⁴³ Scaniem 2. 3. ¹⁵⁴⁴ Selandiam 2. ¹⁵⁴⁵ apud *deest*. 2. 3. 4. ¹⁵⁴⁶ Alsingburg 2. Halsingeburg 4. Halsingburg 5. Helsingburgh 3. ¹⁵⁴⁷ potest 3. ¹⁵⁴⁸ sunt *deest* 4. *In margine* 2: Dani Nordmannos sternunt. ¹⁵⁴⁹ namque *addit* 4. ¹⁵⁵⁰ remanserat 4. ¹⁵⁵¹ autem *addit* 4. ¹⁵⁵² mariti ¹⁵⁵³ *Uncis inclusa desunt* 1. ¹⁵⁵⁴ itacue 4. ¹⁵⁵⁵ alii 4. ¹⁵⁵⁶ prognosticis 4. ¹⁵⁵⁷ Thrucci 5.

NOTÆ.

(435) Cf. Chron. Anglo-Saxon. et Florent. Wi- D gorn. a. 994. Theodoricus l. 1. cap. 7. 8.

(436) V. infra l. iv, c. 33.

(437) Sigrid illam a marito suo depulsam esse testatur Thietmar. l. vii, c. 28.

(438) Suecis dictus Anund Jacobus.

(439) Ingagerd, uxor Jaroslavi Wladimirowitsch, regis Russorum.

(440) Alium locum prælii, dictum Suolder, prope Rugiam, hic memorat Suorro in Saga Olavi Trygvii. Conf. Theoderic. l. 1., cap. 14. Annal. Island. a. 997. Dahlmann l. 1. 1., c. 93.

ben ^{1557*} (441) diceretur. Nam et artis magicæ, ut A aiunt, studio deditus, omnes, quibus illa redundat patria, maleficos (442) habuit domesticos, eorumque deceptus errore periit.

39. (Cap. 82.) Suein interfecto Cracabben ¹⁵⁵⁸, duo regna possedit. Ipse igitur mox destructo ritu ydololatriæ, christianitatem in Nortmannia ¹⁵⁵⁹ per edictum suscipere ¹⁵⁶⁰ jussit. Tunc etiam Gotebaldum ¹⁵⁶¹ quendam ab Anglia venientem episcopum in Sconia posuit doctorem, qui aliquando in Suedia, sæpe dicitur evangelizasse in Norvegia ^{1561*}.

40. ([30.] Cap. 83.) Interea millesimus ab incarnatione Domini annus feliciter impletus est, et hic est annus archiepiscopi 12. Sequenti ¹⁵⁶² anno fortissimus Otto imperator, qui jam Danos (443), Slavos (444), itemque Francos et Italos domuerat, cum jam tercio Romam victor intrasset ¹⁵⁶³ (445), immatura morte preventus occubuit ¹⁵⁶⁴ (446). Post mortem ejus ¹⁵⁶⁵ regnum in contentione remansit. Tunc vero et ¹⁵⁶⁶ Sclavi a christianis iudicibus plus justo compressi, excusso tandem jugo servitutis, libertatem suam armis defendere coacti sunt. Principes ¹⁵⁶⁷ Winulorum erant Mystiwoi* et Mizzidrog ¹⁵⁶⁸, quorum ductu sedicio inflammata est. His ¹⁵⁶⁹ ducibus Sclavi rebellantes, totam primo Nortalbingiam ferro et igne depopulati sunt. Deinde reliquam peragrantes Sclavoniam ¹⁵⁷⁰, omnes ecclesias incenderunt et ad solum ¹⁵⁷¹ diruerunt. Sacerdotes autem et ¹⁵⁷² reliquos ¹⁵⁷³ ecclesiarum ministros variis

suppliciis enecantes, nullum christianitatis vestigium trans Albiam reliquerunt (447).

41. (Cap. 84.) Apud Hammaburg eo tempore ac deinceps multi ex clero et civibus in captivitatem abducti ¹⁵⁷⁴ sunt, plures etiam interfecti propter odium christianitatis (448). Narravit nobis diu (449) memorandus rex Danorum ¹⁵⁷⁵, qui omnes barbarorum gestas res in memoria tenuit ac si ¹⁵⁷⁶ scriptæ essent, Aldinburg** civitatem populosissimam de christianis (450) inventam esse. *Sexaginta*, inquit, *presbyteri, ceteris more pecudum obtruncatis, ibi ad ludibrium servati sunt, quorum major loci præpositus Oddar ¹⁵⁷⁷ *nomen habuit, noster consanguineus. Ille igitur cum ceteris tali martyrio consummatus est, ut cute capitis in modum crucis incisa, ferro cerebrum singulis aperiretur. Deinde ligatis post tergum ¹⁵⁷⁸ *manibus confessores ¹⁵⁷⁹ *Dei per singulas civitates Sclavorum tracti sunt, [et aut verberare aut alio modo vexati ¹⁵⁸⁰ *], usque dum ¹⁵⁸¹ *deficerent. Ista illi spectacula ¹⁵⁸² *(451), facti, et angelis et hominibus in stadio medii cursus ¹⁵⁸³ *exhalaverunt victricem spiritum.* [31.] Multa ¹⁵⁸⁴ in hunc modum per diversas Sclavorum ¹⁵⁸⁵ provintias tunc facta memorantur, quæ scriptorum ¹⁵⁸⁶ penuria nunc ¹⁵⁸⁷ habentur pro fabulis. De quibus cum regem amplius interrogarem: *Cessa*, inquit, *fili, (452) tantos habemus in Dania vel Sclavania martyres, ut vix possint* ¹⁵⁸⁸ *libro comprehendi.********

42. Omnes igitur Sclavi, qui inter Albiam et Od-

SCHOLIA.

triae ¹⁵⁸⁹ ritu christianitatem in Nordmannia per edictum suscipi jussit. Tunc etiam Gotebaldum quendam ab Anglia venientem episcopum in Sconia posuit doctorem; qui aliquando in Suedia et in Norvegia evangelizasse narratur. (4.)

* *Schol. 28.* Mistiwoi cum nollet ¹⁵⁹⁰ christianitatem deserere ¹⁵⁹¹, depulsus a patria confugit ad Bardos ¹⁵⁹², ibique consenuit fidelis. (2. 3. 4.)

** *Schol. 29.* Aldinburg civitas magna Sclavorum est, qui Waigri ¹⁵⁹³ dicuntur. Sita est ¹⁵⁹⁴ juxta mare, Balticum vel Barbarum ¹⁵⁹⁵ dicitur, itinere diei ab Hammaburg ¹⁵⁹⁶. (2. 3. 4.)

VARIAE LECTIONES.

^{1557*} Cracabben *deest* 2. 3. 4. ¹⁵⁵⁸ Quo interfecto Suen 3. Quo interfecto Cracabben 2. ¹⁵⁵⁹ Norvegia 3. ¹⁵⁶⁰ suscipi 2. 3. ¹⁵⁶¹ Godebaldum 2. ^{1562*} dicitur evang. sæpe etiam in Norvegia *hic desunt* 4. 5. *Conf. Schol. 27, quod male ex textu nostro descriptum est. Legendum ibi: Olaph T. f. Cracabben interfecto, Suein duo. . .* ¹⁵⁶² vero *addit* 4. ¹⁵⁶³ intrasset 1. ¹⁵⁶⁴ in Domino *addit* 4. ¹⁵⁶⁵ Cujus mortem 4. ¹⁵⁶⁶ vero *et desunt* 4. ¹⁵⁶⁷ autem *addit* 4. ¹⁵⁶⁸ Mizzidrog et Mistrowoi 2. 3. 4. ¹⁵⁶⁹ ergo *addit* 4. ¹⁵⁷⁰ Sclavoniam 2. Sclavoniam 3. Slavoniam 4. ¹⁵⁷¹ usque *addunt* 2. 3. 4. ¹⁵⁷² et *deest* 3. 5. ¹⁵⁷³ reliquosque 4. ¹⁵⁷⁴ ducti 5. ¹⁵⁷⁵ et *addunt* 1. 3. ¹⁵⁷⁶ si *deest* 1. ¹⁵⁷⁷ Oddor 3. ¹⁵⁷⁸ terga 2. 3. 4. 5. ¹⁵⁷⁹ pccessores 2. 3. 4. ¹⁵⁸⁰ *Uncis inclusa desunt* 1. *Ann. Sax. a. 983. Helmold. l. l. c. 16. et deest* 3. 4. ¹⁵⁸¹ quousque 4. ¹⁵⁸² Ita illi spectaculum 2. 3. 4. *Ann. Sax. l. l. Taliter illi spectaculum Helmold. l. l.* ¹⁵⁸³ in stadii medio 2. 3. 4. IV. Non. Junii *add.* 4. ¹⁵⁸⁴ enim *add.* 3. nimirum 4. ¹⁵⁸⁵ Nordalbingorum vel Sclavorum 2. Nordalbingorum 3. ¹⁵⁸⁶ scribentorum 1. ¹⁵⁸⁷ nunc *deest* 2. 3. 4. ¹⁵⁸⁸ quod vix possent 5. ¹⁵⁸⁹ idololatriæ 5. ¹⁵⁹⁰ *deest* 4. 5. ¹⁵⁹¹ desereret 5. ¹⁵⁹² *Sic correxi ex Hemoldi l. l. c. 16. Barbaros* 2. 3. 4. ¹⁵⁹³ Vagri 3. Vagri 5. ¹⁵⁹⁴ est *deest* 4. 5. ¹⁵⁹⁵ barbaricum 4. ¹⁵⁹⁶ Vagri dicuntur, distat itinere unius diei ab Hammaburg 3.

NOTÆ.

(441) A voce Islandica *Kraka*, cornix, avis fatidica, et *Bein*, os. *Conf. Snorro Sturleson l. i., cap. 28.*

(442) *Malefici* id est incantatores. *Vid. infra. c. 55, l. iii, c. 16, 62.*

(443) *V. supra cap. 22 sq.*

(444) *Sc. annis 985-987, 990 sq., 997. Vid. Ann. Quedlinburg. Thietmar. l. iv, c. 8, 20.*

(445) *Sc. annis 996, m. Maio, 998, m. Febr. et 1000, m. Novembr.*

(446) Otto III obiit Patavii a. 1002, Jan. 24.

(447) Thietmar. l. iii, c. 41. Male confudisse videtur Adamus quæ post mortem Ottonis II vel ultimis ejus annis gesta sunt, cum iis quæ post mortem Ottonis III acciderunt.

(448) *V. Thietmar. l. i.*

(449) *Diu*, id est sæpe.

(450) Hoc est, maxime frequentatam a Christianis.

(451) *Ista spectacula* fortasse ex Virgil. *Aen. l. vi, v. 37.*

(452) *Tanti*, id est *tot*, sicut *quanti* pro *quot*. *Arnold. Lubec. l. v, c. 5. V. supra l. i, c. 54.*

daram habitant, per annos 70 et amplius christi-
nitatem coluerunt, omni ¹⁵⁹⁷ tempore Ottonum,
talique modo se absciderunt a corpore Christi et
ecclesiæ, cui antea ¹⁵⁹⁹ conjuncti fuerant. O vere
occulta super homines Dei judicia, qui miseretur
cui vult, et quem vult indurat (*Rom. ix, 18*). Cu-
jus omnipotentiam mirantes, videmus eos ad paga-
nismum esse relapsos, qui primi crediderunt, illis
autem ¹⁵⁹⁹ conversis ad ¹⁶⁰⁰ Christum, qui videban-
turnovissimi. Ille igitur iudex justus, fortis et patiens,
qui olim, deletis coram Israel septem gentibus Cha-
naan, solos reservavit Allophilos (453), a quibus
transgressi punirentur, ille, inquam, modicam gen-
tilium portionem nunc indurare voluit, per quos
nostra confunderetur perfidia.

43. ([32] Cap. 85. *—**** Hæc ¹⁶⁰¹ facta sunt ultimo
tempore senioris Libentii, sub duce Bernardo, filio

A Bennouis ¹⁶⁰²(454), qui populum Sclavorum gr
afflixit. Eodemque ¹⁶⁰³ tempore contentio Fer-
episcopi Bernarii ¹⁶⁰⁴ de Ramsolan ***** ¹⁶⁰⁵
papa Sergio terminata est.

44. Anno ¹⁶⁰⁶ archiepiscopi 22 (*an. 1010*) I
dux Saxonum, obiit (455), et Liudgerus ¹⁶⁰⁷,
ejus, qui cum uxore sua venerabili Emma Bre-
ecclesiæ plurima fecerunt bona (456) Apud. M
burg ¹⁶⁰⁸ vero Gisillario ¹⁶⁰⁹ archiepiscopo De
successit (457); deinde Walthardus ¹⁶¹⁰ meri-
thedram (458).

Interea noster archiepiscopus de legatione
gentes sollicitus, plures ordinavit episcopos, q
nomina et sedes incertæ sunt ¹⁶¹¹, quia tempi
secutionis incubuit. Sicut vero ¹⁶¹² patrum re-
cognovimus. Esico apud Sliaswig Popponi
successit ¹⁶¹³. Odinkar, de quo supra diximus

SCHOLIA.

- * *Schol.* 30. Sermo est ducem Sclavanicum ¹⁶¹⁴ petisse pro ¹⁶¹⁵ filio suo neptem ducis Bernard
que pomisise (461). Tunc ¹⁶¹⁶ princeps Winulorum misit filium suum ¹⁶¹⁷ cum c
Ytaliæ cum mille equitibus, qui fere omnes ibi sunt interfecti (462). Cumque filius
Sclavani pollicitam mulierem expeteret, Theodericus marchio interceptit consiliu
sanguineam ducis proclamans non dandam esse eam ¹⁶¹⁸. (2. 3.)
** *Schol.* 31. Theodericus ¹⁶¹⁹ erat marchio Sclavorum, cujus ignavia coegit eos fieri desertores. (463)
*** *Schol.* 32. Theodericus marchio, depulsus ab honore (464) et ab omni hæreditate sua ¹⁶²⁰, p
darius apud Magdeburg vitam finivit mala ¹⁶²¹ morte, ut dignus fuit. (2. 3.)
**** *Schol.* 33. Anno Domini 1010 gens Ungariæ ad fidem convertitur per Gislam, sororem impe
quæ nupta regi Ungariæ ipsum regem induxit, ut se et suos baptizari faceret, et
tismo Stephanus est appellatus. Qui postea sanctus fieri meruit (465). (4 *secunda*
***** *Schol.* 34. Ramsolan sita est in episcopatu Ferdensi non longe a vico Bardorum (466). Cujus
tionem et jus gubernandii cum Ferdensis episcopus reposceret, apostolicæ sedis
cessit ab incepto. Oddo legatus fuit ad papam (467), ut habet privilegium ¹⁶²². (3.)

VARIE LECTIONES.

¹⁵⁹⁷ videlicet addit 4. ¹⁵⁹⁸ ante 2.3.4. ¹⁵⁹⁹ autem deest 2.3.4. ¹⁶⁰⁰ conversis a 1. ¹⁶⁰¹ In cod. 4
textu legitur: perfidia. Eo tempore dux Sclaviæ petiit filio suo neptem ducis Bernardi dari in conj
quod et dux consensit. Tunc princeps Winulorum misit filium suum cum duce in Italiæ, cum mill
tibus, qui fere omnes ibi sunt interfecti. Post hæc cum filius ducis Sclaviæ pollicitam sibi ex
uxorem. Theodericus marchio interceptit consilium, proclamans consanguineam ducis non esse danda
(*Ita et Helmoldus l. I. c. 16.*) Iste Theodericus Sclavorum erat marchio, cujus ignavia coegit eo
deserores. Qui postmodum ab honore suo depulsus, et ab omni hereditate sua, apud Magdeburg p
darius, vitam, ut dignus erat, mala morte finivit. Eodem tempore venerabilis comes Henricus in R
dan(a) fecit præposituram, annuente Libentio archiepiscopo et ecclesiam consecrante. Hæc... ¹⁶⁰² Be
filio Bennonis 1. *Ita et Helmoldus l. I, c. 16.* Bernardo filio Hermanni 2.3. B. f. Herimanni 4. ¹⁶⁰³ qu
2. Quo eciam 4. ¹⁶⁰⁴ Berharii 1. ¹⁶⁰⁵ Ramsola 5. *sæpius.* ¹⁶⁰⁶ igitur addunt 2. 3. 5. ¹⁶⁰⁷ Lu
2. 4. ¹⁶⁰⁸ Magedburg 2. Magdeburgh 3. Magdaburg 4. ¹⁶⁰⁹ Gisilhario 2.3. Gisilhario 4. ¹⁶¹⁰ Wal
2. 3. ¹⁶¹¹ sunt deest 1. ¹⁶¹² enim 2. 3. 4. ¹⁶¹³ succedit 3. ¹⁶¹⁴ Slavoniæ 3. ¹⁶¹⁵ pro deest 2. ¹⁶¹⁶
¹⁶¹⁷ misso filio 3. ¹⁶¹⁸ equitibus eos omnes fere amisit. 3. Reversus ex Italia petiit sibi promissam
Thiadricus marchio intercepto consilio, consanguineam dicens, negabat ei dandam 3. ¹⁶¹⁹ Thiadr
¹⁶²⁰ *Ita et Helmoldus l. I, c. 16.* Thiadricus ab hon. omni et hæ. dejectus 3. ¹⁶²¹ malam 2. ¹⁶²²
rum. Eam episcopus Ferdensis sibi regendam petiit a pontifice Romano per legatum Odonem, ut
privilegium 3.

NOTE.

- (453) Id est Philistæos. Conf. psalm. lvi, v. 1.
(454) Si lectio hæc vera est, Adamus hic indigi-
tare voluit tempus post annum emortualem Bennonis
ducis et ante mortem Libentii archiepiscopi, videli-
cet 1010-1013.
(455) Benno dux obiit 1011, Febr. 9.
(456) Liudgerus obiit 1011, Febr. 26. De comi-
tissa Emma v. infra c. 49, 60.
(457) Sc. anno 1004.
(458) Sc. anno 1012.
(459) Poppo aut resignavit, aut aliam accepit in
Dania cathedram, v. infra cap. 47.
(460) V. supra c. 33.

(a) De monasterio in Rosanfeldan sive Herseveld in ducatu Bremensi conf. *Annal. Sax. a. 1010.*

- C (461) Hæc de marchione Thiadrico ad
976-984 sunt referenda.
(462) In expeditione imperatoris ut videtur
981 et 982.
(463) Eadem fere judicat Thietmar. l. III,
(464) Thiadricum marchionem perdidisse
tatem suam refert quoque *Annal. Sax. an. 981*
et 1010. Thietmarus ejus ultimo meminit l
2, ad a. 984. Obiit anno 985; v. *Annal. Que*
(465) Ex Sigeberto Gemblac. h. a.
(466) Bardewyk.
(467) Cf. *Annal. Quedlinb. a. 1014* et Thi
l. vi, c. 53, 54. *Hamb. Urkundenbuch n. 58*

apud Ripam insignis fuit ¹⁶²³. Et sermo est post obitum Adeldagi ¹⁶²⁴ archiepiscopi, totam regionem Judlant ¹⁶²⁵ usque ad nostram ætatem in duos episcopatus bipartitam esse, tercio apud Arhusam ¹⁶²⁶ deficiente. In Sclavania ¹⁶²⁷ vero ordinavit archiepiscopus Folewardum ¹⁶²⁸ (468), deinde Reginbertum (469); quorum prior a Sclavania pulsus, in Suediam ¹⁶²⁹ vel Nordveiam ¹⁶³⁰ missus est ab archiepiscopo, et ipse ¹⁶³¹ multos in Domino lucratus, cum gaudio remeavit. Posthæc omnibus bene compositis, obiit beatus archimandrita Libentius, unaque Ferdensis episcopus, anno Domini 1013, et sepultus est in medio chori ante gradus sanctuarii, quod factum est ¹⁶³² pridie Nonas Januarii, indictione undecima.

45. ([33] Cap. 86.) Unwanus archiepiscopus sedit annis 16. Ferulam suscepit ab Heinrico ¹⁶³³, palleum a majore papa Benedicto (470). De choro Podarbrunnensi ¹⁶³⁴ assumptus est, clarissimo genere Immedingorum ¹⁶³⁵ (471) oriundus, præterea dives et largus, omnibus hominibus acceptus, clero autem adprime ¹⁶³⁶ benivolus ¹⁶³⁷, quibus etiam hortatu Libentii tunc præpositi curtem ¹⁶³⁸ Betegun ¹⁶³⁹ optulit, cujus servitium esset per natales apostolorum (474).

46. Unwanus ¹⁶⁴⁰ primus omnium congregationes ad canonicam regulam traxit, quæ antea quidem mixta ex monachis vel ¹⁶⁴¹ canonicis conversatione degebant. Ille omnes ritus paganicos, quorum adhuc supersticio viguit in hac regione, præcepit funditus amoveri, ita ut ex lucis, quos nostri paludicolæ

A stulta frequentabant reverentia, faceret ¹⁶⁴² ecclesias per diocesim ¹⁶⁴³ renovari; ex quibus etiam basilicam sancti Viti extra oppidum construi ¹⁶⁴⁴ et capellam sancti Willehadi combustam jussit reparari.

Ipsa tempore ferunt aggerem Bremensis oppidi ¹⁶⁴⁵ firmatum contra insidias et impetus inimicorum regis ¹⁶⁴⁶, præcipue quoniam dux Bernardus, Heinrico imperatori ausus rebellare, terruit ac ¹⁶⁴⁷ turbavit omnes Ecclesias Saxonie. Ex illo enim tempore, quo dux constitutus est in hac regione, nunquam discordia cessavit inter geminas domos, scilicet archiepiscopi et ducis; illis impugnantibus regem et ecclesiam, istis pro salute ecclesie ac fidelitate regum ¹⁶⁴⁸ certantibus (473). Hæc æmulatio partium, dum prius occulta ¹⁶⁴⁹ esset, ex eo tempore vires accepit et crevit in immensum. Bernardus enim dux, tam avitæ humilitatis quam paternæ religionis oblitus, primo quidem per avaritiam gentem Winulorum crudeliter opprimens, ad necessitatem paganismi coegit (474); deinde per superbiam beneficiorum immemor, totam secum ad rebellandum cæsari movit Saxoniam; novissime surgens in Christum ¹⁶⁵⁰, ecclesie hujus patriæ non dubitavit impugnare, præcipue vero ¹⁶⁵¹ nostram, quæ et ditior eo tempore ceteris et longinquior ¹⁶⁵² videbatur a mane imperatoris. Ejus ¹⁶⁵³ impetum viri dicitur noster ¹⁶⁵⁴ archiepiscopus Unwan ¹⁶⁵⁵, ** sua magnanimitate ¹⁶⁵⁶ taliter refregisse, ut præ pudore sapientiæ ac liberalitatis ¹⁶⁵⁷ episcopi cogeretur ipse dux, ecclesie, cui ante adversatus est, deinceps hylaris et benignus esse in omnibus ¹⁶⁵⁸. Igitur ¹⁶⁵⁹ habito nostri ponti-

SCHOLIA.

- * *Schol.* 35. Sermo est hunc per simoniacam pestem intronizatum, eo quod magnam hereditatem habuit. Cujus partem ipse invitus dimisit ¹⁶⁶⁰ imperatori, partem vero alteram optulit ecclesie suæ, quam pie gubernavit: tertiam parentibus dimisit. Senex venerabilis et amator pauperum, maxime illorum ¹⁶⁶¹ qui parvuli erant. Qua occasione fratres a clastro licentius egressi, mulierum consortia primum ¹⁶⁶² absconse petebant ¹⁶⁶³. (2. 3. 4.)
- ** *Schol.* 36. Unwanus ¹⁶⁶⁴ in plerisque paschæ aliisque ¹⁶⁶⁵ festivitibus septem episcopos secum habuit, et præterea abbates, non minus ducem et aliquos hujus provincie comites, magno singulos honore ¹⁶⁶⁶ amplectens. (2. 3. 4.)

VARIE LECTIONES.

¹⁶²³ Odinkar, qui a. R. i. f. ut s. diximus 4. ¹⁶²⁴ Adaldagi 2. 3. 4. ¹⁶²⁵ regionem *deest* 1. Jutland 2. 3. 4. Juthland 5. ¹⁶²⁶ Arhus 3. Arusiam 2. ¹⁶²⁷ Sclavoniam 2. 4. Solavoniam 3, *sæpius*. ¹⁶²⁸ Folquardum 4. ¹⁶²⁹ Sueoniam 2. 3. 4. ¹⁶³⁰ Nordwegiam 2. Nordmanniam 3. 4. ¹⁶³¹ qui 4. ¹⁶³² factum *deest* 1. 2. q. f. est *desunt* 4. ¹⁶³³ imperatore *addit* 4. ¹⁶³⁴ Paderburnensi 2. 3. Padarburnensi 4. ¹⁶³⁵ Immedingorum 3. 5. ¹⁶³⁶ apprime 4. ¹⁶³⁷ benevolus 3. 5. ¹⁶³⁸ cohortem 1. ¹⁶³⁹ Bodegun 4. ¹⁶⁴⁰ archiepiscopus *addit* 4. ¹⁶⁴¹ et 3. 5. ¹⁶⁴² facerent 2. 4. ¹⁶⁴³ ecclesias per duodecim loca 2. ecclesias duodecim 3. 4. ¹⁶⁴⁴ contrui 1. ¹⁶⁴⁵ aggerem Bremensem 4. ¹⁶⁴⁶ regis *deest* 2. 3. 5. ¹⁶⁴⁷ et 5. ¹⁶⁴⁸ ac f. regum *desunt* 2. 3. 4. ¹⁶⁴⁹ oclulta 1. ¹⁶⁵⁰ Novissime consurgens adversus Dominum et adversus christum ejus 2. ¹⁶⁵¹ vero *deest* 4. ¹⁶⁵² remotior 4. ¹⁶⁵³ Hujus 4. ¹⁶⁵⁴ noster *deest* 4. ¹⁶⁵⁵ Unwanus 2. 3. 4. ¹⁶⁵⁶ magnitudine 3. ¹⁶⁵⁷ libertatis 2. 3. 4. ¹⁶⁵⁸ benevolus i. o. existere 4. ¹⁶⁵⁹ ergo 4. ¹⁶⁶⁰ divisit 5. ¹⁶⁶¹ eorum 4. ¹⁶⁶² primo 4. ¹⁶⁶³ intronizatum. Nam maximam habuit hereditatem, cujus partem unam dedit imperatori, alteram obtulit ecclesie, quam pie gubernavit, tertiam reliquit consanguineis. Senex venerabilis, amator pauperum 3. ¹⁶⁶⁴ archiepiscopus *addit* 4. ¹⁶⁶⁵ aliisque 4. ¹⁶⁶⁶ amore 5. *In Cod.* 3. *hoc scholion capiti 35. affixum ita se habet*: Unwanus in plerisque festivitibus episcopis septem et præterea abbatibus stipatus fuit.

NOTÆ.

- (468) V. *infra* c. 62.
 (469) Reginbertum, de orientali Francianatum, ex abbate Walbeccensi ab Ottone III episcopum Aldenburgensem factum esse tradit Thietmar. *Merseb.* l. vi, c. 30, 992, m. Oct. electus jam fuit v. *Ann. Hildesheim.* h. a.
 (470) Sc. Benedicto VIII, anno 1022, m. April.
 C V. Hamb. Urkundenb. n. 64.
 (471) Cf. Widukind. l. i, c. 31.
 (472) Baden, in parochia et judicio Achim. V. Hamb. Urkundenbuch n. 60.
 (473) *Pro salute... certantibus.* V. *infra*, cap. 55.
 (474) De Liuticiorum, Abotritorum et Wairorum rebellione v. Thietmar. l. viii, c. 4, ad. a. 1018.

flois cōsilio, rebellis princeps tandem flexus, apud Scalchispurg ¹⁶⁶⁶ cæsari Heinrico supplex dedit manus (475).

47. ([34.] Cap. 87.) Mox quoque ¹⁶⁶⁷ favente Unwano, Sclavos tributo subjiciens ¹⁶⁶⁸, pacem reddidit ¹⁶⁶⁹ Nordalbingis et matri Hammaburg. Ad cuius restorationem ¹⁶⁷⁰ venerabilis metropolitanus asseritur ¹⁶⁷¹ post cladem Sclavonicam civitatem et ecclesiam fecisse ¹⁶⁷² novam, simul ex singulis congregationibus suis (476), quæ virorum essent, tres eligens fratres, ita ut duodecim fierent, qui in Hammaburg canonica degerent conversatione, vel qui populum converterent ab errore ydolatriæ ¹⁶⁷³. Ordinavitque ¹⁶⁷⁴ in Sclavoniam, mortuo Reginberto, Bennonem virum prudentem, qui de fratribus Hammaburgensis ecclesiæ electus, in populo Sclavorum multum prædicando fructum attulit (477). In Dania vero ¹⁶⁷⁵ supervixerunt adhuc ¹⁶⁷⁶ theologus ¹⁶⁷⁷ Poppo, et ille nobilis* Odinkar ¹⁶⁷⁸ episcopus, quem pro fide ac ¹⁶⁷⁹ sanctitate vitæ ejus ¹⁶⁸⁰ familiarissimum habuit archiepiscopus. Hos duos episcopos solummodo in Judlant ¹⁶⁸¹ fuisse comperimus, antequam Chnut ¹⁶⁸² regnum intraret. Solus ¹⁶⁸³ ex nostris Odinkar transmarinas ¹⁶⁸⁴ aliquando (478) visitavit ecclesias, Esico domo sedit ¹⁶⁸⁵, persecutio ceteros tardavit ¹⁶⁸⁶. Archiepiscopus etiam alios viros doctissimos ordinavit in Norvegiam vel ¹⁶⁸⁷ Suediam ¹⁷⁰⁰; alios vero in Anglia ordinatos, pro amicitia regum, cum satisfacerent, ad ædificandam ¹⁶⁸⁹ dimisit ecclesiam (470). Multos ¹⁶⁹⁰ eorum secum retinens, omnes autem ¹⁶⁹¹, cum abierant ¹⁶⁹²,

donis cumulas, ad subjectionem ¹⁶⁹³ Hammaburgensis ecclesiæ reddidit voluntarios.

48. ([35.] Cap. 88.) Unwanus igitur ¹⁶⁹⁴ cum vir nobilissimus, æque nobilem ac sufficientem ralitati ¹⁶⁹⁵ suæ sortitus est episcopatum, in quam suam magnitudinem animi ¹⁶⁹⁶ posset ostendere necessitati ecclesiæ simul prodesse. Quare tota ecclesiæ diu solliciteque ¹⁶⁹⁷ collectum, et quæ nus necessarium, si infra ¹⁶⁹⁸ parietes claude ipse ad commodum suæ legationis curavit it pendere, ut ferocissimos reges aquilonis hylæ suorum munerum ad omnia quæ voluit ben obedientesque haberet. In qua re non ¹⁶⁹⁹ m peccavit, ut arbitror, seminans ¹⁷⁰⁰ carnalia, u teret spiritalia ¹⁷⁰¹ ((I Cor. ix, 11.) Quin immo gitio ejus in novella gentium conversione uti ¹⁷⁰² videbatur; neque adeo nocuit ecclesiæ, quæ cedentium diligentia patrum erat opulentis. Credo etiam, secutus est ¹⁷⁰³ exemplum sancti garii et cujusdam in ecclesiastica hystoria Theotimi, Scytarum episcopi, quorum alter le incredulos reges donis placasse, alter vero b ros natura feroces epulis ¹⁷⁰⁴ muneribusque ¹⁷⁰⁵ suefecisse laudatur. Hæc in apologum ¹⁷⁰⁶ præ dicta sufficiant ¹⁷⁰⁷, nunc per hystoriæ ordine deamus ad ecclesiæ legationem, quæ tempor wanni ¹⁷⁰⁸ prosperrime gesta cognoscitur.

49. ([36.] Cap. 89.) Suein, rex Danorum Nortmannorum, veteres injurias tam occisi f (481) quam suæ repulsionis (482) ulturus, magna transfretavit in Angliam, ducens secum:

SCHOLIA.

- * Schol. 37. Odinkar ¹⁷⁰⁹ filius erat Toki ¹⁷¹⁰ ducis Winlandensis, et ¹⁷¹¹ sedem in Ripa habuit. tertia pars terræ Winlandensis patrimonium ejus fuisse narratur ¹⁷¹², et tamen vit tarum divitiarum miræ fuit continentis. Cujus unum virtutis exemplum comper quod omni quadragesimali tempore, semper altero die intermisso ¹⁷¹³, jussit se ve bus a quodam suo affligi presbytero. (2. 3. 4.)

VARIÆ LECTIONES.

¹⁶⁶⁶ Scalchisburg. 3. Scalchisburgh 2. Scalchinburg 4. ¹⁶⁶⁷ Moxque 2. 3. 4. ¹⁶⁶⁸ Slavis tribut jectis 4. ¹⁶⁶⁹ reddit M. F. ¹⁶⁷⁰ restarationem 1. instarationem 3. ¹⁶⁷¹ asseritur *deest* 4. ¹⁶⁷² fe ¹⁶⁷³ conversatione populum ab ydolatrie (idolatrie 5) revocantes errore 4. ¹⁶⁷⁴ ordinavit eciam 4. vero *deest* 5. ¹⁶⁷⁵ adhuc *deest* 2. 3. 4. ¹⁶⁷⁷ theologus 2. th. p. 4. ¹⁶⁷⁸ Odilkar 1. ¹⁶⁷⁹ et 4. ¹⁶⁸⁰ *deest* 2. 3. 4. ¹⁶⁸¹ Jutlandia 2. Jutland 3. 4. ¹⁶⁸² Chnut 1. Knut. 4. *semper*. Kanutus 2. ¹⁶⁸³ aute dit 4. ¹⁶⁸⁴ transmarinus M. F. ¹⁶⁸⁵ et *addit* 4. ¹⁶⁸⁶ retardavit 2. 4. ¹⁶⁸⁷ Norvegiam et 4. ¹⁶⁸⁸ niam 2. ¹⁶⁸⁹ ædificandum 3. ¹⁶⁹⁰ enim *add.* 4. ¹⁶⁹¹ autem *deest* 1. ¹⁶⁹² abirent 2. 3. 4. ¹⁶⁹³ subv nem 4. ¹⁶⁹⁴ archiepiscopus *addit* 4. ¹⁶⁹⁵ liberalitatis 1. libertati 2. 3. 4. ¹⁶⁹⁶ animi *deest* 2. 3. 4 que *deest* 3. ¹⁶⁹⁸ intra 3. ¹⁶⁹⁹ *deest* 4. ¹⁷⁰⁰ quia seminavit 4. ¹⁷⁰¹ spiritalia 3 F. ¹⁷⁰² utilissima 4. ¹⁷⁰³ est *deest* 1. Credo enim eum secutum 4. ¹⁷⁰⁴ Ita 1. et *Hist. eccl. tripart. l. l.* epistolis 2 ¹⁷⁰⁵ que *deest* 3. ¹⁷⁰⁶ apologiam 3. ¹⁷⁰⁷ sufficiunt 3. 4. ¹⁷⁰⁸ Wnwani 2. 5. Vnuani 3. Unwani 4 Ottinkar 3. ¹⁷¹⁰ Tocki 2. Tuchi 3. ¹⁷¹¹ Vinlandensis 3. Windlandensis F, et *deest* 4. ¹⁷¹² describi ¹⁷¹³ erat 4. ¹⁷¹⁴ alternis diebus 4.

NOTÆ.

(475) Hausberge juxta Weseram, ubi Cæsar et C Bernardus convenerunt anno 1019. V. Ann. Hildesheim.

(476) Sc. Brema, Bücken, Rameslo et Herseveld.

(477) Bernhardus, episcopus antiquæ civitatis a. 1014. Thietmar. l. v. vii, c. 4, et l. viii, c. 4, dictus Mekelinburgensis episcopus, qui obiit anno 1023, teste Annal. Quedlinburg. h. a.

(478) Præsens fuit Othinkarus in concilio T niensi a. 1005, Non Jul. V. Thietmar. l. vi, c. (479) Cf. infra c. 53.

(480) In Historiæ ecclesiasticæ tripartitæ l. 47.

(481) Sc. Hiring; v. supra cap. 22.

(482) V. supra cap. 32.

suum ¹⁷¹⁸ Chnut ¹⁷¹⁶ et Olaph, filium Cracaben ¹⁷¹⁷, de quo supra dictum est (483). Itaque multo tempore multis ¹⁷¹⁸ praeliis adversum Anglos exactis, Suein veteranum regem depulit Edilredum ¹⁷¹⁹, et insulam tenuit in sua ditione, verum brevi tempore: nam tercio mense postquam victoriam adeptus est, ibidem morte praeventus occubuit (484).

50. Chnud, filius regis ¹⁷²⁰, cum exercitu reversus in patriam, denuo bellum molitur in Anglos. Olaph a Nortmannis electus in principem, separatus est a regno Danorum. Tunc vero Chnud ancipiti casu turbatus, pactum iniit ¹⁷²¹ cum fratre Olaph ¹⁷²², filio Henrici, qui regnavit in Suedia (485), ejusque fultus auxilio ¹⁷²³ deliberavit primo quidem Angliam subjugare, deinde Norvegiam. Itaque mille navibus magnis ¹⁷²⁴ Chnut armatus, oceanum transivit ¹⁷²⁵ Britannicum; per quem, sicut ¹⁷²⁶ nautae referunt, a Dania in Angliam, flantibus euris, triduo vela panduntur. Hoc ¹⁷²⁷ mare magnum et valde periculosum a laeva Orcadas ¹⁷²⁸ habet, dextrorsum ¹⁷²⁹ attingit Frisiam ¹⁷³⁰.

51. ([37.] Cap. 90.) Triennium ¹⁷³¹ ergo Chnut Britanniam oppugnavit. ** Adelrad ¹⁷³², rex Anglorum,

A apud Lundanam ¹⁷³³ obsessus obiit (486), simul cum regno amittens vitam (487). Et ¹⁷³⁴ justo judicio Dei, qui fratre per martyrium consummato (488) 38 annis sceptrum sanguine polluit. Is parricidium taliter expiavit, relinquens filium parvulum nomine Edwardum, quem suscepit ab Imma Uxore ¹⁷³⁵ (489). Frater ¹⁷³⁶ Adelradi Emund, vir bellicosus, in ¹⁷³⁷ gratiam victoris veneno sublatus ¹⁷³⁸ est (490); filii ¹⁷³⁹ ejus in Ruzziam exilio ¹⁷⁴⁰ dampnati (491).

52. (Cap. 91.) *** Chnud ¹⁷⁴¹ regnum Adelradi accepit, uxoremque ejus Immam nomine, quae fuit soror comitis Nortmannorum Rikardi. Cui rex Danorum suam dedit germanam ¹⁷⁴² Margaretam ¹⁷⁴³ pro foedere (492). Quam deinde Chnut ¹⁷⁴⁴ repudiavit a comite Wolf ¹⁷⁴⁵ duci Angliae dedit, ejusque Wolf sororem (493) copulatam altero ¹⁷⁴⁶ duci ¹⁷⁴⁷ Gudvino, callide ratus Anglos et Nortmannos ¹⁷⁴⁸ per conubia Danis fideliores; quae res eum non fefelit. Et **** Rikardus ¹⁷⁴⁹ quidem comes declinans iram Chnut, Iherosolimam profectus, ibidem obiit (494), relinquens filium in Nortmannia nomine Ronbertum ¹⁷⁵⁰, cujus filius est iste Willelmus ¹⁷⁵¹, quem Franci Bastardum vocant. Wolf autem ex so-

SCHOLIA.

* Schol. 38. Knut, filius Suein regis, abjecto nomine gentilitatis, in baptismo Lambertus ¹⁷⁵² nomen accepit. Unde scriptum est in libro fraternitatis nostrae: *Lambrecht* ¹⁷⁵³, rex Donorum, et Imma regina et Knut, filius eorum, devote ¹⁷⁵⁴ se commendaverunt orationibus fratrum Bremensium. (2. 3. 4.)

** Schol. 39. Edgar ¹⁷⁵⁵, potentissimus rex Anglorum a legitima filium habuit Edwardum ¹⁷⁵⁶, virum sanctissimum Cujus noverea Afelrud ¹⁷⁵⁷ (495) fuit, quae regem privignum ¹⁷⁵⁸ occidens, filium suum eundem ¹⁷⁵⁹ (496) in regem ¹⁷⁶⁰ posuit. (2. 3. 4.)

*** Schol. 40. Knut sororem suam Estred filio regis de Ruzzia dedit in ¹⁷⁶¹ matrimonium. (2. 4.)

**** Schol. 41. Rikardus enim dimissa Knut regis sorore, propter metum Danorum exulans a patria Iherosolimam ¹⁷⁶² profectus ibique defunctus est. Cujus socii quadraginta revertentes in Apulia ¹⁷⁶³ remansisse narrantur, et ex illo tempore Nortmanni possederunt Apuliam. (2. 4.)

VARIAE LECTIONES.

¹⁷¹⁸ suum deest 2. 3. Dani Angliam invadunt 2, in margine. ¹⁷¹¹ Chnut deest 4. Chnud 1. semper. Kanutum 2. semper. ¹⁷¹⁷ Craccabem 4. Crakeben 3. ¹⁷¹⁸ plurimis 4. ¹⁷¹⁹ Ethilredum 4. ¹⁷²⁰ Svein regis 4, filius Suenonis, qui et Lambertus (Lambrecht 3) nomen habuit 2. 3. ¹⁷²¹ init 3. ¹⁷²² deest 4. ¹⁷²³ ope fultus 3. ¹⁷²⁴ magnis deest 2. 3. 4. ¹⁷²⁵ n. m. armatus Chnud, o. transivit 1. ¹⁷²⁶ quod sicut 4. quem quod 5. ¹⁷²⁷ autem addit 4, ¹⁷²⁸ Archadas 4. ¹⁷²⁹ a dextra 3. ¹⁷³⁰ Fresiam 2. 3. ¹⁷³¹ Triennio ergo 2. 4. ¹⁷³² Et Adrad 4. Et Adelrad M. F. Addradius 2. Edgar 3. ¹⁷³³ Lundoniam 3. ¹⁷³⁴ Et deest 4. ¹⁷³⁵ sua addit 4. ¹⁷³⁶ vero addit 4. 5. ¹⁷³⁷ ob 4. ¹⁷³⁸ extinctus 4. ¹⁷³⁹ que addit 4. ¹⁷⁴⁰ sunt addit 4. ¹⁷⁴¹ ergo addit 4. ¹⁷⁴² Immam, sororem Richardi, comitis Nordmannorum, sibi conjugio copulavit, et germanam suam 4. ¹⁷⁴³ m. comiti dedit pro f. 4. ¹⁷⁴⁴ Knut, 4. rex add. 4. 5. ¹⁷⁴⁵ Wlf 3. ¹⁷⁴⁶ altero 3. ¹⁷⁴⁷ copulavit duci 4. ¹⁷⁴⁸ et N. desunt 2. 3. 4. ¹⁷⁴⁹ Richardus 4. semper. ¹⁷⁵⁰ Robertum 2. 3. 4. ¹⁷⁵¹ Willelmus 2. Vellelmus 3. ¹⁷⁵² Lamberti 4. ¹⁷⁵³ Lambrecht 3, Lambreth 4. Lambertus 5. ¹⁷⁵⁴ devote deest 3. ¹⁷⁵⁵ Adelrad 4. ¹⁷⁵⁶ Eduardum 4. semper. ¹⁷⁵⁷ Affilrud 4. Affiluid 3. Affikud 5. ¹⁷⁵⁸ suum adl. ¹⁷⁵⁹ eundem deest 3. Anundum 4. Amindum 5. ¹⁷⁶⁰ regnum 3. 5. regno 4. ¹⁷⁶¹ m^o 2. quod aut significat modo, est III° sive tertio, sc. matrimonium sive rectius matrimonio. Legendum tamen videtur: in ¹⁷⁶² Jerusalem 4. ¹⁷⁶³ Appulia 4.

NOTAE.

(483) Rectius Olaph, filius Haroldi. V. Theodorico. C 1, cap. 15. Suorro Saga af Olafi hinom helga cap. 24-16, quem Adamus cum praedecessore ipsius, Olavo dicto Cracaben filio Truconis, confundit. Conf. supra cap. 35 et 38.

(484) Obiit anno 1014. Febr. 2.

(485) Sc. Olavo dicto Skautkonung, filio Erici victoriosi, ejus relicta Sigrid Storrade Suenoni, Kanuti patri, nupsit.

(486) Obiit a. 1046. April 23.

(487) Similiter Salust., Catil. cap. 29, libertatem cum anima simul amittit.

(488) Sc. Eadwardo, dicto Martyre, occiso a. 978, Mart. 18.

(489) Postea regem, dictum Confessorem.

(490) Rectius filius Ethelredi Eadmund, qui obiit a. 1016, Nov. 30.

(491) In Hungaria eos invenimus. V. Lappenberg Geschichte von Grossbritannien t. I, p. 463.

(492) Margareta, rectius Estred, nupta est non Richardo, sed Roberto II, comiti Nordmannorum, mortuo primo ejus marito Ulf sive Wolf, duce Anglorum, anno 1025.

(493) Dicta Gythe.

(494) Rectius Robertus, qui ab Jerusalem rediens Nicæe obiit anno 1035, Jul. 22; pater Wilhelmi II comitis et avus Wilhelmi dicti Conquestoris, regis Anglorum.

(495) Rectius Aelfthrythe.

(496) Sc. Æthelred II.

Kil ¹⁰⁰⁸⁻¹⁰ (512), Rudolf ¹⁰¹¹ et Bernard (413). Hi etiam ¹⁰¹² jussu regis ad Suediam et Gothiam et omnes ¹⁰¹³ insulas quæ trans Nortmanniam sunt, accesserunt evangelizantes barbaris verbum Dei et regnum Jesu Christi ¹⁰¹⁴. Misit etiam ¹⁰¹⁵ nuntios ad archiepiscopum nostrum cum muneribus, petens ¹⁰¹⁶, ut eos ¹⁰¹⁷ episcopos benigne reciperet, suosque ad eum mitteret ¹⁰¹⁸, qui rudem Normannorum populum in christianitate confortaret.

56. [41.] Simili ¹⁰¹⁹ religionis amore alter Otaph in Suedia (514) dicitur floruisse. Is subditos sibi populos ad christianitatem convertere volens ¹⁰²⁰, magno laboravit studio, ut templum ydolorum, quod in medio Sueoniæ situm est. Ubsola ¹⁰²¹ destrueretur. Cujus intentionem pagani metuentes, placitum cum rege suo tale constituisse dicuntur ¹⁰²², ut si ipse vellet esse christianus, optimam Suediæ regionem, quam vellet, suo juri ¹⁰²³ teneret, in qua ecclesiam et christianitatem constituens, nemini de populo vim recedendi a cultura ¹⁰²⁴ deorum inferret, nisi qui sponte cuperet ¹⁰²⁵ ad Christum converti. Hujusmodi rex placito gavisus mox in occidentali Gothia, quæ Danis proxima est vel Nortmannis, ecclesiam Deo sedemque fundavit episcopalem. Hæc est civitas Scorane ¹⁰²⁶ maxima (515), in qua, petente christianissimo rege Olaph, primus ab Unwano archiepiscopo Thurgot ordinatus est ¹⁰²⁷. Ille vir ¹⁰²⁸ strenue legationem suam perfecit ¹⁰²⁹ in gentibus; duos nobiles populos Gothorum (516) suo labore Christo lucratus est ¹⁰³⁰ (517).

57. Perque illum episcopum ¹⁰³¹ rex Olaph ingentia metropolitæ ¹⁰³² Unwano direxit munera. Præterea ¹⁰³³ duos fertur idem rex habuisse filios, quos una cum uxore sua ac populo jussit ¹⁰³⁴ baptizari ¹⁰³⁵. Eorum ¹⁰³⁶ alter, qui natus est a concubina. Emund nomen accepit ¹⁰³⁷; alter Anund, quem rex a legi-

tima genuit ¹⁰³⁷, cognomento fidei et gratiæ dictus est Jacobus. juvenis quidem ætate, verum sapientia et pietate præcessit omnes, qui fuerunt ante eum; nec quisquam ¹⁰³⁸ regum fuit populo Sueonum tam acceptus sicut Anundus.

58. ([42.] Cap. 95.) Eo tempore cum esset pax firma inter Sclavos et Transalbianos, Unwanus archiepiscopus metropolem ¹⁰³⁹ Hammaburg renovavit, clerumque dispersum colligens, magnam ibidem tam civium quam fratrum adunavit multitudinem. Itaque cum duce Bernardo frequenter inhabitans locum, sæpe dimidium annum vixit in Hammaburg, gloriosissimum regem Agnut invitans ¹⁰⁴⁰ ad colloquium, Sclavorumque satrapas Utonem (518) et Sedericum ¹⁰⁴¹ (519). Tali modo pontifex Unwanus domi forisque clarus, legationem suam in gentibus narratur implese. Nunc ea ¹⁰⁴² restant dicenda quæ de martyrio regis Olaph, fama volante, (520) cognovimus.

59. ([43.] Cap. 96.) Olaph igitur, clarissimus rex Normannorum, contra Chnut, regem Danorum, qui regnum suum impugnaverat ¹⁰⁴³, perpetuo decertabat prælio. Tandemque ferunt beatissimum regem Olaph ¹⁰⁴⁴ seditione principum ¹⁰⁴⁵, quorum mulieres ipse propter maleficia sustulit, a regno depulsum Norvegiæ ¹⁰⁴⁶. Et regnavit Chnut in Nortmannia simul et Dania et ¹⁰⁴⁷, quod nulli regum prius contingere potuit, in Anglia ¹⁰⁴⁸. Olaph vero ¹⁰⁴⁹ totam spem ¹⁰⁵⁰ suam in Deo ¹⁰⁵¹ ponens, ad comprimendos ¹⁰⁵² ydololatrias denuo bellum instaurat. Itaque de rege Sueonum ¹⁰⁵³, cujus filiam habuit ¹⁰⁵⁴, et populis Islandorum ¹⁰⁵⁵ infinitam congregans armatorum multitudinem, patrium regnum vi et armis recepit ¹⁰⁵⁶. Rex igitur ¹⁰⁵⁷ christianissimus fortitudine in hostes et justitia in suos celebris, ad hoc se credidit in regnum a Deo restitutum, ut jam

VARIÆ LECTIONES.

¹⁰⁰⁷⁻¹⁰ Grinchil 3. ¹⁰¹¹ Rodulf 3. 4. Rodulfus 2. ¹⁰¹² etiam *deest* 4. ¹⁰¹³ ad ceteras 4. ¹⁰¹⁴ accedentes b. v. D. e. r. J. C. evangelizabant 4. ¹⁰¹⁵ et 3. rex *addit.* 4. ¹⁰¹⁶ petens suppliciter 4. ¹⁰¹⁷ ejus 2. 3. 4. ¹⁰¹⁸ transmitteret 4. ¹⁰¹⁹ autem *addit.* 4. ¹⁰²⁰ ad christianam vol. conv. fidem 2. 3. 4. ¹⁰²¹ Opsala 3. ¹⁰²² rege constituerunt 4. ¹⁰²³ jure 3. 5. ¹⁰²⁴ ad culturam 3. ¹⁰²⁵ cuperent 4. ad Ch. vellet 4. ¹⁰²⁶ Scarne 1. *Conf. infra l. IV c. 23.* — Scarana 5. Scarrane 5. ¹⁰²⁷ episcopus *addit.* 4. ¹⁰²⁸ vero 4. ¹⁰²⁹ agens 4. ¹⁰³⁰ est *deest* 3. ¹⁰³¹ Per illum ergo episcopum 4, ¹⁰³² metropolitano 4. ¹⁰³³ ambos *add.* 2. 4. ¹⁰³⁴ quos ambos una c. u. sa. p. baptizari precepit 4, ¹⁰³⁵ Quorum 4. ¹⁰³⁶ habuit 2. 3. 4. ¹⁰³⁷ uxore, qui *addit.* 4. ¹⁰³⁸ quisquam 3. ¹⁰³⁹ metropolim 3. 4, ¹⁰⁴⁰ ibi *addit.* 5. ¹⁰⁴¹ Sydericum 3. ¹⁰⁴² ea *deest* 2. 3. 4. ¹⁰⁴³ impugnavit 4. *In margine cod. 2: Martirium Olavi.* ¹⁰⁴⁴ fer. b. r. O. *desunt* 4. ¹⁰⁴⁵ suorum *addit.* 4. ¹⁰⁴⁶ quorum uxores propter m. a. r. s. Nord vegia depulsus est 4. ¹⁰⁴⁷ et *deest.* 4. 5. ¹⁰⁴⁸ Dania 4. ¹⁰⁴⁹ rex beatissimus *addit.* 4. ¹⁰⁵⁰ fiduciamque *addit.* 4. ¹⁰⁵¹ Domino 4. ¹⁰⁵² comprimendas 1. ¹⁰⁵³ itaque ab Olaph Sueonum rege 4. Olaph auxilio habuit regem Ruzlorum et Sueonum 3. ¹⁰⁵⁴ habebat 4. ¹⁰⁵⁵ insularum 2. 2. 4. *Vocabulo Islandorum in cod. 1. multo minoribus litteris superposita est vox insularum, manu aut cœva aut non multo seriori.* ¹⁰⁵⁶ vi accepit et armis 5. vi e. a. cepit 3. ¹⁰⁵⁷ Unde rex 4.

NOTÆ.

rer. Suericar. t. II. Conf. infra l. iv, c. 34. Fortasse idem est quem Theodericus monach. c. 8 et 20 dicit Sigwardum fratrem Grimkeli.

(512) Grimkil v. l. iv, l. l.

(513) Rodulf, anno 1050 in Angliam redux, abbas factus est monasterii Abingdon., v. Chon. Sax. h. a. Historia canobii Abendon. a. 1050, 1052.

(514) V. supra cap. 50.

(515) Skara in Westergothia.

(516) Sc. Westgothos et Ostgothos in Suecia.

(517) Anno 1013 jam adfuit Magdeburgi unctioni Unwani archiepiscopi. V. Thietmar. Merseburg. l. vi, c. 54.

(518) Uto, filius Mystiwoi; v. supra cap. 40 et infra cap. 64.

(519) Fortasse idem cujus mentio fit supra cap. 24.

(520) *Fama volans* Virgil. Æn. l. xi, v. 139. Conf. idid. l. iii, v. 121; l. vii, v. 392; l. viii, 534. Ita et infra l. iii, c. 62.

tunc ¹⁸⁵⁸ remini parcere debuisset ¹⁸⁵⁹, qui vel magis permanere vellet, aut christianus fieri nollet ¹⁸⁶⁰. Et jam magna ex parte votum implevit, cum pauci ¹⁸⁶¹ qui remanserant ex magis in ultionem eorum quos rex dampnavit, etiam ipsum obtruncare non dubitarunt *. Alii ¹⁸⁶² dicunt eum in bello peremptum (521), quidam vero ¹⁸⁶³ in medio populi circum ludibrium magis expositum. Sunt alii, qui asserunt ¹⁸⁶⁴, illum in ¹⁸⁶⁵ gratiam regis Chnut latenter occisum, quod et magis ¹⁸⁶⁶ verum esse non diffidimus, eo quod regnum ejus invasit ¹⁸⁶⁷. Igitur Olaph rex et martyr, ut credimus *. tali fine consummatus est; corpus ¹⁸⁶⁸ ejus in civitate magna regni sui Trondemnis ¹⁸⁶⁹ cum decenti est ¹⁸⁷⁰ honore tumulatum. Ubi hodieque ¹⁸⁷¹ pluribus miraculis et sanitatibus ¹⁸⁷², quæ per eum fiunt, Dominus ostendere dignatur ¹⁸⁷³, quanti meriti sit in cœlis, qui sic glorificatur in terris. [Regnavit autem annis 12 ¹⁸⁷⁴. Agitur ¹⁸⁷⁵ festivas ejus iv Kal. Augusti, omnibus septentrionalis oceani populis Nortmannorum ¹⁸⁷⁶ Sueonum, Gothorum, [Semborum ¹⁸⁷⁷,] Danorum atque Sclavorum æterno cultu memorabilis.

60. ([44.] Cap. 97.) Per idem tempus sermo est quemdam ¹⁸⁷⁸ ab Anglia nomine Wolfredum, divini amoris instinctu Suediam ingressum, verbum Dei paganis cum magna fiducia prædicasse. Qui dum sua prædicatione multos ad christianam fidem convertisset, ydolum gentis nomine Thor, stans ¹⁸⁷⁹ in

A concilio ¹⁸⁸⁰ paganorum cœpit anathematizare; simulque arrepta bipenni simulacrum in frustra concidit. Et ille quidem ¹⁸⁸¹ pro talibus ausis (522) statim mille vulneribus confossus, animam laurea dignam martyrii transmisit in ¹⁸⁸² cœlum. Corpus ejus ¹⁸⁸³ barbari laniatum post multa ludibria miserunt in paludem. Hæc veraciter comperta memoriæ tradidi; quamvis sint et alia, quæ adhuc scribi digna sint ¹⁸⁸⁴. Verum de Unwano et quæ suo tempore gesta sunt dictum est sufficienter et, sicut æstimo, fideliter. Apud Magedburg ¹⁸⁸⁵ ipso tempore Walthardo successit Gero (523), deinde Hunfrid, ambo viri sancti et episcopali nomine digni. Deinde obiit gloriosus archiepiscopus, qui transisse dicitur ¹⁸⁸⁶ vi Kalend. Februarii, anno Domini 1029 (524). indictione 12, et sepultus est juxta decessorem ¹⁸⁸⁷ suum a latere sinistro.

B 61. ([45] Cap. 98.) Libentius sedit annos fere quatuor **. Is cum esset nepos ¹⁸⁸⁸ alterius Libentii, et tunc major domus præpositus, favore Gislæ imperatricis ferulam suscepit a Conrado cæsare, palleum vero a papa Joanne XIX ¹⁸⁸⁹; vir simplex ac ¹⁸⁹⁰ rectus ac timens Deum. Cumque omnibus esset affabilis, singulari quodam amore clerum dilexit, et ¹⁸⁹¹ inopum necessitatibus erat valde compatiens, ipse igitur vicum trans flumen (525) ab incolis terræ pretio redemit, quem ¹⁸⁹² fratribus offerens, 30 ex eo [per annum] ¹⁸⁹³ statuit dari convivia. At vero

SCHOLIA.

* Schol. 42. Olaph, sollertissimus festivitatum observator cum propter divinam religionem a regno esset depulsus, at denuo regnum bello recuperasset, ia ipso procinctu fertur in papilione dormiens somnium vidisse. Cumque supervenirent hostes, adhuc illo quiescente, dux sui exercitus, Plin nomine, accedens regem excitavit ¹⁸⁹⁴. Tunc ille suspirans: *O! quid fecisti?* inquit; *videbam me per scalam, cujus vertex sidera tangeret* (526). *ascendisse. Heu! jam perveneram* ¹⁸⁹⁵ *ad summum illius scalæ, cœlumque mihi apertum* ¹⁸⁹⁶ *est ingredienti, nisi tu me suscitando revocasses.* Postquam visionem vidit rex, circumventus a suis, cum non repugnaret, occiditur et martyrio coronatur. (2. 3. 4.)

** Schol. 43 Quare hoc pastor de mulieribus, quæ ¹⁸⁹⁷ se canonicis aperto jam scelere conjunxerant, præcepit, ut nulla earum in civitate remaneret. Ita ille per ¹⁸⁹⁸ villas proximas in custodiam sunt dispersæ: et cessavit ¹⁸⁹⁹ hic morbus usque ad incensionem templi et destructionem claustrum. (2. 4.)

VARIE LECTIONES.

¹⁸⁵⁸ extunc 4. ¹⁸⁵⁹ deberet 3. ¹⁸⁶⁰ detrectaret 4. ¹⁸⁶¹ Et cum m. e. p. votum suum implesset, pauci 4. ¹⁸⁶² vero addit 4. ¹⁸⁶³ autem 4. ¹⁸⁶⁴ Sciunt alii 2. 3. Sed alii sciunt 4. ¹⁸⁶⁵ ob. 4. ¹⁸⁶⁶ magis deest 2. 3. 4. ¹⁸⁶⁷ invaserit 4. ^{1867*} ut cred. desunt 4. ¹⁸⁶⁸ que add. 4. ¹⁸⁶⁹ Thrundem 2. Throndemis 3. quæ Trondemnis (Throndemnis 5.) dicitur 4. ¹⁸⁷⁰ est deest 3. ¹⁸⁷¹ Ubi usque hodie 4. ¹⁸⁷² sanctitatibus 3. ¹⁸⁷³ dignatus est 4. ¹⁸⁷⁴ *Uncis inclusa desunt* 1, 3. *adsunt* 4. *in margine* 2. ¹⁸⁷⁵ Cujus p. f. agitur 4. 5. ¹⁸⁷⁶ Nortm. deest 4. 5. ¹⁸⁷⁷ Sembortum deest 1. ¹⁸⁷⁸ tempus quidam Wolfredus n. i. d. a. S. ingressus p. v. D. o. m. f. prædicavit 4. ¹⁸⁷⁹ Thorstans 2. Thorstans 3. Torstan 4. 5. ¹⁸⁸⁰ consilio 3. ¹⁸⁸¹ Qui 4. ¹⁸⁸² ad 2. 3. 4. ¹⁸⁸³ Cujus corpus 4. ¹⁸⁸⁴ sunt 3. ¹⁸⁸⁵ Magedburg 3. Magdaburg 4. ¹⁸⁸⁶ archiepiscopus Unwanus 4. ¹⁸⁸⁷ predecessorem 4. ¹⁸⁸⁸ nepos deest 1. ¹⁸⁸⁹ XVIII. 3. ¹⁸⁹⁰ et 2. 3. 4. ¹⁸⁹¹ deest 2. 3. 4. inopumque 4. ¹⁸⁹² redimens et 4. ¹⁸⁹³ per annum desunt 1. ¹⁸⁹⁴ suscitavit 2. ¹⁸⁹⁵ perveni 2. ¹⁸⁹⁶ paratum 2. In 3. *hoc scholion ita se habet*: Hic Olaph supervenientibus hostibus, quum somnum haberet, a duce exercitus sui, nomine Find, excitatus, respondet: *O quid fecisti? Videbar per scalam, cujus vertex sidera tangebant, ascendisse, cœlumque mihi fuisset ingredienti, nisi tu me suscitando revocasses* Rex a suis cæsus, martyrio coronatus est. ¹⁸⁹⁷ Mulieres autem quæ 4. ¹⁸⁹⁸ precepit extra civitatem fieri, et ita per 4. ¹⁸⁹⁹ dispersæ cessavitque 4.

NOTÆ.

(521) Ita Theodoricus l. i. cap. 19, anno sc. 1029 C
(522) *Pro talibus ausis*, Virgil. Æn. l. ii, v. 535. Occurrit etiam in dedicatione hujus operis.
(223) Gero obiit anno 1022.
(524) Conf. Necrol. Lunenburg. ; Annal. Hildesheim. a. 1030.
(525) Fortasse Lideneshusen; v. Hamburg. Ur-

C kundenbuch n. 66.
(526) *Cujus vertex sidera tangeret*. Vix hæc ex Ovidii Metamorph. l. vii, v. 61, *et vertice sidera tangam*. hausta putaverim, cum alia Ovidii vestigia apud Adamum vix reperiantur, et verba Horatii (Carm. l. i, 1, v. 36) *vertice sidera feriam* ei cognita fuerunt.

xenodochii talem omnino sollicitudinem curavit habere, ut qui ¹⁹⁰⁰ in hac parte sola negligentias omnium præcessorum ¹⁹⁰¹ sanare videretur. Adeo redundavit episcopatus ut ¹⁹⁰² præpositura et xenodochium, ut vix egens quisquam posset inveniri. Forte ¹⁹⁰³ hoc videtur incredibile his, qui hujus temporis egestatem vident; nec fortasse quisquam tunc crederet ea futura, quæ nunc facta videntur. Libentius itaque bonus in præpositura, multo melior in cathedra, legationem suam ad gentes ferventi animo ingressus est.

62. [46.] Et ¹⁹⁰⁴ primo omnium concilians ¹⁹⁰⁵ sibi Chnut, regem Danorum. Gerbrando subrogavit in Seland Avoconem, in Aldinburg ordinavit Meinherum ¹⁹⁰⁶, * Thorgato ¹⁹⁰⁷ autem successorem posuit de Ramsola Gotescalcum ¹⁹⁰⁸ episcopum. ** Illis namque diebus beatissimus Thorgat ¹⁹⁰⁹ episcopus pro labore prædicationis Bremæ cum archiepiscopo diutius consistens, fertur ¹⁹¹⁰ asperrimo lepræ morbo percussus, diem vocationis suæ cum magna expectasse ¹⁹¹¹ patientia. Tandemque bono fine consummatus, in basilica sancti Petri sepultus est. Ubi etiam ¹⁹¹² Folwardus ¹⁹¹³ et Harich et magnus *** Othingar ¹⁹¹⁴ et Poppo in pace quiescunt ¹⁹¹⁵. Aderant vero tunc archiepiscopo prædicatores inclyti, Othingar junior ex Danis ¹⁹¹⁶, Sigafrið a Suedia, Rodolf a Normannia episcopi, narrantes ei, quanta fecerit Dominus in salute gentium, quæ cotidie convertebantur ¹⁹¹⁷. Quos ¹⁹¹⁸ pontifex, ut par fuit, honorifice dimissos, ad prædicationem denuo misit.

A 63. ([47] Cap. 99.) Tempore illo Conradus imperator filiam Chnut regis Heinrico ¹⁹¹⁹ filio ¹⁹²⁰ accepit in matrimonium. Cum quibus statim regio ¹⁹²¹ fastu Italiam ingressus est ad faciendam regno justitiam ¹⁹²², comitem habens itineris ¹⁹²³ Chnut regem (527), potentia trium regnorum barbaris gentibus valde terribilem ¹⁹²⁴. Ille quidem ¹⁹²⁵ cum tres filios (528) haberet, singulos super singula regna posuit, ipse aliquando visitans Danos, aliquando vero Nortmannos, sæpissime autem sedit in Anglia.

B 66. ([48.] Cap. 100.) Archiepiscopus igitur metropolem Hammaburg crebro visitavit. Nam eo tempore virtute Chnut regis et Bernardi ducis pax firma trans Albiam fuit *** , cum et ¹⁹²⁶ cæsar bello Winulos domuerit. Principes ¹⁹²⁷ eorum Gneus et Anatrog pagani erant; tercius vero ¹⁹²⁸, Uto ¹⁹²⁹, filius Mistivoi ¹⁹³⁰, male christianus. Unde etiam ¹⁹³¹, pro crudelitate sua a quodam Saxonum transfuga interfectus est, habens filium Gotescalem ¹⁹³², qui per idem tempus apud Luniburg ¹⁹³³, monasterium ducis, litteralibus erudiebatur studiis, Gotescalco, Gothorum episcopo, ejusdem cœnobii curam ¹⁹³⁴ agente. Verum is comperta morte parentis, ira et furore commotus ¹⁹³⁵, rejectis cum fide litteris, arma corripuit ¹⁹³⁶, amneque transmissis, inimicis Dei se conjunxit ¹⁹³⁷ Winulis. Quorum ¹⁹³⁸ auxilio christianos impugnans, multis milia Saxonum prostrasse dicitur ¹⁹³⁹ in patris vindictam (529). Hunc tandem, quasi principem latronum, Bernardus dux

SCHOLIA.

- * Schol. 44. Ipso ¹⁹⁴⁰ tempore migravit Poppo, celeberrimus Danorum episcopus, cui mox subrogatus Esico, cum ad Egdoram fluvium pervenire ¹⁹⁴¹, ibidem ægritudine corruptus obiit. (2. 3. 4.)
- ** Schol. 45. Ferunt Thorgotum simulque Odinkarum episcopum longe ante prædixisse Hamburg et Bremensem ecclesiam propter peccata quandoque vastari debere : quæ propheta nunc cernitur impleta. (2.)
- *** Schol. 46. Soror Odinkari episcopi fuit Asa, mulier sanctissima, quæ et præbendam Bremæ habuit. Hæc semper nudis pedibus incedens, per annos fertur jejuniis, orationibus et elemosinis vacasse, raro egressa ecclesiam et postea in bono fine consummata, cum nichil amplius in thesauris habuit, liberos ecclesiæ dimisit ¹⁹⁴². (2. 3.)
- **** Schol. 47. Conradus imperator singulis annis contra Sclavos exercitum duxit, ideoque pax magna fuit trans Albiam. (2. 3.)

VARIÆ LECTIONES.

¹⁹⁰⁰ qui deest 2. 3. 5. ¹⁹⁰¹ decessorum corr. 1. prædecessorum 2. 3. 4. ¹⁹⁰² et 2. 3. 4. ¹⁹⁰³ Sed forte 4. ¹⁹⁰⁴ Ex 3. ¹⁹⁰⁵ conciliationis 1. ¹⁹⁰⁶ Meinherium 2. 3. ¹⁹⁰⁷ Thorgoto 2. Thurgoto 3. 4. Thrugoto 5. ¹⁹⁰⁸ posuit Ramsolæ Goteschalcum 3. ¹⁹⁰⁹ Vid. hic not. w. ¹⁹¹⁰ deest 4. ¹⁹¹¹ expectavit 4. ¹⁹¹² et 2. 3. 4. ¹⁹¹³ Folquardus 3. 4. ¹⁹¹⁴ Odinkarus 2. 4. Odinchar. 3. Odincharus 5. ¹⁹¹⁵ requiescunt 5. ¹⁹¹⁶ ex Danis desunt 2. 3. 4. ¹⁹¹⁷ ad Dominum addit. 4. ¹⁹¹⁸ noster addit 4. ¹⁹¹⁹ Henrico 2. 3 semper. ¹⁹²⁰ suo addit 4. ¹⁹²¹ Et regio statim 4. ¹⁹²² est ad f. r. i. desunt 4. ¹⁹²³ sui addit 4. ¹⁹²⁴ regno fecit justitiam 4. ¹⁹²⁵ autem 4. ¹⁹²⁶ erat, cum etiam 4. ¹⁹²⁷ enim addit 4. ¹⁹²⁸ vero deest 3. ¹⁹²⁹ Ito 1. ¹⁹³⁰ Mistiwol 2. ¹⁹³¹ et 4. ¹⁹³² Godescalcum 2 semper. Gutheschaldum 3. ¹⁹³³ Luniborg 3. Luneberg 2. ¹⁹³⁴ ejus addit 3. ¹⁹³⁵ parentis, ita furore commotus est, ut n. 4. ¹⁹³⁶ corripere 4. ¹⁹³⁷ conjungeret 4. ¹⁹³⁸ fretus addit 4. ¹⁹³⁹ prostravit 4. ¹⁹⁴⁰ Nam et add. 4. Et add. 5. ¹⁹⁴¹ pervenisset 4. In cod. 3. ita hæc in margine cap. 45. ad quod etiam in cod. 2. referri potest, scripta sunt : Post obitum Popponis successit Ezico, qui ad Egdoram perveniens, ægritudine correptus, migravit e vivis. In cod. 4 hæc in textu cap. 44. An. inserta sunt. ¹⁹⁴² His iisdem temporibus vivere desiit Asa, soror Odinkari, qui (teg. quæ) abdicatis sæculi bonis, cœlestia desiderans recepit. Præbendam habuit Bremæ, ubi obiit 3.

NOTÆ.

(527) Errat hic Adamus. Kanutus rex Romam jam adierat anno 1026, nuptiæ vero regis Heinrichi III cum filia post ejus mortem sunt celebratæ. Conf. Lappenberg Gesch. von Grossbritannien., t. I, p. 476.

C (528) Sc. Sven, rex Norvegiæ († 1036), Harold rex Anglorum, Hartachnut, rex Danorum et postea Angelorum.

(529) V. Helmod. l. 1, c. 19.

capiens, in custodia ¹⁹⁴³ tenuit, virumque arbitrans A fortissimum, injuncto ¹⁹⁴⁴ secum fœdere, dimisit eum. Qui venit ¹⁹⁴⁵ ad Chnut regem, et cum ¹⁹⁴⁶ eo profectus in Angliam permansit ibi ¹⁹⁴⁷ multo tempore.

65. ([49.] Cap. 101.) Interea noster ¹⁹⁴⁸ archiepiscopus piis operibus cœlo ¹⁹⁴⁹ semper intentus, ecclesiam suam episcopaliter exornavit et filios ecclesie pastoraliter educavit, omnibus ¹⁹⁵⁰ acceptus, etiam, quod difficile est, principibus. Suo ¹⁹⁵¹ tempore Bernardus dux et frater ejus Theodmarus ecclesie nostræ multa bona fecerunt, exhortante piissima * Emma (530), quæ Bremensem ecclesiam valde dilexit ¹⁹⁵², suumque tesaurum Deo et ¹⁹⁵³ genitrici ejus ac sancto ¹⁹⁵⁴ confessori Willehado ¹⁹⁵⁵ fere totum optulit. Hæc quoque ¹⁹⁵⁶ pro dilectione pontificis omnes ecclesie filios, ut ¹⁹⁵⁷ sui essent, fovit. Inviderunt ¹⁹⁵⁸ nobis fata, ne diu frueremur tali pastore, qualis erat Libentius, dilectus, inquam, Deo et hominibus. Ipse, ut aiunt ¹⁹⁵⁹, in festivitate sancti Bartholomæi apostoli duas ¹⁹⁶⁰ ægescens missas celebravit, finitoque pro more psalterio, suis æternum lugentibus, eadem die gaudens migravit ad Christum ¹⁹⁶¹. Obitus ejus contigit ix ¹⁹⁶² Kal. Septembris. Quod est anno Domini 1032 ¹⁹⁶³ (531), indictione XIII ¹⁹⁶⁴.

66. ([50.] Cap. 102.) Hermannus ** sedit annos

vix tres Cambutam ¹⁹⁶⁵ pastoralem a cæsare Conrado meruit, palleum a papa juniore ¹⁹⁶⁶ Benedicto, ab Halverstatensi choro electus, ejusdem ecclesie fuit præpositus (532). Vir, ut aiunt, columbinæ ¹⁹⁶⁷ simplicitatis, sed parum habens prudentiæ serpentis (533); ideoque facile deceptus est ¹⁹⁶⁸ a clyentibus. Raro parrochiam visitavit; semel Hamaburg accessit, et tunc cum exercitu veniens, episcopatum, quasi non suum, despoliavit, abiensque velut terram salsuginis derisit ¹⁹⁶⁹. Rapacitatis incensor et auctor consiliorum quidam Macco ¹⁹⁷⁰ fuit, archiepiscopi vicedomus. Ceterum nobiles viros habuit capellanos, Thiadricum ¹⁹⁷¹ et **** Suidgerum ¹⁹⁷², quem deinde Romana sedes appellavit Clementem (534). Subdiaconus ¹⁹⁷³ ejus fuit ¹⁹⁷⁴ Adalbertus ¹⁹⁷⁵, postea archiepiscopus Bremensis ¹⁹⁷⁶, jam tunc minax vultu et habitu, verborumque altitudine suspectus audientibus. Pontifex igitur ¹⁹⁷⁷ parvipendens omnia, quæ in episcopatu invenit, primo quidem musicum Guidonem (535) adduxit Bremam, cujus instantia ¹⁹⁷⁸ correxit melodiam et claustralem disciplinam. Quod solum ex operibus ejus prospere cessit. Deinde antiquissimum sancti Mykaelis oratorium diruens, corpora trium decessorum ¹⁹⁷⁹ ejus, scilicet Adalgarii, Hogeri et Reinwardi ¹⁹⁸⁰ ab eo loco sustulit, ac recondidit eos ¹⁹⁸¹ in majori basilica sub ipso ¹⁹⁸² tribunali ****.

SCHOLIA.

- * *Schol.* 48. Inclita senatrix Emma, prædicante Libentio archiepiscopo, sanctæ Bremensi ecclesie duas cruces et tabulatam altaris et calicem, omnia ex auro et gemmis parata, in quibus erant auri ¹⁹⁸³ marcæ 20, optulit, etiam vestes sacras et paramenta ¹⁹⁸⁴ multa et stolas aureas et dorsalia et libros. ¹⁹⁸⁵ (2. 3. 4.)
- ** *Schol.* 49. Hermannus ¹⁹⁸⁶ ab incolis terræ paludem Eternbroch ¹⁹⁸⁷ (536) comparavit. Quod Conradus imperator præcepto suo firmavit ecclesie. Cujus rei chirographum in archivo creditum ¹⁹⁸⁸ potest videri (2. 3. 4.)
- *** *Schol.* 50. Iste Suidger ¹⁹⁸⁹ ex Papenbergensi ¹⁹⁹⁰ episcopatu assumptus est in sedem apostolicam, rejectis ex ordine tribus scismaticis. (2. 3. 4.)
- **** *Schol.* 51. Dicunt enim, si vitam haberet longiorem, velle omnia renovare. Unde et murum civitati ambire cepit, et oratorium destruxit, aliaque multa, in quibus voluntas ejus potest videri non mala. (2.)

VARIE LECTIONES.

¹⁹⁴³ custodiam 1. ¹⁹⁴⁴ juncto 2. 3. 4. ¹⁹⁴⁵ veniens 4. ¹⁹⁴⁶ regem, profectus est cum 4. ¹⁹⁴⁷ et ibi mansit 4. ¹⁹⁴⁸ noster *deest* 4. ¹⁹⁴⁹ celo *deest* 4. ¹⁹⁵⁰ educans, omnibus erat 4. ¹⁹⁵¹ ergo *addit* 4. ¹⁹⁵² Theodmarus exhortante piissimo Emma, que ecclesiam valde dilexit, Bremensi ecclesie multa bona fecerunt 4, ecclesie — dilexit *desunt* 3. ¹⁹⁵³ ac 2. ¹⁹⁵⁴ et sancto 2. sanctoque 4. ¹⁹⁵⁵ eadem Emma *addit* 4. ¹⁹⁵⁶ Quæ etiam 4. ¹⁹⁵⁷ ac si 2. tanquam 4. ¹⁹⁵⁸ ergo *addit* 4. ¹⁹⁵⁹ Qui in 4. ¹⁹⁶⁰ Bartholomei, duas, ut aiunt 4. ¹⁹⁶¹ Dominum 4. ¹⁹⁶² VIII. 3. 5. octavo 2. ¹⁹⁶³ MXXX. 1. millesimo tricesimo primo 2. MXXXIII. 3. ¹⁹⁶⁴ 13 *omnes codd. male*. Cujus obitus cont. a. D. MXXX. ind. XIII. VIII. Kal. Sept. 4. ¹⁹⁶⁵ Cambutam 2. 4. Camburcam 3, Cambuccam 5. ¹⁹⁶⁶ minore 3. 5. ¹⁹⁶⁷ mire 4. ¹⁹⁶⁸ est *deest* 3. 4. ¹⁹⁶⁹ dereliquit 4. ¹⁹⁷⁰ Marchio 3. ¹⁹⁷¹ Tiadernum 1. Thiadricum 4. Theodericum 2. ¹⁹⁷² Swidgerum 2. Sindgerum 3. 5. ¹⁹⁷³ autem *addit*. 4. ¹⁹⁷⁴ erat 4. ¹⁹⁷⁵ Adalbertus 4. ¹⁹⁷⁶ noster archiepiscopus 4. ¹⁹⁷⁷ ergo 4. ¹⁹⁷⁸ industria 2. 3. 4. ¹⁹⁷⁹ predecessorum 4. ¹⁹⁸⁰ Reinwardi 3. 4. ¹⁹⁸¹ eos *deest* 4. ¹⁹⁸² ipso *deest* 1. ¹⁹⁸³ auri *deest* 5. ¹⁹⁸⁴ preparamenta 4. ¹⁹⁸⁵ archiepiscopo multa honoraria, vestes et alia contulit ecclesie Bremensi. ¹⁹⁸⁶ Herimannus 4. ¹⁹⁸⁷ Eternbroch 2. Eternbroch 4. Eternbroch 5. Etenborg 3. ¹⁹⁸⁸ *legendum fortasse*: conditum. — firmavit. ut chir. in arch. testatur 3. ¹⁹⁸⁹ Sindiger 3. Sniger 5. Swidgerus 2. ¹⁹⁹⁰ Pabergensi 3. Papinbergensi 4. Papinburgensi 5.

NOTÆ

- (530) V. supra c. 44 et infra c. 76.
 (531) Dies emortualis Aug. 25 reperitur etiam in Necrologiis Luneburg. et Mollenbec. Ann. Hildesh. Ann. Sax. a. 1032.
 (532) Ann. Hildesh. a. 1032, 1035.
 (533) Respexit noster Ev. Matth. c. x, v. 16.
 (534) Suidgerus, episcopus Bambergensis 1013, 1046

- C (535) Fortasse Guido ille Aretinus, musicus celeberrimus (*Ejus Opera habes Patrologiæ tom. CXXI*), de quo v. Sigebert. Gemblac. a. 1628. Qui tamen Germaniam adiisse ab aliis scriptoribus non traditur.
 (536) Juxta fluvium Eyter haud procul a Thednighusa Weseram influentem.

Tunc magnum opus et utile ingressurus, muru civitati ¹⁹⁹¹ circumdare voluit, vixque jactis fundamentis, cum opere vitam finivit. Ita ille magnus pontifex Heli, dum suos a rapina non corripuit (537), etiam in bonis aliquibus Deo ultionum (538) displicuit (*I Reg.* III, 13). Mortuus est autem in episcopatu Halverstedensi ¹⁹⁹², dum esset in prædio ¹⁹⁹³ suo Hildinrode ¹⁹⁹⁴. Corpus ¹⁹⁹⁵ ejus Bremam revectum subterratum est in medio chori. Obiit vero ¹⁹⁹⁶ XIV ¹⁹⁹⁷ Kal. Octobris.

67. ([51.] Cap. 103.) Bescelinus ¹⁹⁹⁸, cognomento Alebrandus, sedit annos ¹⁹⁹⁹ decem (539). vir omni bonorum genere decoratus, episcopali officio dignus, dilectus Deo et hominibus. Hunc ²⁰⁰⁰ nobis ecclesia præstitit Coloniensis. Imperator Conradus optulit ei baculum ²⁰⁰¹, Benedictus papa transmisit illi ²⁰⁰² palleum. Ordinatus est autem a suffraganeis et aliis. Saxonie septem episcopis (540), et hoc in urbe metropoli Hammaburg cum ingenti gloria (541). Ad laudem beati viri parum est omne quod dicimus, a cujus laude necdum aliquem audivi discordantem. Utenim brevi quodam indiculo complectamur ymaginem virtutis ejus, pater patriæ fuit (542), decus cleri ²⁰⁰³ et ²⁰⁰⁴ salus populi, terror malepotentium ²⁰⁰⁵, exemplarque ²⁰⁰⁶ benivolentium, egregius pietate, vel qui ²⁰⁰⁷ omnia vellet ad perfectum ²⁰⁰⁸ ducere; dicta et facta ejus omnia dulci memoria posteris comprehensa. Et cum omnibus esset talis,

A qualem singuli desiderabant, singularis cura ejus et amor super clericis fuit **, de quibus vix tolerare potuit, ut malum ²⁰⁰⁹ diceretur verbum. Nam et claustrum renovavit, et mensam canonicis ipse primus instituit ***. Prius enim cum præbenda tenuis ²⁰¹⁰ fere videretur, triginta convivia quæ Libentius episcopus per annum dare ²⁰¹¹ statuit, adjectis ex sua parte quibusdam decimis, ita ordinare videtur ²⁰¹², ut cotidie panis albus fratribus detur ultra solitam annonam, in dominicis vero diebus unicuique duplex mellitæ copia. Nam et vinum dari fratribus contra naturam Saxonie disposuit; quod etiam in diebus suis ²⁰¹³ ferme peregit. Composita ²⁰¹⁴ mensa, manum vertit ad claustrum, quod ipse ²⁰¹⁵, dum prius ligneum esset, lapideum fecit, forma, ut mos est, quadrangula ²⁰¹⁶ (543), vario cancellorum ²⁰¹⁷ ordine (544) distinctum et visu delectabile. Deinde murum civitatis ab Herimanno decessore ²⁰¹⁸ orsum in giro construens, in aliquibus eum locis usque ad propugnacula erexit; alias quinque aut septem cubitorum altitudine semiperfectum dimisit. Cui ²⁰¹⁹ ab occasu contra forum ²⁰²⁰ porta grandis inhæsit, superque portam firmissima turris, opere Italico munita, et septem ornata cameris ad diversam oppidi necessitatem.

68. ([52.] Cap. 104.) Hæc dum Bremæ operis insignia (543) relinqueret, mox ad ecclesie Hammaburgensis ²⁰²¹ ædificationem toto cordis amore

SCHOLIA.

- * *Schol.* 52. Ipse ordinavit ²⁰²² Esiconem in Hedibu ²⁰²³, qui mox obiit, antequam intraret episcopatum ²⁰²⁴ (546). (2. 3.)
- ** *Schol.* 53. Clericis ²⁰²⁵ ecclesie suæ, quos videbat auxilio indigos, largiebatur ²⁰²⁶ aliquibus abscondite quaternos aut denos solidos argenti, multis et præbendam ²⁰²⁷, aliis suas vestes. Plerisque etiam compatiens, quod a laicis inhoneste tractarentur, percussores eorum fecit ante se et colaphis cædi et vapulare taureis ²⁰²⁸. (2. 3. 4.)
- *** *Schol.* 54. Videns autem pestiferum morbum de connubiis ²⁰²⁹ clericorum magis in dies ²⁰³⁰ crescere, statuit pedibus ire in sententiam decessoris ²⁰³¹ Libentii (547), si tamen ecclesiam et claustrum antea perduceret ad suum statum ²⁰³². (2. 4.)

VARIE LECTIONES.

¹⁹⁹¹ civitatis 3. ¹⁹⁹² Halvarstadensi 4. Halvarstadensi 3. ¹⁹⁹³ populo 1. ¹⁹⁹⁴ Hildenrodo 3. Hildinrode 1. Hildenrothe 4. ¹⁹⁹⁵ que addit. 4. ¹⁹⁹⁶ enim 3. ¹⁹⁹⁷ IIII 2. 3. 4. ¹⁹⁹⁸ Bescelinus 3. Ezelinus 2. ¹⁹⁹⁹ annis 3. 4. ²⁰⁰⁰ Et hunc 2. 3. 4. ²⁰⁰¹ et addit 4. ²⁰⁰² deest 4. 5. ²⁰⁰³ chori 3. ²⁰⁰⁴ et deest 3. 4. ²⁰⁰⁵ potentum 5. ²⁰⁰⁶ exemplar 4. ²⁰⁰⁷ quia M. F. ²⁰⁰⁸ profectum 1. ²⁰⁰⁹ quibus nec tolerare poterat, ut cuquam malum 4. ²⁰¹⁰ tenuis 1. ²⁰¹¹ dari 2. 3. 4. ²⁰¹² ita ordinavit 3. 4. ²⁰¹³ suis deest 1. ²⁰¹⁴ ergo addit 4. ²⁰¹⁵ ille 4. ²⁰¹⁶ quadrata 2. 3. 4. ²⁰¹⁷ cellarium 3. cellarum 2. 4. ²⁰¹⁸ a predecessore suo Herimanno (Hermannus 5.) 4. ²⁰¹⁹ eciam addit 4. ²⁰²⁰ contra forum desunt 2. 3. 4. ²⁰²¹ Hammaburgensis deest 1. ²⁰²² ornavit 2. ²⁰²³ Hedebiam 3. ²⁰²⁴ introiret in episcopatum suum 3. ²⁰²⁵ Iste clericis 4. ²⁰²⁶ largiebat 4. ²⁰²⁷ multis præbendas 4. ²⁰²⁸ tauries vapulari 5. *Hoc scholion in codice 3. ita se habet: Munificus fuit in clerum, quem et defendit adversus injurias laicorum. 2029 conubio 5. 2030 de die in diem 4. 2031 predecessoris sui 4. 2032 Hoc scholion cod. 2. in cod. 4. textui insertum est inter verba: posteris comprehensa » et « Et cum. »*

NOTÆ.

(537) Id est propter rapinam corripuit et ab ea perpetranda retinuit.

(538) *Deus ultionum.* Ps. xciii, v. 1.

(539) Annos 9, menses 6 et dies 27 secundum Chronicon breve Bremense, ab anno 1035, Sept. 19, igitur usque ad annum 1045, April. 15.

(540) V. Annal. Hildesheim. a. 1035.

(541) *Ingens gloria* Sall. Catil. c. 3. Virgil. *Æn.* l. II, v. 325.

(542) *Pater patriæ* cognomen quondam datum

Mario, Ciceroni, Cæsari, Augusto, Heinrico I, Ottoni Magno, V. Widukind, l. I, c. 39; l. III, c. 49.

(543) De hoc more conf. etiam Ducange Glossar. s. v. *Claustrum.*

(544) Cancelli, fortasse fenestra reticulata. V. Ducange sub h. v.

(545) Id est monumenta industriæ suæ.

(546) V. supra cap. 44, 47, et schol. 44.

(547) V. supra schol. 43, et infra l. III, c. 29 et schol. 77.

accingitur. Ibi enim post cladem Sclavanicam, quam supra (548) contigisse retulimus, Unwanus archiepiscopus et cum eo dux Bernardus castrum ^{2032*} nobile de ruinis antiquæ civitatis elevantes, ecclesiam et diversoria construxerunt omnia lignea (549). Alebrandus vero pontifex adversum ²⁰³³ crebras hostium incursiones aliquod ²⁰³⁴ fortius præsidium pro inopia loci necessarium arbitratus, primo ²⁰³⁵ omnium ecclesiam, quæ constructa erat in matris Dei honore, lapide quadro ²⁰³⁶ ædificavit. Aliam deinde sibi domum lapideam fecit, turribus et propugnaculis valde munitam. Cujus æmulatione operis dux provocatus, et ipse domum suis in eodem ²⁰³⁷ castro ²⁰³⁸ paravit. Ita prorsus civitate renovata, basilica eadem (550) ex una parte habuit domum episcopi, ex alia prætorium ducis (551). Voluit etiam nobilis archiepiscopus Hammaburg metropolem muro ²⁰³⁹ circumdare ac munire turribus, * nisi velocior ²⁰⁴⁰ ejus transitus impedisset votum ejus.

69. ([53.] Cap. 105.) Trans Albiam ²⁰⁴¹ suo tempore ac per totum regnum pax firma erat. Principes Sclavorum Anatrog et Gneus et Ratibor, pacifice ad Hammaburg venientes, duci ac præsuli militabant. Sed cum diverso modo et tunc et nunc in gente Winulorum dux et episcopus laborarent, duce scilicet pro tributo, pontifice vero pro augenda christianitate laborantibus, videtur mihi jam dudum studio sacerdotum christianam religionem ibidem convaluisse ²⁰⁴², si conversionem gentis avaricia principum non præpediret **.

70. (Cap. 106.) Archiepiscopus igitur pro lega-

tionem sibi ad gentes credita more prædecessor sollicitus, coadjutores prædicationis ²⁰⁴⁴ or episcopos, Rodulphum ²⁰⁴⁵ ex capellanis ²⁰⁴⁶ : swig (552), Abhelinum ²⁰⁴⁷ in Sclavianiam, V a Bremensi ²⁰⁴⁹ choro consecravit ²⁰⁵⁰ in I ceteris ²⁰⁵¹ qui supra fuerunt ²⁰⁵² adhuc vive et in vinea Dei ²⁰⁵³ non ociosis (*Matth. xx, 3*)

71. ([54.] Cap. 107.) Anno pontificis sext manu fortis imperator Conradus ²⁰⁵⁴ obiit et s sit ei filius Henricus, ille qui Ungros domt Eodemque ²⁰⁵⁶ tempore memorabiles aquilo reges obierunt Chnut (554) et Olaph (555), g fratres (556). Quorum alter, videlicet Olaph Sueonum, successorem regni habuit filium, supra diximus, Jacobum. Sub quo junior Sue filius Wolf ²⁰⁶⁰, militavit in Suedia 12 annis, retulit nobis, Jacobo regnante christianitate in Sueonia diffusam esse. Alter ²⁰⁶² frater ²⁰⁶³ cet Chnud, in Anglia decessit ²⁰⁶⁴, tenuitque Danorum, Anglorum ac Normannorum in sua ²⁰⁶⁵ per viginti duos annos.

72. (Cap. 108.) Post cujus ²⁰⁶⁶ mortem, u disposuit, succedunt ²⁰⁶⁷ in regnum filii ejus Ha in Angliam, Suein in Nortmanniam, Hardech autem ²⁰⁶⁹ in Daniam. Iste cum esset filius Im reginæ, sororem habuit eam quam cæsar Hei in conjugium postea recepit ²⁰⁷¹ : ceterum Si Harold a concubina geniti erant ; qui, ut barbaris, æquam tunc inter liberos Chnut sunt partem hereditatis. Haroldus ²⁰⁷² in triennium regnavit. Contra quem frater a Da

SCHOLIA.

* *Schol.* 55. Civitatem muro circumdatam ²⁰⁷³ disposuit tribus portis et duodecim munire ²⁰⁷⁴ ita ut primam episcopus, alteram advocatus, terciam præpositus, quartam decanus tam magister scholarum, sextam fratres et canonici, alias sex cives adhibitis sorti custodiis ²⁰⁷⁵. (2. 3. 4.)

** *Schol.* 56. Ferunt archiepiscopum Coloniensem nobilissimum, Hermannum (557), veterem de querimoniam renovasse ²⁰⁷⁶. Sed et ipse tam auctoritate Bezelini ²⁰⁷⁷, quam tri silentio repulsus, archiepiscopo nostro satisfacit, et ²⁰⁷⁸ per integrum mensem Colo convivio secum habuit ²⁰⁷⁹. (2. 3. 4.)

VARIÆ LECTIONES.

^{2032*} castra 1. claustrum 2. 3. 4. *Leg.* castrum. ²⁰³³ adversus 3. 4. ²⁰³⁴ aliquot 1. ²⁰³⁵ pri ²⁰³⁶ quadra 1. quadrato 3. ²⁰³⁷ suis impendiis in eodem pene 2. ²⁰³⁸ castro *deest* 3. loco 2. 4. ²⁰³⁹ tropole murum 1. ²⁰⁴⁰ velociter 2. 3. ²⁰⁴¹ enim *addit* 4. ²⁰⁴² pro christianitate augenda jam c sac. studio christiana i. religio convaluisset 4. 5. ²⁰⁴³ suorum *addit* 4. ²⁰⁴⁴ suæ *add.* 4. ²⁰⁴⁵ Rodu Rodulfum 3. 5. ²⁰⁴⁶ suis *add.* 4. ²⁰⁴⁷ Abelinum 3. Awellinum 2. Abellinum 4. ²⁰⁴⁸ Walonem 2. ²⁰⁴⁹ ab remensi 1. ²⁰⁵⁰ consecravit *deest* 4. ²⁰⁵¹ vero *add.* 4. ²⁰⁵² superfuerunt 2. 4. ²⁰⁵³ Domin 4. ²⁰⁵⁴ Romanorum *addunt* 2. 3. 4. ²⁰⁵⁵ perdomuit 4. ²⁰⁵⁶ que *deest* 2. 3. 4. ²⁰⁵⁷ aquilones 1. ²⁰⁵⁸ vus 2. *semper.* ²⁰⁵⁹ Sueno 2. *semper.* Suen 3. *semper.* ²⁰⁶⁰ Wlf 2. Vlf 3. ²⁰⁶¹ eciam *addit* 4. ²⁰⁶² *addit* 4. ²⁰⁶³ fratrum 2. 3. ²⁰⁶⁴ Angliam cessit c. 3. 4. ²⁰⁶⁵ in ditione sua *desunt* 3. ²⁰⁶⁶ ejus 3. *addit* 4. ²⁰⁶⁸ Hardeknut 2. 4. *semper.* Harde chund 1. *semper.* ²⁰⁶⁹ autem *deest* 2. 3. 5. ²⁰⁷⁰ Imme 2. 3. 4. ²⁰⁷¹ accepit 4. ²⁰⁷² ergo *addit* 4. ²⁰⁷³ circumdari 5. ²⁰⁷⁴ munire *deest* 5. ²⁰⁷⁵ turribus ut clerus sex turres, cives sex adhibitis servarent custodiis 3. ²⁰⁷⁶ Quo tempore Herimannus (Henus 5), nobilissimus Coloniensis archiepiscopus vet. d. B. q. renovavit 4. ²⁰⁷⁷ Ezelini 2. ²⁰⁷⁸ et d 4. ²⁰⁷⁹ *In codice* 3. *hæc ita se habent.* Archiepiscopus Coloniensis renovavit veterem item de Bre ecclesia. Sed auctoritate Bezelini et triennali silentio repulsus, destitit.

NOTÆ.

(548) Lib. II, c. 41 sq.

(549) L. II, c. 58.

(550) Sc. ecclesia cathedralis.

(551) Sc. e regione postea dicti der Schauenburger Hof.

(552) Rodulfum electum esse Annales Hildesheim. anno 1026 referunt.

C (553) Rectius quarto ejus anno. Conradu obiit anno 1039, Jun. 4.

(554) Canutus jam obierat anno 1035, Nov

(555) Olaph obierat circa annum 1024.

(556) Rectius dixisset eos fratres uterini supra cap. 50.

(557) Hermannus II, a. 1036-1055.

niens, in Flandria classem adunavit. Sed rex Anglorum, morte præventus (558), bellum diremit. Hardechnut ²⁰⁸⁰ Angliam simul possedit et Daniam.

73. ([55.] Cap. 109.) Illo tempore Suein junior, dum in Angliam iter ageret, tempestate ²⁰⁸¹ maritima Hadeloæ ²⁰⁸² navibus appulit. Quem proxima quæque locorum more pyratice vastantem, milites quidam archiepiscopi capiunt et in præsentiam ejus pertrahunt. Ille vero captivum cum honore recipiens Bremam duxit, et juncta secum amicitia post aliquot dies regie donatum permisit abire. Hæc nobis de se rex ipse narravit, summa laude prædicans illum archiepiscopum, forma corporis et liberalitate ²⁰⁸³ animi omnibus acceptum. Retulit etiam circumstantibus ²⁰⁸⁴ de regio pontificis apparatu et tesauo ecclesiæ inæstimabili, quem se ait Bremæ vidisse, et alia multa.

74. ([56.] Cap. 110.) [Alebrandus autem ²⁰⁸⁵ archiepiscopus omnibus acceptus, a Bernardo duce ac germano ducis ²⁰⁸⁶ Thiadmaro pro libertate ²⁰⁸⁷ animi valde honoratus est. Solis invisus erat malefactoribus, sicut Utoni marchioni (559), cujus superbiam ipse confudit sua ²⁰⁸⁸ magnanimitate ²⁰⁸⁹.] (Cap. 111. [57.]) Interea filiorum secundus Chnut, qui regnavit in Nortmannia, Suein, obiit (560). Tunc Nortmanni elegerunt Magnum, qui erat filius ²⁰⁹⁰ Olaph martyris a concubina. Magnus ²⁰⁹¹ statim invadens Daniam, possedit duo regna, Hardechnut, rege Danorum, cum exercitu morante in Anglia. Qui mox adversus Magnum * pugnaturus, consanguineum ²⁰⁹² Suein classi præfecit. Suein ²⁰⁹³ victus a Magno, cum in Angliam remearet, Hardechnut mortuum repperit (561), (Cap. 112). [Ipso tempore ferunt Ascomannos et pyratas ²⁰⁹⁴ per ostium Wirrahe progressos venisse usque ad Lismonam ²⁰⁹⁵ (562), insperate omnia vastantes. Quibus inde redeunti-

bus ad naves, bellum ad Aunon (563) illatum est, ibique maxima pars eorum trucidata fertur ²⁰⁹⁶.] (Cap. 113.) (*Judith.* VIII, 29.) In cujus locum ²⁰⁹⁷ Angli prius elegerunt fratrem ²⁰⁹⁸ ejus Eduardum (564), quem de priori marito Imma genuit; vir sanctus ²⁰⁹⁹ et timens Deum. Isque suspectum habens, Suein, quod sceptrum sibi Anglorum reposceret, cum tyranno pacem fecit, constituens eam proximum se mortuo ²¹⁰⁰ regni Anglorum heredem, vel ²¹⁰¹ si filios susceperit ²¹⁰² Tali ²¹⁰³ pactq mitigatus Suein in Daniam remeavit. Multa prælia Suein cum Magno feruntur. Tociens Suein victus ²¹⁰⁴, ad regem Sueonum fugiens pervenit Anundum.

75. ([58.] Cap. 114.) Victor ²¹⁰⁵ Magnus Daniam et Nortweiam optinuit ²¹⁰⁶. Ad quem noster archiepiscopus usque ad ²¹⁰⁷ Sliaswig pro colloquio venit (565), habens in comitatu suo ducem Bernardum et Thiadmarum, episcopum Hildinensem ²¹⁰⁸ (566), et Rodulfum, ejusdem civitatis episcopum. [Iste Thiadmarus a Dania ²¹⁰⁹ oriundus, cum regina Gunhild ²¹¹⁰ advenit, cujus patrocinio ille meruit Hildinensem episcopatum. Nam barbarice Tymme ²¹¹¹ vocabatur ²¹¹².] In eo ²¹¹³ colloquio soror Magni regis (567) Ordulfo, ducis filio, desponsatur. Qui vix peractis nuptiis, in gratiam cognati ²¹¹⁴ Haroldum ²¹¹⁵ quemdam, principem Danorum, redeuntem ab urbe apostolorum, trans Albiam obtruncavit innoxium (568). Causa mortis ea ²¹¹⁶ fuit, quod de regali stirpe ²¹¹⁷ Danorum genitus, prior ²¹¹⁸ sceptro videbatur quam Magnus ²¹¹⁹. Ea res initium calamitatis peperit in familiam ducis.

[59.] Magnus autem rex pro justicia et fortitudine carus fuit ²¹²⁰ Danis, verum Sclavis terribilis, qui post mortem Chnut Daniam infestabant. Ratibor ²¹²¹, dux Sclavorum, interfectus est a Danis. [Ratibor iste Christianus erat, vir magnæ potestatis inter

SCHOLIA.

* Schol. 57. Magnus rex, classe magna Danorum stipatus, opulentissimam civitatem Sclavorum Jumnem ²¹²² obsedit. Clades par fuit. Magnus terruit omnes Sclavos, juvenis sanctus et vitæ innocentis. Ideoque victoriam dedit illi Deus in omnibus. (2. 4.)

VARIAE LECTIONES.

²⁰⁸⁰ sicque II. 2. 3. 4. ²⁰⁸¹ deest 4. ²⁰⁸² Hatheloe 4. ²⁰⁸³ libertate 3. ²⁰⁸⁴ circumstantibus 1. ²⁰⁸⁵ autem ²⁰⁸⁶ deest 2. enim 3. ²⁰⁸⁶ ejus germano 4. ²⁰⁸⁷ liberalitate 4. ²⁰⁸⁸ superbiam sua confudit 4. ²⁰⁸⁹ *Uncis inclusa desunt* 1. ²⁰⁹⁰ Magnum filium 4. ²⁰⁹¹ ergo *addit* 4. ²⁰⁹² suum *addit* 4. ²⁰⁹³ ergo *addit* 4. ²⁰⁹⁴ Ipso vero tempore Ascomanni et pyrate 4. ²⁰⁹⁵ progressi usque ad Lismonam venerunt 4. ²⁰⁹⁶ est 4. *Uncis inclusa desunt* 1. In cod 3. *reperiuntur in cap. 74. (56.) post verba* : sua magnanimitate. ²⁰⁹⁷ In locum Hardekunt defuncti 2. Mortuo igitur Kordekunt (II. 5.) 4. ²⁰⁹⁸ Angli in locum ejus elegerunt (*deest* 5.) fratrem 4. ²⁰⁹⁹ magnus 2.3.4. ²¹⁰⁰ proximum sibi post mortem 4. ²¹⁰¹ eciam 4. ²¹⁰² susceperet 3. 4. ²¹⁰³ itaque *addit* 4. ²¹⁰⁴ remeavit et multa cum Magno prælia exercuit. Qui sæpius victus 4. ²¹⁰⁵ ergo *addit* 4. ²¹⁰⁶ Daniam obtinuit simul et Nordwegiam (Norwegiam 5.) 4. ²¹⁰⁷ ad *deest* 4. ²¹⁰⁸ Hildinensem 2.3. Hildensemensem 4. Hildensemensem 5. ²¹⁰⁹ Dacia 4. ²¹¹⁰ Gunild 3. ²¹¹¹ Timmo 2. 4. ²¹¹² *Uncis inclusa desunt* 1. ²¹¹³ quo 4. ²¹¹⁴ leviri *notat Velleus in margine.* ²¹¹⁵ Haraldum 3. ²¹¹⁶ Cujus mortis causa ea 4. ²¹¹⁷ styrpe 1. ²¹¹⁸ prior *M. F.* progenitus prior 3. ²¹¹⁹ s. q. p. M. esse v. 4. ²¹²⁰ erat 4. ²¹²¹ itaque *addit* 4. ²¹²² Jummem 2. Juminem 5.

NOTÆ.

(558) Haroldus rex obiit 1039, Mart. 17.
(569) Stadensi.
(550) Obiit circa annum 1036.
(561) Obiit anno 1042, Jun. 8.
(562) Lesum.
(563) Aumunde.
(564) Coronatus est anno 1043, in festo Paschæ.
(565) Anno quidem, ut videtur, 1043.

(566) Thiadmarus episcopus Hildeshem. 1038-1044.
(567) Wulfhildis.
(568) Filius Thurkilli Sprakaloeg. Duxerat Gunhildam, filiam sororis Canuti regis et Wirthgeorni, regis Slavorum. Occisus scil. Nov. 13, teste necrolog. Luneburg.

barbaros. Habuit enim filios octo, principes Sclavorum; qui omnes occisi sunt a Danis, dum patrem ulcisci quæsierunt ²¹²³. Ad cuius mortem ulciscendam, jam tunc cum ²¹²⁴ exercitu Winuli venientes, usque ad Ripam vastandam ²¹²⁵ progressi sunt. Et forte Magnus rex tunc a Nordmannia rediens, Heidibam ²¹²⁶ appulit. Qui mox, Danorum copiis undique collectis, egredientes a Dania paganos in campestribus Heidibæ ²¹²⁷ excepit ²¹²⁸. Quindecim milia feruntur ibi occisa, et facta ²¹²⁹ est pax et leticia Christianis ²¹³⁰ omni tempore Magni. Eodem vero tempore Godescalcus ²¹³¹ post mortem Chnut regis et filiorum ejus ²¹³² rediens ab Anglia, contra Sclavianam venit infestus, omnes impugnans, magnumque paganis terrorem incutiens. De cuius fortitudine vel ²¹³³ potentia, quem super barbaros habuit, postea dicemus.

76. ([60.] Cap. 115.) Et hæc quidem forinsecus dum varia sorte gesta sunt, in Bremis status rerum labefactari cœpit:

summisque ²¹³⁴ negatum
Stare diu (569),

nostræ quoque invidit prosperitati. In diebus ²¹³⁵ illis nobilissima senatrix Emma obiit, uxor quondam Liutgeri ²¹³⁶ comitis, [et soror Meginwerki, episcopi Padarburnensis ²¹³⁷], sed jam vidua per annos quadraginta ²¹³⁸ (570), totum fere quem habuit ingentem thesaurum pauperibus et ecclesiis dispersit. Corpus ejus ²¹³⁹ requiescit in Bremensi ecclesia, anima ejus ²¹⁴⁰ gaudeat ²¹⁴¹ in celesti requie. Illa ²¹⁴² dum adhuc viveret, Bremensi ecclesiæ cortem Stiplaga ²¹⁴³ juxta Rhenum dedit (581). Lismona ²¹⁴⁴ vero, nescio pro quo filie delicto, in partem cessit Imperatoris Conradi; pro qua re Gisla regina eo

A tempore [Bremam accedens fratribus multa bona fecit, ecclesiæ et omnibus indigenis, deinde] visitavit Lismonam ²¹⁴⁴ [cum archiepiscopo ²¹⁴⁵].

77. ([61.] Cap. 116.) Anno archiepiscopi penultimo (572) domus sancti Petri Bremæ conflagravit, ejusque flamma incendii claustrum cum officinis, urbem cum ædificiis totam consumpsit, veterisque habitaculi nullum remansit vestigium. Ibi sacræ thesaurus ecclesiæ, ibi libri et vestes, ibi omnia ornamenta consumpta sunt. Et hæc quidem rerum dampna facile possent recuperari, si majora non pateremur in moribus detrimenta. *Multum* ²¹⁴⁶ enim *distant*, ut quidam ait, *dampna morum a dampnis temporalium rerum, cum illa intra nos sint, extra nos ista*. Sane ex illo tempore fratribus, qui ante canonicè vixerant, extra claustrum vagantibus, regula sanctorum Patrum, per multa prius sæcula studiose conservata, primo negligentius haberi cœpit, deinde funditus abjecta consenuit. Et sunt anni ab ordinatione sancti Willehadi, cum Bremensis ecclesia fundata est, usque ad finem Alebrandi, quando eadem ecclesia combusta est, anni ²¹⁴⁷ ferme 270 (573).

78. ([62.] Cap. 117.) Combusta est autem intrante autumno, quod est III Idus Septembris; archiepiscopus eo tempore in Fresiam iter egit. Is, conflagratione templi audita, mox ²¹⁴⁸ pedem retorsit, jactisque sequenti æstate ²¹⁴⁹ fundamentis, ad formam Coloniensis ecclesiæ (574) disposuit hujus nostræ magnitudinem perducere ²¹⁵⁰. Et profecto credimus ²¹⁵¹, si longior sibi vitam fato concesserint ²¹⁵², omne opus ecclesiæ finiturus erat paucis ²¹⁵³ annis. Tanta erat præsulis ²¹⁵⁴ animositas et instantia in omni opere, præcipue vero in templi ædifica-

SCHOLIA.

* *Schol.* 58. Archiepiscopus præposituram Edoni ²¹⁵⁵ tulit, pro cuius rei zelo junior Edo, nepos ejus, iratus, monasterium incendit. Pro cuius sacrilegii compositione pater Edonis suam hereditatem obtulit ecclesiæ. Edo vero præpositus Hierosolimam ²¹⁵⁶ peregrinus abiit, circa festum sancti Jacobi egressus, rediitque in proximo pascha. (4.)

** *Schol.* 59. Aiunt enim quidam invidorum episcopum solum nævum superbiæ habuisse. Unde inter ipsum et Brun, Ferdensem episcopum (575), contentio erat indigna episcopis, et hoc maxime propter superbiam cujusdam Wolfridi ²¹⁵⁷ advocati. Qui subita et mirabili morte obiit, sicut archiepiscopus. (4.)

VARIE LECTIONES.

²¹²³ *Uncis inclusa desunt* 4. ²¹²⁴ *toto add.* 2. 3. 4. ²¹²⁵ *vastando* 2. 3. 4. ²¹²⁶ *Heydebiam* 3. *Heidbu* 2. *sæpius*. ²¹²⁷ *Hedeby* 3. ²¹²⁸ *recepit* 4. ²¹²⁹ *Et quindecim milibus occisis, facta* 4. ²¹³⁰ *deinceps addit* 4. ²¹³¹ *Godescalcus* 1. *Godeschalcus* 3. *Gotescalcus* 4. ²¹³² *ejus deest* *M. F.* ²¹³³ *et* 4. ²¹³⁴ *simulque* 2. ²¹³⁵ *enim* 2. ²¹³⁶ *Liudgeri* 3. 4. *Ludgeri* 2. ²¹³⁷ *Meginiverki ep. Podarburnis* 2. *Meginvercki ep. Podarbis* 3. *Uncis inclusa desunt* 1. ²¹³⁸ *qu(a)e addit* 4. ²¹³⁹ *Cujus corpus* 4. ²¹⁴⁰ *vero* 4. ²¹⁴¹ *gaudet* 5. ²¹⁴² *Qu(a)e* 4. ²¹⁴³ *Stiplage* 3. ²¹⁴⁴ *Lismonam visitavit* 4. *In margine cod.* 4. *hic legitur*: Lismona et Stiplaga de predio domine Emme fuerunt. ²¹⁴⁵ *Uncis inclusa desunt* 1. 2. 3. ²¹⁴⁶ *Multa* 1. ²¹⁴⁷ *anni recte deest* 4. ²¹⁴⁸ *Qui confl. audita ecclesie, mox* 4. ²¹⁴⁹ *anno estatis* 1. ²¹⁵⁰ *perficere* 2. 3. 4. ²¹⁵¹ *credimus deest* 4. ²¹⁵² *concessissent* 2. 3. 4. ²¹⁵³ *ecclesie paucis perfecisset a.* 4. ²¹⁵⁴ *Illius* 4. ²¹⁵⁵ *tulit Edoni tulit* 4. ²¹⁵⁶ *Jerosolimam* 4. ²¹⁵⁷ *Wolfridi* 5.

NOTÆ.

(569) Lucani Pharsal. l. 1, v. 71, 72:

Invidia fatorum series, summisque negatum
Stare diu, nimioque graves sub pondere lapsus.

(670) Vidua fuit per 28 tantum fere annos, marito mortuo anno 1011, Febr. 26. Dies ejus emortalis Decemb. 3 noscitur ex Necrologio Lunenburgensi. Obiit anno, secundum Chronicon breve Bremense, Alebrandi quarto, scilicet 1038-1039, m. Octob.

(571) Stiepel in ripa dextra fluvii Rubr in præ-

fectura comitatus Markiæ, quondam dicta Blankenstein.

(572) Hoc est 1044. Annum octavum habet Chron. breve Bremense, ergo 1043.

(573) Ab anno 788 usque ad 1045 vix sunt anni 257.

(574) Scilicet anno 873 ad finem perductæ et consecratæ, cujus effigiem vide apud S. Boisseree Geschichte des Doms von Köln, pag. 2, et tab. 1.

(575) Bruno II, episcopus Verdensis, 1034-1049.

tione. Porro sola ætas, quæ inceperat hoc opus, A fundamenta ecclesie jacta, columnas et arcus earum lateraque in altum erecta vidit. Transacta ²¹⁵⁵ hyeme, cum jam festività immineret paschalis (576), beatissimus pontifex Alebrandus [pridie ante ²¹⁵⁶ Dominicam cœnam (577)], credo non inscius ²¹⁵⁷ vocationis suæ, ab ecclesia Scirnbeki ²¹⁵⁸ [vel State, ut alii affirmant ²¹⁵⁹], nudis pedibus accessit Bremam. Ubi multa oratione cum lacrimis effusa, Deo et sanctis ejus commendavit ecclesiam. Cumque jam febribus tangeretur, navigio delatus ²¹⁶⁰ est ad Bucensem ²¹⁶¹ præposituram, ibique supervexit dies septem *. Sic terrenum phase celestibus mutans azimis (*Levitic. xxiii, 5, 6*), anima ejus gaudens transivit ad Dominum. At vero corpus antistitis eum ingenti luctu (578) sequentium et occurrentium ²¹⁶² per alveum Wissulæ ²¹⁶³ fluvii Bremam deportatum, in medio novæ, quam ipse ²¹⁶⁴ orsus ²¹⁶⁵ est, basilicæ tumulatum est. In quo scilicet ²¹⁶⁶ loco primum altare majus situm fuerat juxta mansoleum sancti Patris Willehadi. [63.] Per idem vero tempus

apud Magedburg felicis memoriæ Hunfrid archiepiscopus obiit (579). Illique successit Engilhard, rejecto illo, qui sprevit episcopatum, Winthero ²¹⁷⁰. Anno Domini 1043 contigit depositio dilecti Patris nostri ²¹⁷¹ Alebrandi, circa diem xvii Kal. Maii. Hæc est indictio ²¹⁷² 11 (580). Vale in Christo, pastor amabilis, et tuo ²¹⁷³ gregi nunquam obliviscende. Transi a pascha cœlorum, ubi cum agno paschali epuleris in azimis sinceritatis et veritatis (*I Cor. v, 8*). Recipere feliciter in æterna tabernacula (*Luc. xvi, 9*), ubi cum angelis indeficua læteris ²¹⁷⁴ beatitudine. Quamdiu enim temporali nobiscum fruebaris vita, pastoralis curæ officia nobiliter implesti, vita et doctrina, omnia nobis dulcia. Nunc autem raptus es, ne malicia mutaret intellectum tuum; ideoque plus Dominus properavit educere te de medio iniquitatum (*Sap. iv, 10, 11, 14*), ut fructum laborum tuorum pleniter reciperes ²¹⁷⁵, etiamsi non feceras ²¹⁷⁶ omnia bona quæ voluisti. Ergo justitia tua manet, et memoriale tuum non derelinquetur in sæculum sæculi.

INCIPIIT LIBER TERTIUS ²¹⁷⁷.

Nomen Adalberti trutinat pars tertia libri ²¹⁷⁸.

1. ([1] Cap. 118). Adalbertus archiepiscopus sedit C annos unum de triginta ²¹⁷⁹ (581). Virgam pastorem suscepit ab Heinrico imperatore, filio Conradi, qui a Cæsare Augusto Romanorum imperatorum nonagesimus erat in solio, exceptis illis, qui ²¹⁸⁰ simul regnabant cum alteris. Pallium ²¹⁸¹ archiepiscopale, ut decessores ²¹⁸² sui, per legatos ²¹⁸³ accepit a supradicto papa Benedicto, quem in ordine Romanorum pontificum post apostolos fuisse 147 num rep-

perimus. Ordinatio ejus facta est Aquisgrani, præsentibus cum principibus cæsare, 12 episcopis astantibus ²¹⁸⁴ et manum imponentibus (582). Cujus benedictionis copiam ipse sibi multociens maledicentibus objecit, subridens ac dicens ²¹⁸⁵: se ²¹⁸⁶ non posse ab aliquo maledici, qui a tantis ecclesie patriarchis ²¹⁸⁷ ab initio et ²¹⁸⁸ simul tam sollempniter benedictus fuerit. (Cap. 119.) De cujus viri gestis et moribus cum difficile sit aliquid dignum scribere

SCHOLIA.

* Schol. 60. Ipsa anno quo decessit archiepiscopus migravit etiam Odinkar, Ripensis episcopus. In die ²¹⁸⁹ paschæ missam ²¹⁹⁰ celebrans, ordinavit rem suam ²¹⁹¹ certus extremorum. (2. 4.)

VARIE LECTIONES.

²¹⁵⁵ autem addit 4. ²¹⁵⁶ *Uncis inclusa desunt* 1. ante *deest* 2. ²¹⁶⁰ non inscius, ut credo 4. ²¹⁶¹ Schirubecke 3. Schirmbeke 4. Scunbeki 2. ²¹⁶² *Uncis inclusa desunt* 1. 5. ²¹⁶³ celatus 2. ²¹⁶⁴ Buccensem 4. Hucensem 2. Hucensem 3. ²¹⁶⁵ sequentium occurrentiumque 4. ²¹⁶⁶ Visulæ 3. Wisere 2. Wisure 4. ²¹⁶⁷ tunc addunt 2. 3. 4. ²¹⁶⁸ ortus 3. ²¹⁶⁹ similiter. 5. ²¹⁷⁰ obiit, cui E. rejecto Winthero, qui ep. sp. successit 4. ²¹⁷¹ nostri *deest* 3. ²¹⁷² Mai, indictione 4. ²¹⁷³ amabilis tuoque 4. ²¹⁷⁴ lætaris 3. ²¹⁷⁵ perciperes 2. 4. percipies 3. ²¹⁷⁶ perfeceras 2. 4. perfeceris 3. ²¹⁷⁷ *Hæc inscriptio add.* 3. 5. *deest* 1. 2. 4. ²¹⁷⁸ *Hic versus deest* 3. 5, in 2 et 4 in margine scriptus. ²¹⁷⁹ undetriginta 3. 4. ²¹⁸⁰ Augusto in solio Rom. imp. XCus sedisse reperitur, exceptis hiis, qui 4. ²¹⁸¹ pallium 2. 3. ²¹⁸² precessores 4. ²¹⁸³ suos addit 4. ²¹⁸⁴ ast etiam XII ep. 4. ²¹⁸⁵ ac dicens *desunt M. F.* ²¹⁸⁶ sibi 3. ²¹⁸⁷ patribus 4. ²¹⁸⁸ et *deest* 5. ²¹⁸⁹ Qui in die 4. Qui diem 5. ²¹⁹⁰ *deest* 4. ²¹⁹¹ rebus suis 4. res suas 5.

NOTÆ.

(576) Sc. anno 1045, ubi Pascha incidit in m. Aprilis diem 7. Igitur hic annus melius cum narratione de extremis Alebrandi diebus convenit quam annus 1043, ubi Pascha indicit in m. Apr. d. 3.

(577) D. 3 Aprilis.

(578) *Ingens luctus*. Virgil. *Æn.* l. vi, v. 869; l. xi, v. 62, 231.

(578) Hunfrid obiit anno 1051, teste Lamberto.

(580) Ex antecedentibus collato cap. 67 patet Bezelinum mortuum esso anno 1045, ind. xv. Cui consensit Lambert. Herseveld. h. a. Adami nostri error originem traxit ex falso, quem codex Vindobonensis tribuit Libentio, anno emortuali, s. c. 1030.

(581) Adalbertus annos tantum 27 sedisse videtur.

(582) Imperator fuit Aquis anno 1045, m. Jul. v. Bohmer Kaiserurkunden.

ad scribendum nos ea ²¹⁹² cogit necessitas, quoniam A promissimus libri ²¹⁹³ hujus tenorem, o venerabilis præsul Liemare, usque ad diem tui pontificatus extendere. Unde licet stulte audacterque introierim hoc pelagus, nunc tamen haut imprudenter fecisse videar, si ad litus ²¹⁹⁴ properabo. In cujus littoris ²¹⁹⁵ accessione vix aliquem portum video imperitiæ meæ: ita plena sunt omnia scopulis invidiæ detractationumque ²¹⁹⁶ asperitatibus, ut ea, quæ laudaveris, adulatione carpant ²¹⁹⁷, quæ vero delicta reprehenderis, dicant fieri ex malivolentia ²¹⁹⁸ (583).

[2.] Cum tamen ille vir memorabilis omni genere laudum possit extolli, quod nobilis, quod pulcher, quod sapiens, quod eloquens, quod castus, quod sobrius ²¹⁹⁹: hæc omnia continebat in se ipso, et alia item bona ²²⁰⁰, quæ extrinsecus homini solent accedere ²²⁰¹, ut sit dives, ut ²²⁰² felix, ut gloriam habeat, ut ²²⁰³ potentiam, omnia sibi habunde fuerunt. Præterea in legatione gentium, quod primum est Hammaburgensis ecclesiæ officium, nemo unquam tam strenuus potuit inveniri. Item in divinis ministeriis sollempniter obeundis, in honore sedis apostolicæ, in fidelitate rei publicæ ²²⁰⁴, in sollicitudine etiam ²²⁰⁵ suæ parochiæ, vix potuit ²²⁰⁶ habere comparem, aut qui in pastoralis cura vigilantior esset in omnibus, si ita perseveraret ²²⁰⁷. Nam cum talis fuerit ab initio, circa finem deterior videbatur; ad quem virtutis suæ defectum corrui vir non bene cautus tam sua negligentia, quam ceterorum impellente malicia. De quibus suo loco postea latius dicetur. Quoniam vero difficile est omnes viri actus aut bene aut pleniter aut in ordinem posse definiri ²²⁰⁸ a me, præcipua gestorum ejus summam quæque delibans ²²⁰⁹, affectu condolentis ad eam pervenire desidero ²²¹⁰ calumpniam ²²¹¹, qua nobilis et dives parochia Hammaburgensis et Bremensis, altera vastata ²²¹² est a paganis, altera discerpta est ²²¹³ a pseudochristianis. Igitur narrationis initium tale faciam, ut statim ex moribus ejus possint omnia cognosci (584).

2. ([3.] Cap. 120.) Erat nimirum genere vir nobilissimus (585), honore primo, Halverstatentis ²²¹⁴ præpositus, ingenio acri (586) et instructo multarum artium supellectile; in divinis et humanis (587)

prudentiæ magnæ, et ad ea, quæ auditu vel studio collegit, retinenda et ²²¹⁵ proferenda memoriæ ²²¹⁶ celebris, eloquentiæ singularis. Tum præterea, quod forma corporis erat speliosus, castitatis amator fuit. Largitas ejusmodi, ut petere haberet indignum, tarde aut humiliter acceperat, prompte vero hilariterque sæpe non petentibus largiretur. Humilitas in eo dubia videbatur, quam solis exhibuit servis Dei, pauperibus et peregrinis, adeo ut sæpe, antequam cubitum iret, triginta et amplius mendicantibus ipse genu flexo ²²¹⁷ pedes lavaret. Principibus autem sæculi et cœqualibus suis humiliari nullo modo voluit. In quos etiam tali ²²¹⁸ zelo exarsit aliquando, ut hos luxuriæ, illos avaritiæ, quosdam infidelitatis arguens, nulli demum parceret, quem notabilem cognovit. Itaque multis virtutibus in unum vas congregatis, poterat vir talis esse dicique beatus, nisi unum vitium obstaret, cujus deformitas omnem decorem præsulis ²²¹⁹ obnubilaret ²²²⁰, hoc erat cenodoxia, familiaris divitum vernacula. Ea ²²²¹ prudenti viro talem ²²²² invidiam peperit, ut multi etiam bona, quæ fecit plurima, dicerent fieri pro mundana gloria. Sed videant hujusmodi ²²²³ ne temere illum judicent, hoc scientes, quod in rebus ambiguis absolutum non debet esse judicium, et ²²²⁴: « in ²²²⁵ quo alterum judicas ²²²⁶, te ipsum condempnas ²²²⁷ (Rom. II, 1). »

[4.] Nobis autem qui cum eo viximus cotidianaque viri conversationem ²²²⁸ inspeximus, notum est, aliqua illum, sicut hominem, fecisse pro honore sæculi, multa vero pro Dei timore, sicut bonum hominem. Et quamvis largitas ejus in cunctos ²²²⁹ modum excederet, inveni tamen eam ²²³⁰ largiendationem, quod pro ditanda ecclesia sua quosdam studuit obsequiis placare, sicut reges et eorum consilio proximos; alios autem qui ecclesiæ suæ aliquo modo nocere videbantur, acerrimo persecutus ²²³¹ odio, sicut duces nostros et nonnullos episcopos. Audivimus eum sæpenumero ²²³² pro lucro ecclesiæ suæ se suosque parentes devovisse: *Adeo, inquit, nemini parcam, nec mihi, nec fratribus, nec pecuniæ, nec ipsi ecclesiæ, ut episcopatus meus aliquando liberetur a jugo, vel pars ceteris efficiatur.* Quæ omnia [melius] ²²³³ in ipso hystoriæ textu ²²³³ pandentur,

VARIE LECTIONES.

²¹⁹² ea deest 5. ²¹⁹³ libelli 2. 3. 4. ²¹⁹⁴ littus 2. 3. ²¹⁹⁵ quo littoris 1. quo littore 3. quo litore 4. ²¹⁹⁶ detractationumque 4. ²¹⁹⁷ carpent 3. ²¹⁹⁸ malevolentia 3. 5. ²¹⁹⁹ nobilis p. s. e. c. et sobrius 4. ²²⁰⁰ itemque alia bona 4. ²²⁰¹ accidere 4. e correctura 3. 5. videlicet addit 4. ²²⁰² et 4. ²²⁰³ publice rei 1. ²²⁰⁴ et 4. ²²⁰⁵ etiam deest 3. ²²⁰⁶ poterat 4. ²²⁰⁷ perseverasse. 3. 4. ²²⁰⁸ definiri 3. ²²⁰⁹ delibemus 3. ²²¹⁰ desiderio 3. ²²¹¹ calamitatem legendum esse conjecit Velleus. ²²¹² vastata deest 5. ²²¹³ est deest 4. discerpta est 3. ²²¹⁴ Haluersiadensis 3. 4. Halverstedensis 2. ²²¹⁵ vel. 5. ²²¹⁶ memoria 1. ²²¹⁷ flexu 4. ²²¹⁸ tali deest M. F. ²²¹⁹ illius 4. ²²²⁰ obnubilaret 2. 3. 5. ²²²¹ quæ 3. 5. ²²²² talemque 1. ²²²³ ejusmodi 4. ²²²⁴ ut 2. 3. 4. ²²²⁵ in deest 3. ²²²⁶ judices 4. ²²²⁷ condempnes 2. 3. 4. ²²²⁸ cum illo fuimus cotidianaque ipsius conversationem 4. ²²²⁹ cunctis 4. ²²³⁰ deest 4. ²²³¹ dixisse addit 4. ²²³² melius deest 1. ²²³³ contextu 2.

NOTÆ.

(583) Sallust. Catilina præf.: *Quæ delicta reprehenderis, malivolentia et invidia putant.*

(584) Similiter Sallust. l. I: *De cujus... moribus pauca prius explananda sunt quam initium narrandi faciam.*

(585) Conf. Annal. Sax. a. 1043.

(586) *Ingenio acri.* V. supra l. II, c. 8.

(587) *Divina et humana.* Sallust. Jugurth. c. 27 his. Conf. infra c. 35, 65.

ut videant sapientes, quam coacte et non temere, A immo probabili ratione fecerit aliqua, in quibus desipuisse vel insanisse videtur ²²³⁴ a non intelligentibus.

3. ([5.] Cap. 121.) Anno ordinationis suæ primo, postquam pontifex sollempniter intronizatus est ²²³⁵, ecclesiae Bremæ nuptias peregit. Videns basilicæ noviter inceptæ opus inmensum vires quærere maximas, nimis præcipiti usus consilio, statim murum civitatis a decessoribus ²²³⁶ orsum et quasi minus necessarium destrui fecit, jussitque lapides in templo poni. Nam et turris ²²³⁷ speciosa, quam diximus septem cameris ornatam fuisse ²²³⁸ (588), tunc funditus est diruta. Quid loquar de claustro, quod lapide polito constructum, pulcritudine sua visus contuentium refecit? Et hoc præsul absque mora præcepit ²²³⁹ dissipari, quasi aliud ²²⁴⁰ pulcrius cito facturum. Cogitavit ²²⁴¹ enim, ut ipse nobis de ea re sciscitantibus aperuit, refecturium ²²⁴², dormitorium, cellarium et ceteras fratrum officinas, omnia ²²⁴³ ex lapide facere ²²⁴⁴, si locus aut ocium suppeditarent. Ad quæ omnia cum sibi ²²⁴⁵ habunde ad manus fore gloriaretur, ut pace fratrum dicam (589), solam clericorum et lapidum penuriam sæpe ²²⁴⁶ querebatur. Interea

Fervet opus.

surrexit ecclesiae murus (590), cujus formam ante Alebrandus ad instar Coloniensis incepit (591), ipse vero ad exemplum Beneventanæ domus cogitavit perducere (592).

4. Anno tandem septimo incepti operis moles a fronte levata est, ac principale sanctuarii altare dedicatum in honore sanctæ Mariæ (593). Nam secundum in occidentali absida consecrandum altare disposuit in amore ²²⁴⁷ sancti Petri, cujus sub invocatione legitur antiqua basilica extracta ²²⁴⁸. Emergentibus itaque multis archiepiscopo angustiis, mansit opus imperfectum ad annum pontificii 24

²²⁴⁹, cum et ego indignissimus ecclesiae Dei matricularius Bremam veni (594): et tunc demum templi parietes dealbantur ²²⁵⁰, occidentalisque cripta sancto Andrææ delicata est.

5. ([5.] Cap. 122.) Et quoniam magnus pontifex vidit ecclesiam et episcopatum ²²⁵¹ suum, quem decessoris ²²⁵² sui Adaldagi prudentia liberavit ²²⁵³, iniqua ducum potentia iterum vexari, summo nisu conatus est eandem ecclesiam pristinae libertati reddere (595), ita ut nec dux, nec comes, aut ²²⁵⁴ aliqua judicialis persona quempiam districtum ²²⁵⁵ aut potestatem haberet in suæ episcopatu (596). Quod nisi per odium fieri nequivit, dum correpti pro nequitia principes ad iram magis accenderentur. Aiuntque Bernardum ²²⁵⁶ ducem, cum pro nobilitate ac sapientia suspectum habuerit ²²⁵⁷ pontificem, sæpe dixisse, illum quasi exploratorem positum in has regiones, qui infirma terræ alienigenis et cæsari esset proditurus; ideoque dum ipse aut aliquis filiorum ejus advixerit, episcopum nunquam bonum diem habiturum in episcopatu. [7.] Quod verbum in pectus episcopi altius, quam ²²⁵⁸ quisquam ratus erat, descendit. Itaque ex eo tempore ira et metu anxius, moliri, parare atque ea modo cum animo ²²⁵⁹ habere ²²⁶⁰ (597), quæ duci et suis profutura non essent. Dissimulatoque animi dolore ad tempus, quod ²²⁶¹ alia via consilium non invenit ²²⁶², totus confugit ad auxilium palatii, nec pepercit sibi ac ²²⁶³ suis, aut ipsi episcopatu ²²⁶⁴, cæsarem placando et aulicos, dummodo id efficeret, quod ²²⁶⁵ ecclesia esset libera ²²⁶⁶. Proinde visus est ²²⁶⁷ tantos in curia labores tolerasse, tantas ²²⁶⁸ ubique terrarum expeditiones ²²⁶⁹ sponte cum suis desudasse, ut infatigabilem ejus viri ²²⁷⁰ constantiam miratus cæsar, ad omnia publicæ rei consilia virum habere malierit vel primum ²²⁷¹.

6. (Cap. 123.) Expeditiones vero, quas in Ungriam, Sclavianam (598), Italiam vel in Flan-

VARIAE LECTIONES.

²²³⁴videatur 3. ²²³⁵est deest 2. 3. 4. ²²³⁶predecessoribus 2. 4. suis addit 4. ²²³⁷turris deest 1. ²²³⁸speciosa, quæ septem cameris ornata fuerat 4. ²²³⁹præcipit 2. 3. ²²⁴⁰illud 3. ²²⁴¹Cogitaverat 1. ²²⁴²refecturium 3. ²²⁴³per omnia 4. ²²⁴⁴facere deest 3. ²²⁴⁵omnia addunt 2. 3. cuncta 4. ²²⁴⁶sæpe deest 1. ²²⁴⁷amorem 2. 3. honorem 4. ²²⁴⁸extracta fuisse 4. ²²⁴⁹angustiis, op. imperf. usque ad XXIII. pont. annum permansit 4. ²²⁵⁰dealbabantur 2. 3. ²²⁵¹ecclesiam episcopatumque 4. ²²⁵²predecessoris 4. ²²⁵³liberaverat 4. ²²⁵⁴nec 3. 4. ²²⁵⁵quampiam jurisdictionem 4. ²²⁵⁶Bernadum 1. ²²⁵⁷haberet. 3. ²²⁵⁸ac. 1. ²²⁵⁹moliri atque in animo 4. ²²⁶⁰cœpit add. 2. 3. cœpit ea add. 4. ²²⁶¹cum 4. ²²⁶²inveniret 4. ²²⁶³aut 3. ²²⁶⁴nec sibi nec suis nec ecclesiae pepercit 4. ²²⁶⁵quo 2. 3. 4. ²²⁶⁶posset liberui 4. ²²⁶⁷est deest 1. ²²⁶⁸tantasque 2. 3. ²²⁶⁹tantisque u. t. expeditionibus 4. ²²⁷⁰viri deest 4. ²²⁷¹rei publice cons. eum hab. primum maluerit 4.

NOTÆ.

- (588) Supra l. II, c. 67.
 (589) *Ut pace fratrum dicam.* Ita et infra cap. 56.
 (590) Virgil. *Aeneid.* l. I, v. 436 sq.:
 Fer et opus
 O fortunati, quorum jam mœnia surgunt.
 (591) V. supra l. II, c. 78.
 (592) Hanc basilicam incendio parumper maculatam funditus destruxisse Liemarum archiepiscopum; testatur Albertus Stadensis ad a. 1089. De domo Beneventana edocebimur post Joannis de Vita *Thesaurum Antiq. Benevent.* in opere mox prelo subjiciendo V. cl. Schultzi.

- (593) Sc. anno 1051; v. infra cap. 23.
 (594) Sc. anno 1068. Conf. infra cap. 53.
 (595) Conf. supra l. II, cap. 9.
 (596) Sunt fere verba privilegiorum Ottonis II et successorum suorum an. 967 seq. ecclesiae Hammaburgensi datorum.
 (597) Ex sallustii *Bello Jugurth.* c. 7: *Quod verbum in pectus Jugurthæ altius quam quisquam ratus descendit. Itaque ex eo tempore ira et metu anxius moliri, parare atque ea modo animo habere.*
 (598) Sc. contra Liuticios anno 1045; v. Hermann. *Aug. Ann. August.*

driam ²²⁷² (599) cum cæsare pontifex egit ²²⁷³, multæ sunt. Quæ dum singulæ magnis ²²⁷⁴ episcopi sumptibus multisque familiarum oppressionibus exigentur, duarum nos tantum facere mentionem cogimur, hoc est Italicæ, quæ prima fuit, vel Ungaricæ, quæ postrema, eo quod insignes præ ceteris fuerint, nobisque ambæ infelicitè evenerunt. At ²²⁷⁵ de Ungarica quidem dicitur in fine (600), nunc de Italica videamus.

7. ([8.] Cap. 124.) Henricus ²²⁷⁶ rex, domitis vel compositis Pannonum sedicionibus (601), ecclesiastica, ut dicitur ²²⁷⁷ necessitate Romam tractus est (602), comitem habens cum ceteris imperii magnatibus et nostrum archiepiscopum. (An. 1046.) Ubi depositis, qui pro apostolica sede certaverant. Benedicto, Gratiano ²²⁷⁸ et Silvestro scismaticis, Adalbertus pontifex in papam eligi ²²⁷⁹ debuit, nisi quod pro se collegam posuit* Clementem ²²⁸⁰. A quo ²²⁸¹ rex Henricus coronatus die natalis Domini ²²⁸², imperator et augustus vocatus est.

8. ([9.] Cap. 125.) Post hæc imperatorem ab Italia revertentem archiepiscopus noster fertur Bremam vocasse ²²⁸³, occasione data, quasi ²²⁸⁴ Lismonam ²²⁸⁵ visere deberet vel regem Danorum invitare ad colloquium, sed revera ut fidem exploraret ducum. Imperator autem Bremæ apparatu regio, sicut dignum fuit ²²⁸⁶, receptus, cortem quæ Balga dicitur (603), fratribus optulit, ecclesiæ vero comitatum Fresiæ (604) concessit, quem ante Gotafrius (605) habuit. Cæsar inde Lismonam veniens, mox, ut aiunt, per ²²⁸⁷ insidias a Thiedmaro comite circumventus ²²⁸⁸, archiepiscopi nostri studio defensus ²²⁸⁹ est ²²⁹⁰. Quare idem comes a cæsare vocatus in jus, cum se purgare ²²⁹⁰ duello mallet, a satellite suo

nomine Arnolde ²²⁹¹ est interfectus (606). Qui et ipse non post multos dies a filio Thietmari comprehensus, et per tybias suspensus inter duos canes efflavit, unde et ipse ab imperatore comprehensus et perpetuo est exilio dampnatus ²²⁹² (607). Cujus mortem dux germanus ²²⁹³ et filii ejus acerrime ²²⁹⁴ zelantes in archiepiscopum, ex eo tempore ipsum et ecclesiam ejus et familiam ecclesiæ ²²⁹⁵ letali odio persecuti sunt. Cumque pax ficta interdum ambas conciliasse partes videretur ²²⁹⁶ nichilominus tamen illi qui ducem secuntur ²²⁹⁷, antiqui memores odii, quod patres eorum exercuerunt ²²⁹⁸ in ecclesiam, nostros impugnare ²²⁹⁹ non cessarunt ²³⁰⁰ affligentes omnibus modis. *Exsurge ergo, Domine, et judica causam tuam, memor esto obprobrii servorum tuorum (Psal. LXXIV, 22).*

9. ([10.] Cap. 126.) Metropolitanus autem econtra ²³⁰¹ bonis studiis certans et beneficiis redimens tempus, quoniam dies mali erant, pacem cum ducibus fecit. Deinde vero sollicitudinem gerens parochiæ, aliquid ²³⁰² magnum vel se dignum ²³⁰³ cogitavit ubique nobilitatis suæ monumentum relinquere ²³⁰⁴. Et primo quidem floccipendens auream decessorum mediocritatem (608), vetera ²³⁰⁵ contempsit. nova molitus omnia perficere. Igitur magnis animi et sumptuum ²³⁰⁶ conatibus pugnans, ut Bremam similem ceteris efficeret urbibus ²³⁰⁷, statim ex bonis, quæ ipsi adquisivit, dua fecit præposituras, unam sancto Willehado, ubi corpus ejus aut requiescit aut translatum est, alteram sancto Stephano, cujus se famulum multociens gloriabatur ²³⁰⁸ archiepiscopus ²³⁰⁹. Has duas construxit ²³¹⁰ a principio, verum et ²³¹¹ alias postea fecit, hoc est in Bremis terciam sancto Paulo, de bonis quæ ho-

SCHOLIA.

* Schol. 61. Clemens papa renovavit ecclesiæ nostræ Hammaburgensi omnia privilegia quæ dudum a Romana sede concessa sunt (609) (2.-4.).

VARIE LECTIONES.

²²⁷² vel Franciam 3. et Flandriam 4. ²²⁷³ cesare fecit 4. ²²⁷⁴ magnis *deest* M. F. ²²⁷⁵ evenerint. At. 4. ²²⁷⁶ itaque *add.* 4. ²²⁷⁷ e exigente n. 4. ²²⁷⁸ Germano 3. ²²⁷⁹ Silvestro, Adalbertus archiepiscopus eligi 4. ²²⁸⁰ Nisi pro se c. possidisset Clementem 3. 4. scismaticis Clemens apostolorum Petri et Pauli successor factus est 2. 2a. *ubi* (2.) *in hic textu sequitur schol. 61.* ²²⁸¹ mox *addit* 4. ²²⁸² die n. Dom. *desunt* 2. 3. 4. ²²⁸³ archiepiscopo Bremam vocavit 4. ²²⁸⁴ qui 1. qua 3. ²²⁸⁵ Lismonem 3. ²²⁸⁶ regio, ut decuit, apparatu 4. ²²⁸⁷ concessit. Inde Lismonam veniens, per 4. ²²⁸⁸ circumventus est, sed 4. ²²⁸⁹ *est deest* 4. ²²⁹⁰ expurgare 4. ²²⁹¹ nom. Arn. *desunt* 2. 3. 4. ²²⁹² Qui — dampnatus *desunt* 2. 3. 4. ²²⁹³ germanus ejus dux 4. ²²⁹⁴ germanus filiique illius 4 acerrime *deest* 4. ²²⁹⁵ ecclesiam ecclesiæque familiam 4. ²²⁹⁶ interdum utrasque conc. vid. partes 4. ²²⁹⁷ sequebantur 2. 3. 4. ²²⁹⁸ exercuerint 3. ²²⁹⁹ inquietare et impugnare 4. ²³⁰⁰ cessabant 2. 3. 4. ²³⁰¹ contra 5. ²³⁰² aliquid 4. ²³⁰³ magnum dignumque 4. ²³⁰⁴ ut nob. s. m. relinqueret 3. ²³⁰⁵ veram 4. ²³⁰⁶ perficere — sumptuum *desunt* 3. ²³⁰⁷ Bremam ceteris coequaret urbibus 4. ²³⁰⁸ ipse *add.* 2. 3. ²³⁰⁹ archiep. *deest* 4. ²³¹⁰ confinxit 2. ²³¹¹ *eciam* b.

NOTÆ.

(599) Anno ut videtur 1051, non vero, cum hæc fuit expeditio ante Ungaricam, anno 1054.

(600) Conf. infra cap. 42.

(601) Sc. annis 1043-1045.

(602) Sc. anno 1046.

(603) Balje, villa parochialis in comitatu Hoya, præfectura Nienburg et advocatia Sebbenhausen, Conf. Register der Einkünfte der Propstei zu Bremen p. XIII u. XIV.

(604) Aut hic error Adami latet, aut comitatus hic Fresiæ alius est atque ille quem Henricus IV Adalberto concessit anno 1057. Vide infra c. 45.

(605) Dux Lotharingiæ.

(606) Conf. Lamberti Annal. a. 1048. Obiit. d. 3 Octobr., teste Necrolog. S. Michael. Luneburg.

(607) Hujus filii nomen etiam videtur fuisse Thietmarus, idemque qui exlex Thiemo in pago Leri dicitur, ut bene conjecit Wedekind Noten II, 87, ex chartis Henrici III imperatoris anno 1058, Jun. 3, et Novb. 3 datis. Confer ejusdem chartam anni 1054. Nov. 1.

(608) Horat. Carm. II, 18. 5.

(609) Sc. anno 1047, April. 24.

spitali pertinebant; Liastimonæ ²³¹² quartam de prædio ²³¹³ ejusdem cortis; quintam voluit apud Stade ²³¹⁴ fieri, sextam vero trans Albiam in Sol-londerg ²³¹⁵ (610). Septimam vero ²³¹⁶ incepit in Aspice, qui locus in Mindensi parrochia est silvestris et montuosus ²³¹⁷ (611). Octava est abbatia Gozzicana ²³¹⁸ juxta Salam flumen ²³¹⁹, quæ fundata est a parentibus archiepiscopi (612).

10. ([11.] Cap. 172) Alia etiam plurima diversis locis inchoavit opera, quorum pleraque defecerunt ipso adhuc viro ²³²⁰ et rei publicæ negotiis intento (613); sicut illa domus lapidea, quæ in Aspice subito casu lapsa corruit, ipso præsentem. Cetera vero ex raptu vel negligentia præpositorum dissipata probantur, in quos, comperta fraude, atrociter aliquando ultus est archiepiscopus. Qua in re videri potest eorum ²³²¹⁻²² nequitia, quibus ille fidem plus justo habuit ²³²³, voluntatem [præsulis a bono incepto sæpe conversam (614). (Cap. 128.) Et res quidem domesticæ a principio bene ac laudabiliter ab illo viro provisæ sunt. Quæ autem foris pro legatione gentium acta sint, consequens sermo breviter declarabit.

11. [12.] Metropolitanus ²³²⁴ statim ut ingressus est episcopatum, ad reges aquilonis pro amicitia legatos misit. Epistolas quoque commonitorias sparsit per omnem Daniam sive Nortmanniam ac ²³²⁵ Suediam et usque ad ²³²⁶ fines terræ, exhortans episcopos et presbyteros in illis partibus degentes, ut ecclesias domini nostri Jesu Christi fideliter custodirent atque ²³²⁷ ad conversionem paganorum accederent intrepidi.

(Cap. 129.) Magnus eo tempore simul tenebat duo regna, Danorum videlicet atque Nortmannorum, Jacobus adhuc in Suedia ²³²⁸ sceptrum habuit ²³²⁹. Cujus ²³³⁰ auxilio Sucin * et Tuph ²³³¹ ducis effultus Magnum pepulit a Dania. Qui ²³³² de-nuo bellum instaurans ²³³³, obiit in navibus (515). Suein ²³³⁴ duo regna possedit, classemque parasse dicitur, ut Angliam suo juri subjiceret ²³³⁵. Verum sanctissimus rex ²³³⁶ Edwardus cum justitia regnum gubernaret, tunc quoque pacem eligens, victori obtulit tributum, statuens eum, [ut supra dictum est ²³³⁷ (616),] post se regni heredem. Cumque ²³³⁸ rex ²³³⁹ juvenis Suein tria pro libitu suo regna tenuerit ²³⁴⁰, mox succedentibus prosperis, oblitus est celestis regis ²³⁴¹ et consanguineam ²³⁴² a Sue-dia duxit uxorem (617). Quod ²³⁴³ domno archiepiscopo valde displicuit, furentemque regem ²³⁴⁴, missis legatis ad eum, de scelere ²³⁴⁵ terribiliter increpuit ²³⁴⁶, postremo, nisi resipuerit ²³⁴⁷, excommunicationis gladio feriendum esse [minatus est ²³⁴⁸]. Tunc ille conversus in furorem, minabatur ²³⁴⁹ omnem Hammaburgensem parrochiam vastare et excindere. Ad quas minas imperterritus noster ²³⁵⁰ archiepiscopus arguens et obsecrans perstitit immobilis, donec tandem flexus Danorum tyrannus per litteras papæ, libellum repudii dedit consobrinæ. Nec tamen rex sacerdotum admonitionibus aurem præbuit, sed mox ²³⁵¹ ut consobrinam a se dimisit, alias itemque ²³⁵² alias uxores et ²³⁵³ concubinas assumpsit, et suscitavit ei Dominus inimicos in circuitu multos, sicut Salemoni ²³⁵⁴ fecit proprios servos ²³⁵⁵ (*III Reg. xi, 14*).

SCHOLIA.

* *Schol.* 62. Suein, a Magno victus, cessit fortunæ et factus est homo victoris, faciens ei sacramentum fidelitatis. Sed cum denuo rebellare ²³⁵⁶ cepisset consilio Danorum, nichilominus a Magno superatus est (518). Ita ²³⁵⁷ Suein fugiens ad Jacobum venit, adprime dolens pro fide pollicita, quam violavit (619). (2. 4.)

VARIE LECTIONES.

²³¹² Lastmone 1. Lyasmonæ 3. ²³¹³ prælio 1. ²³¹⁴ Sthadhe 2. Sthate 4. ²³¹⁵ Solongberg 2. Sulenberg 3. Sulenberg 4. ²³¹⁶ quoque 2. 3. 4. ²³¹⁷ Montosus 3. 5. ²³¹⁸ Grozzicana 1. Gozzicana 3. ²³¹⁹ fluvium 2. 3. 4. ²³²⁰ vivente 4. ²³²¹⁻²² illorum 4. ²³²³ plus justo fidem adhibuit 4. ²³²⁴ ergo addit 4. ²³²⁵ et M. F. ²³²⁶ in 2. 3. 4. ²³²⁷ atque deest 1. ²³²⁸ Sueonia 2. 3. 4. ²³²⁹ tenuit 4. ²³³⁰ Hujus 4. ²³³¹ Ita codd. omnes. ²³³² Magnus ergo 4. ²³³³ inraurans 1. ²³³⁴ vero addit 4. ²³³⁵ classemque ut A. suo subjiceret juri, paravit 4. ²³³⁶ rex deest 3. ²³³⁷ Uncis inclusa desunt 1. ²³³⁸ que deest 3. ²³³⁹ rex deest 1. ²³⁴⁰ teneret 4. ²³⁴¹ gregis 3. ²³⁴² quia consanguineam suam 4. ²³⁴³ Quod dum 4. ²³⁴⁴ displicuit furentem regem 4. ²³⁴⁵ scelere tanto 4. ²³⁴⁶ increpavit 2. 3. 4. ²³⁴⁷ recipuerit 2. resipesceret 4. ²³⁴⁸ min. est -esunt 1. 2. 3. ²³⁴⁹ * minabatur deest 1. ²³⁵⁰ noster deest 4. ²³⁵¹ prebens, mox 4. ²³⁵² atque 4. ²³⁵³ atque 5. ²³⁵⁴ Salomoni 2. 3. ²³⁵⁵ sicut quondam S. proprios servos suos 4. ²³⁵⁶ debellare 2. ²³⁵⁷ Itaque 4.

NOTÆ.

(610) Sülberg, mons juxta villam Blankenese in littore Albis. Conf. infra cap. 25 et litteras ab Adalberto datas anno 1059. xvii Kalendas Aug. in Hamburger Urkundenbuch.

(611) Fortasse Esbeck in præfectura Lauenstein terræ Calenberg, villa parochialis sita inter Salz-Hemmendorf et Gronau. Adimplevit hanc ecclesiam, ut videtur. Adalberti successor Liemarus. V. diplomata a. 1088 in Hamburg. Urkundenb.

(612) Goseck, situm in monte inter Naumburg et Weissenfels. V. chartam foundationis a. 1053, in Hamb. Urkundenb. et librum De foundatione monasterii Gozecensis.

(613) *Negotiis intentus* ex Salust. Bell. Jugurth.

c. 85. Præf. Catilin. conf. infra c. 33.

(614) *Conversam*, id est divertentem s. reversam; v. infra l. iv, c. 2.

(615) Aliter Chron. Saxon., Florent. a. 1048, qui tradunt Suenonem nonnisi post Magni mortem Daniam recuperasse. Obiit, ut videtur, anno 1047, Oct. 25. V. Necrol. Island-Norveg. apud Langebek Script. rer. Danic. t. II, p. 516. Necrol. Luneburg. apud Wedekind.

(616) Lib. II, cap. 74.

(617) Gunhild s. Giuthe, v. infra cap. 16.

(618) Vid. Chron. Saxon., Florent. a. 1047.

(619) Conf. supra l. II, c. 74.

12. ([13.] Cap. 130.) Haroldus ²³⁵⁸ quidam ²³⁵⁹ A duces erant, alterum ²³⁷⁹ Bern ²³⁸⁰ statim obtruncant, alterum ²³⁸¹ Osbern ²³⁸² cum suis omnibus ejecerunt a patria (624). Et tenuerunt Angliam in ditione sua, Eduardo tantum ²³⁸³ vita et inani regis nomine (625) contento.

14. ([15.] Cap. 132.) Cum ²³⁸⁴ hæc ibi gesta essent, Christianissimus rex Sueonum Jacobus ²³⁸⁵ migravit e ²³⁸⁶ sæculo et successit ei frater ejus Emund [Gamul ²³⁸⁶] pessimus. Nam iste a concubina Olaph natus erat, et cum baptizatus esset, non multum de nostra ²³⁸⁷ religione curavit, habuitque secum quemdam episcopum nomine Osmund (626), cephalum quem dudum Sigafrius, Nortmannorum episcopus, Bremæ scolis docendum commendavit. Verum is postea beneficiorum oblitus, pro ordinatione Romam accessit, indeque repulsus, per multa loca circuivit ²³⁸⁸ erroneus et sic demum ordinari meruit a quodam Polaniæ archiepiscopo, Tunc ²³⁸⁹ veniens in Suediam, jactavit se a papa consecratum in ²³⁹⁰ illas partes archiepiscopum. Sed cum noster archiepiscopus legatos suos ad Gamulau ²³⁹⁰ regem dirigeret ²³⁹¹, invenerunt ibi eundem girovagum Osmund, archiepiscopali more crucem præ ²³⁹² se ferentem. Audierunt etiam, quod barbaros adhuc neophitos non sana fidei nostræ doctrinæ

13. ([14.] Cap. 131.) Simul eo ²³⁷⁶ tempore separabant se Angli a regno Danorum, filiis Gudwini rebellionis auctoribus, quos amitæ regis Danorum filios esse diximus (623), et quorum sororem Eduardus ²³⁷⁷ rex duxit uxorem. Hii ²³⁷⁸ namque facta conspiratione, fratres Suein regis, qui in Anglia

B

SCHOLIA

* *Schol. 63.* Haroldus, a Græcia regressus, filiam regis Ruziæ ²³⁸⁴ Gerlef ²³⁸⁵ (627) uxorem accepit. Alteram tulit Andreas rex Ungrorum ²³⁹⁶, de qua genitus est Salomon ²³⁹⁷. Terciam duxit rex Francorum Henricus, quæ peperit ei Philippum. (2. 3. 4.)

** *Schol. 64.* Haroldus cum Magno pugnavit contra Sueonem ²³⁹⁸, post cujus mortem factus est miles ejus. (2. 4.)

*** *Schol. 65.* Sicut enim prius ²³⁹⁹ diximus (628), Knut, rex Danorum, sororem suam, quæ a Richardo comite repudiata est ²⁴⁰⁰, dedit Vif ²⁴⁰¹ duci suo; ex qua nati sunt Bern ²⁴⁰² dux et ²⁴⁰³ Suein rex. Vif ²⁴⁰⁴ dux sororem suam Godwino ²⁴⁰⁵, duci Anglorum, copulavit, ex qua nati sunt Suein ²⁴⁰⁶, Tosti ²⁴⁰⁷ et Harold, et ista Gude ²⁴⁰⁸ quam rex Eduard in conjugio ²⁴⁰⁹ habuit. Deinde Suein, filius Godvini ²⁴¹⁰, occidit Bern, filium avunculi sui. Harold ²⁴¹¹ autem, cum esset vir fortissimus, Griphum, Hyberniæ regem, decollavit (629). Suein regem Danorum propulit ²⁴¹² ab Anglia ²⁴¹³, ipsumque cognatum et dominum suum, regem Eduardum, pro nichilo habuit. Sequitur vindicta Dei et plaga Nordmannorum et excidium ²⁴¹⁴ Angliæ. (2.3.4.)

VARIE LECTIONES.

²³⁵⁸ Nam H. 4. ²³⁵⁹ Heraldus quidem 3. ²³⁶⁰ suo addit 4. ²³⁶¹ est deest 2. 8. 4. ²³⁶² abierat 4. ²³⁶³ prælia in mari c. S. et S. gessit 3. *Vocabula in mari voci Sarracenos et in terra voci Scitas (Scythas 4.) superscripta in sunt codd.* 1. 4. ²³⁶⁴ c. divitiisque. 4. ²³⁶⁵ ergo 4. ²³⁶⁶ esset 2. 3. 4. ²³⁶⁷ suum addit 4. ²³⁶⁸ ut dicitur desunt 4. ²³⁶⁹ pro ducatum 1. ²³⁷⁰ ut mox ut 4. ut mox 5. ²³⁷¹ Arusie 2. Arhusiæ 3, Arhusen 5. ²³⁷² ac deest 1. ²³⁷³ Svein igitur 4. E. ergo 5. ²³⁷⁴ et Suein desunt 1. ²³⁷⁵ vertit. Et erat inter S. et H. p. o. 4. ²³⁷⁶ Eo etiam 4. ²³⁷⁷ Euard 2. 4. Edwardus 3. ²³⁷⁸ Hi 3. 5. ²³⁷⁹ scilicet addit 4. ²³⁸⁰ Bernorem 2. Biorn 3. *semper.* ²³⁸¹ alium vero 3. ²³⁸² Esbern 2. ²³⁸³ tamem 3. ²³⁸⁴ Cumque 4. ²³⁸⁵ a. 2. 3. 4. ²³⁸⁶ Gamul 4. *deest* 1. 3. Gamular. quod interpretatur senex 2. 2^a. ²³⁸⁷ christiana 4. ²³⁸⁸ circumivit 3. 5. ²³⁸⁹ Qui 4. ²³⁹⁰ ad 2. 3. 4. ²³⁹¹ G. *deest* Gamulam 3. ²³⁹² Emundum addit 4. ²³⁹³ ante 4. ²³⁹⁴ Ruzie 4. de Russia 3. ²³⁹⁵ Gerzlef *deest* 2. Ferzleph 3. ²³⁹⁶ Unganorum 3. 5. ²³⁹⁷ Solemon 4. ²³⁹⁸ Suein 4. ²³⁹⁹ sicut superius 2. ²⁴⁰⁰ quam a. R. c. repudiatam 4. ²⁴⁰¹ Vif 3. Wolf 4. Wolf 5. ²⁴⁰² Biorn 3. ²⁴⁰³ Bern dux et *desunt* 5. ²⁴⁰⁴ Wolf autem 4. ²⁴⁰⁵ Guduwino 4. ²⁴⁰⁶ rex—Suein *desunt* 5. ²⁴⁰⁷ Toste 3. Tosto 2. ²⁴⁰⁸ Gythe 3. Grande 2. ²⁴⁰⁹ conjugem 3. ²⁴¹⁰ Guduwini 4. Gudewini 5. Godswini 2. ²⁴¹¹ Harald 4. ²⁴¹² pepulit 3. ²⁴¹³ Hyberniæ regem propulit ab Anglia Danorum 5. ²⁴¹⁴ excilium 2.

NOTÆ.

(620) Haraldus dictus Hardradr.
 (621) Conf. Theodoric. monach. c. 25. Snorri Saga af Haralldi Hardrada.
 (622) Theodoric. monach. c. 28.
 (623) L. II, c. 58; cf. Lappenberg Gesch. von Grossbritt. t. I, p. 479.
 (624) Chron. Saxon. et Florent a. 1049.
 (625) *Nomen inane imperii* Lucan. Pharsal. l. v. v. 389 sq.
 (626) De Osmundo, qui grandævus in Anglia in monasterio Eliensi circa ann. 1070 vita defunctus

est. V. Histor. Eliensem l. II, c. 42. V. etiam infra l. III, 70, (IV, 44); l. IV, c. 33, schol. 141.

(627) Jaroslav 1019-1054. Filio ejus Haroldo nupta vocabatur Elisabeth.

(628) L. II, c. 53.

(629) Rectius Griffilt, regem Walliæ, quem cum sociis suis Hibernicis superavit Haroldus rex. Decollatum ejus caput a Wallensibus regi Haroldo est oblatum anno 1064; v. Dappenberg Gesch. v. Grossbr. t. I, p. 519 et 523.

corruperit. Quorum ille praesentia territus, solitis populum regemque impulit ²⁴¹⁴ dolis, ut legati repellerentur, quasi non habentes sygillum apostolici. Et illi ²⁴¹⁶ quidem ibant gaudentes a conspectu concilii, quoniam digni habiti sunt pro nomine Jesu contumeliam pati (*Act.* v, 41). Erant autem legati fratres Bremensis * ecclesiae, quorum potissimus ²⁴¹⁷ fuit Adalwardus ²⁴¹⁸ senior ²⁴¹⁹, olim nostri claustrum decanus, verum tunc ²⁴²⁰ Sueonum genti ordinatus episcopus (630). ([16.] Cap. 133.) De cuius viri virtutibus multa possent dici, nisi prope- rarem ad alia. Legatos ²⁴²¹ igitur ²⁴²² tali modo a Sueonibus repulsos ²⁴²³ fertur ²⁴²⁴ quidam nepos an ²⁴²⁵ privignus regis, ignoro, persecutus ²⁴²⁶ esse ²⁴²⁷, cum lacrimis suppliciter se commendans orationibus eorum. Nomen ei Stinkil ²⁴²⁸ erat: is solus misericordia motus super fratres, optulit eis munera, transmisitque eos per montana Suedorum salvos ²⁴²⁹ usque ad sanctissimam Gunhild ** [vel Giuthe ²⁴³⁰] reginam, quae a rege Danorum pro consanguinitate separata, in praediis suis trans Daniam commorata est, hospitalitati elemosinisque vacans, et ceteris operibus sanctitatis insistens. Ea ²⁴³¹ legatos cum ingenti honore (631) quasi a Deo missos recipiens, magna per eos xenia ²⁴³² misit archiepiscopo.

15. ([17.] Cap. 134.) Interea Sueones, qui episcopum suum repulerunt ²⁴³³, divina ultio secuta ²⁴³⁴ est. Et primo quidem filius regis nomine Anund ²⁴³⁵, a patre missus ad dilatandum ²⁴³⁶ imperium, cum in patriam feminarum pervenisset ²⁴³⁷ quas nos arbitramur Amazonas esse ²⁴³⁸ (632), veneno, quod illae ²⁴³⁹ fontibus immiscuerunt, tam ipse ²⁴⁴⁰ quam

A ut missis ad archiepiscopum legatis, episcopum suum reposcerent, cum satisfactione fidem gentis pollicentes. Gavisus igitur ²⁴⁴¹ pontifex, petenti gregi volentem dedit ²⁴⁴² pastorem. Qui deinde ²⁴⁴³ perveniens in Sueoniam, tanta omnium alacritate suscipi meruit, ut gentem Wirmilanorum ²⁴⁴⁴ (633) integram Christo lucratus, etiam miracula virtutum in populo, fecisse dicatur. Eodem tempore mortuus est rex Sueonum Emund, post quem levatur in regnum nepos ejus ²⁴⁴⁵ Stinkel ²⁴⁴⁶, de quo supra diximus ***. Qui fidelis erat domino Jesu Christo, et de religione ejus ²⁴⁴⁷ testimonium perhibebant omnes fratres nostri ²⁴⁴⁸, qui eas partes adierant. Haec de Sueonibus suo tempore gesta domnus ²⁴⁴⁹ Adalbertus archiepiscopus amplifico ²⁴⁵⁰ sermone ut solebat ²⁴⁵¹, omnia describens, etiam visionem quandam episcopi Adalwardi ²⁴⁵², qua monitus est, ut evangelizandi gratia pergere non tardaret, curavit adnectere.

B
16. ([18.] Cap. 135.) In Nortmannia ²⁴⁵³ quoque res magnae gestae ²⁴⁵⁴ sunt illo tempore, quo rex Haraldus ²⁴⁵⁵ crudelitate sua omnes tyrannorum excessit furores. Multae ²⁴⁵⁶ ecclesiae per illum virum ²⁴⁵⁷ dirutae, multi Christiani ab illo ²⁴⁵⁸ per supplicia sunt ²⁴⁵⁹ necati. Erat ²⁴⁶⁰ vir potens et clarus victoriis, qui prius in Graecia et in ²⁴⁶¹ Scythiae regionibus multa contra barbaros praelia confecit ²⁴⁶² (634). Postquam vero in patriam venit, nunquam quietus fuit a bellis, fulmen septentrionis, fatale malum ²⁴⁶³ omnibus Danorum insulis (535). Ille vir omnes Sclavorum maritimas regiones depraedavit; ille Orchadas insulas suae ditioni subiecit; ille cruentum imperium usque ad Island ²⁴⁶⁴ extendit. Itaque multis imperans nationibus, propter avaritiam et crudelitatem suam omnibus erat invisus (636). Serviebat

SCHOLIA.

- * *Schol.* 67. Illo egresso Bremense claustrum regula, disciplina fratrum et concordia defecit, acephalis omnia turbantibus (4).
** *Schol.* 68. Alia erat Gunhild, relicta Anundi ²⁴⁶⁵ alia Gude ²⁴⁶⁶, quam Thore interfecit. (2. 3. 4.)
*** *Schol.* 68. Adalwardus episcopus ²⁴⁶⁷ a rege Haroldo invitatus venit in Nordmanniam, ²⁴⁶⁸ ibique corpus cuiusdam viri, qui ante 60 ²⁴⁶⁹ annos defunctus est, nec omnino putrescere potuit, facta absolute reconciliationis, mox in pulverem rededit. Erat enim ille homo quondam a Libentio archiepiscopo propter piraticam excommunicatus, ut ipsi per visionem revelatum ²⁴⁷⁰ est Adalwardo ²⁴⁷¹. (2. 4.)

VARIAE LECTIONES.

²⁴¹⁵ pulit 1. ²⁴¹⁶ Ille 3. ²⁴¹⁷ potentissimus 1. ²⁴¹⁷ Adelwaldus *M. F.* ²⁴¹⁹ senior *superscriptum in cod.*
1. *Omnino deest* 2. *M. F.* ²⁴²⁰ tum *M. F.* ²⁴²¹ Legatis 1. ²⁴²² nostros *addit* 4. ²⁴²³ repulsis 1. ²⁴²⁴ fertur *deest* 4. ²⁴²⁵ ac 1. ²⁴²⁶ persecutus 3. ²⁴²⁷ eos 4. ²⁴²⁸ Steinkel 2. Steinkil 4. Steinkeil 3. ²⁴²⁹ salvosque 1. ²⁴³⁰ Gunhild vel *desunt* 2. 4. vel Giuthe *desunt* 1. Gude 2. 4. ²⁴³¹ Que 4. ²⁴³² xenia 2. ²⁴³³ repulerant 4. ²⁴³⁴ subsequuta 4. ²⁴³⁵ Et primo — Anund *desunt* 1. Anundus 2. Amund 3. ²⁴³⁶ ut dilataret 4. ²⁴³⁷ pervenissent 1. ²⁴³⁸ A. esse dicimus 2. 3. A. dicimus 4. A. vocamus 5. ²⁴³⁹ illae *deest* 1. illic 3. ²⁴⁴⁰ ille 1. ²⁴⁴¹ ergo 4. ²⁴⁴² g. Adalwardum prefecit 2. 3. 4. ²⁴⁴³ deinde *deest* 3. 4. ²⁴⁴⁴ Wirmilanorum 1. Wirml. 2. Virnil. 3. 4. Wirnil 5. vel Scrithefinorum *addit* 2. et Scritifingorum 4. ²⁴⁴⁵ nepos ejus *desunt* 3. ²⁴⁴⁶ Steinkel 2. 3. 4. ²⁴⁴⁷ de cuius religione 4. ²⁴⁴⁸ nostri *deest* 4. ²⁴⁴⁹ domnus *deest* 4. ²⁴⁵⁰ amplifico 1. ²⁴⁵¹ ut solebat *desunt* 4. ²⁴⁵² etiam — Adalwardi *desunt* 3. ²⁴⁵³ Nordwegia 2. 4. Norwegia 3. ²⁴⁵⁴ gestae *deest* 1. ²⁴⁵⁵ Haroldus 2. 4. ²⁴⁵⁶ enim *addit* 4. ²⁴⁵⁷ unum 3. ²⁴⁵⁸ per eum 3. ²⁴⁵⁹ sunt *deest* 1. ²⁴⁶⁰ autem *addunt* 2. 3. 4. ²⁴⁶¹ in *deest* 4. ²⁴⁶² exercuit 4. ²⁴⁶³ magnum 1. ²⁴⁶⁴ usque in Island suum 4. ²⁴⁶⁵ Amundi 2. 5. ²⁴⁶⁶ Gaude 2. 5. Gythe 3. ²⁴⁶⁷ episcopus *deest* 2. ²⁴⁶⁸ Nordwegiam 2. ²⁴⁶⁹ XL 5. ²⁴⁷⁰ revelatus 5. ²⁴⁷¹ ab Adalwardo 4.

NOTÆ

- (630) Sc. Gothorum V. infra l. iv, c. 23.
(631) *Cum ingenti honore.* Ita et l. iv, c. 35.
(632) Vide infra l. iv, c. 19.
(633) Wærmeland.
(634) Vide supra cap. 12.

- (635) Lucan. Pharsal. l. x, v, 34. de Alexandro Magnò:
Terrarum fatale malum fulmemque, quod omnes
Percuteret pariter populos.
(636) *Invisus omnibus.* Sall. Catil. c. 47.

etiam maleficis artibus, non attendens miser, quod A sanctissimus germanus ejus talia monstra eradicavit a regno (637), pro amplectenda norma Christianitatis certans usque ad sanguinem ²⁴⁷². Cujus egregia merita testantur hæc miracula, quæ cotidie fiunt ad sepulcrum regis in civitate Trondemnis ²⁴⁷³. [19.] Videbat hæc ille derelictus a Deo, nichilque compunctus, oblationes quoque ac thesauros, qui summa fidelium devotione collati sunt ad tumulum fratris, ipse Haroldus unca manu (638) corradens ²⁴⁷⁴, militibus dispersit. Pro quibus causis archiepiscopus zelo Dei tactus, legatos suos direxit * ad eundem regem, tyrannicas præsumptiones ²⁴⁷⁵ ejus litteris ²⁴⁷⁶ increpans, specialiter vero admonens de oblationibus, quas non liceret in usum cedere laicorum, et de episcopis suis ²⁴⁷⁷, quos in Gallia vel in ²⁴⁷⁸ Anglia contra fas ordinare fecerat ²⁴⁷⁹ se contempto, per quem auctoritate sedis apostolicæ deberent juste ordinari ²⁴⁸⁰. Ad hæc mandata commotus ad ²⁴⁸¹ iram tyrannus, legatos ²⁴⁸² pontificis spretos abire præcepit, clamitans ²⁴⁸³, se nescire quis sit archiepiscopus aut potens in Norvegia ²⁴⁸⁴, nisi solus Haroldus. Et alia plurima deinde fecit et dixit, quæ superbiæ ejus proximam intentabant ²⁴⁸⁵ ruinam (639). Nam et papa Alexander confestim, missis ad eundem regem litteris **, præcepit, ut tam ipse quam episcopi sui vicario sedis apostolicæ dignam subjectionis exhibeant ²⁴⁸⁶ reverentiam.

17. ([20.] Cap. 136.) His apud Nortmanniam gestis, magnopere studuit archiepiscopus, ut regi Danorum conciliaretur, quem prius offensum habuit in repudio consobrinæ. Scivit enim, si talem virum (640) ad se colligeret, leviolem sibi ad cetera, quæ in animo gessit (641), introitum fore. Mox igitur mediante gratia largitatis, quam in omnes habuit, venit in ²⁴⁸⁷ Sliaswig, ubi facile notus et reconciliatus superbo regi, muneribus atque conviviis certavit archiepiscopalem potentiam regalibus anteferre divitiis. Denique, sicut mos est inter barbaros, ad confirmandum pactum federis opulentum ²⁴⁸⁸ convivium habetur ²⁴⁸⁹ vicissim per octo dies. De multis rebus ecclesiasticis ibi disponitur ²⁴⁹⁰, de pace Christianorum, de ²⁴⁹¹ conversione paganorum ibi consultitur. Ita pontifex cum gaudio domum reversus, persuasit cæsari (642), ut evocatus rex Danorum in Saxoniam, uterque ²⁴⁹² alteri perpetuam juraret amicitiam ²⁴⁹³. Cujus federis ²⁴⁹⁴ beneficio multum lucri suscepit nostra ecclesia, et legatio borealium nationum, cooperante ²⁴⁹⁵ Suein rege ²⁴⁹⁶, prosperis semper aucta est incrementis.

18. ([21.] Cap. 137.) Trans Albiam vero et in Sclavania res nostræ adhuc magna gerebantur prosperitate. Godescalcus enim, de quo supra dictum est, vir prudentia et fortitudine prædicandus, accepta in uxorem filia regis Danorum, Sclavos ita perdomuit, ut eum quasi regem timerent, tributa

SCHOLIA.

* Schol. 69. Haroldus rex ab illo die direxit episcopos suos in Galliam, multos etiam venientes ab Anglia suscepit. Quorum unus fuit Asgoth ²⁴⁹⁷ quem redeuntem ab urbe apostolorum comprehendendi jussit archiepiscopus, acceptoque fidelitatis sacramento, dimisit ²⁴⁹⁸ abire donatum. (2. 3. 4.)

** Schol. 70. ²⁴⁹⁹ « Alexander episcopus, servus servorum Dei, Haroldo, regi Nordmannorum, salutem et « apostolicam benedictionem. Quia adhuc rudes in fide existitis ²⁵⁰⁰, et in ecclesiastica disciplina quodammodo claudicatis, oportet nos, cui totius Ecclesiæ commissum est regimen, « divinis admonitionibus vos frequentius visitare. Sed ²⁵⁰¹ quia ob longarum difficultatem « viarum per nos hoc ²⁵⁰² agere minime valemus, sciatis nos Adalberto, Hammaburgensi « archiepiscopo, vicario nostro, hæc omnia firmiter commisisse. Prædictus itaque venerabilis archiepiscopus et ²⁵⁰³ legatus noster suis nobis conquestus est epistolis, quod episcopi « vestre ²⁵⁰⁴ provinciæ aut non sunt consecrati, aut data pecunia contra Romana privilegia, « quæ suæ ecclesiæ sibi que data sunt, in Anglia vel in Gallia pessime sunt ordinati. Unde « ex auctoritate apostolorum Petri et Pauli vos ²⁵⁰⁵ admonemus ²⁵⁰⁶, ut sicut apostolicæ « sedi reverentia subjectionis debetis exhibere, ita præfato ²⁵⁰⁷ venerabili archiepiscopo, « vicario nostro et vice nostra fungenti, vos vestrique episcopi impendatis. » Et reliqua. (2. 3. 4.)

VARIE LECTIONES.

²⁴⁷³ mortem 1. cui superscripta est vox: sanguinem. ²⁴⁷³ Trondemnis 4. Trondemis 3. Thrundhem 2. ²⁴⁷⁴ corrodens 4. 5. Gythe 3. ²⁴⁷⁵ præsumptionis 1. ²⁴⁷⁶ suis addit 4. ²⁴⁷⁷ suis deest 4. ²⁴⁷⁸ in deest 5. ²⁴⁷⁹ fecit ordinari 2. 3. 4. ²⁴⁸⁰ jure consecrari deberent 4. ²⁴⁸¹ in 4. ²⁴⁸² suos add. 1. ²⁴⁸³ dicens 4. ²⁴⁸⁴ Nordwegia 2. 4. ²⁴⁸⁵ intendebant 3. ²⁴⁸⁶ exhiberent 4. ²⁴⁸⁷ in deest 4. ²⁴⁸⁸ opulentum deest 4. ²⁴⁸⁹ habebatur 4. ²⁴⁹⁰ dispositum 2. dispositis 4. ²⁴⁹¹ et 4. ²⁴⁹² deest 5. ²⁴⁹³ perpetua confederaretur amicitia 4. ²⁴⁹⁴ confederationis 4. ²⁴⁹⁵ que addunt 2. 4. ²⁴⁹⁶ regis 1. ²⁴⁹⁷ Asgot 4. Asgotus 2. ²⁴⁹⁸ divisit 2. Hoc scholion apud Velleum legitur in fine textus cap. 20. ²⁴⁹⁹ Hoc scholion in cod. 4. textui insertum legitur, præmissis verbis: Et ecce rescriptum litterarum post verba: subjectionis reverentiam. ²⁵⁰⁰ in f. r. extitit 5. ²⁵⁰¹ Et 3. ²⁵⁰² per hoc nos 2. ²⁵⁰³ et deest 3. 4. ²⁵⁰⁴ nostræ 3. ²⁵⁰⁵ nos 3. ²⁵⁰⁶ amonemus 4. ²⁵⁰⁷ præfato deest 3.

NOTÆ.

(637) V. supra l. II, c. 53.
(638) *Uncæ manus* sæpius dictæ Vigilio Georg. l. II, v. 365; Æn. l. III, v. 217; l. VI, v. 360.
(639) De Haraldi regis morte v. infra c. 51.
(640) *Ad se colligere*, Germanismus: *an sich knüpfen, sich verbinden*.
(641) *Gerere in animo*, Germanismus, *im Sinne*

fürhen.

(642) Sc. Heinrico III. Hæc referenda videntur ad annum 1048 sive 1049. Conf. Florent. Wigorn. a. 1049: *Sueanus etiam, rex Danorum ut imperator illi mandarât, cum sua classe ibi affuit* (sc. in expeditione contra Balduinum, comitem Flandrensiū), *et ea vice fidelitatem imperatori juravit*.

3²⁵⁰⁸ et pacem cum subjectione petentes A temporis occasione nostra Hammaburg ubi et Sclavania sacerdotibus ecclesiisque t. Godescalcus igitur, vir religiosus ac timidus, archiepiscopo etiam familiaris, Hammam matrem colebat. Ad quam solvendorum lorum solitus erat frequenter venire. In a ceteriori²⁵¹⁰ nemo unquam surrexit potestatis tam fervidus Christianæ religionis propagandæ, si vita ei longior concederetur, omnes ad²⁵¹¹ Christianitatem cogere disposuit, cum iam partem converteret eorum, qui prius jus [Mistiwoi²⁵¹²] relapsi sunt ad pagani-

2.] Cap. 138.) Igitur omnes populi Sclavoniam ad Hammaburgensem respiciunt dyocesis illo²⁵¹³ principe Christianam fidem colere devote²⁵¹⁴, hoc est Waigri²⁵¹⁵ Obodriti²⁵¹⁶ vel²⁵¹⁷ Polabingi, item Linoges²⁵¹⁸, Chizzini²⁵²⁰ et Circipai, usque ad Pafflavium²⁵²¹, quem nostræ privilegia ecclesie autem sacerdotibus; sacerdotes re agebant in his quæ ad Deum pertinent. Quorum mediastinus²⁵²², princeps Godefridus tanto religionis arsisse²⁵²⁴ studio, ut ordinis sui, frequenter in ecclesia sermone hortacionis ad populum fecerit, ea, quæ ab episcopis dicebantur vel²⁵²⁵ presbyteris²⁵²⁷ cupiens Sclavanicis verbis reddere. Infinitus erat numerus eorum qui cotidie veniunt²⁵²⁸, adeo ut pro sacerdotibus in C) mitteretur provincias. Tunc etiam²⁵²⁹

per singulas urbes cæmobia fiebant sanctorum virorum canonicè viventium, item monachorum atque sanctimonialium, sicut testantur hii, qui in Leubice²⁵³⁰, Aldinburg, Lontio²⁵³¹, Razzispurg²⁵³², et in aliis civitatibus singulas viderunt. In Magnopoli vero, quæ est civitas inclita²⁵³³ Obodritorum, tres fuisse congregationes Deo servientium referunt²⁵³⁴.

20. ([23. Cap. 139.) Gratulabatur²⁵³⁵ archiepiscopus de novella plantatione ecclesiarum, misitque de suis episcopis et presbyteris viros ad principem sapientes, qui rudes in Christianitate populos confortarent. Ordinavit autem in Aldinburg, defuncto Abhelino²⁵³⁶, monachum Ezzonem²⁵³⁷, Johannem Scotum constituit²⁵³⁸ in Magnopolim²⁵³⁹; in Razzisburgesse disposuit Aristonem quendam ab Iherosolymis venientem (644), et alios alibi. Præterea cum ipse veniret in Hammaburg, eundem Godescalcum principem invitavit²⁵⁴⁰ ad colloquium, magnopere illum²⁵⁴¹ exhortans, ut inceptum pro Christo laborem constanter ad finem perducatur, victoriam illi pollicens affuturam in omnibus, postremo, si quid patiatur adversitatis pro nomine Christi, beatum fore; multa²⁵⁴² illi de conversione paganorum in cælo reposita præmia, multas²⁵⁴³ coronas de singulorum salute venturas. Eisdem verbis et ad idem studium hortabatur metropolitanus regem Danorum qui ad eum juxta Egdorem²⁵⁴⁴ fluvium consistentem multociens venit, omnia quæ de scripturis ab illo proferebantur, subtiliter notans memoriterque retinens, excepto quod de gula et mulieribus, quæ vitia naturalia sunt illis gentibus, persuaderi non potuit; ad cetera²⁵⁴⁵ omnia pontifici rex fuit obediens et moriger²⁵⁴⁶. ** .

SCHOLIA.

. 71. Fama est eo tempore duos monachos a Boemiæ saltibus in civitatem Rethre²⁵⁴⁷ venisse ubi dum verbum Dei publice annunciarent²⁵⁴⁸, concilio paganorum, sicut ipsi desideraverunt diversis primo suppliciis exanimati²⁵⁴⁹, ad ultimum pro Christo decollati sunt. Quorum quidem nomina hominibus incognita, ut veraciter credimus, in cælo scripta sunt. (2. 3. 4.)

l. 72. In ostio Peannis²⁵⁵⁰ fluvii civitas maxima est, quæ Dimine vocatur; ibi est terminus Hammaburgensis parrochiæ. (2. 4.)

ol. 73. Clarissimus rex Danorum sola mulierum incontinentia laboravit, non tamen sponte, ut arbitror²⁵⁵¹, sed vitio gentis. Nec tamen²⁵⁵² illi malo defuit ultio, quia una²⁵⁵³ ex concubinis ejus²⁵⁵⁴, Thore nomine, legitimam ipsius²⁵⁵⁵ reginam Gude veneno extinxit. Cumque rex Sucin filium Thore, Magnum vocabulo, Romam transmitteret, ut ibi consecraretur ad re-

VARIAE LECTIONES.

nentes tributum offerrent 4. ²⁵⁰⁹ peterent 4. ²⁵¹⁰ ulteriori 2. 3. 4. ²⁵¹¹ propagator —
nt 1. ²⁵¹² Mistiwoi *deest* 1. *In margine codicis* 2. *notatur*; Godescalcus fuit gener
inorum. ²⁵¹³ illo devote 4. illo devoto 5. ²⁵¹⁴ coluerant 3. ²⁵¹⁵ devote *deest* 4. ²⁵¹⁶ et
²⁵¹⁷ Obodriti vel Keregi 3. ²⁵¹⁸ et 3. ²⁵¹⁹ Lingones *M. F.* ²⁵²⁰ Chizzimi 1. Chizini 2. *semper*
rem 2. *semper*. Peanum 3. 5. ²⁵²¹ flet 1. ²⁵²² pertinebant 4. ²⁵²³ industrius 5. ²⁵²⁴ Godescal-
us exarsit 4. ²⁵²⁵ et 4. ²⁵²⁶ sacerdotibus 5. ²⁵²⁷ ipse *deest* 4. ²⁵²⁸ ad Dominum *addit*
nim 3. ²⁵³⁰ Liubice 5. Lybekke 2. Lybichi 2. ²⁵³¹ Leontio 3. 4. ²⁵³² Razzisburg 2. 3. 5. *semper*.
g 4. ²⁵³³ inclita *deest* 2. 3. 4. ²⁵³⁴ referuntur 2, 3. *Helmold. l. I. c. 20.* Deo s. dicuntur f. o. 4.
addit. 4. ²⁵³⁶ Abelino 3. 4. Abbelino 2. ²⁵³⁷ Etzonem 2. 3. Eizonem 4. ²⁵³⁸ instituit 3. ²⁵³⁹ Ma-
i. Magnopoli 4. ²⁵⁴⁰ invitavit *deest M. F.* ²⁵⁴¹ illum *deest* 4. ²⁵⁴² multaque 4. ²⁵⁴³ multas etiam
Egdoram 4. ²⁵⁴⁵ vero *addit* 4. ²⁵⁴⁶ pontifici erat obediens 4. ²⁵⁴⁷ Rethre 4. ²⁵⁴⁸ predicarent 4.
inati 4. ²⁵⁵⁰ Peani 5. ²⁵⁵¹ p. ut a. sponte 4. ²⁵⁵² tunc 5. ²⁵⁵³ una *deest* 5. ²⁵⁵⁴ ejus *deest* 2.
s *deest* 2. ipsis *M. F.*

NOTÆ.

Notas, id est omnes, veluti infra l. iv, c. ce *tout*.
episcopi in Razesburg meminit charta regis V ann. 1062, apud Dümge Regesta Ba-

densia p. 109, Hamburger Urkundenburch n. 90. Conf. infra cap. 32 et c. 70. (iv, c. 45), ubi et vide de Joanne Scoto.

21. ([24.] Cap. 140.) Per idem tempus in Sclavania res maximæ gestæ sunt, quæ posteris ad gloriam Dei non sunt reticendæ, quoniam *Deus ultionum libere* ²⁵⁵⁶ *egit, reddens retributionem superbis* (Psal. xciii, 1). Itaque ²⁵⁵⁷ cum multi sint Winulorum ²⁵⁵⁸ populi fortitudine celebres, soli quatuor sunt, qui ab illis Wilzi, a nobis ²⁵⁵⁶ dicuntur Leutici ²⁵⁶⁰, inter quos de nobilitate potentiaque contenditur. Hii sunt scilicet Chizzini et Circipani, qui habitant circa Panim fluvium, Theolosantes et Retheri ²⁵⁶¹, qui ²⁵⁶² ultra Panim degunt (645). Cumque lis perveniret ²⁵⁶³ ad bellum, Tolosantes et Retheri, quamvis auxilio Chizzinos ²⁵⁶⁴ haberent, nichilominus victi sunt a Circipanis. Iterum ²⁵⁶⁵ instauratum ²⁵⁶⁶ est prælium et contriti sunt Rederi ²⁵⁶⁷: temptatum est tertio et Circipani victores abierunt. Tunc illi, qui victi sunt ²⁵⁶⁸, principem Godescalcum ducemque Bernardum et regem Danorum accitos in auxilium super hostes duxerunt, ingentemque trium regum ²⁵⁶⁹ exercitum suis nutrierunt stipendiis per septem ebdomadas, Circipanis viriliter repugnantibus. Multa ²⁵⁷⁰ milia paganorum hinc inde prostrati sunt, plures abducti in captivitatem. Tandem Circipani ²⁵⁷¹ 15 milia ²⁵⁷² talenta regibus offerentes, pacem adepti ²⁵⁷³ sunt. Nostri cum triumpho redierunt ²⁵⁷⁴, de Christianitate nullus sermo, victores tantum ²⁵⁷⁵ prædæ intenti ²⁵⁷⁶ (646). Hæc est virtus Circipanorum, qui pertinent ad Hammaburgensem episcopatum ²⁵⁷⁷. Quidam nobilis homo de Nordalbingis narravit mihi hæc et alia veraciter ita gesta esse ²⁵⁷⁸.

22. ([25.] Cap. 141.) Audivi etiam, cum veracissimus rex Danorum sermocinando eadem replicaret, C populos Sclavorum jamdudum procul dubio facile converti posse ²⁵⁷⁹ ad Christianitatem, nisi obstitisset avaricia Saxonum: *Quibus, inquit, mens prior est ad pensionem* ²⁵⁸⁰ *vectigalium, quam ad conversionem gentilium.* Nec attendunt miseri, quam magnum ²⁵⁸¹ periculum suæ cupiditatis luant (647), qui Christianitatem in Sclavania primo per ava-

A riciam turbabant ²⁵⁸², deinde per crudelitatem subjectos ad rebellandum coegerunt, et nunc salutem eorum, qui vellent credere, pecuniam solam exigendo contempnunt. Ergo justo Dei iudicio videmus eos prævalere super nos, qui permissu Dei ad hoc indurati sunt, ut per illos nostra flagelletur iniquitas*. Nam revera, sicut peccantes superari videmur ²⁵⁸³ ab hostibus, ita conversi victores hostium erimus: a quibus, si tantum fidem posceremus, et illi jam salvi essent et nos certe essemus in pace.

23. ([26.] Cap. 142.) Hæc dum forinsecus in legatione gentium ecclesiæ nostræ ministerio gererentur, domnus metropolitanus Adalbertus, adhuc bonis intentus studiis, vigilanter et magnopere providit, ne sua quapiam negligentia pastorale officium minus habere videretur, in ea scilicet, qua gloriatur apostolus, sollicitudine (II Cor. vii, 12) omnium ecclesiarum. Itaque domi forisque clarus, taliter se gessit, ut par divitum majorque magnatum ²⁵⁸⁴, nichilominus pater orphanorum iudexque viduarum (648) esse certaret ²⁵⁸⁵, talem curam habens omnium, ut necessitatibus etiam minimorum ²⁵⁸⁶ sollertissimus provisor adesset. Cumque terrenis gravatus negotiis et ²⁵⁸⁷ spiritualia ²⁵⁸⁸ mox languescere cogeretur, in sola gentium legatione permansit integer officii et sine querela, et talis, qualem et tempora et mores hominum mallent habere. Ita affabilis, ita largus, ita hospitalis ²⁵⁸⁹, ita cupidus divinæ pariter et ²⁵⁹⁰ humanæ gloriæ, ut parvula Brema, ex illius virtute instar Romæ divulgata, ab omnibus terrarum partibus devote peteretur, maxime ab omnibus aquilonis ²⁵⁹¹ populis. Inter quos extremi ²⁵⁹² venerant Islani, Gronlani et Orchadum ²⁵⁹³ legati ²⁵⁹⁴, petentes ut prædicatores illuc ²⁵⁹⁵ dirigeret; quod et fecit.

14. (Cap. 143.) In diebus illis Wal ²⁵⁹⁶, Danorum episcopus (649), migravit e seculo. Cujus diocesim rex Suein in quatuor episcopatus distribuens, præbente ²⁵⁹⁷ suam auctoritatem metropolitano singulis

SCHOLIA.

gnum ²⁵⁹⁸, infelix puer in via defunctus est, post quem mater impia non suscepit alium filium. (2. 4.)

* Schol. 74. Dicit enim scriptura Pharaoni: *Quia in hoc ipsum* ²⁵⁹⁹ *excitari te, ut ostendam virtutem meam in te, glorificetur nomen meum in gentibus. Ergo cujus* ²⁶⁰⁰ *vult miseretur Deus, et quem vult indurat* (Rom. ix, 18). (2. 4.)

VARIE LECTIONES.

²⁵⁵⁶ ultionem liberi 3. ²⁵⁵⁷ igitur 4. ²⁵⁵⁸ Winnulorum 2. Vinulorum 3. ²⁵⁵⁹ vero addit 4. ²⁵⁶⁰ Lentici 2. 3. 4. ²⁵⁶¹ Rheteri 5. ²⁵⁶² quia 3. ²⁵⁶³ pervenisset 4. ²⁵⁶⁴ Chizzini 1. ²⁵⁶⁵ Iterumque 4. ²⁵⁶⁶ restauratum 3. ²⁵⁶⁷ Rheteri 2. 3. 4. ²⁵⁶⁸ Tunc q. v. fuerant 4. ²⁵⁶⁹ principum 4. ²⁵⁷⁰ Multa itaque 4. ²⁵⁷¹ Circipanis 1. ²⁵⁷² milia deest 3. quinque milia 2. ²⁵⁷³ indepti 5. indepti 5. indempti 2. 4. ²⁵⁷⁴ Nostris ergo c. l. redeuntibus 4. ²⁵⁷⁵ tanto 1. ²⁵⁷⁶ sermo erat, victoribus t. p. intentis 4. ²⁵⁷⁷ episcopum 3. ²⁵⁷⁸ quidam — esse desunt 4. ²⁵⁷⁹ posse deest 3. ²⁵⁸⁰ pensiones 2. 3. 4. ²⁵⁸¹ quantum 4. ²⁵⁸² turbaverunt 4. ²⁵⁸³ videmus 2. 3. 5. ²⁵⁸⁴ magnatum 2. 3. 4. ²⁵⁸⁵ videretur 4. ²⁵⁸⁶ inimicorum 3. ²⁵⁸⁷ et deest 2. 3. 4. ²⁵⁸⁸ spiritualia 3. ²⁵⁸⁹ ita jocundus addit. 4. ²⁵⁹⁰ ac 2. 3. 4. ²⁵⁹¹ ab aquilonaribus 4. ²⁵⁹² dest. 4. ²⁵⁹³ Orcadum 2. ²⁵⁹⁴ Islani, G. et O. l. venerunt 4. ²⁵⁹⁵ ut eis predic. dir. 4. ²⁵⁹⁶ Wal deest 3. Wallo 2. ²⁵⁹⁷ presentante 2. 3. 4. ²⁵⁹⁸ in regem 4. ²⁵⁹⁹ ipso 4. ²⁶⁰⁰ cui 4.

NOTÆ.

(645) Scolasticus Bremensis rectius dixisset Chizzinos et Bircipanos habitare ultra sive trans Panim, Tholosantes vero et Retheros cis Panim.
(646) Conf. Helmold. I. 1, c. 21.

(647) Sic pro *periculum incurrere*.
(648) *Judex viduarum*, hoc est justum eis procurans iudicium. V. Deuteronom. c. xv. 18.
(649) Sc. Ripensis, v. supra. l. II, c. c. 70.

suos intronizavit episcopos (650). Tunc etiam ²⁶⁰¹ pontifex noster in Suigiam ²⁶⁰² vel ²⁶⁰³ Norvegiam ²⁶⁰⁴ et in ²⁶⁰⁵ insulas maris ad messem Dominicam operarios misit. De quorum ordinatione singulorum abundantius dicetur in fine (651).

25, ²⁶⁰⁶ ([27] Cap. 144.) Totius itaque ²⁶⁰⁷ parochiæ suæ diligentissimam adhibens provisionem metropolem Hammaburg in principio leticiæ ²⁶⁰⁸ posuit archiepiscopus, secundissimam gentium ²⁶⁰⁹ matrem illam appellans, omnique devotionis officio venerandam, protestatus ²⁶¹⁰, ei tanto majorem offerri debere consolationem, quanto majori plaga et propioribus insidiis et tem longiturna ²⁶¹¹ paganorum infestatione cribraretur (652). Ergo accepta pace temporum, dum sæpe meditatus est Hammaburgensem munire simulque ornare toparchiam ²⁶¹², quod ^B dam utile opus inchoare ²⁶¹³ contra incursus barbaricos, in quo et populus et ecclesia ²⁶¹⁴ Nordalbingorum perhenne haberent ²⁶¹⁵ præsidium. Igitur cum provincia Sturmariorum, in qua Hammaburg sita est, tota in planitiem campi descendat, ex ea ²⁶¹⁶⁻¹⁷ parte qua Sclavos attingit, neque mons, neque flumen est in medio, quod incolis munimentum, ²⁶¹⁷ præstet, absque silvis passim occurrentibus, quarum latebris profecti hostes, incertis aliquando excursibus repentini superveniunt, nostrosque securos et nil minus cogitantes ²⁶¹⁹ vel perimunt, vel quod eis ²⁶²⁰ morte ²⁶²¹ gravius est, captivos adducunt ²⁶²² (653). Solus mons in ea regione prominet juxta Albiam, longo in occasum dorso protentus ²⁶²³, quem incolæ Sollonberg ²⁶²⁴ vocant (654). Eum ²⁶²⁵ pontifex opportunum arbitrans ²⁶²⁶, in quo ²⁶²⁷ firmaretur castellum, quod genti præsidio foret, statim silvam quæ montis verticem obtexit, excindi ²⁶²⁸ mundarique ²⁶²⁹ locum præcepit. Itaque multis in pensis multoque ²⁶³⁰ sudore hominum voti compos effectus, montem asperum fecit habitabilem. Ubi præposituram consti-

^A tuens, disposuit congregationem facere Deo servientium *, quæ mox conversa est in turmam latronum. Ex illo enim castro nostri quidam populares in circuitu, quos ad tuendum ²⁶³¹ positi sunt, depredari et ²⁶³² persequi cœperunt. Ideoque locus ille postea tumultu comprovincialium destructus est; populus vero Nordalbingorum excommunicatus ²⁶³³. Compertum est nobis (655) in gratiam ducis factum hoc, qui more solito felicibus ecclesiæ actibus invidebat.

26. ([28.] Cap. 145.) Nam et dux eo tempore, relicto veteri castello Hammaburg, novum quoddam præsidium sibi suisque fundavit (656), infra ²⁶³⁴ Albiam flumen et rivum, qui Alstra vocatur. Ita nimirum cordibus ²⁶³⁵ vel mansionibus ab ²⁶³⁶ invicem divisus, dux novum, archiepiscopus vetus coluit opus ^B pidum. Diligebat sane pontifex eum locum sicut omnes ²⁶³⁷ prædecessores sui, eo quod metropolis sedes fuerit omnium septentrionalium nationum, et caput ²⁶³⁸ suæ parochiæ. Ideoque dum adhuc pax fuit trans Albiam, omnes fere sollempnitates paschæ ac pentecoste ²⁶³⁹ itemque Dei matris ibi celebrare voluit, collecto ex singulis congregationibus maximo cleri numero, præcipue his, qui vocalitate sua populos mulcere poterant. Et tunc plenario gaudens ordine ministrorum, omnia divinæ servitutis (657) officia cum magna jussit reverentia compleri et gloria etiam exteriori. [29 Cui nimirum gloriæ tantum ipse indulsit **, ut jam non Latino more vellet ecclesiastica obire mysteria, sed nescio qua Romanorum sive Græcorum consuetudine fultus, per tres missas, ubi astitit ²⁶⁴⁰, duodecim modulari officia præcepit; omnia magna quærens, omnia mirabilia, omnia gloriosa in divinis et humanis ²⁶⁴¹, et propterea dicitur fumo delectatus aromatum et fulguratione luminum et tonitruis alte boantium vocum. Quæ omnia traxit a lectione Veteris Testamenti. ubi majestas Domini apparuit in monte Synai. Et alia

SCHOLIA.

* Schol. 75. Ibi que locavit caput sancti Secundini, qui unus ex legione Thebeorum ducum fuisse legitur ²⁶⁴², cujus patronica metropolitani suscepit in Italia, largiente quodam ²⁶⁴³ episcopo Taurinensi. (2. 4.)

** Schol. 76. Difficile est ²⁶⁴⁴, ut laudabiliter viventem laus humana non capiat. Leo papa (2. 4.)

VARIAE LECTIONES.

²⁶⁰¹ etiam *deest* 3. Quo etiam tempore 4. ²⁶⁰² Swigiam 5. Sweoniam 2. Suediam 3. ²⁶⁰³ et 5. ²⁶⁰⁴ Norvegiam 3. Nordwegiam 2, 4. ²⁶⁰⁵ in *deest* M. F. ²⁶⁰⁶ In codice 2. *marginis apposita sunt verba*: Anno pontificatus sui XVIII. quæ *cod.* 4. in *textum* recepit. Male: constat quippe præposituram in Sollonberg jam prius ab Adalberto fundatam esse. Hæc omnia gesta esse tempore Leonis IX et Henrici III. ex sequentibus apparet. Scribendum forsasse fuit: Anno pontificatus sui Ulto. ²⁶⁰⁷ itaque *deest* 4. ²⁶⁰⁸ sue *addit* 4. ²⁶⁰⁹ gentium *deest* 3. ²⁶¹⁰ est *addunt* 2. 3. ²⁶¹¹ et diuturniori 3. ²⁶¹² parochiam 3. ²⁶¹³ inchoavit 2. 3. 4. ²⁶¹⁴ populis et ecclesiæ 3. ²⁶¹⁵ haberet 5. ²⁶¹⁶⁻¹⁷ ea *deest* 2. 3. 4. ²⁶¹⁸ munimen 5. ²⁶¹⁹ nil mali suspicantes 4. ²⁶²⁰ eis *deest* 4. ²⁶²¹ morte *deest* 3. ²⁶²² adducunt 1. ²⁶²³ protentus 4. ²⁶²⁴ Solomberg 2. 3. Sullenberg 4. ²⁶²⁵ Quem 4. ²⁶²⁶ arbitratus 2. 4. ²⁶²⁷ ut in eo 4. ²⁶²⁸ excidi 4. ²⁶²⁹ nudarique 5. ²⁶³⁰ que *deest* 1. ²⁶³¹ ad quos tuendos 4. ²⁶³² ac 4. ²⁶³³ est *addit* 1. ²⁶³⁴ intra 5. ²⁶³⁵ cortibus 5. ²⁶³⁶ ad 3. ²⁶³⁷ omnes *deest* 3. ²⁶³⁸ capud 1. ²⁶³⁹ penthecosten 1. ²⁶⁴⁰ missas, quibus astilit, ubicunque esset 2. 3. 4. ²⁶⁴¹ rebus *addunt*. M. F. ²⁶⁴² S. Secundini. Thebeorum ducis 4. ²⁶⁴³ quodam 4. ²⁶⁴⁴ enim *addit* 4.

NOTÆ.

(650) V. infra l. iv, c. 2.

(651) V. infra in fine cap. 70, (l. iv, c. 44-46.)

(652) Verba: *secundissimam cribraretur* leguntur quoque in charta Hartwici archiepiscopi data Hammaburgi 1165, indict. XIII.

(653) *Capti — morte graviorem vitam exigunt*. Salust. Jugurth. c. 19.

(654) V. supra c. 9.

(655) *Compertum est*, locutio Sallustiana, v. c. Catil. c. 10.

(656) Cujus vestigium hodie manet in nomine platiæ Neueburg.

(657) Id est divini servitii.

multa facere solebat, rara modernis et ignorantibus²⁶⁴⁵; cum tamen sine auctoritate scripturarum²⁶⁴⁶ ipse nil fecerit, jam tunc scilicet meditatus ecclesiam suam divitiis et honore ceteris anteferre, si papam et regem suæ habet voluntati morigeros. Eos igitur complacere²⁶⁴⁷ properabat omnibus modis.

27. ([30.] Cap. 147.) Ea tempestate cæsar Henricus (658), ingentibus regni divitiis utens, in Saxonia Goslariam fundavit, quam de parvo, ut aiunt²⁶⁴⁸, molendino vel tugurio formans venatorio, in tam magnam sicut nunc videri potest, civitatem bono auspicio et celeriter perduxit. In qua etiam sibi construens palatium, quas omnipotenti Deo congregationes instituit; unam ex his²⁶⁴⁹ nostro²⁶⁵⁰ donans regendam tenendamque pontifici, eo quod illi individuus comes vel cooperatores in omnibus existeret. Tunc etiam sibi²⁶⁵¹ data est spes acquirendi vel accipiendi comitatus vel²⁶⁵² abbatias vel prædia, quæ magno deinceps periculo ecclesie mercati sumus, ut puta cænobia Lauressæ vel Corbiæ (659), comitatus autem Bernardi (660) et Ekibrechi²⁶⁵³ (661), prædia vero Sinoicum (662), Plisna²⁶⁵⁴ (663), Groningon²⁶⁵⁵ (664), Dispargum²⁶⁵⁶ (665), et Lismona (666), quibus jam dubia re²⁶⁵⁷ possessis, arbitratur se metropolitanus, sicut bene²⁶⁵⁸, dicitur de Xerse²⁶⁵⁹, aut per mare ambulaturum, aut per terram²⁶⁶⁰ navigaturum (667), postremo quæ in animo habuit facile omnia perfecturum.

28. [34.] Præsertim eo fultus adminiculo, quod

A potentissimus papa Leo pro corrigendis²⁶⁶¹ ecclesie necessitatibus venit in Germaniam; quem sciret sibi pro veteri amicitia nil abnegaturum²⁶⁶², quod jure²⁶⁶³ cuiquam deberet præstari²⁶⁶⁴.

29. (Cap. 147.) Tunc habita est illa synodus generalis apud Mogontiam²⁶⁶⁵ (an. 1049), præside domno apostolico et imperatore Henrico, cum episcopis Bardone Mogontino²⁶⁶⁶, Eherardo²⁶⁶⁷ Treverensi, Engilhardo²⁶⁶⁸ Coloniensi, Adalberto Hamaburgensi, Engilhardo²⁶⁶⁹ Magdaburgensi, ceterisque provinciarum sacerdotibus (668). In eo²⁶⁷⁰ concilio²⁶⁷¹ quidam Spirensis episcopus, sibi, cui crimen adulterii intendebatur, examinatione sacrificii purgatus est, Præterea multa ibidem sancita²⁶⁷² sunt ad utilitatem ecclesie, præ quibus Symoniaca heresis et nefanda sacerdotum conjugia olographa synodi manu perpetuo dampnata sunt²⁶⁷³. Quod veniens domum noster²⁶⁷⁴ archiepiscopus²⁶⁷⁵ non²⁶⁷⁶ tacuisse probatur. De mulieribus²⁶⁷⁷ statuit eandem sententiam*, quam decessor ejus²⁶⁷⁸ memorabilis Alebrandus et antea Libentius inchoarunt²⁶⁷⁹, scilicet ut fierent (569) extra synagogam et civitatem, ne malesuada pellicum²⁶⁸⁰ vicinia castos violaret optutus. Hæc²⁶⁸¹ synodus facta est anno Domini 1051²⁶⁸² (670); ipse est annus²⁶⁸³ archiepiscopi 7. Et tunc majus altare tribunalis dedicatum est in honore genitricis Dei (671).

30. ([32.] Cap. 148.) De qua synodo mentionem ideo fecerim, quod²⁶⁸⁴ dominus Adalbertus eo tempore, quo²⁶⁸⁵ tam clari homines (672) in ecclesia fue-

SCHOLIA.

* Schol. 77. Audivimus sæpenumero piissimum archiepiscopum nostrum Adalbertum cum de continentia tenenda suos hortatus est clericos²⁶⁸⁶: *Admoneo vos, inquit, et postulans, jubeo ut pestiferis mulierum vinculis absolvamini, aut si ad hoc non potestis cogi, quod perfectorum est, saltem cum verecundia vinculum matrimonii custodite, secundum illud quod dicitur: Si non caste, tamen caute.* (2. 4.)

VARIE LECTIONES.

²⁶⁴⁵ scripturas addunt 2. 3. 4. ²⁶⁴⁶ scripturarum deest 1. ²⁶⁴⁷ complacere 5. sibi addunt 2. 3. 4. ²⁶⁴⁸ dicitur 4. ²⁶⁴⁹ illis 3. ²⁶⁵⁰ nostro deest 4. ²⁶⁵¹ ipsi 3. ²⁶⁵² et 2. 3. 4. ²⁶⁵³ Ekberti 4. ²⁶⁵⁴ Plisman 3. ²⁶⁵⁵ Gromingor 2. 3. Grominger 3. Gromingor 4. ²⁶⁵⁶ Dyspargum 3. ²⁶⁵⁷ jam dubia fide 2, 4. jam spe 3. ²⁶⁵⁸ bene deest 2. 3. 4. *Huic voci superscripta sunt verba* ²⁶⁵⁹ de Xerse in cod. 1. *quæ in textum recepta sunt* 2. 3. 5. Xerse 3. 5. ²⁶⁶⁰ mare 1. ²⁶⁶¹ sanctæ addit 4. ²⁶⁶² negaturum 4. ²⁶⁶³ jure deest 5. juri 3. ²⁶⁶⁴ præstare deberet 5. ²⁶⁶⁵ Magonciam 2. Maguntium 3. Magunciam 4, Maguntium 5. ²⁶⁶⁶ Magantino 4. Magonciense 2. Magontinensi 3. ²⁶⁶⁷ Everardo 4. 5. ²⁶⁶⁸ Hermannno 2. 3. 4. ²⁶⁶⁹ Engelardo 4. Engillo ardo 2. ²⁶⁷⁰ quo 4. ²⁶⁷¹ consilio 3. ²⁶⁷² sanctita 1. sancita 4. ²⁶⁷³ est 3. ²⁶⁷⁴ noster deest 2. 3. 4. ²⁶⁷⁵ episcopus 1. ²⁶⁷⁶ nequaquam 4. ²⁶⁷⁷ addit 4. ²⁶⁷⁸ dec, ejus desunt 4. ²⁶⁷⁹ inchoaverunt 3. inchoavit 5. ²⁶⁸⁰ pelicum 1. 4. ²⁶⁸¹ autem addit 4. ²⁶⁸² quadragesimo primo 2. MXLIX. 3. ²⁶⁸³ annus deest 2. 3. ²⁶⁸⁴ fecimus, quia 4. ²⁶⁸⁵ quod 1. ²⁶⁸⁶ Audivimus, cum sæpenumero Adalbertus, archiepiscopus clerum suum de cont. hortaretur 4.

NOTÆ.

(658) Sc. Henricus III, qui Goslariam vel maxime fovit, cujus tamen negotiatores jam sæculo xi notissimi.

(659) V. infra l. iv. c. 4. Chartas Henricis IV a. 1065, Sept. 6. Chrodic. Lauresham. In cop. diplom. Lauresham. t. I, p. 179 sq. Lambert. Hersfeld. a. 1063.

(660) Sc. in Emsgau, Westafalia et Engern. V. chartam Henrici IV, dat. 1062. Oct. 24, et infra l. iv. c. 6.

(661) V. infra c. 45.

(662) Sinzig, ubi fluvius Ahr influit in Rhenum, in districtu Ahrweiler præfecturæ Coblenz.

(663) V. Hamburg. Urkundenbuch II. 91.

(664) V. ibidem.

(665) Chartam Henrici regis IV, dat. 1065, Oct.

16, super Duisburg; v. ibidem n. 96.

(666) Traditionem curtis Liestmuone a rege Henrico anno 1062, Jun. 27, factam v. ibidem n. 87.

(667) *Si Xerxes — maria ambulavisset terramque navigavisset.* Cicero De finib. l. II, c. 34.

(668) De hoc concilio Moguntino cf. Hermannum Augiensem a. 1049. Wiberti Vitam Leonis II, c. 5. Acta apud Harzheim Concil. German. t. III, p. 112 seq. Theiner über Ivos Decret. p. 89.

(679) *Fieri extra, Germanismus, herausgeschafft werden.*

(670) Rectius a. D. 1049, archiepiscopi 5.

(671) Conf. supra c. 4.

(672) *Clari homines.* Sallust. Jugurth. c. 21 col. c. 12.

liae ac virtutum merito fere omnes præcel-
 2686* apud papam, talis apud cæsarem
 ut de publicis rebus absque ejus consilio
 tur. Quapropter, ubi vix locum habet
 in procinctu bellorum imperator illum
 bere 2687 voluit 2188, cujus inexpugnabile
 epe ad evincendos expertus est inimicos.
 validissimus Itolorum dux Bonifacius
 em Godafrid 2690 (674), Otto 2601 (675),
 2692 (676), et ceteri qui regnum tumultibus
 gravi æmulatione cæsarem lassare 2708
 tandemque humiliati 2694, sola se in-
 liberti prudentia gloriati sunt.

[Cap. 149.) Quid loquar de barbaris
 sive Danorum, item 2695 Sclavorum aut
 iannorum gentibus, quas imperator sæ-
 o domuerat quam bello? monitu et ope-
 ontificis nobile discens exemplum,
 subjectis et debellare superbos (677).

ostræ felicitatis cumulum accessit hoc
 nimus imperator Græcorum Monomachus
 inricus Francorum 2696 (679), transmi-
 rum cæsarem muneribus, congratulati
 piscopo pro sapientia et fide ejus rebus-
 ie gestis ejus 2698 consilio. Tunc ille 2699
 opolitano rescribens, jactavit se inter-
 idere a Græcorum prosapia 2700, Theo-
 et fortissimo Ottone sui generis auctori-
 ue nec mirum esse, si Græcos diligeret,
 etiam habitu et moribus imitari; quod
 nilia 2702 regi 2703 Franciæ mandata lega-
 2724*.

] Cap. 150.) Metropolitanus igitur his
 ccessibus 2704 elatus 2705, et quod papam
 n suæ voluntati pronos videret, multo
 ravit in Hammaburg patriarchatum con-
 l quam intensionem primo ductus est ea
 , quoniam 2706 rex Danorum, Christiani-

A tate jam 2707 in fines terræ dilatata, desideravit in
 regno suo fieri archiepiscopatum. Quod tamen ut
 perficeretur, ex auctoritate sedis apostolicæ, conve-
 nientibus canonum decretis (680), prope sancitum
 est 2708, sola expectabatur sententia nostri pontifi-
 cis. Quam rem ille 2709, si patriarchatus honor sibi
 et ecclesiæ sui Romanis privilegiis concederetur,
 fore ut consentiret, promisit, quamlibet 2710 invitus.
 Disposuit vero patriarchatui 2711 subjicere 12 epi-
 scopatus, quos 2712 ex sua divideret parròchia, præ-
 ter eos suffraganeos, quos in Dania ceterisque gen-
 tibus nostra tenet ecclesia, ita ut primus esset in
 Palmis (681) juxta Edgorem fluvium 2713, secundus
 in Helinganstade 2714, tercius in Razzispurg 2715,
 quartus in Aldinburg 2716, quintus in Michilnburg
 2717, sextus in Stade 2718, septimus in Lismona, oc-
 tavus in Wildishusin 2719, nonus in Bremis, decimus
 in Ferde 2720, uodecimus in Ramsola, duodecimus
 in Fresia. Nam Ferdhensem 2721 episcopatum se fa-
 cile posse adipisci non semel gloriatus est.

33. ([35.] Cap. 151.) Interea condicionibus utrim-
 que 2722 protractis, sanctissimus papa Leo migravit
 2723. Eodemque anno fortissimus imperator Henricus
 decessit 2724. Quorum obitus contigit anno archi-
 episcopi 12 2725 (682). Quorum morte non solum
 ecclesia turbata est, verum etiam res publica finem
 habere videbatur. Itaque ex illo tempore (an. 1056)
 nostram ecclesiam omnes calamitates oppresserunt
 (683), nostro pastore tantum curiæ intento negotiis
 (684). Ad gubernacula 2726 regni mulier cum puero
 successit, magno imperii detrimento 2727. Indignan-
 tes enim principes aut muliebri potestate constrin-
 gi, aut infantili 2728 ditione regi, primo quidem
 communiter vindicarunt se in pristinam libertatem
 (685), ut non servirent (686); dein 2729 contentio-
 nem moverunt inter se, quis eorum videretur esse
 major; postremo armis 2730 audacter sumptis, domi-
 num et regem suum deponere moliti sunt. Ethæcom-

VARLE LECTIONES.

Tantus itaque 4. 2687 sibi deesse 4. 2688 noluit 3. 5. 2689 Bonifacius 2. 4. 2690 Godafri-
 otafredus 3. 2691 Ottho 3. 2692 Balduwinus 2. Badwinus 4. 2693 inquietare 4. 2694 humiliari 4.
 2695 rex addit 4. 2697 ejusque rebus 1. 2698 illius 4. 2699 Qui 4. 2700 inter cetera i. se a G.
 a prosapia 4. 2701 Theophano 2. 3. 4. 2702 Sed et 4. 2703 regis 1. 2704 et aliis similia mandata
 2705 successibus 4. 2706 elevatus 3. 2707 qua 3. 2708 jam deest 5. 2709 esset 3. 2710 ille deest.
 imvis 4. 2712 archiepiscopati suo 4. 2713 quod 1. 2714 Verba juxta E. fluvium desunt 2. 3. 4.
 istad 4. Heliganstad 4. Helingeustad M. F. 2 16 Razispurg 4. 2717 Alchinburg 2. 2718 Mi-
 2. 3. 2719 Stadhe 2. Stathe 4. 2720 Wildishusim 3. Wildishusen 5. 2721 Forde 2. Verde 3. Ferde
 rdhensem 3. 2722 utrinque 3. 5. 2723 a seculo addit 4. 2725 discessit 1. 2726 enim addit 4.
 , magno imp. perfuit detrimento 4. 2728 infantuli 4. 2729 deinde 2. 3. 4. 2730 armis deest. 1.

NOTÆ.

ifacius, marchio Tusciae, occisus anno

lafridus, dux Lotharingiae.

o de Nordheim, dux Bavariae 1070.

lduinus V, comes Flandriae 1054.

gil. Æn. lib. vi, v. 854.

stantinus X Monomachus 1042-1054.

nricus I, 1031-1060.

Archiv. t. VI, p. 803.

enhudhen in documentis anni 1325 apud
 Diplomatar. Ditmars. pag. 25, hodie

(682) Constat Leonem IX papam obiisse a. 1054.
 April. 19. Henricum III imperatorem vero a. 1056,
 Octb. 5. Prior annus cum anno 12 ex computatione
 Adami, hic vero cum calculo nostro convenit.

(683) *Calamitas rempublicam oppressit.* Sallust.
 Catilin. c. 35.

(684) V. supra c. 10, not. 1.

(685) *Vindicare se in libertatem* ex Sallustii Cati-
 lina c. 16, coll. Jugarth. c. 38. *Pristina libertas* v.
 supra l. II, c. 9.

(686) V. Bertholdi Chron. a. 1058. Lambert,
 Hersv, a. 1062.

nia oculis potius videri possunt quam calamo scribi. [36.] Tandem seditionibus ad pacem inclinatis, Adalbertus et Anno archiepiscopi (687) consules declarati sunt (688), et in ²⁷³¹ eorum consilio deinceps ²⁷³² summa rerum pendebat (689). Sed cum ambo essent viri prudentes et strenui in procuratione rei publicæ, tamen alter alterum felicitate aut industria sua longe ²⁷³³ præcurisse videtur. [Itaque ficta sodalitas episcoporum modico duravit tempore, et quamvis lingua utriusque pacem sonare videretur, cor tamen odio mortali pugnabat in invicem. Et Bremensis quidem præsul eo justiore induit ²⁷³⁴ causam, quoniam prior fuit ad misericordiam, regique domino suo fidem docuit servandam esse usque ad mortem. At vero Coloniensis, vir atrocis ingenii, etiam violatæ fidei arguebatur in legem. Præterea per omnes, quæ suo tempore factæ sunt conspirationes, medioximus sempererat ²⁷³⁵.]

34. ([37.] Cap. 152.) Coloniensis enim, quem avaritiæ notabant, omnia quæ ²⁷³⁶ domi vel in curia potuit corradere ²⁷³⁷, in ornamentum ²⁷³⁸ suæ posuit ecclesiæ. Quam, cum prius magna esset, ita maximam fecit, ut jam comparationem evaserit omnium quæ in regno sunt ecclesiarum. Exaltavit etiam parentes suos et amicos et ²⁷³⁹ capellanos, primis honorum dignitatibus omnes cumulans, ut illi alteris succurrerent infirmioribus. Quorum primores erant germanus archiepiscopi ²⁷⁴⁰ Wecilo ²⁷⁴¹ Magadburgensis (690), eorumque ²⁷⁴² nepos Burkardus ²⁷⁴³, Halverstadensis ²⁷⁴⁴ episcopus (691), similiter Cuono

A ²⁷⁴⁵, Treveris electus, sed invidia cleri martyrio coronatus antequam intronizatus (692). Item Mindensis Eilbertus ²⁷⁴⁶ (693) et Trajectensis Wilhelmus ²⁷⁴⁷ (694); præterea in Ytalia Aquilegiensis (695) atque Parmensis (696), et alii, quos enumerare longum est, studio et favore Annonis elevati sunt, qui et fautori suo in temptationibus auxilio decorique fuisse certarunt. Multa igitur ab illo viro in divinis et humanis (697) egregie facta comperimus.

35. ([38.] Cap. 155.) Noster vero metropolitanus tamen ²⁷⁴⁸ pro nobilitate certans et gloria (698) terrena, indignum habuit aliquem suorum exaltare, licet multos in obsequium ²⁷⁴⁹ traxisset egentes, arbitrans sibi hoc esse ²⁷⁵⁰ dedecus, si aut rex aut quisquam ²⁷⁵¹ magnatum ²⁷⁵² suis beneficeret, quos ipse, inquit, tam bene aut melius possum remunerare. Ergo admodum pauci suorum illo annuente pervenerunt ad apicem episcopalem; multi vero si tantum apti ad verbum seu callidi essent ad servitium, ingentibus cumulati sunt divitiis. Unde factum est, ut pro gloria mundi captanda homines diversi generis et multarum artium, præcipue vero adulatores, ad suam ascisceret ²⁷⁵³ (699) familiaritatem. Quorum onerosam multitudinem traxit secum in curia ²⁷⁵⁴ et per episcopium, sive quacumque iter esset, affirmans se frequenti commeantium multitudine non modo non gravari, verum etiam opipare ²⁷⁵⁵ delectari (700). Pecuniam autem quam recepit a suis sive ab ²⁷⁵⁶ amicis, porro ²⁷⁵⁷ seu ab his ²⁷⁵⁸ qui frequentabant palatium, vel qui regie

SCHOLIA.

Schol. 78. Inter quos advena Paulus ex Judaismo conversus est ad Christianam fidem (701). Quinque ²⁷⁵⁹ nescio an pro avaritia vel ²⁷⁶⁰ pro sapientia, exulatus in Græciam, eum inde remearet, nostro adhæsit pontifici, glorians se multarum artium callere ingenio, adeo ut ex insciis litterarum philosophos redderet per triennium, et ex cupro formaret aurum obrizum. Facile persuasit ille archiepiscopo, credere omnia quæ dixit, adjiciens hoc omnibus mendaciis suis, quod cito faceret apud Hammaburg monetam publicam ex auro fieri ²⁷⁶¹ et pro denariis bizantos ²⁷⁶² dari. (2. 3. 4.)

VARIE LECTIONES.

²⁷³¹ ex 2. 3. ²⁷³² deinceps *deest* F. ²⁷³³ longe *deest* 2. 3. 4. ²⁷³⁴ indidit 3. ²⁷³⁵ medioximus *corr.* medius 4. medius 5. *Verba uncis inclusa desunt* 1. *In margine cod.* 2: Adalbertus et Anno, Bremensis et Coloniensis archiepiscopi. ²⁷³⁶ vel *add.* 2. 3. 4. ²⁷³⁷ corrodere 1. ²⁷³⁸ ornamento 2. 3. 4. ²⁷³⁹ ac 4. ²⁷⁴⁰ germ. archiep. *desunt* 4. ²⁷⁴¹ Vezlo 2. Wezcilo 4. Wozldo M. F. ²⁷⁴² que *deest* 3. ²⁷⁴³ Burchardus 4. ²⁷⁴⁴ Halvarstadensis 4. ²⁷⁴⁵ Cono. 2. 3. 4. ²⁷⁴⁶ Eylbertus 2. 3. ²⁷⁴⁷ Wilhelmus 2. 4. Vilhelmus 3. ²⁷⁴⁸ tantum 2. 3. 4. ²⁷⁴⁹ obsequio 2. 3. 4. ²⁷⁵⁰ quasi *addunt* 2. 3. 4. ²⁷⁵¹ quispiam 3. ²⁷⁵² magnatum 2. 3. 4. ²⁷⁵³ adscisceret 3. 5. addisceret 2. ²⁷⁵⁴ curiam 3. 5. ²⁷⁵⁵ opipari 2. ²⁷⁵⁶ ab *deest* 2. 3. 4. ²⁷⁵⁷ porro *deest* 2. 3. 5. ²⁷⁵⁸ iis 5. ²⁷⁵⁹ que *deest* 4. ²⁷⁶⁰ an 4. ²⁷⁶¹ adiciens se subito apud H. m. p. c. a facturum 4. ²⁷⁶² bizantio 4.

NOTÆ.

(687) Anno archiepiscopus Coloniensis 1056-1075.

(688) *Consules declarantur.* Sallust. Catil. c. 20.

(689) Conf. l. III, c. 58, *summa rerum, quod est vicedominatus*, et l. II, c. 9, *apud quem summa consiliorum pendebat*. Quam vocat l. III, c. 44, *primatum curiæ*, c. 46, *primatum rei publicæ et consulatum*. Adalbertus audit *princeps consiliorum et magister regis* lib. III, c. 42, *major-domus* vero ibid. c. 46 et c. 70 (IV. 46).

(690) Welnerus s. Wezilo, archiepiscopus Magdeburgensis a. 1033-1077.

(691) Bucco, consobrinus Annonis, ejusque in præpositura Goslariensi quondam successor, episcopus Halberstadiensi anno 1059 occisus 1088. V. Lambert. 1059-1071. Bernoldi Chron. a. 1088.

(692) Conf. Lamb. Hersv. a. 1066.

(693) Eilbertus, Mindensis episcopus 1048-1080.

(694) Wilhelmus de Ponte, episcopus Trajectensis 1061-75.

(695) Adalberti temporibus ad patriarchatum Aquilegiensem promoti sunt Gotebald, Nemetensis præpositus, anno 1049, et Ravenger, qui obiit 1069.

(696) Cadalus 1041 fuit vicedom. eccl. Veronensis, 1046, Apr. 26, episcopus Parmensis, v. Affo, Parma 2, 50; anno 1061 sub Honorii II nomine in papam electus.

(697) *Divina et humana*; v. supra cap. 2, not. 74.

(698) *Certare pro gloria.* Sallust. Jugurth., c. 110.

(699) *Cujuscunque generis homines adsciscere.* Sallust. Catil. c. 20. V. infra c. 37.

(700) Conf. l. III, c. 70 (l. IV, c. 44 f).

(701) Paulus iste videtur esse Judæus, qui Adal-

i²⁷⁶³ obnoxii fuerunt²⁷⁶⁴, illam inquam, licet maxima esset, sine mora dispersit personis et ypocritis (702), medicis²⁷⁶⁵ omnibus et id genus aliis, scilicet²⁷⁶⁶ non sustinens, talium personarum favoribus semper ut vel solus placeret in curia vel major fieret prae omnibus, et eo modo perficere in anima habuit de propectu ecclesiae isterea cum omnes, qui erant in Saxonia aliis regionibus clari et magnifici viri, ad milites, multis dando quod habuit, ceteris quoque quod non habuit, inutile nomen vanum agno corporis et animae dampno mercatus corrupti quidem mores (703) archiepiscopi tales, in²⁷⁶⁸ processu²⁷⁶⁹ temporis et circumspecto semper deteriores fuerunt.

3.] Cap. 154.) Tunc igitur magnis curiae inflatus, vixque jam tolerandus inopia, venit Bremam cum ingenti, ut solebat, armatorum, novis populum et regionem circumionibus aggravans²⁷⁷¹. Et tunc levata sunt omnia, quae vel²⁷⁷² maxima nostros ad iram accendere incenderunt, deficiente illo studio, quod habuit in aedificatione sanctarum congregationum. Miranda nimirum voluntas hominis impatiens²⁷⁷⁴ otii, quae domi forisque (704) tantis laboribus, nunquam posset fatigari. Nam e antea miser episcopatus ejus tantis expensis sumptibus tantisque voracis curiae studiis et, nunc vero in aedificationem²⁷⁷⁵ praeposuit et castellorum sine misericordia prolignatus vineas et hortos et vineas in terra plantans licet studio inefficaci multa temptasset, inanis tamen hiis, qui morem gererent suae, magnifice voluit omnibus compensari²⁷⁷⁶.] Ita mens alta viri pugnans contra patriam, quicquid usquam magnificum hoc non²⁷⁷⁷ habere²⁷⁷⁸ ipse noluit²⁷⁷⁹. Urbis causas cum diligenter et diu perscrutanti sapientem virum ex illa, quam nimium in mundi gloria perductum ad hanc molimur (705), quod²⁷⁸¹ in prosperitate rerum

A temporalium elevatus in superbiam²⁷⁸², ad laudem comparandam ignorabat²⁷⁸³ modum, in adversitate autem plus justo contristatus, iracundiae aut morori frena laxabat²⁷⁸⁴ (706). Itaque tam in bono, si misertus²⁷⁸⁵ est, quam in malo, si iratus est, in utroque mensuram excessit.

37. [40.] Ejus rei documentum hoc habeo, quod in ira furoris sui aliquos manu percussit usque ad effusionem sanguinis, sicut fecit praepositum ejus aliosque²⁷⁸⁶. In misericordia vero, quae in hac parte melius dicitur largitas, erat ita profusus, ut libram argenti pro denario²⁷⁸⁷ computans, aliquando mediocribus personis effundi centum libras edixerit, amplius autem majoribus. Qua de re accidit, ut quotiescumque²⁷⁸⁸ iratus est, ceu²⁷⁸⁹ leo fugeretur ab omnibus, cum vero placatus est²⁷⁹⁰, palpari posset ut agnus. Citissime autem ad hylaritatem ab ira laudibus mulceri potuit vel suis vel alienis, et tunc quasi alteratus ab illo qui²⁷⁹¹ fuit, arridere coepit laudatori. Hunc locum saepe vidimus captari ab²⁷⁹² adulatoribus, qui ex diversis terrarum partibus in cameram ejus, velut in sentinam fluxerunt²⁷⁹³ (707), quos et ipse ad nansciscendum honorem mundi necessarios esse²⁷⁹⁴ principibus indicavit²⁷⁹⁵. Si qui tamen palatio et regi notiores erant, in²⁷⁹⁶ suam dignatus est ascire²⁷⁹⁷ familiaritatem, reliquos permisit abire donatos. Ita vero et honestas personas et in ordine sacerdotali fulgentes ad hoc turpissimum adulationis officium ambitio suae familiaritatis illexit. Postremo qui adulari nesciret aut fortasse nollet, eum sicut amentem et stolidum vidimus a januis excludi²⁷⁹⁸, ac si diceretur :

Exeat aula,
Qui vult esse pius (708).

Et :

Accusator erit qui verum dixerit (709).

Porro ita praevaluerunt apud nos mendaces, ut vera dicentibus non crederetur, etiamsi jurarent. Talibus igitur personis plena fuit domus²⁷⁹⁹ episcopi.

38. ([41.] Cap. 155.) Quibus accesserunt cottidie²⁸⁰⁰ alii gnathones²⁸⁰¹, parasiti, somniatores et ru-

VARIAE LECTIONES.

estati 4. ²⁷⁶⁴ fuerant 5. ²⁷⁶⁵ Legendum fortasse : mendicis. ²⁷⁶⁶ et i. g. a. scilicet desunt 4. nus 3. ²⁷⁶⁸ in deest 2. 3. 4. ²⁷⁶⁹ autem addit 4. ²⁷⁷⁰ et regionem add. 2. 3. 4. ²⁷⁷¹ agravari 1. maxime 2. 3. 4. ²⁷⁷² ducis 3. ²⁷⁷⁴ que deest 2. 3. 4. ²⁷⁷⁵ aedificatione 2. 3. 4. ²⁷⁷⁶ Uncis inclusa ²⁷⁷⁷ non deest 4. nunc 3. ²⁷⁷⁸ et adduit 2. 3. 4. ²⁷⁷⁹ voluit 3. 4. ²⁷⁸⁰ nimirum 3. ²⁷⁸¹ ut 3. bia 3. ²⁷⁸² ignoraret 3. ²⁷⁸⁴ laxarat 3. ²⁷⁸⁵ tam bona miseratus 1. ²⁷⁸⁶ praepositio suo aliis ²⁷⁸⁷ pro den. desunt 2. 3. 4. ²⁷⁸⁸ quotiescumque 3. 5. ²⁷⁸⁹ esset tanquam 2. 3. 4. ²⁷⁹⁰ esset ²⁷⁹¹ qui deest 1. ²⁷⁹² ab deest 2. 4. ²⁷⁹³ confluerunt 4. ²⁷⁹⁴ esse deest 5. ²⁷⁹⁵ judicavit 2. 3. 4. a 3. ²⁷⁹⁷ ascire deest 3. ²⁷⁹⁸ exclusum 2. 3. 4. ²⁷⁹⁹ donus deest 1. ²⁸⁰⁰ cotidi 2. quotidie 3. co- ²⁸⁰¹ gnathones 1.

NOTÆ.

ulos habebat. De quo vide Chron. Lau- in Cod. diplomat. Lauresham. t. I, p.

Iypocrita, id est histrio.

Corrupti mores. Sallust. Catil. c. 1, 7.

Domus forisque. Sallust. Jugurth., c. 81.

Mollitia animi. Sallust. Catil. c. 48.

(706) Lucan. Pharsal. l. VII, v, 124 sq.

. . . frenosque furentibus ira
Laxat. . . .

(707) Romam sicuti in sentinam confluerant. Sall. Catil. c. 33.

(708) Lucan. Pharsal. l. VIII, v. 493 sq.

(709) Juvenal. l. I, v. 161.

migeruli, qui ea quæ ipsi confinxerunt ^{2801*}, nobisque placitura rebantur, jactabant sibi per angelos revelata; jam publice divinantes Hammaburgensem patriarcham ²⁸⁰², sic enim vocari voluit, cito papam futurum, æmulos ²⁸⁰³ suos a curia depellendos, ipsum vero ²⁸⁰⁴ solum diuque rem publicam gubernaturum, atque ita ²⁸⁰⁵ fieri longævum, ut quinquaginta annos excederet in episcopatu, postremo per illum virum ²⁸⁰⁶ quædam aurea secula orbi ventura (710). Et hæc quidem ²⁸⁰⁷ ficet sicte ab adulatoribus et pro quæstu promitterentur, episcopus tamen, quasi de cælo sonuissent, vera omnia putabat, tractans ²⁸⁰⁸ ex Scripturis quædam præsentia rerum, quæ fieri debeant, hominibus data vel in sompniis, ²⁸⁰⁹ vel in auguriis, vel in communibus sermonum loquelis; vel in non solitis ²⁸¹⁰ elementorum figuris. Quare dicitur eum morem insuevisse, ut, dum cubitum ibat ²⁸¹¹, fabulis delectaretur; cum expergisceretur, sompniis; quotiens vero iter inceptit, auspiciis. Aliquando etiam totum diem sompno ²⁸¹² indulgens, noctu pervigil aut ²⁸¹³ lusit ad aleas ²⁸¹⁴ aut mensæ ²⁸¹⁵ assedit ²⁸¹⁶. Cum autem ²⁸¹⁷ recumberet ad mensam, hilariter habundanterque omnia præcepit exhiberi convivis ²⁸¹⁸, ipse a convivis jejunos ²⁸¹⁹ interdum surgens, semper autem ex officio paratos habens qui advenientes reciperent hospites, magnopere curavit ²⁸²⁰, ne non multum illum haberent ²⁸²¹ ([42.] Cap. 156). Ad glorians hospitalitatem porro maximam ²⁸²² esse virtutem, quæ cum ²⁸²³ non careat divina mercede, sæpe etiam inter homines habeat vel maximam ²⁸²⁴ laudem. Recumbens autem non tam cibus aut poculis quam faceciis ²⁸²⁵ oblectabatur, aut ²⁸²⁶ regum hystoriis aut raris philosophorum sententiis. Si vero erat privatus, quod raro accidit, ut solus et absque hospitibus maneret vel regiis legatis, tunc ²⁸²⁷ fabulis aut ²⁸²⁸ somniis, semper autem sobriis ocium terebat ²⁸²⁹ (711) loquelis. Raro fiducias admittebat, quos tamen propter alleviandas anxietatum curas aliquando cunsuit esse necessarios. Ceterum pantominos ²⁸³⁰, qui obscenis corporum motibus oblectare vulgus ²⁸³¹ solent, a suo conspectu prorsus ejecit. Soli medici cum illo regnabant, difficilis aditus fuit ceteris, nisi gravior causa posceret aliquos intromitti laicos ²⁸³². Unde etiam accidit ut videremus ostium

A thalami sui ²⁸³³, quod primo omnibus patuit ignotis vel ²⁸³⁴ peregrinis, tali postmodum custodia vallatum esse, ut magnis de rebus ²⁸³⁵ legati potentesque ²⁸³⁶ seculi personæ aliquando pro foribus inviti expectarent per ebdomadam.

39. Præterea inter epulandum familiare habuit magnos ²⁸³⁷ viros carpere, notans in aliis stulticiam in quibusdam avaritiam, multis autem objiciens ignobilitatem, omnibus ²⁸³⁸ vero ²⁸³⁹ in properavit infidelitatem, eo quod ingrati essent illi ²⁸⁴⁰, qui eos de stercore suscitaret ²⁸⁴¹, regi, quem solus ²⁸⁴² ipse ²⁸⁴³ diligens imperium, pro jure non pro suo commodo tueri videretur: argumentum esse, quod illi sicut ignobiles raperent aliena, ipse vero sicut nobilis effunderet sua; hoc esse apertissimum nobilitatis indicium. Hac invectione pestifera utebatur in singulos, nullique demum pepercit, dummodo se omnibus anteferet. [43] Itaque breviter hoc dicendum est, pro sola quam dilexit mundi gloria pejoratum esse virum illum de omnibus quas ab initio habuit virtutibus. Nempe ²⁸⁴⁴ talia et ejusmodi plurima circa ipsum facta sunt illo tempore, quæ superstitioni vel jactantiæ seu potius negligentiae ejus infamiam magnam pepererunt, odiumque omnium mortalium, præcipue vero magnatum.

40. (Cap. 157.) Ex quibus infestissimi erant tam illi quam ecclesiæ nostræ dux Bernardus et filii ejus, quorum invidia, simul ²⁸⁴⁵ et odia, itemque insidiæ, obprobria et calumpniæ traxerunt archiepiscopum ad ²⁸⁴⁶ omnia quæ supra diximus offendicula præcipitem, et quasi vecordem fecerunt ²⁸⁴⁷, dum minor ipsis et cedere videretur ²⁸⁴⁸. Cessit tamen aliquando sponte pro officio sacerdotii, cupiens invidiam ²⁸⁴⁹ superare beneficiis et bona reddere pro malis Sed cum frustra laborasset omnibus modis, ut male nexam cum ducibus resarciret amicitiam, victus tandem ²⁸⁵⁰ a tribulatione persequentium et dolore malorum exulceratus, non semel exclamavit cum Helya: *Domine Deus, altaria tua destruxerunt* ²⁸⁵¹, *prophetas tuos occiderunt, et relictus sum ego solus, et quæerunt me interficere* (III Reg. xix, 10). Ceterum quam injuste noster ²⁸⁵² archiepiscopus ²⁸⁵³ talia passus sit, unum satis est exemplum hic ponere; quod potest videri amicitiam cum invidis nil valuisse conservatam.

VARIÆ LECTIONES.

^{2801*} conflixerunt 1. confixerunt 4. ²⁸⁰² parochiam 3. ²⁸⁰³ vero addit 4. ²⁸⁰⁴ autem 4. ²⁸⁰⁵ ea 2. ²⁸⁰⁶ virum deest 4. ²⁸⁰⁷ quidam 3. ²⁸⁰⁸ trahens 4. ²⁸⁰⁹ somnis 1. ²⁸¹⁰ vel in insolitis 4. ²⁸¹¹ iret 3. ²⁸¹² somnio 1. ²⁸¹³ aut deest 2. pervigilanter 5. 4. ²⁸¹⁴ in alea 4. ²⁸¹⁵ ante mensam 2. 3. 4. ²⁸¹⁶ sedit 4. ²⁸¹⁷ cumque 2. 3. 4. ²⁸¹⁸ conviviis 2. ²⁸¹⁹ jejuniis deest 2. 3. 4. ²⁸²⁰ hospites, et magnopere procurarent 4. ²⁸²¹ ne-haberent desunt 2. 3. 4. ²⁸²² magnam 2. 3. 4. ²⁸²³ dum 4. ²⁸²⁴ h per maximam 2. 3. habebat maximam 5. habeat maximam 4. ²⁸²⁵ facietis 2. 3. 4. ²⁸²⁶ ut 4. ²⁸²⁷ tum 3. ²⁸²⁸ et 2. 3. 4. ²⁸²⁹ impendebat 2. 3. 4. ²⁸³⁰ pantamimos 2. 3. 4. ²⁸³¹ oblectari vulgum 1. ²⁸³² laicos deest 2. 3. 4. ²⁸³³ ejus 3. ²⁸³⁴ et 2. 3. 4. ²⁸³⁵ magnarum rerum 4. ²⁸³⁶ petentesque 1. ²⁸³⁷ magnates 2. 3. 4. ²⁸³⁸ in omnibus 4. ²⁸³⁹ autem 3. ²⁸⁴⁰ illi deest 2. 3. 4. ²⁸⁴¹ suscitavit 3. ²⁸⁴² solum 2. 3. 4. ²⁸⁴³ ille 5. ²⁸⁴⁴ Nempe deest 1. ²⁸⁴⁷ simultates 2. 3. 4. ²⁸⁴⁶ hæc addunt 2. 3. 4. ²⁸⁴⁷ reddiderunt 2. 3. 4. ²⁸⁴⁸ videbatur 3. ²⁸⁴⁹ suam addunt M. F. ²⁸⁵⁰ tamen M. F. ²⁸⁵¹ deduxerunt 1 male. ²⁸⁵² noster deest 4. ²⁸⁵³ episcopus 2.

NOTÆ.

(710) *Aurea sæcula* v. infra l. III, c. 46.

(711) *Otium conterere*. Sallust. Catil. præf.

Cap. 158.) Dux avaritiæ stimulo motus ²⁸⁵⁴, quod debitum non inferrent tribu-
Fresiam, comitem habens archiepisco-
tantum gratia profectus est, ut discor-
ulum duci reconciliaret. Cumque dux
upidus, totam pro censu rationem pone-
²⁸⁵⁵ septingentis argenti marcis posset
lacari, mox barbara gens, nimio furore

pro libertate ruebant ²⁸⁵⁶ (712).

²⁸⁵⁷ibi perfossi, ceteri fuga defensi²⁸⁵⁸,
ucis et archiepiscopi direpta magnus
saurus ibi dilapsus est. Nichil tamen
s apud ducem et suos amicitiae fides
lo experta, qua minus persequi vellent
unt ergo ducem futuri præscium sæpe
narrasse filios suos ad excidium Bre-
siae fataliter destinatos. [Vidit (713 ²⁸⁶¹)
ipnium ex penetralibus suis egressos in
ursos aprosque, deinde cervos, ad ulti-
i. *Ursi, inquit, et aprierant parentes nostri,
cut dentibus armati: cervi sumus ego et
decori cornibus, lepores autem ²⁸⁶³ filii
licæ virtutis et timidi: de quibus metuo,
tes Ecclesiam, divinam incurrant ultio-
propter sub obtestatione divini timoris
eos, ne quid impium cogitarent adver-
lesiam et pastorem suum, periculose
hunc aut illam ²⁸⁶⁸, quod injuria eorum
in Christum. Hæc surdis ille præcepta
c de vindicta peccatores ²⁸⁷⁰ statim se-
imus ²⁸⁷¹.*

[II, c. 4.] Cap. 159.) Anno pontificis no-
nardus Saxonum dux obiit (an. 1059,
ii a tempore senioris Libentii jam per
clavorum res atque Nordalbingorum ac
nue administravit (714). Post cujus ob-
us Ordolf ²⁸⁷² et Hermannus ²⁸⁷³ heredi-
s acceperunt, malo omine Bremensis ec-
enim antiqui memores odii, quod
im contra, eandem licet occulte, exer-

cuerunt ecclesiam (715), statuerunt aperte jam ul-
tionem repetendam esse in episcopum totamque fa-
miliam ecclesiae. Et ²⁸⁷⁴ primo quidem dux Ordulfus
vivo ²⁸⁷⁵ adhuc patre, hostili ²⁸⁷⁶ stipatus multitu-
dine, Bremensem episcopatum in Fresia devastavit
ac cecavit homines ecclesiae ²⁸⁷⁷, alios etiam legatos
ad se pro ²⁸⁷⁸ pace directos publice verberari jussit
et decalvari; postremo omnibus modis ecclesiam et
suos impugnare, spoliare, cedere ac pro nichilo ha-
bere ²⁸⁷⁹. Ad ea tametsi ²⁸⁸⁰ pontifex, ut debuit, ec-
clesiastico zelo exardens ²⁸⁸¹, contemptores ²⁸⁸² ana-
thematis gladio percussit, querelam tamen ad cu-
riam deferens, nil aliud meruit quam derideri ²⁸⁸³.
Nam et rex puer a nostris comitibus primo, ut
aiunt ²⁸⁸⁴, derisui habitus est. [2.] Quapropter ar-
chipræsul ²⁸⁸⁵ temporari serviens ²⁸⁸⁶, ut conjuratos
tantum fratres ab invicem divelleret, dicitur ²⁸⁸⁷ He-
rimannum ²⁸⁸⁸ comitem adoptasse ²⁸⁸⁹ in militem.
Cujus satellicio functus, in Ungaricam tunc expedi-
tionem quasi magister regis et princeps consiliorum
profectus est, relicto super negotia regni ²⁸⁹⁰ Colo-
niensi archiepiscopo. Restituto autem in regnum
Salemone (716), quem Belo expulerat ²⁸⁹¹ (717), pon-
tifex noster cum rege puero victor ab Ungria ²⁸⁹²
regressus est.

43. ([3.] Cap. 160.) Tunc comes Herimannus ali-
quid magnum sperans et ambiens ²⁸⁹³ beneficium,
quod dare nollet ²⁸⁹⁴ episcopus ²⁸⁹⁵, statim conver-
sus ²⁸⁹⁶ in furorem, cum exercitu copioso venit con-
tra Bremam, ibique diripiens omnia quæ ad manum
venerant, soli ecclesiae pepercit ²⁸⁹⁷. Armenta boum
et caballorum omnia in prædam cesserunt (718).
Similiter per totum faciens episcopatum, homines
ecclesiae nudos inopesque dimisit. Tunc etiam ca-
stella omnia, quæ pontifex, præscius futurorum, di-
versa regione construxit ²⁸⁹⁸, usque ad solum diruta
sunt.

44. (Cap. 161.) Archiepiscopus eo tempore prima-
tum curiæ ²⁸⁹⁹ tenebat. Cujus audita querela, comes
secundum judicium palatii relegatus in exilium ²⁹⁰⁰,
post annum clementia regis absolutus est. Deinde

VARIÆ LECTIONES.

nes 2. 3. 4. ²⁸⁵⁵ nec 2. nec cum 3. 4. ²⁸⁵⁶ ruebat 3. ²⁸⁵⁷ multi igitur (ergo 5.) ex nostris
t defensi 4. ceteris f. defensis 3. fuga dispersi 2. ²⁸⁵⁹ castraque 4. ²⁸⁶⁰ vel 2. 3. 4. ²⁸⁶¹ ec-
²⁸⁶² frater meus 4. ²⁸⁶³ autem sunt 4. ²⁸⁶⁴ fortitudine — nostri *desunt* M. F. ²⁸⁶⁵ *Uncis*
unt 1. ²⁸⁶⁶ adversus 2. 3. 4. ²⁸⁶⁷ per lædi aut *desunt* 3. neve ledant aut 2. neve ledant
²⁸⁶⁸ illum 3. 5. ²⁸⁶⁹ quorum injuria redundet 4. ²⁸⁷⁰ peccatoris 1. ²⁸⁷¹ Incipit liber quar-
²⁸⁷² Ordolph 2. Ordulfus 3. Ordulf 4. ²⁸⁷³ Herimannus 4. ²⁸⁷⁴ Et *deest* 3. ²⁸⁷⁵ vivente 4.
stili 1. ²⁸⁷⁷ hominesque eccl. cecavit 4. h. e. necavit 5. ²⁸⁷⁸ pro *deest* 1. ²⁸⁷⁹ cœpit *addunt*
Et licet 4. ²⁸⁸¹ exardescens 2. 3. 4. ²⁸⁸² contemptoris 1. malefactores 4. ²⁸⁸³ deridere 1.
t *desunt* 4. ²⁸⁸⁵ archiepiscopus 4. ²⁸⁸⁶ deserviens 4. ²⁸⁸⁷ dicitur *deest* 4. ²⁸⁸⁸ Herimannum
nper. ²⁸⁸⁹ adoptavit 4. ²⁸⁹⁰ super negni 1. ²⁸⁹¹ bello expulerant 2. 3. 4. ²⁸⁹² Ungaria 3.
s ambiensque 4. ²⁸⁹⁴ quod dare noluit 4. cum id dare nollet 3. ²⁸⁹⁵ archiepiscopus 3. ²⁸⁹⁶ ver-
²⁸⁹⁷ parsit 1. parcit 2. ²⁸⁹⁸ diversis construxerat locis 4. ²⁸⁹⁹ curte 1. ²⁹⁰⁰ p. exilio 4.

NOTE.

leid. l. VIII, v. 648.

rnardus l a. 1011 obierat. Filius ejus
II igitur Libentii senioris tempore succes-
ministratio ejus strenua ante annum 1019,
Inwanni archiepiscopi vix laudanda fuit.
l. II, c. 43 sq.

Historiæ Francorum epit., c. 12, P.

(715) *Antiqui* — *ecclesia*. Iisdem verbis usus est
Adamus supra l. III, c. 8.

(716) Sc. anno 1063. V. Lambertum et Bernol-
dum h. u.

(717) V. Lambertum a. 1061.

(718) Hæc videtur indicare Bernoldus a. 1064.

vero idem comes Herimannus et frater ejus, dux Ordulfus, ad satisfactionem ecclesie venientes, pro delicto suo quinquaginta mansos optulerunt, et quievit terra paucos dies.

[4.] Tunc etiam rex vastacioni condolens ²⁹⁰¹Bremensis ecclesie, transmisit ei ad solatium fere centum pallia cum aliis vasis argenteis, itemque libris, candelabris et turibulis auro paratis. [Hæc ²⁹⁰²sunt munera, quæ rex misit ad reedificationem Hamburg ²⁹⁰³: tres calices aureos, in quibus erant libræ auri decem, unum vas chrysmale argenteum, scutum argenteum deauratum, psalterium aureis scriptum litteris, thuribula et candelabra argentea, dorsalia novem regalia, casulas 35, cappas 30, dalmaticas et subtiles 14 ²⁹⁰⁴et alia multa, et unum plenarium cujus tabula videbatur novem libras auri habere ²⁹⁰⁵.] Fertur etiam Corbeiam atque Lauressam ²⁹⁰⁶cœnobium (719), pro quibus diu multum ²⁹⁰⁷laboravit ²⁹⁰⁸archiepiscopus, eo tempore ²⁹⁰⁹Hammaburgensi ²⁹¹⁰ecclesie præceptis ²⁹¹¹tradita ²⁹¹². Tunc etiam diu ²⁹¹³desiderata in ditionem ecclesie Lismona venit (720), quæ curtis ²⁹¹⁴, ut aiunt, septingentos mansos ²⁹¹⁵habere videtur et maritimas Hadelœ regiones ²⁹¹⁶in ditione possidet ²⁹¹⁷. Pro qua firmiter ex omni parte solvenda fertur archiepiscopus reginæ Agneti dedisse novem ²⁹¹⁸libras auri, quoniam hæc in partem suæ dotis illa ²⁹¹⁹commemorabat ²⁹²⁰. [Quinquaginta ²⁹²¹cortes dominicales habuit archiepiscopus, ex quibus Walde ²⁹²²maxima (721), persolvit servitium unius mensis, ceterum Ambergon ²⁹²³(722) minima quatuordecim dierum. Tanta erat opulencia hujus episcopi ²⁹²⁴.]

45. ([c. 5.] Cap. 162.) Potuit ecclesia nostra dives esse; potuit archiepiscopus noster Coloniensi aut Mogontino ²⁹²⁵in omni rerum gloria non invidere. Solus erat Wirceburgensis ²⁹²⁶episcopus, qui dicitur in episcopatu suo neminem habere consortem, ipse ²⁹²⁷cum teneat ²⁹²⁸omnes comitatus suæ parrochiæ, ducatum etiam provincie gubernat episcopus ²⁹²⁹. Cujus æmulatione permotus ²⁹³⁰

A noster præsul statuit omnes comitatus, quod dyocesi aliquam jurisdictionem ²⁹³¹habere tur, in potestatem ecclesie redigere. Quap initio quidem illum maximum Fresie comitatus ²⁹³²est de Fivelgoe ²⁹³³ prius habuit dux Gotafridus ²⁹³⁴, et (723) Ekibertus ²⁹³⁵. Pensionem ²⁹³⁷librarum mille argenti, quarum ducentas ille solvit ecclesie. Archiepiscopus autem eundem comitatum per decem annos, usque expulsionis suæ. Alter ²⁹³⁸comitatus erat Utoni per omnem ²⁹⁴⁰parrochiam Bremensem diffunditur, maxime circa Albiam. Pro quo episcopus Utoni tantum optulit in precarium de bonis ecclesie, quod æstimatur singulis annis reddere mille libras argenti, cum utique tantitate precii major possit ²⁹⁴²ecclesie fructu parari ²⁹⁴³, nisi quod pro mundi gloria scenda sufficit nobis ideo esse pauperes, utes multos in servitio habeamus (724). [6. erat comitatus in Fresia, nostræ parrochiæ qui dicitur Emisgoe (725), quem juri ecclesie defendens ²⁹⁴⁵a Bernardo comite Gotescal sus est, pro quo noster pontifex regi pactum mille libras argenti daturum. Cujus pecuniam cum facile non posset habere, protulit cruces, altaria, coronas et cetera omnia ecclesie deponi, quibus denudatis, infelice ravit contractum perficere. Gloriabatur ²⁹⁴⁷pro argentea se cito auream ecclesiam fieri omniaque ablata restituere in decuplum ²⁹⁴⁸ prius in destructione claustrum visus est esse sacrilegium! Duæ cruces auro paratæ cum altare majus et calix, ambo rutilantia ex lapidibus contexta preciosis, confracta sunt quibus erant auri pondera viginti marcæ optulit domina Emma Bremensi ecclesie condonis pluribus. Narravit faber ²⁹⁴⁷illa cren magno se dolore coactum ad hoc sacrilegium confringeret illas cruces, secreto quibusdam

VARIE LECTIONES.

²⁹⁰¹ compatiens 5. ²⁹⁰² enim addit 4. ²⁹⁰³ Hammaburgensis ecclesie 4. ²⁹⁰⁴ XIII. M. F. ²⁹⁰⁵ inclusa desunt 1. ²⁹⁰⁶ Tunc etiam Corbeia atque Lauressa 4. ²⁹⁰⁷ multumque 2. 3. 4. ²⁹⁰⁸ verat 4. ²⁹⁰⁹ eo tempore desunt 4. ²⁹¹⁰ Hammaburgensis 5. ²⁹¹¹ in preceptis 3. ²⁹¹² tradita ²⁹¹³ cortis 2. 4. cors 3. ²⁹¹⁴ mansus 1. ²⁹¹⁵ Hadelœ regionis 4. ²⁹¹⁶ possedit 5. ²⁹¹⁷ XI. 3. ²⁹¹⁸ deest 2. 3. 4. ²⁹¹⁹ commemorabatur 2. 3. 4. *In codice 1. sententia*: Pro qua firmiter — *commemorabatur* *erronee post verba*: turibulis auro paratis *et ante verba* Fertur etiam Corbeia, etc., legitur. ²⁹²⁰ ergo ²⁹²¹ Walde deest 3. ²⁹²² cæterorum 3. ²⁹²³ *Uncis inclusa desunt* 1. ²⁹²⁴ Moguntino 3. 4. ²⁹²⁵ Hamburg 3. Wirceburg 4. Wirzeburg 5. ²⁹²⁶ Ipse enim 3. 4. ²⁹²⁷ enim tenet 3. ²⁹²⁸ episcopus dicitur ²⁹²⁹ permotus deest 2. 3. 4. ²⁹³⁰ jurisdictionem 2. 3. ²⁹³¹ indemptus 2. adeptus 3. 5. ²⁹³² Fivelgoe ²⁹³³ Gotafridus 2. ²⁹³⁴ tunc *Albert. Stad. Hist. arch. Brem.* ²⁹³⁵ Ekibertus 2. 3. Ecbertus 1. ²⁹³⁶ addunt 2. 3. 4. ²⁹³⁷ Alter vero 1. ²⁹³⁸ Utoni 4. *semper*. ²⁹³⁹ per omnem desunt 1. ²⁹⁴⁰ imprecarie 5. ²⁹⁴¹ posset 5. posset esse 2. 3. 4. ²⁹⁴² paratus 3. ²⁹⁴³ in 1. ²⁹⁴⁴ quem dicitur ²⁹⁴⁵ ecclesie nostræ defendunt 3. *Ita et 2, ubi tamen deest*: dum. Quem — occisus est *desunt* 4. ²⁹⁴⁶ tunc 3. ²⁹⁴⁷ autem aurifaber 4. ²⁹⁴⁸ conflans 4. ²⁹⁴⁹ secreto quibusdam *desunt* 5. s. q. ass. *desunt*

NOTÆ.

- (719) V. supra l. III, c. 27.
 (720) V. ibidem.
 (721) Videtur fuisse Altenwalde in Hedeln.
 (722) Hambergen, villa parochialis in præfectura Osterholz.
 (723) Vide diploma Heinrici IV a. 1057, April. 25, in Hamburg. Urkundenbuch n. 79. At Fivelgoe mi-

nime fuit in diocesi Hammaburgensi, sed in steriensi.

(724) Diploma imperatoris dat. 1062, Occid. in Hamb. Urkundenb. n. 89.

(725) Diploma eodem die datum v. ibidem ibique notam 1.

serens se ad sonitum mallei audisse quasi vocem gementis pueri ²⁹⁵⁰. Tunc autem et tali modo thesauri Cremensis ecclesiae, a veteribus et suo tempore summo labore magnaue fidelium devotione collecti, una et miserabili hora pro nichilo sunt pessundati. Vix tamen ex eadem pecunia media pars debiti ²⁹⁵¹ conflata est. Gemnas sanctarum crucum ²⁹⁵² distractas ²⁹⁵³ audivimus a ²⁹⁵⁴ quibusdam meretriculis donatas.

46. Horreo, fateor, omnia sicut facta sunt propagare, eo quod initium dolorum hæc erant ²⁹⁵⁵, gravisque secuta est vindicta. Ab illo ergo die ruentibus in occasum prosperis, omnia nobis et ecclesiae adversa fuerunt, ita ut episcopus noster et sui ecclesiae ab omnibus exhiberentur sicut heretici. ([7.] Cap. 163.) At ille parvipendens omnium voces, simul etiam ²⁹⁵⁶ relicta rei domesticæ cura, totus in curiam vehemens et in gloriam præceps ferebatur, hac causa, ut ipse retulit, capessendæ rei publicæ quærens primatum, quia dominum et regem suum inter manus trahentium non posset videre captivum (726). Et jam consulatum adeptus est, jam remotis æmulis solus possedit ²⁹⁵⁷ arcem capitoli, non tamen sine invidia, quæ semper gloriam sequitur (727). Tunc vero metropolitanus noster quædam aurea sæcula (728) renovaturus in consolatu suo, cogitasse fertur ²⁹⁵⁸ disperdere de civitate Dei omnes qui operantur iniquitatem, præcipue illos qui vel in regem manus miserunt aut ecclesias deprædasse videbantur, Cujus delicti conscientia cum fere omnes episcopi et principes regni tangerentur, unanimi odio conspirabant, ut ille [solus ²⁹⁵⁹] periret, ne ceteri periclitarentur. (1066.) Igitur omnes [simul ²⁹⁶⁰] apud Triburiam congregati (729), cum rex adesset præsens, archiepiscopum nostrum quasi magnum et seductorem a curia depulerunt. Adeo manus ejus contra omnes, monusque omnium contra illum (*Gen.* xvi, 12), ut controversiæ finis pervenerit usque ad sanguinem.

47. ([8.] Cap. 164.) Audientes autem ²⁹⁶¹ duces nostri, quod pontifex ab ordine senatorum esset

A ejectus ²⁹⁶², magno repleti gaudio, cogitabant et ipsi tempus invenisse ultionis, ut eum penitus alienarent a suo episcopo, dicentes: *Exinanite usque ad fundamentum in eo* (*Psal.* cxxxvi, 7) et conteramus eum *de terra viventium* (*Isai.* LIII, 8). Itaque multæ insidiæ multaue obprobria eorum adversum archiepiscopum ²⁹⁶³, qui eo tempore ²⁹⁶⁴, cum nil ²⁹⁶⁵ tucius haberet, Bremæ sedit ²⁹⁶⁶, quasi obsessus et custodia vallatus ²⁹⁶⁷ inimicorum ²⁹⁶⁸. Cumque tota ducis familia pastorem et ecclesiam et ²⁹⁶⁹ populum et sanctuarium derisioni haberent ²⁹⁷⁰, Magnus tamen ²⁹⁷¹ ante omnes sæviebat, glorians se tandem reservatum esse, qui rebellem domaret ²⁹⁷² ecclesiam.

B 48. ([9] Cap. 165.) Magnus igitur ²⁹⁷³, filius ducis, collecta latronum multitudine, non eo modo conatus est ecclesiam impugnare quemadmodum parentes ejus, verum ipsum pastorem ecclesiae persecutus ²⁹⁷⁴, ut contentionem diutinam finisse videretur, aut membris truncare aut funditus interficere quærebat episcopum ²⁹⁷⁵. Nec tamen illi dolus ad cavendum ²⁹⁷⁶ defuit, auxilium vero in militibus nullum prorsus habuit. Ipso ²⁹⁷⁷ tempore archiepiscopus a Magno duce (750) obsessus, clam ²⁹⁷⁸ noctu ²⁹⁷⁹ fugit ²⁹⁸⁰ Goslariam, ibique secure per dimidium annum mansit in prædio suo apud Loctunam (731). Castra et servitium ²⁹⁸¹ ejus ab hostibus direpta sunt. Quibus angustiarum laqueis obstrictus, ignominiosum quidem, sed necessarium cum tyranno sedus pepigit, ut, qui hostis erat, miles efficeretur, offerens ei de bonis ecclesiae mille mansos ²⁹⁸² in beneficium et amplius ²⁹⁸³: eo nimirum tenore, ut comitatus Fresiæ, quorum alterum Bernardus, alterum Ekbertus ²⁹⁸⁴ invito pontifice retinebat, Magnus absque omni dolo vendicaret juri ecclesiae ac ²⁹⁸⁵ defenderet. [10.] Ita prorsus diviso in tres partes Bremensi episcopatu, cum unam partem Udo ²⁹⁸⁶, alteram ²⁹⁸⁷ Magnus haberet, vix tertia remansit episcopo; quam tamen ipse postea Eberhardo ²⁹⁸⁸ (732) aliisque regis adulatoribus distribuens, fere nichil sibi retinuit. Nam et cortes ²⁹⁸⁹ episcopi et decimæ ecclesiarum, unde clerici, viduæ ²⁹⁹⁰ et inopes sustentari

VARLÆ LECTIONES.

²⁹⁵⁰ Verba unctis inclusa desunt 1. ²⁹⁵¹ debitum 1. ²⁹⁵² crucium 2. 3. ²⁹⁵³ destructas 3. ²⁹⁵⁴ aut 2. ac 3. ²⁹⁵⁵ sunt 4. ²⁹⁵⁶ et 3. ²⁹⁵⁷ possidet 2. 4. ²⁹⁵⁸ cogitavit 4. ²⁹⁵⁹ solus addunt 2. 3. 4. ²⁹⁶⁰ simul addunt 2. 3. 4. ²⁹⁶¹ autem deest 5. ²⁹⁶² nostri, pontificem ab o. s. esse ejectum 4. ²⁹⁶³ adversus episcopum 4. ²⁹⁶⁴ totum 1. ²⁹⁶⁵ nichil 4. ²⁹⁶⁶ Bremæ præter sedem 2. 3. ²⁹⁶⁷ est addunt 2. 3. ²⁹⁶⁸ amicorum 3. ²⁹⁶⁹ et deest 4. ²⁹⁷⁰ haberet 3. ²⁹⁷¹ tamen deest 2. 3. 4. ²⁹⁷² domarent 1. ²⁹⁷³ ergo 4. 5. ²⁹⁷⁴ est addit 1. ²⁹⁷⁵ archiepiscopum 5. ²⁹⁷⁶ cavendam 3. ²⁹⁷⁷ ergo addit. 4. ²⁹⁷⁸ dani 2. ²⁹⁷⁹ metu 2. 3. 4. ²⁹⁸⁰ suffugit 2, 4. ²⁹⁸¹ Castra autem et servitia 4. ²⁹⁸² mansus 1. ²⁹⁸³ et a. i. beneficium 4. ²⁹⁸⁴ Ekbertus 4. ²⁹⁸⁵ atque 4. ²⁹⁸⁶ Uto 2. 3. ²⁹⁸⁷ partem addit 4. ²⁹⁸⁸ Eberhardo 2. Ebernardo 4. Bernardo 3. 5. *In margine codice 2. hic legitur: Dulce loqui miseris veteresque reducere questus.* ²⁹⁸⁹ cortes 2. 3. 4. ²⁹⁹⁰ viduæ deest. 2. 3. 4.

NOTÆ.

(726) *Regem — captivum.* Conf. Lambert. Hersfeld. a. 1062.

(727) *Invidiam post gloriam sequi.* Sallust. Jugurth. cap. 51.

(728) V. supra l. III, c. 38.

(729) Sc. 1066. m. Januar. Conf. Annal. Weissemburg. a. 1066; Lambert. Hersfeld.

(730) *Duce*, h. e. filio ducis Ordulfi.

(731) Lochten in præfectura Aildesheimensi Viennenburg V. Wedekind Noten I, 166.

(732) Eberhardus, comes de Nellenburg, frater Udonis, archiepiscopi Treverensis, regi a consiliis. V. Lambert. Hersfeld. a. 1071 sq.

deberent*, omnia ²⁹⁹¹ cesserunt in usum laicorum, ita ut meretrices cum latronibus usque hodie luxuriantur ex bonis ecclesiae, in derisum habentes episcopum omnesque ministros altaris. Tantis igitur largitionibus, sicut hodie videri potest ²⁹⁹², nichil lucratus est archiepiscopus ²⁹⁹³ erga Udonem et Magnum, quam ne expelleretur a suo episcopatu; a ceteris vero nichil servitii ²⁹⁹⁴ meruit nisi ut dominus vocaretur.

49. ([11.] Cap. 166.) Ilæc nobis prima ruina contigit in Bremensi parrochia ²⁹⁹⁵; verum trans Albiam quoque vindictæ magnitudo pervenit, quoniam princeps Gotescalcus eo tempore interfectus est a paganis, quos ad Christianitatem nitebatur ipse convertere. Et quidem vir omni ævo memorabilis, magnam partem Sclavaniæ conversam habuit ad ²⁹⁹⁶ divinam religionem. Sed quia nondum impletæ ²⁹⁹⁷ sunt iniquitates Amorreorum (*Gen.* xv, 16), neque adhuc venit tempus miserendi eorum, necesse erat ut venirent scandala (*Matth.* xviii, 7), ut probati fierent manifesti (*I Cor.* xi, 19). Passus est autem noster Machabæus in civitate Leontia (735), vii Idus Junii 1066, cum presbytero Yppone, qui super altare immolatus est, et aliis multis tam laicis quam clericis, qui diversa ubique pro Christo pertulerunt supplicia**. Ansverus ²⁹⁹⁸ monachus et cum eo alii apud Razzisburg ²⁹⁹⁹ lapidati sunt. Idus Julii passio illorum occurrit ³⁰⁰.

50.*** Johannes episcopus senex cum ceteris chri-

stianis in Magnopoli civitate captus ³⁰⁰¹ servabatur ad ³⁰⁰² triumphum. ([12.] Cap. 167.) Ille igitur pro confessione Christi fustibus cæsus, deinde per singulas civitates Sclavorum ductus ad ludibrium, cum a Christi nomine flecti non posset, truncatis manibus ac pedibus, in platea corpus ejus projectum est, caput vero ejus ³⁰⁰³ desectum ³⁰⁰⁴, quod ³⁰⁰⁵ pagani conto ³⁰⁰⁶ præligentes in titulum victoriæ, deo suo Redigast immolarunt ³⁰⁰⁷. Hæc in metropoli Sclavorum Rethre gesta sunt iv Idus Novembris. Filia regis Danorum apud Michilenburg ³⁰⁰⁸, civitatem ³⁰⁰⁹ Obodritorem, inventa cum mulieribus, diu cæsa, nuda dimissa ³⁰¹⁰ est. Hanc enim, ut prædiximus, Gotescalcus princeps habuit uxorem, a qua et filium suscepit Heinricum. Ex alia vero Butue ³⁰¹¹ natus fuit, magno uterque Sclavis excidio genitus ³⁰¹². ([13.] Cap. 168.) Et illi quidem victoria potiti totam Hammaburg ³⁰¹³ provintiam ferro et igne demoliti sunt, Sturmarii fere omnes aut occisi aut in captivitatem ducti, castrum Hammaburg ³⁰¹⁴ funditus excisum, et in derisionem Salvatoris nostri etiam cruces a paganis truncate sunt (734). Impleta ³⁰¹⁵ est ³⁰¹⁶ nobiscum prophetia, quæ ait: *Deus, venerunt gentes in hereditatem tuam; polluerunt templum sanctum tuum* (*Psal.* lxxxix, 1), et reliqua; quæ propheticæ ³⁰¹⁷ deplorantur in Jerosolimitanæ urbis excidio. Hujus ³⁰¹⁸ auctor cladis Blusso ³⁰¹⁹ fuisse dicitur, qui sororem habuit Godescalci, domumque reversus et ipse obruncatus est **. Itaque omnes

SCHOLIA.

Schol. 79. Ex omni victu et servitio episcopali decima capellano legaliter cotidie reddebatur ad sustentationem infirmorum ³⁰²⁰ et egentium peregrinorumque hospitium ³⁰²¹. Sed capellanus ad suum usum fraudulenter multa reservans, nichil pauperibus inpendebat ³⁰²². (2. 4.)

** *Schol.* 80. Fertur idem Ansverus cum ad passionem veniret, flagitasse paganos, ut prius socii, quos deficere metuebat, lapidarentur. Quibus coronatis, ipse gaudens cum Stephano genua posuit (*Act.* vii, 9). (2. 2.)

*** *Schol.* 81. Johannes iste peregrinationis amore Scotiam egressus, venit in Saxoniam, et clementer, nt omnes ³⁰²³, a nostro susceptus (735) archiepiscopo, non multo post in Sclavoniam ³⁰²⁴ ab eo directus est ad principem Godescalcum. Apud quem illis diebus ³⁰²⁵ commoratus, multa paganorum milia baptizasse narratur ³⁰²⁶. (2. 3. 4.)

**** *Schol.* 82. Ipso eodemque tempore, Sliawig, civitas Saxonum Transalbianorum, quæ sita est in confinio Danici regni, opulentissima æque ac ³⁰²⁷ populosissima, ex improvise paganorum incursu funditus excisa est ³⁰²⁸. (2. 3.)

VARLÆ LECTIONES.

²⁹⁹¹ omnes 4. ²⁹⁹² possit 3. ²⁹⁹³ episcopus 3. ²⁹⁹⁴ aliud servitii *desunt*. 5. ²⁹⁹⁵ parrochie 1. ²⁹⁹⁶ in 3. *In margine codicis* 2: Godescalcus princeps martirizatur. ²⁹⁹⁷ complete 2. 4. ²⁹⁹⁸ etiam *addit* 4. ²⁹⁹⁹ Razzisburg 4. Ranzsburg 2. Riusburg 3. ³⁰⁰⁰ *In cod.* 4. *hic inseritur schol.* 80. *his verbis*: Qui cum ad passionem veniret, flagitasse fertur paganos. . . posuit. *Eadem verba quæ cod.* 4. *habet annal. Sax.* a. 1065. *Helmoldus l. l. c.* 22. *vero iisdem utitur verbis, quibus schol.* 80. ³⁰⁰¹ captus *deest* 4. ³⁰⁰² in 3. ³⁰⁰³ ejus *deest* 2. 3. 4. ³⁰⁰⁴ dissectum 3. ³⁰⁰⁵ quod *deest* 3. ³⁰⁰⁶ concito 4. ³⁰⁰⁷ immolaverunt 2. 3. 4. ³⁰⁰⁸ Michilenburg 4. Michlenburg 3. ³⁰⁰⁹ civitate 1. ³⁰¹⁰ *Ita restitui ex Albert. Stad. a.* 1066. *diu cæsa desunt* 1. *Ann. Sax. a.* 1063. *Helmold. l. l. c.* 24. *dimissa deest* 2. 3. 4. ³⁰¹¹ Britue 2. ³⁰¹² geniti 1. *Verba*: Filia regis D. — genitus *in cod.* 2. *leguntur in cap. antecedenti post verba*: pertulerunt supplicia. ³⁰¹³ Hammaburgensem 4. Hamburgensem 2. 3. ³⁰¹⁴ Hammaburg 4. ³⁰¹⁵ Et impleta 4. ³⁰¹⁶ est *deest* 1. ³⁰¹⁷ tuum Hierusalem: quæ prophetiæ 3. 5. ³⁰¹⁸ Hujus vero 4. ³⁰¹⁹ Plusso 2. 3. 4. ³⁰²⁰ infirmorum 5. ³⁰²¹ peregrinorumque et hospitium 2. 2 a. p. q. hospitium *M. F.* ³⁰²² impendit 4. *In* 4. *hoc scholion supra lib. III. c.* 37. *in* 2 a. *lib. III. c.* 40. *legitur.* ³⁰²³ ut omnes 2. *Helmold. desunt* 3. 4. ³⁰²⁴ Sclaviam 4. ³⁰²⁵ *deest* 4. ³⁰²⁶ clementer susceptus, demum ad Godescalcum in Slaviam divertit. Apud eum aliquandiu comm. m. pag. mil. baptizavit 3. ³⁰²⁷ opul. atque 4. *Helmold l. l.* ³⁰²⁸ *Cod.* 4. *hic textui inserit schol.* 83. *ut et Helmold l. l. c.* 84. *Ann. Sax. a.* 1065. *vero infra post verba*: derisus est.

NOTÆ.

(733) Lenzen prope Albiam.

(734) *Occisi — truncatæ sunt.* Similia verba v. supra l. 1, c. 55.

(735) *Clementer susceptus ut omnes.* Ita et infra c. 53.

acta conspiratione generali, ad paganismum elapsi sunt *, eis occisis qui perstiterunt Dux noster Ordulfus in vanum sæpe contra dimicans per duodecim annos, quibus patri cit (757). numquam potuit³⁰²⁹ victoriam habiensque victus a paganis, a suis etiam de- Igitur expulsio archiepiscopi (737) et mors ci uno fere anno contigit, qui est pontificis t nisi³⁰³¹ fallor, hæc mala nobis ventura ille horribilis cometa, qui ipso apparuit ca dies paschæ³⁰³³ (738).

c. 14. [Cap. 169]. Eodem quoque tem- . 1066) clades illa memorabilis in Anglia , cujus magnitudo, et quod Anglia Davis ex subjecta est summam³⁰³⁴ nos eventuum e non sinit. Post mortem (739) sanctissimi aglorum³⁰³⁵ Eduardi, contendentibus pro io principibus, Haroldus³⁰³⁶ quidam Anglo- lux, vir maleficus, sceptrum invasit. Quod sibi frater ejus, nomine Tosti, ereptum³⁰³⁹, regem Nordmannorum auxilio ducit³⁰⁴⁰ im (740), regemque Scotorum³⁰⁴¹; et occi- ipse³⁰⁴² Tosti, et rex Hiberniæ et Haroldus toto exercitu eorum³⁰⁴⁴ a rege Anglo- 1). Vix, ut aiunt³⁰⁴⁵, dies octo transierunt, Willelmus³⁰⁴⁶, cui pro oblico sanguine en est bastardus, a Gallia transfretans

A in Angliam, lasso victoris³⁰⁴⁸ bellum intulit. In quo Angli primum victores deinde victi a Nordmannis, usque ad finem³⁰⁴⁹ contriti sunt. Haroldus³⁰⁵⁰ ibi cecidit, et post eum³⁰⁵¹ ex Anglis fere centum milia Bastardus victor in ultionem Dei, quem offe- derant Angli, omnes fere clericos et monachos abs- que regula viventes expulit. Deinde ablatis scanda- lis, Lanfrancum philosophum in ecclesia posuit doctorem (742), cujus studio et prius in Gallia³⁰⁵² et postmodum in Anglia multi ad divinum animati sunt obsequiun.

52. [15.] Cap. 170,] In Sueonia³⁰⁵³ per idem tem- pus Christianissimus rex Stinkel³⁰⁵⁴ defunctus est post quem certantibus de regno ** duobus Hericis³⁰⁵⁵, omnes Suedorum potentes feruntur occubuisse in bello. Nam et reges ambo ibi perierunt. Ita prorsus deficiente omni regali prosapia (743), et status regni mutatus, et Christianitas ibi turbata est valde. Episcopi, quo illuc metropolitanus ordinavit, per- secutiones³⁰⁵⁶ metuentes, domi sederunt. Solus episcopus Sconia³⁰⁵⁷ procuravit ecclesias Gotho- rum. Et quidam Sueonum satrapa **** Gniph ad Christianitatem populum confortavit.

53. ([16.] Cap. 171.) Illo tempore clarissimus inter barbaros fuit Suein, rex Danorum; qui reges Nortmannorum **** Olaph et Magnum (744) con- strinxit magna virtute. Inter Suein et Bastardam

SCHOLIA.

- ¶ 83. Hæc est Selavorum tertia negatio, qui primo facti sunt a Karolo Cristiani, secunda ab Ot- tone, tertio nunc ab Godescalco principe³⁰⁵⁹. (2. 3.)
- ¶ 84. Haroldus iste rex Nordmannorum 300 naves magnas habuit, quæ omnes ibi remanserunt. Insuper massa auri, quam Haroldus a Græcia duxit. ad Bastardum tali fortuna pervenit. Erat autem pondus auri, quod vix bissemi juvenes cervice levarent. (2. 3. 4.)
- ¶ 85. Duobus Hericis³⁰⁶⁰ in prælio interfectis, Halzstein³⁰⁶¹ filius Stenkel³⁰⁶² regis, in regnum levatus est. Quo mox pulso³⁰⁶³, accersitus³⁰⁶⁴ est Amunder³⁰⁶⁵ a Ruzia³⁰⁶⁶, et illo nichilominus amoto, Sueones quendam elegerunt Haquinum (745). (2. 3. 4.)
- ¶ 86. Iste accepit matrem Olavi³⁰⁶⁷ juvenis in matrimonio³⁰⁶⁸. Rex autem Nordmannorum duxit filiam regis Danorum uxorem, et facta est pax adinvicem. (2. 4.)
- ¶ 87. Isti erant filii Haroldi³⁰⁶⁹ (2. 4.)

VARIE LECTIONES.

Illam potuit unquam 3. n. u. p. 4. ullam potuit nunquam 2. ³⁰⁸⁰ Cod. 4. hic inserit scholion 82. 2. ³⁰⁸² illa 2. Et nisi — paschæ in cod. 3. margini adscripta sunt. ³⁰⁸⁴ summa 1. 4. lorum deest 5. ³⁰⁸⁶ Heroldus 3. 4. ³⁰⁸⁷ Edvardi — Anglorum desunt 1. ³⁰⁸⁸ cum 3. ³⁰⁸⁹ To- ptum iret 1. Tosti ereptum dolens bello adiret 2. ³⁰⁴⁰ auxilio ducit desunt 2. ³⁰⁴¹ Schoto- ³⁰⁴² ibi 5. Tosti (Toste 3.), Haroldus (Harald 3) et rex Hiberniæ (Hybernie 5.) 2. 3. 5. m deest 2. 3. 4. ³⁰⁴⁵ Vix ergo 4. ³⁰⁴⁶ Willelmus 2. 4. Vilhelmus 3. ³⁰⁴⁷ ab 1. In margine Angli cadunt. ³⁰⁴⁸ victorio 4. ³⁰⁴⁹ unum 2. ³⁰⁵⁰ Heroldus 4. ³⁰⁵¹ et cum eo 4. ³⁰⁵² in esunt 2. 3. 4. ³⁰⁵³ Suetia 3. ³⁰⁵⁴ Stenkel 2. Steinkel 3. ³⁰⁵⁵ Ericis 3. ³⁰⁵⁶ persecutionem 2. ³⁰⁵⁷ Scania 2. 3. ³⁰⁵⁸ Gniphus 2. ³⁰⁵⁹ negatio, ab eo tempore, quo primum sub Carolo Ma- stiani facti sunt 3. ³⁰⁶⁰ Ericis 3. ³⁰⁶¹ Haltzstein 5. Balzsteyn. 2. Halsten 3. ³⁰⁶² regis Stenkil 4. 5. ³⁰⁶³ depulso 3. 5. ³⁰⁶⁴ accitus 3. ³⁰⁶⁵ Annunder 3. Anunder 4. ³⁰⁶⁶ Ruzia 2. Russia 3. h 4. ³⁰⁶⁸ matrimonium 4. ³⁰⁶⁹ Verba: Iste — matrimonio et Isti — Haroldi desunt. 5.

NOTÆ.

Ordulfus obiit anno 1071, Mart 28. V. An- to, Necrol. Luneburg.
Sc. e curia regis initio anni 1066. V. Lam- rsfed. Annus 22, pontificis vero secundum n annus est 1064, April. 15, usque 1065, 5. Anum 1064 etiam habet Bernoldi Chro- quod cum a. 22. Adalberti ex sententia onvenit. Sed hæc ad a 1066 referenda esse ex sequentibus c. 58, sq. 68. quod cum sen- ostra de annis Adalberti congruit.
Cometa iste visus est a. 1060, circa finem Aprilis. V. Lambert. Hersfed. Florent. Wi-

- (753) 1066, Jan. 5.
(740) Haroldus Hardrada.
(741) In prælio apud Stamfordbrige 1066, Sep- tembr. 25.
(742) Anno 1070 archiepiscopus Cantuariensis factus est Landfrancus.
(735) Conf. supra I. 1, cap. 54, deficientibus viris regalis prosapiæ. Vita sancti Willehadi, cap. 5.
(744) Magnus II (* 1062) et Olav Kyrre († 1087). filii Harald Hardrade.
(745) Haco successor Stenkil recensetur apud Snorr. Sturleson Magnus Barlot, c. 13. Conf. omnine Reuter Dahl Svenska Kyrkans Historia, t. I, p. 207 sq

perpetua contentio de Anglia fuit (746), licet noster pontifex muneribus Willelmi persuasus, inter reges pacem formare voluerit. Christianitas³⁰⁷⁰ ab illo Suein rege in exteras nationes longe lateque diffusa est. Et cum multis virtutibus polleret, sola ægrotauit luxuria. Novissimis³⁰⁷¹ archiepiscopi temporibus, cum ego Bremam venerim³⁰⁷² (747), audita ejusdem regis sapientia, mox ad eum venire disposui; a quo etiam³⁰⁷³ clementissime susceptus, ut omnes, magnam hujus libelli materiam ex ejus ore collegi. Erat enim scientia litterarum eruditus et liberalissimus in extraneos, et ipse direxit prædicatores suos³⁰⁷⁴ clericos in omnem Suediam, Nortmanniam et³⁰⁷⁵ in insulas quæ sunt³⁰⁷⁶ in illis partibus. Cujus veraci et dulcissima narratione didici, suo tempore multos ex barbaris nationibus ad Christianam fidem conversos, aliquos etiam tam in Suedia quam in³⁰⁷⁷ Norvegia martyrio coronatos: « ex quibus, ait Hericus³⁰⁷⁸ quidam peregrinus³⁰⁷⁹ dum³⁰⁸⁰ Sueones ulteriore prædicaret, martyrii palmam capitis abscissione³⁰⁸¹ meruit. Alter, quidam³⁰⁸² Alwardus³⁰⁸³ nomine, inter Nortmannos sancta³⁰⁸⁴ conversatione diu³⁰⁸⁵ latenter vivens, abscondi non potuit. Ille igitur, dum protexit inimicum, occisus est ab amicis. Ad quorum requietionis locum magna hodieque³⁰⁸⁶ sanitarum miracula populis declarantur. » Igitur et³⁰⁸⁷ ea, quæ diximus vel adhuc sumus dicturi de³⁰⁸⁸ barbaris, omnia relatu illius viri cognovimus.

54. ([17.] Cap. 172.) Interea noster archiepiscopus zelo, ut aiunt, Agrippinensis episcopi a curia perturbatus, Bremæ sedit privatus, solitarius et quietus. Atque utinam tanta quietas mentis frueretur, quanta corporis fatigatione carebat. Felix inquam, domesticis ecclesiæ bonis avitisque parentum contentus divitiis. infelicem curiam aut nunquam vidisset aut raro³⁰⁸⁹ visitasset! * Et de aliis quidem viris magnis legitur, quod gloriam [mundi³⁰⁹⁰] contempnentes, aulam regiam veluti secundam³⁰⁹¹ ydolatriam refugerint, judicantes nimirum ad hoc philosophicum solitariæ vitæ ocium a tempestate seculi et³⁰⁹² tumultu palatii quasi ad portum

et requiem beatitudinis veniendum. Noster vero pontifex contraria via currebat, sapientis viri officium æstimans, ut pro salute ecclesiæ suæ non solum curiæ labores sustineat, verum etiam, si ita necessitas erit, pericula et mortem subire non dubitet. Unde, nisi³⁰⁹³ fallor, primo tempore suo curiam regis frequentavit pro exaltanda ecclesia sua; circa, finem vero perditis aut potius dispersis quæ habuit pro liberando laboravit episcopo. In qua re, sicut illud persuasit ambitus gloriæ, ita istud necessitas imperavit ecclesiæ, quæ invidia ducum hujus patriæ semper impugnata, nunc³⁰⁹⁴ demum etiam nichilum redacta est. Quam calamitatem sui temporis ipse miserabiliter cotidie deploravit, spetiales ad hoc psalmos habens constitutos, quibus in hostes ecclesiæ posset ulcisci.

B 55. ([18.] Cap. 173.) Quod autem erga suos parochianos se tam crudelem exhibuit, quos³⁰⁹⁵ potius diligere ac sicut pastor oves suas procurare deberet, ipse magnam exposuit rationem, quam de illius ore nos audivimus; alia³⁰⁹⁶ didicimus³⁰⁹⁷ ex aliis.

(Cap. 174.) Germanus³⁰⁹⁸ archiepiscopi frater, scilicet palatinus comes, nomine Dedus³⁰⁹⁹ (748), a quodam suæ diocesis presbytero interfectus est (749) eodem anno quo et cæsar defunctus est, vir bonus et justus, qui nemini unquam vel ipse nocuit vel fratrem nocere³¹⁰⁰ permisit. Apparuit hoc³¹⁰¹ in fine memorabilis viri, qui circumstantes³¹⁰² jam moriens³¹⁰³ obtestatus est pro salute sui³¹⁰⁴ occisoris, hoc³¹⁰⁵ mandavit et fratri. Qui defuncti complens vota, presbyterum quidem abire permisit illæsum, ex eo autem tempore odio habuit omnem familiam ecclesiæ. (Cap. 175.) Dicunt et alium fontem odii, quod dum aliquando pontifex nescio quem de familia superbius agentem jussisset comprehendere reliqui proinde³¹⁰⁶ commoti ad insaniam cubiculum pontificis armati petunt, etiam vim facturi, nisi redderetur comprehensus, et alia quæ furor persuasit iratis. ([19.] Cap. 176.) Tercia causa erat quod episcopus, ut³¹⁰⁷ bonis suis parceret, annum³¹⁰⁸ integrum aut sæpe biennium a domo peregrinatus

SCHOLIA.

Schol. 88. Multotiens etiam cum fletu asseruit, omnes decessores³¹⁰⁹ suos in persecutione ducum et malitia parochianorum velut in igne recoctos et assatos. Unde non diffido, inquit, me quoque pro veritate ab eisdem martyrio coronandum esse. (2. 4.)

VARLE LECTIONES.

³⁰⁷⁰ audit addit 4. ³⁰⁷¹ novissimi 4. ³⁰⁷² veni 2. 3. 4. ³⁰⁷³ et 3. ³⁰⁷⁴ suos deest ³⁰⁷⁵ S. et N. atque 4. Sueoniam, Eordwegiam et 2. ³⁰⁷⁶ quas 1. ³⁰⁷⁷ in deest 3. ³⁰⁷⁸ Henricus 3. ³⁰⁷⁹ peregrini l. ³⁰⁸⁰ apud addunt 2. 3. 4. ³⁰⁸¹ abscissione 3. ³⁰⁸² quidem 3. ³⁰⁸³ Alwardus 3. Alwardus 1. ³⁰⁸⁴ iter Nortmannum facta 1. ³⁰⁸⁵ ac add. 2. 3. 4. ³⁰⁸⁶ que deest 4. ³⁰⁸⁷ et deest 2. ³⁰⁸⁸ ex 1. ³⁰⁸⁹ caro nunquam 1. ³⁰⁹⁰ mundi addunt 2. 3. 4. ³⁰⁹¹ secundariam 5. ³⁰⁹² et deest 1. ³⁰⁹³ ni 2 3. 4. ³⁰⁹⁴ tunc. 3. ³⁰⁹⁵ quod 4. ³⁰⁹⁶ aliaque 4. ³⁰⁹⁷ dicemus 3. ³⁰⁹⁸ autem addit 4. ³⁰⁹⁹ Decius 2. 3. 4. ³¹⁰⁰ nocere deest 1. ³¹⁰¹ enim 4. ³¹⁰² circumstantes 1. ³¹⁰³ moriens deest 4. jam moriens desunt 5. etiam 2. jam 3. ³¹⁰⁴ sui deest 4. ³¹⁰⁵ quod et f. m. 4. ³¹⁰⁶ inde 2. 5. ³¹⁰⁷ ut deest 3. ut episcopus 2. 5. ³¹⁰⁸ et annum 3. ³¹⁰⁹ predecessores 4.

NOTÆ

(746) Præsertim a. 1069. Conf. Lappenberg Geschichte von Grossbritannien 1. II, pag. 75 et 87 sq. (747) Sc. anno 1068. Vide supra cap. 4. (748) Audit Dedo in charta Adalberti a. 1055,

Sept. 29, in Hamburg. Urkundenbuch n. 76. Conf. ibidem n. 78 Conf. de hujus morte librum De fundatione monasterii Gozecensis. (749) Sc. anno 1056. V. Lambert. Hersfeld.

multum ³¹⁰⁹ vero temporis in episcopatum A us, cepit rationem ponere cum servis et villis, invenitque omnia bona et redditus ³¹¹¹ non minus dissipata quam si domi¹². Est enim hoc *genus hominum*, ut bene us (750) describit, *mobile et infidum, neque o neque metu coercetur* ³¹¹³. (Cap. 177.) Prængurgitationem potus, quod peculiare est illis gentibus, ita est ³¹¹⁴ abhominatus ³¹¹⁵ et in eis, ut sæpe de illis dicere solitus sit ³¹¹⁶ *venter deus est* (Philip. III, 19). Nam comes et pugnas, oblocutiones et blasphemias, et aque majora scelera commiserint in ebrietate, inum illi pro ludo habent. ([20.] Cap. 178.) ^B atur etiam usque ad sua tempora multos ³¹¹⁷ erroribus implicatos, ita ut diem sextæ ³¹¹⁸ arnis esu macularent ³¹¹⁹, ut vigiliis sollempneque sanctorum ac venerabilem quadragesimala fornicationeque ³¹²⁰ polluerent ³¹²¹, ut per nichilo computent, ut effusionem sanguinis ³¹²² habeant; similiter adulteria, incestualiaque naturam excedentes immunditiæ vixur ab aliquo eorum. ³¹²³ Plerique ³¹²⁴ duas vel t immunerabiles simul uxores tenent. Item na et sanguinem et suffocata carnesque ³¹²⁵ orum licite utuntur. (Cap. 179.) Postremum id archiepiscopus adprime doluit super inviam in advenas habent ³¹²⁶, et quo adhuc duci es erant quam sibi aut ecclesiæ suæ. Hæc et puli delicta dum sæpe metropolitanus in declamatorio sermone fieri prohiberet, illi ionem paternam derisioni habere ³¹²⁷, nec, C rdotibus aut ecclesiis Dei ullam reverentiam nt, flecti moverique potuere ³¹²⁸. ([21.] Cap. uibus rerum causis impellentibus, statuit eis iscopus, ut populo duræ cervicis neque par esse, neque credendum, ita dicens: *In et freno maxillas eorum constringe* (Psal. 3) ³¹²⁹; rursumque: *Visitabo in virga ini-* ³¹³⁰ *eorum* (Psal. LXXXVIII, 33), et alia. Itaque occasione, si quis eorum offendisset, eum vincula conjici (751) jussit ³¹³¹, aut spoliare ³¹³² is bonis, asserens cum risu afflictionem coraimæ utilem: dampna bonorum, hoc ³¹³³ esse

purgationem delictorum. Unde factum est ³¹³⁴ ut præpositi operum, quibus ipse ³¹³⁵ vicem suam commisit, in rapiendo et affligendo modum excesserint. Impletumque est vaticinium, quod ait: *Ego iratus sum parum, ipsi vero adjuverunt me in malum, dicit Dominus* (Zach. I, 15).

56. (Cap. 181.) Tunc igitur Bremæ commoratus pontifex, cum nil ³¹³⁶ haberet residui, de rapinis pauperum vixit et bonis sanctarum congregationum. Præposituram majorem episcopi servusejus quidam Suidger ³¹³⁷ (752) administravit. Is cum, dispersis fratrum bonis, propter homicidium diaconi esset depositus, iterumque ³¹³⁸ restitutus, nec haberet quod fratribus aut domino servicii ³¹³⁹ daret, conscientiae metu percussus (755), aufugit ³¹⁴⁰ iram pontificis ³¹⁴¹. Sicque præpositura in ditionem episcopi redacta, per vicarios sua quærentes miserabiliter eo ³¹⁴² tempore laniata est. Similiter per singulas fiebat congregationes; pontifice ³¹⁴³ in præpositos irato, illis autem in vulgus zelantibus, dissipata sunt omnia bona ecclesiæ. ([25.] Cap. 182.) Hujus cladis solum expers erat xenodochium, quod a sancto Ansgario primitus inceptum, postea succedentium patrum diligentia usque ad novissima tempora domni ³¹⁴⁴ Adalberti salvum permansit et integrum. Et tunc quidem vicedomus ³¹⁴⁵ noster, quasi fidelis dispensator et prudens, ad custodiendum ³¹⁴⁶ pauperum elemosinas deputabatur. Non ³¹⁴⁷ audea dicere quantum peccatum sit defraudare pauperum res, quod alii canones sacrilegium vocant, alii homicidium (754); hoc solum fas est ³¹⁴⁸ pace omnium dici fratrum, quia toto septennio, quo supervixit archiepiscopus (755), ex illo famoso et opulento Bremensis ecclesiæ hospitali nulla prorsus data elemosina. Quod ex eo miserabile et inhumanum videtur, quoniam et tempus incubuit ³¹⁴⁹ famis, et multi pauperes in plateis ubique reperti sunt mortui. Ita intento ad curiam pastore nostro, sanctissimi vicarii ejus dominicum ovile vastantes, more luporum in episcopio grassati sunt, ibi solummodo parcentes, ubi nichil invenerunt quod posset auferri.

57. ([23.] Cap. 183.) Cerneres ³¹⁵⁰ eo tempore lamentabilem Bremæ tragædiam in afflictionibus ³¹⁵¹ civium militumque ac mangonum ³¹⁵², item quod

VARIAE LECTIONES.

multum *deest* 4. ³¹¹⁰ ancillis 4. ³¹¹¹ fructuum *deest* 5. fructus reddituum 1. ³¹¹² fuisset ³¹¹³ coerceretur 1. cohercetur 2. ³¹¹⁴ *deest* 4. ³¹¹⁵ abominatus 2. 3. ³¹¹⁶ fuerit 4. ³¹¹⁷ pa- 3. ³¹¹⁸ macularint 1. ³¹¹⁹ fornicationibusque 2. 3. 4. ³¹²⁰ polluerint 4. ³¹²¹ laudem 5. ³¹²² il- 3. ³¹²³ enim *addit* 4. ³¹²⁴ morticinis et sanguine et suffocatis carneque 3. ³¹²⁵ habebant 3. uere 3. habentes 4. ³¹²⁷ nec sacerdotibus nec e. D. u. r. exhibentes, f. m. q. nequiverunt 4. stringam 3. ³¹²⁹ iniquitatem 3. ³¹³⁰ precepit 5. ³¹³¹ spoliari 2. 3. 4. ³¹³² hoc *deest* 3. hec 2. *deest* 3. ³¹³⁴ ipse *deest* 4. ³¹³⁵ nihil 3. ³¹³⁶ Suidger 3. Swidgerus 2. ³¹³⁷ que *deest* 3. ³¹³⁸ ser- us 5. ³¹³⁹ propter *addit* 3. ³¹⁴⁰ pontificis *deest* M. P. ³¹⁴¹ ipso 2. 3. 4. ³¹⁴² ergo *addit* 4. nni *deest* 5. domini 3. ³¹⁴⁴ vicedominus 3. 5. *semper*. ³¹⁴⁵ custodiendas 2. 3. 4. ³¹⁴⁶ enim *addit* sit 2. 3. 4. ³¹⁴⁸ incumbit 4. ³¹⁴⁹ cernens 1. ³¹⁵⁰ afflictionem 2. 3. 4. ³¹⁵¹ mangonum 2. magna- 5.

NOTÆ.

Bell. Jugurth. c. 87.
In Vincula conjicere. Sallust. Catil. c. 38.
infra c. 57.
Suidgerum, canonicum Bremensem, inter
n charta Adalberti a. 1053, Sept. 29, inve-

nimus; v. Hamburg. Urkundenbuch, n. 76.
(753) *Percussus metu*. Sallust. Jugurth. cap. 36, 54.
(754) V. Archiv. t. VI, p. 804.
(755) Sc. post expulsionem e curia, 1066, Jan. V.
supra cap. 46.

gravius erat, clericorum et sanctimonialium. Et de nocentibus quidem juste actum videtur, ut corripentur; de aliis vero non sic. Primo igitur, si quis civitum putabatur innocens, ei aliqua jubebantur, ut nocens ³¹⁵² fieret ³¹⁵³, vix possibile; quæ dum ille præteriret aut forte impossibilia ³¹⁵⁴ clamaret, statim omnibus bonis expoliatus est; si murmurare præsumpsit, in vincula coniectus. Erat autem videre alios flagris torqueri, multos in nervum mitti, quosdam pelli a domo (756), plerosque deportari in exilium. Ac velut in civili Sillæ ³¹⁵⁵ victoria (757) contigit ³¹⁵⁶, quem ³¹⁵⁷ aliquis potentiam ³¹⁵⁸ privato odio infensum habuit, eum sæpe ignorante archiepiscopo ³¹⁵⁹ dampnavit, quasi ex ejus præcepto. Tum ³¹⁶⁰ vero, ne ³¹⁶¹ aliquis sexus aut ordo immunis haberetur in tanto scelere, vidimus etiam ³¹⁶² mulierculas auro vestibusque nudatas, et infamis prædæ auctores cum presbyteris vel episcopis existere. Porro ex illis quibus ablata sunt bona sua, aut qui durius ³¹⁶³ a quæstore gravati sunt, compertum est nobis (758), aliquos eorum nimio dolore permotos ³¹⁶⁴ in amentiam venisse; quosdam vero nuper divites ³¹⁶⁵ ostiatim mendicasse. Cumque rapinarum quæstio in omnes caderet episcopo subjectos, non transivit ³¹⁶⁶ etiam negotiatores, qui ex omni terrarum parte Bremam solitis frequentabant mercibus, eos omnes execranda vicedomnorum exactio coegit sæpe nudos abire. Ita civitas a ³¹⁶⁷ civibus et forum mercibus usque hodie defecisse videtur, cum præsertim, si quid nostris intactum superfuit, hoc servi ducis radicibus absumpserint ³¹⁶⁸. Et hæc omnia cum sæpe antea facta sint ³¹⁶⁹ et ³¹⁷⁰ præsentem archiepiscopo, intolerabiliter ³¹⁷¹ autem illo ³¹⁷² absente ac post diem expulsionis suæ.

58. ([24.] Cap. 184.) Multo igitur labore multisque largitionibus in vanum consumptis, metropolitanus tandem post triennium expulsionis suæ voti

VARLE LECTIONES.

³¹⁵² innocens 4. ³¹⁵³ fieret *deest* 1. ³¹⁵⁴ quæ — impossibilia *desunt* 3. ³¹⁵⁵ Sylle 2. 3. Romani *addit* 5. ³¹⁵⁶ velut — contigit *desunt* 2. Contigit autem 4. ³¹⁵⁷ quemcunque 2. ³¹⁵⁸ in *addit* 5. ³¹⁵⁹ episcopo 4. ³¹⁶⁰ Tunc 3. ³¹⁶¹ ne *deest* 2. ³¹⁶² solas 4. ³¹⁶³ diutius 4. ³¹⁶⁴ permotus 1. ³¹⁶⁵ divites *deest* 1. ³¹⁶⁶ transivit 1. ³¹⁶⁷ a *deest* 4. *In cod. 1. a scriptore in textu omissum, postea insertum est.* ³¹⁶⁸ absumpserunt 2. 3. ³¹⁶⁹ sunt 2. 3. ³¹⁷⁰ etiam 4. ³¹⁷¹ intolerabilius 4. ³¹⁷² ipso 3. ³¹⁷³ curia 1. ³¹⁷⁴ est *deest* 1. ³¹⁷⁵ moxque 2. 3. 4. ³¹⁷⁶ est *deest* 1. ³¹⁷⁷ pontifici 4. ³¹⁷⁸ ipse peccasse, vel p. q. i. illum 1. ³¹⁷⁹ Dusbürg 3. 4. Desbürg 2. ³¹⁸⁰ Groningim 2. Groningen 3. Groningim 4. Gronigin 5. ³¹⁸¹ Sinticum 2. 3. 5. ³¹⁸² Wildushusin 4. Wildushusen 5. ³¹⁸³ Rosfeldon 2. 3. Rosaveldon 4. ³¹⁸⁴ Ferdensem 2. 4. Verdensem 3. ³¹⁸⁵ ducis *deest* 2. 3. 4. ³¹⁸⁶ Liuniburg 4. Lymburg 2. Luneburg 5. Hamburg 3. ³¹⁸⁷ parata 3. ³¹⁸⁸ que *deest* 2. 3. 4. ³¹⁸⁹ prima *deest* 3. ³¹⁹⁰ archiepiscopi 4. ³¹⁹¹ Othonis 3. ³¹⁹² et *add.* 4. ³¹⁹³ Magnus habuerat 4.

NOTÆ.

(756) *Interea parentes aut parvi liberi militum, ut quisque potentiori confinis erat, sedibus pellebantur.* Sallust. Jugurth. c. 37.

(757) *Sulla — ante civilem victoriam.* Ibid. c. 91.

(758) *Compertum est nobis, v. supra l. III, c. 25; l. IV, c. 28.*

(759) *Restitutus est, sc. anno 1069.*

(760) *Septies, ut videtur ab. a. 1058-1065. Conf. l. III, c. 33. Fortasse meminit noster ex Lucani Pharsal. l. II, v. 129, seu ex Orozii Histor. l. V, c. 19, Marium septies consulem fuisse.*

(761) *Caute ambulare erga principes, Germanismus, vorsichtig mit den Fürsten umgehen.*

(762) *Acquisivit, id est in possessionem venit;*

compos effectus, in pristinum gradum curiæ ³¹⁷³ restitutus est ³¹⁷⁴ (759), mox quoque ³¹⁷⁵ succedentibus prosperis, summam rerum, quod est ³¹⁷⁶ vicedomnatus, jam septies consul meruit (760). *An. 1069.*) Nactus vero locum dignitatis, in quo magnitudinem animi posset ostendere, jam tunc caute ambulandum esse deliberavit erga principes (761), ut non offenderet eos sicut prius. Quapropter Coloniensi episcopo ³¹⁷⁷ primum reconciliari voluit, deinde ceteris, in quos ipse, vel potius qui in illum peccasse ³¹⁷⁸ videbantur. Deinde remotis impedimentis ecclesiæ suæ, pro cujus exaltatione tam in ambitu curiæ, quam in profusione pecuniæ videbatur improbius, non fuit ociosus. Quo tempore Plisnam, Duspuc ³¹⁷⁹, Groningon ³¹⁸⁰ et Sincicum ³¹⁸¹ acquisivit (762). Wildashusin ³¹⁸², præposituram Brema vicinam, prope in manibus habuit, et Roseveldon ³¹⁸³ Hammaburg proximam. Ceterum si diutius haberet vitam, cogitavit etiam Fardensem ³¹⁸⁴ episcopatum nostræ metropoli subjugare. Postremo in Hammaburg jam aperte laboravit patriarchatum efficere, aliaque magna et incredibilia, de quibus supra nimis dictum est (763).

59. ([25.] Cap. 185.) Accessit hoc ad gloriam præsulis, quod in anno consulatus sui famosum illud colloquium cæsaris cum rege Danorum ad contumeliam ducis ³¹⁸⁵ habitum est in Luniburg ³¹⁸⁶ (764), ubi sub optentu federis contra Saxones arma laudata ³¹⁸⁷ sunt. Eodemque ³¹⁸⁸ anno restincta est illa conspiratio prima ³¹⁸⁹ in regem facta; in qua dux Otto (765) et Magnus, devastata per annum Saxonia, tandem consilio præsulis ³¹⁹⁰ in potestatem se regis dederunt. Rex ducatum Ottonis ³¹⁹¹ Welpo dedit ³¹⁹² (766), archiepiscopus noster bona ecclesiæ recepit, quæ ante habuit Magnus ³¹⁹³.

60. ([c. 26.] Cap. 186.) Itaque in summa rerum gloria positus, licet crebra corporis molestia

chartæ enim imperatoris de Sincico et Duspuc jam a. 1065 archiepiscopo datæ sunt. Conf. supra l. III, c. 27.

(763) V. supra c. 32.

(764) Aliud videtur fuisse colloquium imperatoris cum rege Danorum Bardowici habitum, quod Lambertus parum accurate refert ad annum 1073, cui tamen Adalbertus noster adfuit, teste Brunone De bello Saxon. c. 20.

(765) Otto, dux Bajoariorum.

(766) Sc. in Nativitate Domini 1070. V. Lambert. a. 1071. Anno 1071, Jun. 13, adfuit Adalbertus consecrationi ecclesiæ cathedralis Halberstadensis.

ur, negotiis tamen publicis deesse noluit, a d Danubium, indeque in Saxoniam cum tatus in lectica ³¹⁹⁴. Aiunt quidam laudatum a sponsione, ut in ³¹⁹⁸ proxima sollempnitate convenientibus apud Trajectum Rheni principibus confirmarentur ei omnia, quæ de Lau-³ vel Corbeia et ceteris desideravit anima serunt alii ³¹⁹⁷ callidis dilationibus a rege ³¹⁹⁸ esse pontificem ³¹⁹⁹, quo scilicet Lau-³ limitens, ubicumque mallet in regno, bis suæ reciperet ecclesiae donandum, verum inax incepit ³²⁰⁰, dum nil aliud velle re-³ tandem frustrato nisu decidens, una et vi-³ aressam cum ceteris ³²⁰¹ ecclesiae bonis

7.] Cap. 187.) Signa vel prognostica vi-³ mortis ejus plurima fuerant tam pavora-³ nsolita, ut nos ipsumque pontificem terre-³ derentur; tam ingentia et manifesta, ut morum ³²⁰³ suorum turbulentiam ³²⁰⁴, vali-³ ³⁰⁵ inconstantiam diligentius ³²⁰⁶ intueretur, lubio finem dixerit adventasse. Siquidem ri, licet semper a communi mortalium ha-³ dissentirent, circa terminum vero inhumani-³ vilesque et alieni a semet ipso ³²⁰⁷ videban-³ time post diem expulsionis suæ vel deva-³ parrochiæ, quæ simul ³²⁰⁸ comitata ³²⁹ est. in, inquam, diem pudore, ira doloreque iam sapientem virum decuit permotus, quia nudi bona ecclesiae non invenit consilium, sollicitudine multiformium angustiarum, so dicere insanus, sed impos ³²¹⁰ mentis ef-³ t. Porro quæ per eum deinde gerebantur, ³ errantis vel desipientis ³²¹² poterant vi-³, ut æstimo, non sani hominis ³²¹³, non sa-³ t Orestes ³²¹⁴ (767). Sicut est illud, quod sumus, quia noctem integram vigilando, transegit dormiendo. Item illud, quod a quidem auditum avertens, ad fabulas et conversus est. Item illud, quod elemosinarum a pauperes, omnia quæ habere potuit dis-³ divites, præcipue in ³²¹⁵ adultores. Item

A illud, quod, dispersis bonis ecclesiae, cum nil habe-³ ret residui, de rapinis miserorum vixit et legitimis sanctarum congregationum. Item illud, quod de præpositura villicationem faciens, et de hospitali ³²¹⁶ præposituram, non impar fuit illi qui *diruens* ³²¹⁷ *ædificat, mutat quadrata rotundis* (768). Item illud, quod facilius solito provocatus ad iracundiam, aliquos manu percussit usque ad effusionem sanguinis (769), multos etiam ignominiosis exasperans verbis, non minus se quam illos inhonoravit. Talis ille circa finem, totus a se alteratus, et a ³²¹⁸ pristina virtute (770) pessumdatus, quid vellet aut nollet, nec sibi nec ulli suorum poterat satis notum esse. Ceterum talis erat eloquentia ejus usque in ³²¹⁹ finem, ut si eum audires contionantem, facile tibi persuaderetur, omnia per illum fieri plena ratione magnaque auctoritate.

B 62. ([28.] Cap. 188.) Hanc perniciosam claris-³ simi viri (771) commutationem sive digressionem et apertius deteriorationem dum per singulas orbis provincias fama volans (772) dispergeret, insignis ³²²⁰ germanus ejus, scilicet palatinus comes Fridericus ³²²¹, ad corripiendum fratrem, sicut memini, pervenit ³²²² usque ³²²³ Lismonam. Sed frustra commo-³ nens eum de his quæ honori ejus attinerent ³²²⁴ vel saluti, molestus (774) abscessit ³²²⁵, * Notebaldum ³²²⁶ suosque pares accusans, qui suis maleficiis illustrem virum circumvenirent ³²²⁷, suisque demen-³ tom ³²²⁸ reddiderint ³²²⁹ consiliis. Hæc ille. Nos au-³ tem vidimus ipsum pontificem ad tantam ³²³⁰ illo tempore pervenisse infamiam, ut magicis inservisse artibus diceretur; a quo crimine, Jesum testor et angelos ejus omnesque sanctos, illum virum ³²³¹ prorsus immunem et liberum esse, præsertim cum maleficos (774) et divinos (775) et ejusmodi homines sæpe judicaret morte esse multandos. Quoniam vero scriptum est: *Cum sancto sanctus eris, et cum perverso perverteris* (Psal. xviii, 26, 27), arbitror eum, aut malignitate eorum quos sibi fideles credidit, aut infestatione inimicorum qui ecclesiam ejus impugnabant, statu solitæ rectitudinis primo lapsus, deinde corruisse totum. [29.] Tandem sæva

SCHOLIA.

vl. 89. Nothebaldus ³²³² vir maleficus, adulator et mendax apertissimus ³²³³. (2. 4.)

VARIAE LECTIONES.

ca 1. lecto 3. ³¹⁹⁶ in *deest* 3. ³¹⁹⁶ Laïressa 2. ³¹⁹⁷ Alii autem asserunt episcopum 4. ³¹⁹⁸ per 3. protractum 2. 5. ³¹⁹⁹ pontificem *deest* 5. ³²⁰⁰ incepit 3. *Albert. Stad.* institit 5. ³²⁰¹ ceteris ³²⁰² vicina 1. ³²⁰³ meritorum 4. ³²⁰⁴ et *addit* 3. ³²⁰⁵ valetudinis 3. 5. ³²⁰⁶ diligenter 5. ³²⁰⁷ ³²⁰⁸ simul *deest* 4. ³²⁰⁹ subsecuta 2. 3. 4. ³²¹⁰ et ineptus 3. ³²¹¹ alicujus 4. ³²¹² decipientis hominis sani 3. ³²¹⁴ horestes 4. ³²¹⁵ in *deest* 3. ³²¹⁶ hospitalitate 1. ³²¹⁷ diruta 2. 3. 4. ³²¹⁸ 3. 4. ³²¹⁹ ad. 2. 3. ³²²⁰ ejus *redundat* 1. vir *addit* 4. ³²²¹ Fræthericus 4. ³²²² venit 5. ³²²³ *est* 2. 3. 5. ³²²⁴ attigerent 2. 3. 4. ³²²⁵ discessit 3. ³²²⁶ Nethobaldum 3. 4. Notobaldum 2. ³²²⁷ nerint 2. 4. ³²²⁸ clementem 1. 2. ³²²⁹ redderint 1. ³²³⁰ tanta 1. ³²³¹ virum *deest* 5. ³²³² isto ³²³³ erat *addit* 4.

NOTÆ.

Halberstad. Ann. Sax.
arsii sat. III, v. ult.
orat. epist. I, 1, v. 100.
inf. supra l. III, c. 37.
pristina virtus. Sallust. Catil. 3.5 4, 56.
l. 45.
arissimus vir. Ita et l. IV, c. 9. Vid. Sal-

lust. Catil. c. 47.
(772) *Fama volans*. V. supra. l. II, c. 58.
(773) *Molestus*, id est mœstus. Ita et l. III, c. 70.
(l. IV, c. 45).
(774) *Malefici*, v. supra l. II, c. 38.
(775) *Divini*. v. supra l. II, c. 55.

perturbatione morum infractus, cum simul exterioribus fortunæ quateretur ³²³⁴ adversis, quasi navis obruta fluctibus, etiam corpore debilitari cepit. Dumque ³²³⁵ medicorum auxilio studuit recuperare valitudinem, propter crebra medicaminum temptamenta ³²³⁶ graviolem mox incidit infirmitatem, ita ut semianimis jacens, in extremis jam fuerit desperatus*. [Quo etiam tempore ad curiam tendens, gravi casu de equo lapsus est ³²³⁷.] Tunc ille compunctus amare flevit cum Ezechia (*IV Reg. xx, 3*), correctionemque suæ vitæ Deo promittens, o ³²³⁸ solita Christi clementia, statim convaluit, totumque supervivens triennium, multa complevit, non tamen omnia quæ promisit ³²³⁹.

63. ([30.] Cap. 189.) In diebus illis supervenit quædam mulier spiritum habens Phitonis ³²⁴⁰ (776): hoc voce publica dixit omnibus, celerem archiepiscopo ³²⁴¹ transitum affore infra biennium, nisi forte converteretur. Hoc idem contestati sunt medici ³²⁴². Erant autem cum pontifice alii pseudoprophetæ, longe alia promittentes, quibus major ³²⁴³ fides habebatur. Hii ³²⁴⁴ siquidem valicinabantur illum tam diu ³²⁴⁵ victurum, donec poneret omnes inimicos suos scabellum pedum suorum (*Psal. cix, 1*), hancque debilitatem corporis magnam deinde sanitatem vel rerum prosperitatem secuturam. Familiarissimus omnium erat Notebaldus ³²⁴⁶, qui multa pontifici sæpe vera prædicens, uno et novissimo decepit verbo credentem ³²⁴⁷. [31.] Vidimus eo tempore apud Bremam cruces sudasse lacrimis; vidimus ecclesiam porcos violasse canesque, adeo ut vix possent ³²⁴⁸ ab ipsa alterius crepidine repelli. Vidimus ³²⁴⁹ C lupos in suburbanis loci nostri gregatim ululantes, horribili jurgio certasse cum bubonibus. Cumque somnia vehementer episcopus attenderet, hæc ab omnibus frustra ³²⁴⁹ nunciabantur in ipsum ³²⁵⁰ respicere. Mortui nunquam tam familiariter locuti sunt cum vivis. Omnia ³²⁵¹ mortem episcopi portendebant. Nam et Hammaburg eodem anno, quo metropolitani decessit ³²⁵², incensa et bis vastata est Pagani victores totam Nordalbingiam deinceps

A hahuerunt in sua ditione, bellatoribusque occisis aut in captivitatem ductis, provincia in solitudinem redacta est, ut diceres, in boni pastoris sine etiam pacem terris ablatam. ([32.] Cap. 190.) Quatuordecim ³²⁵³ dies ante obitum ³²⁵⁴ Goslarie positus, ex consuetudine sua nec potionibus contineri voluit nec flebotomis ³²⁵⁵. Quare gravissimo dissintherie ³²⁵⁶ morbo correptus, et usque ad ossa tenuatus ³²⁵⁷, heu suæ prorsus adhuc immemor salutis, rei publicæ negotia tractavit usque ad extremam exitus ³²⁵⁸ horam ³²⁵⁹. Aderat ³²⁶⁰ Magadburgensis ³²⁶¹ archiepiscopus Wecil ³²⁶², et fratrum ³²⁶³ alii, petentes ut intromitterentur; quos tamen ipse, nescio quibus offensus, excludi præcepit a januis, dicens se præ ³²⁶⁴ immunditia infirmitatis indignum qui ab aliquo ³²⁶⁵ videretur. Soli ³²⁶⁶ regi concedebantur aditus ægrum ³²⁶⁷ visitandi, quem dilexit eo modo et ³²⁶⁸ usque in finem. Illum ergo suæ fidei ammonens et diuturni servitii, multis gemitibus ³²⁶⁹ commendavit ei ecclesiam suam et bona ecclesiæ.

64. ([33.] Cap. 191.) Interea feralis aderat dies Ægyptiacis ³²⁷⁰ cognata ³²⁷¹ tenebris, qua magnus præsul Adalbertus amaræ mortis vicino pulsabatur nuncio. Sensit et ipse solutionem corporis sui tam virium defectu quam rerum præsagio dictarum instare. Sed cum medici trepidarent indicare veritatem, solusque promitteret vitam Notebaldus, inter spem vitæ mortisque metum vir sapiens jacuit incertus sique oblitus. Eheu ³²⁷² ignorans, quia *dies Domini sicut fur, ita in nocte veniet; et cum dixerint* ³²⁷³ *Pax et securitas tunc repentinus superveniet interitus* (*1 Thess. v, 2, 3*), et alia, quibus ³²⁷⁴ præcipitur in evangelio, ut vigilemus, *Nescitis, inquit, diem neque horam* (*Matth. xxi. 30*). Qua in re memor sententiæ cujusdam sancti, non sine lacrimis hic loco possum aptare. *Jam, inquit, percutitur, jam sine penitentia cogitur exire peccator, ut moriens obliviscatur sui, qui dum viveret, oblitus est Dei* ³²⁷⁵ [34.] Tali modo gloriosus ille metropolitanus, cum adhuc speraret de vita præsentis, die medio sextæ feriæ, suis ad epulas sedentibus, ipse

SCHOLIA.

* Schol. 90. Ex ilo ³²⁷⁶ tempore balneis, quibus fere cotidie solebat uti, sale recoctis abstinuit, et reliquis multis, quæ gravia esse populo persensit ³²⁷⁷. (2, 3.)

VARIE LECTIONES.

³²³⁴ quassaretur 2. quæreretur 1. ³²³⁵ que deest 1. ³²³⁶ in addunt 3. 4. ³²³⁷ *Uncis inclusa desunt* 1-
³²³⁸ o deest 2. 5. ³²³⁹ *In cod. 4. hic leguntur verba scholii 90, quæ infra in margine iterum exstant, ubi legitur*: Ex illo enim tempore que f. c. u. s. s. recoctis et reliqua multa q. g. e. p. p. ³²⁴⁰ Pythonis 3. 5-
³²⁴¹ archiepiscopi 4. ³²⁴² Hoc et medici testati 4. ³²⁴³ melior 2. 3. 4. ³²⁴⁴ Illi 2. 3. 4. ³²⁴⁵ tandiu 1-
³²⁴⁶ Notebaldus 2. 3. ³²⁴⁷ hancque — credentem *desunt* 4. ³²⁴⁸ poterant 3. ³²⁴⁹ sinistra 2. 3. 4.
³²⁵⁰ nunciabantur episcopum 5. ³²⁵¹ Omnia enim 4. ³²⁵² discessit 1. ³²⁵³ ergo addit 4. ³²⁵⁴ suum addunt
2. 4. ³²⁵⁵ phlebotomiis 3. ³²⁵⁶ fleobotonus 2. ³²⁵⁷ dissintherie 2. dyssenterie 3. dissenterie 4. dysenterie 5-
³²⁵⁸ attenuatus 2. 3. 4. ³²⁵⁹ transitus 2. 3. 4. sui add. 4. ³²⁶⁰ horam deest. *M. F.* ³²⁶¹ ibi add. 4.
³²⁶² Magedb. 2. Magdab. 4. Magdeb. 3. 4. ³²⁶³ Wecilo 2. Vezillo 3. Wezcel 4. ³²⁶⁴ fratres 4. ³²⁶⁵ pro
M. F. ³²⁶⁶ ut ab aliquo 4. ut ab ullo *M. F.* ³²⁶⁷ tantum add. 4 tamen addit. 5. ³²⁶⁸ ægrotum *M. F.*
³²⁶⁹ etiam 3. *Albert.* ³²⁷⁰ generibus 2. 3. 4. ³²⁷¹ Egiptiacis 4. ³²⁷² cognota 3. cognita 1. ³²⁷³ Et heu 5.
Et seu 3. ³²⁷⁴ dixerit 1. ³²⁷⁵ alias, ubi 2. 3. ³²⁷⁶ *In margine codicis 2: Pulchra sententia.* ³²⁷⁷ Ex eo
nimirum 4. ³²⁷⁸ quæ fere (sæpe 3.) cotidie suevit habere 4.

NOTÆ.

(776) V. I Reg. c. xxviii, v. 7, et alibi in Vetere Testamento.

in agonia solus jacens, exhalavit spiritum *, A

Vitaque cum gemitu fugit indignata sub umbras ³²⁷⁸(777).
Eheu quam vellem meliora scribere de tanto viro,
qui et me dilexit, et tam clarus in vita sua fuit.
Verum timeo quia scriptum est: *Væ illis qui ma-
lum bonum dicunt (Isai. v, 20) ³²⁷⁹ et pereant qui
nigrum in candidum ³²⁸⁰ vertunt*(778). Videturque ³²⁸¹
mihi periculosum esse ut talis homo qui, dum vi-
veret, propter adulationes perditus est, ei nos scri-
bentes aut loquentes post mortem adulari debeat-
mus *. Asserunt tamen aliqui cum ita solus jacuis-
set, paucos interfuisse arbitros, in quorum ³²⁸²
præsentia de omnibus gestorum suorum offendiculis
amaram in novissimo gesserit penitentiam, flens et
ejulans se dies suos perdidisse, tuncque demum
cognoscens ³²⁸³ quam parva immo quam misera
est nostri pulveris gloria; *quia omnis caro fenum,* B
et omnis gloria ejus quasi ³²⁸⁴ flos sæni (Isai XL, 6).

65, ([35.] Cap. 192.) O fallax humanæ vitæ pro-
speritas! O fugienda honorum ambitio! Quid tibi
nunc, o venerabilis pater Adalberte prosunt illa
quæ semper dilexisti, gloria ³²⁸⁵ mundi populorum
frequentia, elatio ³²⁸⁶ nobilitatis? Nempe solus jaces
in alto palatio derelictus ab omnibus tuis. Ubi sunt
autem medici, adulescentes et ypocritæ, qui te lauda-
bant in desideriis animæ tuæ ³²⁸⁷, qui te juraverunt
convalescentem esse de hac infirmitate, qui te usque
ad decrepitam ætatem victurum calcularunt? Omnes
ut video socii mensæ fuerunt et recesserunt in die
temptationis. Soli remanserunt inopes et pere-
grini ³²⁸⁸, viduæ ac ³²⁸⁹ orphani, atque omnes op-
pressi, qui se tua ³²⁹⁰ morte fatentur esse ³²⁹¹ deso-

latos. Cum quibus et ³²⁹² nos veraciter possumus ³²⁹³
affirmare, tibi neminem deinceps comparem fore in
clementia et largitate peregrinorum (779), in defen-
sione sanctarum ecclesiarum et reverentia omnium
clericorum, sive qui male ³²⁹⁴ potentium rapinas aut
præsumptiones superbiorum ³²⁹⁵ ita persequatur ³²⁹⁶;
postremo qui in divinis humanisque prudenter
disponendis ³²⁹⁷ paratior inveniatur ad omne consi-
lium. Si quid vero in moribus tuis ³²⁹⁸ reprehensi-
bile videbatur, hoc magis accidit ex eorum nequitia,
quibus tu plus justo credidisti, sive quos ³²⁹⁹ ini-
micos propter veritatem sustinuisti. Illi enim tuum
laudabile ingenium suis depravantes insidiis, a ³³⁰⁰
bono malum effecerant; ideoque oportet nos cle-
mentissimum orare Dominum, ut tibi indulgeat
secundum multitudinem (780) misericordiæ suæ,
teque in æterna beatitudine collocet, per merita
omnium sanctorum suorum, quorum te patrocinio
devote semper commendasti ³³⁰¹.

66. (Cap. 193.) *** Obiit autem clarissimus noster
metropolitanus Adalbertus xxii Kalend. Aprilis,
indictione 10. Hic est annus Domini nostri Jesu
Christi millesimus 72us, Alexandri papæ 11us,
Heinrici regis quarti 17us. (Cap. 194.) Præter li-
bros atque ³³⁰² sanctorum reliquias et vestimenta
sacra fere nihil inventum est in tauris ejusdem
viri. Quæ tamen omnia rex accipiens, una cum
præceptis ecclesiæ, tulit etiam manum sancti Ja-
cobi apostoli. Hanc manum dum esset in Ytalia
pontifex ³³⁰³ accepit a quodam Veneciarum epis-
copo Vitale ³³⁰⁴ (781).

C 67. ([36.] Cap. 295.) Igitur corpus archiepiscopi

SCHOLIA.

- * *Schol. 91.* Adamatus quidam, medicus genere ³³⁰⁵ Salernitanus, fertur ante triduum archiepiscopo
mandasse ³³⁰⁶ proximum adesse diem obitus sui. Quod ille dissimulans, Nothebaldum solum
præ oculis habuit, quia spondit ei mutationis suæ horam cito adfuturam ³³⁰⁷. (2. 3. 4.)
** *Schol. 92.* Sicut in libro Hester legitur, dum aures principum simplices et ex sua natura alios esti-
mantes ³³⁰⁸ callido fraude decipiunt. Quæ res et ex veteribus probatur hystoriis et ex his
³³⁰⁹ quæ geruntur colidie, quomodo malorum ³³¹⁰ quorundam suggestionibus regum stu-
dia depravantur. (2. 4.)
*** *Schol. 93.* Nam et ipso anno quo ex hac vita decessit, novissimo exitu post quem non est reversus
Bremæ capitulum habuit cum fratribus, in quo Liudgerum decanum pro homicidio, cujus
arguebatur ³³¹¹ deposuit et pro ipsa occasione faciens de castitate sermonem, terribiliter
ad ultimum minatus est. (2. 3. 4.)

VARIE LECTIONES.

³²⁷⁸ Vitaque—umbras desunt 2. 3. 4. ³²⁷⁹ et bonum malum addit 4. ³²⁸⁰ candida 2. 3. 4. ³²⁸¹ que deest
³²⁸² quibus 1. ³²⁸³ cognovit 2. 3. 4. ³²⁸⁴ ut 1. ³²⁸⁵ videlicet gloria 4. ³²⁸⁶ electio 3. 5. ³²⁸⁷ suæ 3.
³²⁸⁸ vini addit M. F. ³²⁸⁹ et 3. 4. ³²⁹⁰ sua 1. ³²⁹¹ esset deest M. F. ³²⁹² et deest 4. ³²⁹³ possumus 3.
³²⁹⁴ male deest 3. ³²⁹⁵ superbos 1. ³²⁹⁶ prosequatur 3. ³²⁹⁷ disponens 3. ³²⁹⁸ tuis deest 5. ³²⁹⁹ quod 1.
³³⁰⁰ ex 5. ³³⁰¹ ideoque—commendasti desunt 3. ³³⁰² atque deest 2. 3. 4. sanctorumque 4. ³³⁰³ cum ce-
sare addit 2. ubi verba: Hanc — Vitale in margine leguntur. Desunt hæc omnia 3. ³³⁰⁴ Apostoli,
quam dono Vitalis Veneciarum episcopi ab Ytalia archiepiscopus rediens quondam secum deportaverat 4.
³³⁰⁵ genere deest 3. ³³⁰⁶ mandasse 3. ³³⁰⁷ Quod spernens, Nothebaldo credidit, qui mutationis diem
cito affuturum spondit 3. ³³⁰⁸ et ex—estimantes desunt 4. ³³⁰⁹ hiis 4. ³³¹⁰ malorum deest 4. ³³¹¹ de-
canum, qui pro h. arguebatur 4. Hoc scholion in cod. 2. adscriptum est cap. 200, in cod. 3. vero eap. 39.
ubi sic se habet: Eo ipso anno, quo decessit, quum postremum Bremæ fuit, Lindgerum d. p. h. c. a. de-
posuit. Cætera ibi desunt.

NOTÆ.

(777) Virgil. Æn. l. xi, v. 828, l. xii fin.
(778) Juvenal. III, 30, qui nigrum in candida
vertunt.
(779) Largitate peregrinorum hoc est in peregrin-
nos.

(780) Id est magnitudinem.
(781) Sc. anno 1046. V. supra c. 7. Episcopus
ille videtur fuisse Vitalis Ursiolo, episcopus Tor-
cellanus, de quo videsis Andr. Danduli Chron.
l. xi, c. 2, 4, 6.

magno siupore totius regni a Goslaria Bremam A portatum ³³¹¹, decimo ³³¹² die, quod est in annuntiatione sanctæ Mariæ, condigna populorum frequentatione ³³¹³ sepultum ³³¹⁴ est in medio chori novæ, quam ipse construxit, basilicæ; cum tamen affirmant ³³¹⁵ illum sæpe antea ³³¹⁶ rogasse, ut sepeliretur in urbe ³³¹⁷ metropoli Hammaburg, quam sicut decessores ³³¹⁸ sui, omni semper amore censuit esse colendam. Ibi namque dum adhuc viveret, plerumque totam ætatem transigens, præcipuas sollempnitates cum magna gloria celebravit. Ibi promotiones ecclesiasticorum ordinum legitimis temporibus gravi prorsus reverentia sæpius implevit ³³¹⁹. Ibi tempus et locum, quo a nostris ducibus seu a proximis Sclavorum gentibus sive a ceteris arctæ gentis legatis adiri posset, ex more constituit. Tantum honorem destructæ ubi, tantumque amorem habens exhaustæ matri, ut in illa diceret impletum Scripturæ vatinium, quæ dicit ³³²⁰: *Lætare, sterilis, quæ non paris, quia multi filii desertæ, magis quam ejus quæ habet virum (Isai. LIV, 1; Gal. IV, 27).*

68. ([37.] Cap. 196.) Ferunt ³³²¹ eum ante obitus sui diem vix tertium decubuisse, quod a lecto surgere nequiverit. Nam tanta in viro animi fortitudo fuit, ut in gravissima corporis infirmitate numquam ab aliquo vellet sustineri ³³²², numquam emitteret vocem doloris. Cumque jacens in extremis, horam vocationis suæ jam sentiret imminentem ³³²³, crebris iteravit suspiriis: *Heu* ³³²⁴, inquit, *infelicem et miserum, qui tantas in vanum largitiones consumpsi: potui vero esse* ³³²⁵ *beatus, si ea pauperibus disperserim* ³³²⁶, *quæ pro gloria sæculi distraxisse* ³³²⁷ *me* C *doleo. Nunc autem illum adhibeo testem. cujus oculus profunda intuetur abyssi, quod tota intentio cordis mei fuit pro exaltatione ecclesiæ meæ. Quæ licet mea culpa exigente, vel odio inimicorum prævalente, nimis extenuata videatur sunt tamen amplius quam duo milia mansi, quo ex mea hæreditate vel meo* ³³²⁸ *labore gratulor adjectos ecclesiæ. Quo sapientis viri sermone potest cognosci, quia si peccavit in aliquibus ut homo, sæpe ut bonus homo penituit de erratis. ([38.] Cap. 197.) [Cujus* ³³²⁹ *rei exemplum habeo unum, quod in principio introitus sui, cum esset vir superbissimus, arrogantia sua multos sibi mortales fecit contrarios. Unde etiam* ³³³⁰ *pro nobilitatis suæ gloria unum dixit verbum, quod utinam*

non dixisset: « omnes scilicet episcopos, qui ante eum præcederunt ³³³¹, obscuros fuisse ac ignobiles, solum se generis et divitiarum titulis excellere, porro dignum qui majorem sortiretur cathedram vel ipsam sedem apostolicam. » Talia non semel jactantem visio dicitur magna perterruisse ³³³², quam pro sui magnitudine, cum et veraciter nobis comperta esset, hic adungere non supersedi. Vidit igitur nocte intempesta se in conventum ecclesiæ raptum, ubi missarum sollempnia deberent celebrari, astantibus quatuordecim suis ex ordine decessoribus ³³³³, ita ut proximus qui ante ipsum fuerat ³³³⁴ Alebrandus, perageret illa ³³³⁵ quæ ad missas ³³³⁶ fieri solent mysteria. Cumque lecto evangelio sacerdos Dei ad suscipienda offerentium munera conversus pervenisset ad domnum Adalbertum, qui stabat in ultimo chori loco, mox torvis in eum luminibus (782) intuens, oblationem ejus repullit, dicens: *Tu homo nobilis et clarus non potest habere partem cum humilibus, et abscessit in hæc verba. Sane ex illa hora penitens super his quæ incante protulit verbis, omnes decessores* ³³³⁷ *suos in* ³³³⁸ *ingenti veneratone habuit, seque multis gemitibus testabatur indignum sanctorum consortio virorum. Unde etiam* ³³³⁹ *mox statuit, per singulos antecessorum* ³³⁴⁰ *anniversarios dies, de corte* ³³⁴¹ *Bromstede* ³³⁴² *convivia dari fratribus plenissima atque pauperibus (783), quod prius a penitus nullo episcopo* ³³⁴³ *solebat exhiberi. ([139.] Cap. 198.) Nam et alia multa reliquit signa penitentiae vel* ³³⁴⁴ *conversionis suæ* ³³⁴⁵ *ex quibus hoc memorabile est, quod post vastationem ecclesiæ* ³³⁴⁶ *vel diem expulsionis suæ* ³³⁴⁷, cum superviveret quinquennium, numquam est ³³⁴⁸ balneis usus, numquam est hylaris visus, raro processit in publicum vel ad convivium, nisi ad curiam isset aut diei festi necessitas poposcisset ³³⁴⁹. (Cap. 199.) [O quotiens vidimus cum planctu facem turbatam ³³⁵⁰, si quando vastationis ecclesiæ recordatus est, sive cum ipsos vastatores conspexisset? in die festo ³³⁵¹ natalis Domini, cum Magnus dux adesset præsens, itemque ³³⁵² *magna coesset* ³³⁵³ *recumbentium multitudo, hilares convivæ pro sua consuetudine fiantis epulis plausum cum voce levaverunt, quod tamen non parum displicuit archiepiscopo. Itaque innuens fratribus nostris, qui simul aderant, præcepit can-*

VARIAE LECTIONES.

³³¹¹ deportatum est 4. ³³¹² demum *add.* 2. 3. 4. ³³¹³ frequentia 3. ³³¹⁴ que *addit* 4. ³³¹⁵ affirmari 3. ³³¹⁶ ante *M. F.* ³³¹⁷ urbe *deest M. F.* ³³¹⁸ predecessores 4. ³³¹⁹ Ibi — implevit *desunt M. F.* ³³²⁰ dixit 3. ³³²¹ enim *addit* 4. ³³²² sustentari 2, 3. 4. ³³²³ sciret imminere 4. ³³²⁴ me *deest* 1. ³³²⁵ Potuissem vero fuisse 4. ³³²⁶ dispersissem 4. ³³²⁷ detraxisset 4. *dedisse* 2. ³³²⁸ *deest* 4. ³³²⁹ Hujus 2. *Totum caput* 107 *deest* 1. ³³³⁰ et 3. ³³³¹ qui eum præcesserunt 3. ³³³² visio magna perterruit 4. ³³³³ predecessoribus 4. ³³³⁴ eum fuit 4. ³³³⁵ ea 4. ³³³⁶ missam 4. ³³³⁷ predecessores 4. *successores* 3. ³³³⁸ in *deest* 5, ³³³⁹ et 3. ³³⁴⁰ suorum *addit* 3. ³³⁴¹ corte *deest* 3. ³³⁴² Bromsted 3. ³³⁴³ a peno episcopi 3. 4. ³³⁴⁴ et 4. ³³⁴⁵ *deest* 4. ³³⁴⁶ quod v. ei. vel diem *corr.* quod a vastatione eccl. vel die 4. *et ita* 5. ³³⁴⁷ vel d. e. *sup* *desunt* 3. ³³⁴⁸ est *deest* 4. ³³⁴⁹ *Reliqua hujus capitis desunt* 1. ³³⁵⁰ facie turbatum 4. ³³⁵¹ itaque 4. ³³⁵² itemque *deest* 4. ³³⁵³ magnaquo 1. 4. magna cum adesset 3.

NOTÆ.

(782) *Astantes... lumine torvo* Virgil. *Æn.* l. III, v. 677.

(783) Hamburg. Urkundenbuch, n. 102.

imponeret antiphonam : *Hymnum cantate* A vero laicis denuo perstreptibus, inchoari *ustinuimus pacem et non venit* ³³⁵⁴. Tercio m adhuc in poculis ³³⁵⁵ ulularent multum ³³⁵⁶, levare mensam præcepit, magna voce *ians : Convertite*, inquit ³³⁵⁷, *Domine, captivitatram*; respondente choro : *sicut torrens in* ita ille nobis pone sequentibus, in oratorium ³³⁵⁸, flevit amare. *Non cessabo a fletu*, ait, *domus iudex fortis et patiens liberabit* ³³⁵⁹ *ecclesiam, vel potius suam, quam pastore con-* *videt miserabiliter a lupis* ³³⁶⁰ *discerpi. Im-* *est enim desiderium eorum qui dixerunt :* *ate possideamus sanctuarium Dei* (Psal. 13), *et quiescere faciamus omnes dies festos* *terra* (Psal. LXXIII, 8) ³³⁶¹, *et disperdamus eos* *re, et non memoretur nomen Israel ultra* ³³⁶² *xxxii, 5). Exsurge : quare obdormis, Domine,* *pellas in finem* (Psal. XLIII, 23). *Quia super-* *um qui te oderunt, ascendit semper* (Psal. 23). *Miserere nostri, quoniam multum repleti* *lespectione* (Psal. CXXII, 3). *Quoniam quem* *assisti persecuti sunt, et super dolorem vul-* *meorum addiderunt* (Psal. LXVIII, 27). Hæc nos in illo compunctionis tempore ³³⁶³ læsæpe contemplati sumus, adeo ut monachus ³³⁶⁴ ens fieri desideraverit ³³⁶⁵. Aliquando etiam ³³⁶⁶ ut in ministerio legationis suæ aut in ³³⁶⁷ ia vel in Suedia ³³⁶⁸ sive in ultima Island ³³⁶⁹ ³³⁷⁰ mereretur (781). Sæpe vero talis erat vo- ³³⁷¹ ejus, qui ³³⁷² pro veritate vel decollari ³³⁷³ non dubitaverit ³³⁷⁴ in Christi confessione. C ³³⁷⁵ non novit ille cognitor omnium secretorum ³³⁷⁶ si melior fuit ³³⁷⁷ in conspectu suo, quam ³³⁷⁸ it coram hominibus. Homo namque videt in ³³⁷⁹ deus autem in corde (I Reg. xvi, 7).]

³³⁸⁰. ([40.] Cap. 200.) Ignosce igitur ³³⁸¹, ³³⁸² lector, si tam diversi hominis diversam ³³⁸³ am diverso themate compaginans, cum non ³³⁸⁴ breviter aut dilucide, ut ars præcipit, ³³⁸⁵ operam dedi, ut scriberem veraciter, ³³⁸⁶ um quod scientia et opinio se habet in hac

parte (785); quamvis multa reticens, ad ea præsertim ³³⁷³ festinarim quæ generaliter posteris ad sciendum sunt digna, vel spetialiter ad retinendum Hammaburgensi ecclesiæ utilia. Postremo, si qua sunt quæ auditori displiceant ³³⁷⁴ in male gestis et fortasse pejus descriptis, summopere te moneo et postulo, ut dum scriptorem vituperas, tu vitiose dicta corrigas; dum ³³⁷⁵ illum, de quo scribitur ³³⁷⁶, accusas, in sapientis viri casu tu cautior fias, considerans te ipsum, ne et tu condempneris ³³⁷⁷ (786).

([41.] Cap. 201.) [In legatione autem Hammaburgensis ecclesiæ, quæ ad gentes fieri solet, quamvis magnus pontifex Adalbertus vigilanter omnes decessores ³³⁷⁸ suos laborasse cognoverit, ipse tamen magnificentius quam ceteri, potentiam archiepiscopalem longe lateque in exteris protendebat nationes. Quamobrem tractavit sedulo pro se ipsum ingredi legationem illam ³³⁷⁹, si quam necdum conversis ³³⁸⁰ posset gentibus afferre salutem aut jam conversis ³³⁸¹ addere perfectionem. Ad quod laboriosum iter peragendum, solita gloriari cæpit jaotantia : *Primum fuissc Ansgarium, deinde Rimburtum, postea Unni, se vero quartum evangelistam postulari, quia ceteros decessores* ³³⁸² *suos viderit per suffraganeos, non per se tanto oneri insudasse.* Itaque jam certus eundi. vitam ³³⁸³ suam disposuit taliter finire, ut circumiens ³³⁸⁴ latitudinem septentrionis, hoc est Daniam, Suediam et Nordmanniam ³³⁸⁵ pertransiens, inde ad Orchadas extremamque orbis patriam ³³⁸⁶ Island ³³⁸⁷ posset attingere. Illi enim suo tempore et suo ³³⁸⁸ labore conversi sunt ad fidem Christianam. A cujus profectioe itineris, quod jam publice moliebatur, de hortatus ³³⁸⁹ prudentissimi regis Danorum commode deflexus ³³⁹⁰ est, qui dixit ei, barbaras gentes facilius posse converti per homines suæ linguæ morumque similibus quam per ignotas ritumque nationis abhorrentes personas; itaque nil ³³⁹¹ illi opus esse, nisi ut sua largitate et affabilitate redderet illos benivolos ³³⁹² et fideles, quos ad prædicandum gentibus verbum Dei paratos inveniret ³³⁹³. In qua exhortatione metropolitanus noster ³³⁹⁴ orthodoxo regi con-

VARIAE LECTIONES.

Domine add. 4. ³³⁵⁵ populis 3. ³³⁵⁶ u. iratus valde 4. ³³⁵⁷ inquit deest 4. ³³⁵⁸ liberet 4. ³³⁵⁹ Dei a terra desunt 3. ³³⁶⁰ deest 4. ³³⁶¹ desideravit 3. ³³⁶² Sueonia 2. ³³⁶³ Islandia 2. ³³⁶⁴ re 2. 3. ³³⁶⁵ ut 4. ³³⁶⁶ veritate decollari velle 4. ³³⁶⁷ dubitaverunt 2. ³³⁶⁸ fuerit 4. ³³⁶⁹ Nume- ³³⁷⁰ LXIX deest 1. ³³⁷¹ igitur deest 2. 3. 4. ³³⁷² tamen add. 4. ³³⁷³ præsertim deest 4. ³³⁷⁴ displi- ³³⁷⁵ que addit 4. ³³⁷⁶ quo describitur 1. ³³⁷⁷ contempneris 1. *tempteris reliqui. Conf. supra* ³³⁷⁸ 1. 2. *Capita sequentia hujus libri desunt 1. In cod. 2. post schol. 93 (confer. supra not. 1. ad schol. cod. 4. hoc loco legitur versus : Si placet hic quarti maneat primordia libri. In cod. 2. vero : Incipit liber quartus. Confer infra librum de descriptione insularum aquilonis initio.* ³³⁷⁹ predo- ³³⁸⁰ 3. ³³⁸¹ suam 3. ³³⁸² conversus 3. ³³⁸³ posset — conversis deest M. F. ³³⁸⁴ prædecessores 4. ³³⁸⁵ m 2. 4. ³³⁸⁶ circumiens 3. ³³⁸⁷ Sueoniam et Nordwegiam 2. ³³⁸⁸ partem 4. ³³⁸⁹ Islandiam 2. ³³⁹⁰ deest 4. ³³⁹¹ ex hortatu 4. ³³⁹² reflexus 2. 4. ³³⁹³ personas nilque 4. ³³⁹⁴ benevolos 3. 5. ³³⁹⁵ b. ³³⁹⁶ tos fidelesque ad p. g. v. D. (et add. 4.) invenire 4. noster deest 4.

NOTÆ.

-) Conf. l. iv, c. 35.
) Id est quæ de his rebus pro certo cognovimus fama refert.
) His verbis Adamus noster librum III De archiepiscoporum Hammaburgensium con-

clusit. Quæ sequuntur de legatione Hammaburgensis ecclesiæ c. 201-207, aut ipse Adamus in secunda recensione aut clericus alius Bremensis fere cœvus addidit.

sentiens, ea largitate, quam in omnes habuit, multo indulgentius uti cœpit in episcopos gentium et legatos orientalium regum ³³⁹⁵. Quos tanta hilaritate singulos recepit, tenuit dimisitque, ut eum, posthabito papa, quasi patrem multorum populorum, ultro universi expeterent, ingentia viro munera offerentes, ejusque benedictionem reportantes pro munere. ([42.] Cap. 202.) Archiepiscopus itaque in legatione sua talis erat, qualem et tempora et mores hominem ³³⁹⁶ mallent habere, ita affabilis, ita munificus, ita hospitalis erga omnes homines ³³⁹⁷, ut parvula Brema ex illius magnitudine instar Romæ divulgata, ab omnibus terrarum partibus catervatim ³³⁹⁸ peteretur, maxime a septentrionalibus populis. Inter quos extremi venerant Islani, Gronlani ³³⁹⁹, Gothorumque et Orchardum legati, petentes ut illuc prædicatores dirigeret; quod et statim fecit (787). Nam et in Daniam, Suediam ³⁴⁰⁰ et Nordwegiam ³⁴⁰¹ et in insulas maris ordinavit episcopos multos; de quibus et ipse gaudens dicere soledat: *Messis quidem multa, operarii autem pauci. Rogate ergo Dominum messis, ut mittat operarios in messem suam* (Matth. ix, 37). [Cap. 203.] Quorum speciosa multitudo tandem exhilaratus pontifex, primus omnium statuit in Dania synodum celebrare, cum suffraganeis suis, quoniam et temporis opportunitatem habuit, et quoniam ³⁴⁰³ illud regnum sufficientibus habundaret episcopis, et quoniam multa corrigi necesse fuerat in novella plantatione, sicut hoc ³⁴⁰⁵, quod episcopi benedictionem vendunt, et quod populi decimas dare nolunt, et quod in ³⁴⁰⁶ gula et mulieribus enormiter omnes excedunt. Ad quæ omnia Romani papæ ³⁴⁰⁸ C fultus ³⁴⁰⁶ auctoritate, regisque Danorum promptissimum sperans auxilium, magnificum prorsus, ut semper solebat, concilium fieri voluit omnium aquilonalium ³⁴⁰⁷ episcoporum. Soli diucius expectabantur transmarini. Ea res hactenus synodum remorata est; ad cuius rei fidem præsto sunt epistolæ, quas papa in Daniam legavit episcopis ad synodum rebellibus; et ipsius archiepiscopi litteræ aliis directæ. Ex quibus duarum exemplar hic ponere duxi necessarium.

A ([45.] Cap. 204.) *Alexander episcopus, servus servorum Dei, omnibus episcopis in regno Danorum constitutis, apostolicæ sedi et nostro vicario obedientibus, salutem et apostolicam benedictionem. Adalbertus ³⁴⁰⁸, Hammaburgensis archiepiscopus venerabilis, vicarius noster ³⁴⁰⁹, litteris et legatis suis conquestus est, quod quidam Edbertus ³⁴¹⁰, Farriensis ³⁴¹¹ episcopus, multis criminibus involutus, ad synodum suam per triennium vocatus, venire contempserit ³⁴¹²; quod quia consilio quorundam vestrorum dicitur esse factum, mandamus et apostolica auctoritate præcipimus, ut ob hujusmodi recedatis omnino consilio, eumque ad audientiam prædicti fratris nostri ire admonetis, quatinus post factam examinationem canonice judicetur. Et alia quibus ibidem præcipitur, ut ei obediant et subjectionem exhibeant. Item aliarum litterarum exemplar ³⁴¹³.*

B (Cap. 205.) *Adalbertus, sanctæ Romanæ et apostolicæ sedis legatus, necnon universarum septentrionalium nationum archiepiscopus, Hammaburgensis quoque ecclesiæ ³⁴¹⁴ provisor indignus, W. ³⁴¹⁵ (788) Roskildensi ³⁴¹⁶ episcopo salutem. Ad synodum, quam apud Sleswich ³⁴¹⁷ celebrandam esse constitui, vos venisse aut nuncium vestrum misisse grato animo perciperem. Sed de hoc alias. Nunc autem fraternitatem vestrum latere nolo, quid molestiæ mihi Adalwardus episcopus intulit, quem vobis teste ³⁴¹⁸, qui ordinationi ejus interfuistis, Sictonensis ecclesiæ consecravi pontificem. Quem dum barbarâ gens sibi præcesse noluit ³⁴¹⁹, Scariensem ³⁴²⁰ ecclesiam invadere cepit, Peto igitur, ut nuncium meum, qui illuc iturus est, ad Dalbogiensem ³⁴²¹ velit episcopum dirigere (689).*

Hæc habui de synodo quæ dicerem, cum et alia multa sint, quæ fastidii causa omitto.

([44.] Cap. 206.) ³⁴²² Isti vero, quos metropolitanus ad gentes ordinavit, plures sunt ³⁴²³; quorum sedes et nomina didicimus ipso narrante. In Dania itaque novem constituit, Ratolfum ³⁴²⁴ ad Sleswich civitatem ³⁴²⁵ (790), Odonem ad civitatem ³⁴²⁶ Ripam, Christianum ad civitatem ³⁴²⁷ Arhusin ³⁴²⁸, Heribertum ad Wibergh ³⁴²⁹ civitatem, Magnum monachum ³⁴³⁰ et Albricum ³⁴³¹ (791) in Wendilam in-

VARIÆ LECTIONES.

³³⁹⁵ orientalium nationum regumque 4. *M. in margine.* ³³⁹⁶ hominum 3. 4. ³³⁹⁷ erga o. h. *desunt* 5. ³³⁹⁸ catervatim *deest* 4. ³³⁹⁹ Islandi, Gronlandi 3. ³⁴⁰⁰ Sueoniam 2. ³⁴⁰¹ Norveigiam 2. ³⁴⁰² quoniam *deest* 4. ³⁴⁰³ sicut et in hoc 3. ³⁴⁰⁴ *deest* 4. ³⁴⁰⁵ pontificis 4. ³⁴⁰⁶ *deest* 4. ³⁴⁰⁷ aquilonarium 3. ³⁴⁰⁸ Adalbertus *deest* 3. A. 4. ³⁴⁰⁹ noster *deest* 3. 5. ³⁴¹⁰ Ekhertus 4. ³⁴¹¹ Farriensis 3. ³⁴¹² contempsit 3. ³⁴¹³ Item alia 3. 4. ³⁴¹⁴ ecclesiæ *deest* 3. ³⁴¹⁵ W. *deest* 2. ³⁴¹⁶ Roschildensi 3. 4. ³⁴¹⁷ Sleswich 3 (*lege* Sliaswich) Sleswig 4. ³⁴¹⁸ testibus 3. 5. ³⁴¹⁹ nollet 4. vellet 2. ³⁴²⁰ Scariensem 3. ³⁴²¹ Dalbyensem 3. ³⁴²² Ipsi 3. ³⁴²³ Plures vero sunt, q. m. a. g. ordinavit 4. ³⁴²⁴ Rotulfum 3. ³⁴²⁵ Slesvich 3. Sleswig 4. civitatem *deest* 3. 4. ³⁴²⁶ civitatem *deest* 3. 4. ³⁴²⁷ Arhus 3. Arusiam 5. ³⁴²⁸ Wiberghon. 4. Vibergh 3. ³⁴²⁹ monachum *deest* 3. 4. ³⁴³⁰ Albricum 3. *In margine cod.* 2. ³⁴³¹ notatur: Albricus Magno successit.

NOTÆ.

(787) *In legatione — fecit.* Eadem fera verba legabantur supra l. III, c. 23.

(788) Willelmus. V. infra c. 44. Occurrit illius nomen in charta a. 1060. Hamb. Urkundemb. n. 82, 86. V. etiam Saxon. Grammat. l. x et xi.

(789) De episcopo Dalbogiensi v. infra De situ Poloniæ, c. 8.

(790) De Ratolfo v. Hamb. Urkundenbuch n. 76, ubi inter canonicos Bremenses recenseri videtur, Conf. ibid. not. 2 Chron. Mindens a. 1071, et infra l. iv, c. 3.

(791) Albericus inter præpositos Bremenses recensetur anno 1059. Vide Hamb. Urkundemb. n. 80.

sulam³⁴³¹, Eilbertum ³⁴³² monachum ³⁴³³ in Farriam A et Fionem insulas ³⁴³⁴, Willelmum in insulam Seland ³⁴³⁵, Eginonem ³⁴³⁶ in Scaniem ³⁴³⁷ provinciam. In Suediam ³⁴³⁸ consecravit sex: Adalwardum et Acilinum ³⁴³⁹ (792), item Adalwardum * et Tadicum (793) nec non Symeonem ³⁴⁴⁰ (794) atque Johannem monachum ³⁴⁴¹ (795). In Norwegiam ³⁴⁴² duos tantum ipse consecravit, Thelf et Sewardum ³⁴⁴³ (796). Ceterum aliunde ordinatos, cum sibi satisfacerent, et secum misericorditer tenuit et abeuntes dimisit hilariter; sicut Meinardum (797), Osmundum (798), Bernardum (799) et Asgotum (800) aliosque multos. Præterea Thurolfum ³⁴⁴⁴ quendam posuit ad Orchadas (801). Illuc etiam misit Johannem in Scotia ordinatum (802) et alium quendam Adalbertum, cognominem suum ³⁴⁴⁵ (803). Isleph ad Island insulam ³⁴⁴⁶ (804). B Sunt ³⁴⁴⁷ episcopi quos omnes ordinavit viginti, quorum tres abortivi et extra vineam ociosi (805) remanserunt (*Matth. xx*), sua quærentes, non quæ Jesu Christi (*Philipp. II, 21*) (806). Quos universos gloriosus archiepiscopus (807) decenti honore (808) habens, ad prædicandum barbaris verbum Dei prece et præmio (809) commonebat ³⁴⁴⁸. Ita sæpis-

sime vidimus cum quatuor ³⁴⁴⁹ aut quinque stipatum episcopis; prout ipsum audivimus dicentem, absque multitudine esse non posse (810). [45.] Cum vero eos a se dimiserat, solito molestior ³⁴⁵⁰ esse propter solitudinem videbatur. Numquam tamen carere maluit (811) vel tribus, quorum frequentissimi erant Tangwardus ³⁴⁵¹ Brandenburgensis ³⁴⁵² (812), vir sapiens, et comes episcopi etiam ante episcopatum. Alter erat Johannes, quidam Scotorum ³⁴⁵³ episcopus (813) vir simplex et timens Deum, qui postea in Sclavianiam missus, ibidem cum principe Gotescalco ³⁴⁵⁴ interfectus est. Tercius Bovo ³⁴⁵⁵ nomen habuit, incertum unde natus aut ubi ordinatus, qui se tamen peregrinationis amore Iherosolimam ter accessisse jactabat, indeque Babiloniam deportatum a Sarracenis, tandemque solutum multas per orbem transisse provincias (814). Hos tres cum non essent ejus suffraganei, comperimus eum, quod ³⁴⁵⁶ sedes proprias non haberent, majori fovisse clementia ³⁴⁵⁷. ([46.] Cap. 207.) Eodemque studio benignitatis utebatur erga Romanæ sedis legatos. Quorum clientelam et contubernium in summo coluit amicitiarum loco, pariter gloriatus, se duos tantum habere dominos, hoc est papam et

SCHOLIA.

* *Schol. 94.* Adalwardus senior ³⁴⁵⁸ uterque ³⁴⁵⁹ præfectus est Gothiæ, junior ad Sictunam ³⁴⁶⁰ et Ubsalam ³⁴⁶¹ directus est, Symon ad Scritefingos ³⁴⁶², Joannes ad insulas Baltici maris destinatus est ³⁴⁶³. Vigessimus erat Ezzo ³⁴⁶⁴ (815), quem ipse ordinavit in Sclavianiam. (2. 3. 4.)

VARIÆ LECTIONES.

³⁴³¹ insulam *deest* 3. 4. ³⁴³² Eabertum 3. ³⁴³³ monachum *deest* 3. 4. ³⁴³⁴ Fionem 5. Eabertum in Fionem insulam et Falstriam 3. insulas *deest* 4. ³⁴³⁵ Selandiam 2. ³⁴³⁶ Eiginonem 4. Eigmonem 5. ³⁴³⁷ Scaniem 4. ³⁴³⁸ Suenoniam 2. vero *addit* 4. ³⁴³⁹ Accilinum 3. ³⁴⁴⁰ Simonem 5. ³⁴⁴¹ monachum *deest* 3. ³⁴⁴² Nordwegiam 4. ³⁴⁴³ Siwardum 3. ³⁴⁴⁴ Turolfum 4. ³⁴⁴⁵ Illuc — suum *desunt* 3. cognominem suum *desunt* 5. In *cod.* 2. *voci* cognominem *superscriptum est*: s. equivocum. In 4. *præcedentia ita transposita leguntur* — Orchadas, [et alium q. A. [Isleph ad I i. [Illuc e. m. I. i. S. ordinatum]. ³⁴⁴⁶ insulas 4. ³⁴⁴⁷ Sunt enim 4. ³⁴⁴⁸ commendabat 3. ³⁴⁴⁹ septem 2. 4. ³⁴⁵⁰ mestior 4. ³⁴⁵¹ Tanguard 3. Tancquardus 4. ³⁴⁵² Brandanburgensis 4. de Brandenburg 3. ³⁴⁵³ Scotherum 4. ³⁴⁵⁴ Godescalco 2. Gotescalco 3. 5. ³⁴⁵⁵ Bono 5. Bonno 3. ³⁴⁵⁶ suffraganei, eo quod 4. ³⁴⁵⁷ clementia dicitur 4. ³⁴⁵⁸ et junior *addit* 2. ³⁴⁵⁹ utrique *deest* 3. uterque 2. utique 5. ³⁴⁶⁰ Sictunam 4. S. et *desunt* 3. ³⁴⁶¹ Ubsalam 4. ³⁴⁶² Scritefingos 3. ³⁴⁶³ Baltici — *est desunt* 3. 4. Baltici *deest* 3. ³⁴⁶⁴ Eizo 4.

NOTÆ.

(792) Acelinus præpositus in charta Adalberti archiepiscopi anno 1060 data occurrit. V. Hamb. Urkdb. n. 82.

(793) Tadico ille presbyter in charta a. 1059. Vide Hamb. Urkundemb. Conf. infra l. iv, c. 29.

(794) De Symeone v. *ibid.*, c. 24.

(795) Joannes, episcopus Bircacensis, vulgo dictus Hiltuinus. V. infra l. iv, cap. 20. Abbas fuerat in monasterio Gozeca ab anno 1049-1060. Conf. librum de fundatione hujus monasterii p. 211 et 213, ed. Maderi et diploma Adalberti archiepiscopi dat. 1069, Jan. 11; Chron. Halberst. a. 1071.

(796) V. infra l. iv, c. 33, ubi vocatur Sigwardus.

(797) Meinhardus fortasse presbyter, qui occurrit in charta a. 1069, l. l., n. 101; Conf. schol. 141.

(798) De Osmundo v. supra l. iii, c. 14.

(799) De Bernardo v. l. iv, c. 33.

(800) De Asgotho v. supra schol. 69, et l. iv, c. 33. D

(801) V. l. iv, c. 34.

(802) Joannes in Islandia, fortasse episcopus in Holum, de quo v. Are Frodi, cap. 9.

(803) Idem, ut videtur, qui in scholio 99 dicitur Albertus.

(804) V. l. iv, c. 35.

(805) Ita et supra in dedicatione.

(806) Sua — *Christi*. Ita et l. iv, c. 21.

(807) *Gloriosus archiepiscopus*. Ita et supra l. ii, c. 60; l. iii, c. 64.

(808) *Decenti honore*. V. supra l. i, c. 28, ibique notam.

(809) *Prece et præmio*. Allitteratio similis Salustii in Castilina cap. 45, *neque precibus neque pretio*.

(810) Conf. iii, c. 35.

(811) *Maluit*. Conf. supra ad l. ii, c. 26.

(812) Occurrit ille in charta imperatoris Henrici III. a. 1051. Mart. 19, episcopatu Brandenburgeri data.

(813) De Johanne Scoto, episcopo Magnopolensi, v. supra l. iii, c. 20.

(814) Si hujus nominis lectio vera est, Bono idem esse videtur qui supra l. iii, cap. 20. Græca voce Aristo dictus est.

(815) De Eizone v. supra l. iii, c. 20. Vixit adhuc anno 1074, teste Lamberto Hersfeld. b. a.

regem, quorum dominio jure subjaccant omnes seculi et ecclesie potestates, illos nimirum sibi esse timori ac honori. Apparuit hoc in fide viri, quam ita integram servavit utrisque, ut auctoritati apostolicæ nichil præponens³⁴⁶⁵⁻⁶, antiqui honoris privilegia sedi apostolicæ contenderet integra servari debere, ejusque legatos summo recipiendos amore censeret. Majestatem vero imperatoriam quanti faceret, episcopatus ejus testis est, ideo vel maxime destructus, quod a fidelitate regis nec minis nec blandimentis principum rescindi potuit. Formidolosa est enim malis regia³⁴⁶⁷ potestas (816). Unde etiam frequentes in regno conspirationes fieri solent³⁴⁶⁸. Quibus ipse tamen nec in³⁴⁶⁹ verbo communicare

umquam voluit. Pro cuius fidei merito a rege quidem ut³⁴⁷⁰ major domus in palatio constitutus, dono ejus multa bona lucrabatur Bremensi ecclesie, de quibus supra plenius dictum est. A papa vero meruit hoc dignitatis privilegium (817), ut totum jus suum domnus apostolicus³⁴⁷¹ in illum transfunderet successoresque ejus³⁴⁷², adeo ut ipse³⁴⁷³ per totum aquilonem in quibus locis oportunitate videbatur, sepe invitis³⁴⁷⁴ regibus, episcopatus constitueret, ordinaretque episcopos ex capella sua quos vellet electos. Quorum ordinationes vel sedes, quoniam huc usque distulimus, non incongruum videtur, simul etiam de situ Daniæ vel reliquarum, quæ trans Daniam sunt, regionum natura scribere³⁴⁷⁵.

DESCRIPTIO INSULARUM AQUILONIS³⁴⁷⁶

SI PLACET, HÆC QUARTI MANEANT PRIMORDIA LIBRI³⁴⁷⁷.

1. (Cap. 208.) Provincia Danorum tota³⁴⁷⁸ fere in insulas³⁴⁷⁹ dispersita est, sicut etiam legitur in gestis sancti Anscarii³⁴⁸⁰ (818). Hanc autem Daniæ a nostris³⁴⁸¹ Nordalbingis flumen Egdore³⁴⁸² dirimit, quod³⁴⁸³ oritur in profundissimo saltu paganorum Isarnho³⁴⁸⁴ (819), quem dicunt extendi³⁴⁸⁵ secus mare Barbarum usque ad Sham³⁴⁸⁶ lacum³⁴⁸⁷. Ceterum flumen Egdore descendit usque in³⁴⁸⁸ oceanum Fresonicum, quem Romani scribunt Britannicum. Et³⁴⁸⁹ prima quidem pars Daniæ, quæ Judlant³⁴⁹⁰ dicitur³⁴⁹¹, ab Egdore in boream longitudine potenditur*, habens iter tridui, si in Funem³⁴⁹² insulam divertis³⁴⁹³. Si vero³⁴⁹⁴ a Sliaswich³⁴⁹⁵

in Alaburg³⁴⁹⁶ per directum³⁴⁹⁷ viam metiris³⁴⁹⁸, quinque aut septem³⁴⁹⁹ habes iter dierum³⁵⁰⁰. Hæc est strata³⁵⁰¹ Ottonis cæsaris usque ad mare novissimum Wendile³⁵⁰² (820), quod³⁵⁰³ in hodiernum diem ex victoria regis³⁵⁰⁴ appellatur Ottinsand³⁵⁰⁵. Latitudo Judlant³⁵⁰⁶ secus Egdoram diffusior est, inde vero paulatim contrahitur ad formam linguæ in eum angulum, qui Wendila dicitur, ubi Judlant³⁵⁰⁷ finem habet. Inde³⁵⁰⁸ brevissimus in Nordmanniam³⁵⁰⁹ transitus est³⁵¹⁰. Ager ibi sterilis; præter loca fluminis³⁵¹¹ propinqua, omnia fere desertum³⁵¹² videntur; terra³⁵¹³ salsuginis et vastæ solitudinis. Porro cum omnis tractus Germaniæ profundis hor-

SCHOLIA.

* Schol. 95. Saltus Isarnho a stagno incipit Danorum, quod Sliæ dicitur, et pertingit usque ad civitatem Sclavorum, quæ dicitur Liubicen³⁵¹⁴ (821), et flumen Travennam. (2, 4, 6.)

VARIE LECTIONES.

³⁴⁶⁵⁻⁶ proponens 3. ³⁴⁶⁷ regis 3. ³⁴⁶⁸ solebant 4. ³⁴⁶⁹ in *deest* 4. ³⁴⁷⁰ est 4. ut *deest* 5. ³⁴⁷¹ dominus apost. *deest* 4. ³⁴⁷² succ. que ejus ipse transf. 4. ³⁴⁷³ *deest* 4. ³⁴⁷⁴ invitis etiam reg. 4. ³⁴⁷⁵ describere 2. 2a. 4. ³⁴⁷⁶ descriptio regionum vel insularum aquilonis. Incipit de patria Danorum 2. 8. *deest rubra* 2a 4. ³⁴⁷⁷ *Hic versus legitur in cod. 1. Vide supra l. III c. 70. not. m.* ³⁴⁷⁸ illa 7a c. tota fere illa 7b. ³⁴⁷⁹ distincta et (est 7c.) *addit* 7. ³⁴⁸⁰ Ansgarii 2. 4. 6. 9. 10. sicut — Anscarii *desunt* 7. ³⁴⁸¹ *deest* 7c. ³⁴⁸² Egdora 4. *semper*. Eydora 9. *sæpius*. ³⁴⁸³ qui 1. 4. 6. qui fluvius 2. 9. ³⁴⁸⁴ Isorūho 8b. 9. Isarubo 2. 7. *In cod. 6. Isa.nhō litera r erasa.* ³⁴⁸⁵ et extenditur 4. ³⁴⁸⁶ Scliam 9. ³⁴⁸⁷ ad stagnum (scagum 7b.) Danorum, quod Sliæ dicitur 7. *Verba*; usque — lacum *in cod. 6. superscripta sunt.* ³⁴⁸⁸ ad 9. ³⁴⁸⁹ At 9. ³⁴⁹⁰ Judland 1. *semper*. Judlandia vel Jucia (Jutia 10.) 2. 9. 10, *semper*. Jutlant 4. *semper*. ³⁴⁹¹ vocatur 9. ³⁴⁹² Funen 7. Fiunem 4. Finnem 5. Fiuniam 2. 8. *semper* Funiam 9. 10. ³⁴⁹³ diverteris 5. ³⁴⁹⁴ autem 2. 4. 9. 10. ³⁴⁹⁵ Sliaswich 7. Slaswich 10. Sleswiga 9. ³⁴⁹⁶ in A. *deest* 2. 5. 9. ³⁴⁹⁷ directam 7. 9. ³⁴⁹⁸ metieris 7bc* mearis 7a* ³⁴⁹⁹ sex 7. 8. 9. 10. *Voci quinque in cod. 6. superscriptum est*: in Alaburch, *voci septem*: in Wendila. ³⁵⁰⁰ aut sex dierum habens tunc in Wendilam 7. ³⁵⁰¹ stacio 7. *statura* 6. ³⁵⁰² Vendile 9. Vendilæ 10. *semper*. ³⁵⁰³ usque *addit* 4. 5. ad mare novissimum *redundat* 7. ³⁵⁰⁴ ex vict. regis *desunt* 6. 9. ³⁵⁰⁵ Ita 1. 6. *Ann. Sax. a. 952. Ottensa (u?) ut 7a* Ottensant 7b* vocatur Ottensant ex victoria ipsius cæsaris 7c* Ottinsund 5. Ita legendum videtur. Conf. Snorri Ynglinga Saga cap. 28. Odde sunt 9. 10. Odde sund 2. 8. ³⁵⁰⁶ Jutlandie (Judlandie 9) sive Jucie 2. 9. Judlandiæ sive Jutiæ 8. 10. ³⁵⁰⁷ Ibi 4. ³⁵⁰⁸ Normanniam 7. Norvegiam 9. 10. Nordwegiam 2. ³⁵⁰⁹ est *deest* 9. 10. ³⁵¹⁰ fluminis 4. ³⁵¹¹ deserta 4. 7. *deserta corr. 7c.* ³⁵¹² *deest* 7c. ³⁵¹³ Lubicen 2.*

NOTÆ.

(816) Conf. Sallust. Catil. c. 15.
(817) V. privilegium Leonis IX a. 1053. Hamb. Urkundenh. n. 75.
(818) Vita Anscarii cap. 25.
(819) Danische Wald. Conf. schol. 14.
(820) Hodie Vensyssel, pars Jutiæ borealis ultra

mare Lymflord.

(821) Liubicem hic, supra in scholio 13, intelligendum est de Lubeke vetere, Olden Lubeke, de qua vide chartam regis Conradi III a. 1139, Jam. 5; et Hemold. l. 1, c. 34 sq.

reat ³⁵¹⁴ saltibus, sola est Judlant ceteris horridior, A vel in nostram Saxoniam. Tertium voluit episcopatū esse in ³⁵³⁶ Arhusam ³⁵³⁷. Et hanc ³⁵³⁸ fretum quoddam a Fune ³⁵³⁹ dirimit brevissimum, quod ab orientali pelago ingrediens, longis anfractibus inter Funem ³⁵⁴⁰ et Judlant ³⁵⁴¹ protenditur in boream, usque ad eandem civitatem Arhusan, a qua navigatur in Funem aut Selant ³⁵⁴², sive in Sconiam ³⁵⁴³, vel usque in Norvegiam ³⁵⁴⁴.

2. (Cap. 209.) Postea vero deficiente hoc episcopatu, quem tertium posuimus, Judlant duos solummodo episcopatus retinuit, *** Sleswicensem ³⁵⁴⁵ videlicet ac Ripensem, donec mortuo nuper Wal ³⁵⁴⁶, Ripensi episcopo ³⁵⁴⁷ (822), diocesis illa discreta est in quatuor episcopatus ³⁵⁴⁸, auctoritatem suam præbente archiepiscopo. Qui mox consecravit in Ripam ³⁵⁴⁹ Oddonem, in ****-***** Arhusan ³⁵⁵⁰ Christia-

SCHOLIA.

- * *Schol. 96.* De ripa in Flandriam ad Cincfal ³⁵⁵¹ (823) velificari potest duobus diebus et totidem noctibus; de Cincfal ³⁵⁵² ad Prol (824) in Angliam duobus diebus et una nocte. Illud est ultimum caput Angliæ versus austrum, et est processus illuc de Ripa angulosus inter austrum et occidentem. De Prol in Britanniam ad Sanctum Mathiam ³⁵⁵³ (825) uno die, inde ad Far juxta Sanctum Jacobum (826) tribus diebus et ** tribus noctibus. Inde ad ³⁵⁵⁴ Leskebone (827) duobus et duabus noctibus, et est processus iste angularis totus ³⁵⁵⁵ inter austrum et occidentem. De Leskebone ³⁵⁵⁶ ad Narvese (828) tribus diebus et tribus noctibus, angulariter inter orientem et austrum. De Narvese ad Arrugun ³⁵⁵⁷ (829) quatuor diebus et quatuor noctibus, angulariter inter aquilonem et orientem. De Arrugun ad Barzalun (830) uno die similiter inter aquilonem et orientem. De Barzalun ³⁵⁵⁸ ad Marsiliam uno die et una nocte, fere versus orientem, declinando tamen parum ad plagam australem. De Marsilia ac Mezcin in Sicilia quatuor diebus et quatuor noctibus, angulariter inter orientem et austrum. De Mezcin ad Accharon (831) 14 diebus et totidem noctibus inter orientem et austrum, magis appropiando ad orientem ³⁵⁵⁹. (4. 9.)
- ** *Schol. 97.* Ad Angliam *faventibus curis vela pandis.* (6.)
- *** *Schol. 98.* Primus in Sleswich ³⁵⁶⁰ episcopus fuit ³⁵⁶¹ Haroldus, secundus Poppo, tertius Rodolphus ³⁵⁶² (8 b. 9. 10.)
- **** *Schol. 99.* Inter Arhusan et Wendilam circa medium Wiberg apud...ta...sita. (6.)
- **** *Schol. 100.* Inter oceanum et Wendile mare promunctorium Skagen, quod respicit contra insulas aquilonales. (6.)
- ***** *Schol. 101.* Wendil. . insula . . . tripartit . . . in osti mari . . . oceano, ingreditur. (6.)
- ***** *Schol. 102.* Primus in Ripa episcopus Lyafdagus erat ³⁵⁶³, secundus Othencarus ³⁵⁶⁴, tertius Wal ³⁵⁶⁵, quartus Odo ³⁵⁶⁶. (8 b. 9.)

VARIÆ LECTIONES.

³⁵¹⁴ omnes t. G. p. horreant 4. 7. ³⁵¹⁵ Hæc 7. ³⁵¹⁶ ibi *deest* 6. ³⁵¹⁷ habent 7. 9. 10. ³⁵¹⁸ quond. reg. 5. ³⁵¹⁹ prædictus cæsar 7. ³⁵²⁰ Ottho 10. ³⁵²¹ subjiciens in tributo 7. s. interdicto 7. ³⁵²² constituit 2. 8. 9. 10. ³⁵²³ Sliaswich 7. Sleswich 2. *semper*. Sliaswig 9a. Sleswig 9b. ³⁵²⁴ Heithebu 4. Heidbu 2. Hetthbii 9. Heideby 10. ³⁵²⁵ quod 9. ³⁵²⁶ aliud 7. ³⁵²⁷ incolæ *deest* 2. 4. 9. 10. ³⁵²⁸ quo 4. ³⁵²⁹ Slavaniam 9. ³⁵³⁰ et *addit* 4. in Sueoniam vel in Smelandiam (Seinlandiam 9.) vel 9. 10. ³⁵³¹ fec. ep. *desunt* 4. ³⁵³² tangitur 2. 4. 8. 9. 10. ³⁵³³ orcano 10. ³⁵³⁴ torquent 2. ³⁵³⁵ vel 2. 4. 9. 10. ³⁵³⁶ Tertium vero in 4. ³⁵³⁷ Arhusam 1. *semper*. Arhuson 7c. Arusia 2. 9. 10. *semper*. Arhusen 4. *semper*. ³⁵³⁸ hunc 5. 7c. ³⁵³⁹ Fiune 4. Finne 5. Fiona 2 *sæpius*. Fiunia 8. 9. 10. *semper*. ³⁵⁴⁰ Fiunem 2. 4. Finne 5. *semper*. Finniam *sæpius*. ³⁵⁴¹ Judlandium 10. ³⁵⁴² Selandiam 9. 10. *semper*. ³⁵⁴³ Scaniam 2. 7. 8. 9. *semper*. Schaniam 10. ³⁵⁴⁴ Nordwegiam 2. 4. *semper*. Norwegiam 5. 7c. 9. *semper*. ³⁵⁴⁵ Sliaswicensem 4. Sleswichensem 10. ³⁵⁴⁶ Walone 8. Wallone 2. 10. Vallone 9. ³⁵⁴⁷ donec -- episcopo *desunt* 7. ³⁵⁴⁸ scilicet Ripensem, Arhusensem, Wibergensem, quartum in Wendila 7. *ubi desunt verba sequentia auctoritatem usque* Albricum. ³⁵⁴⁹ Ripa 4. ³⁵⁵⁰ Arhusiam 2. Arusiam 8. ³⁵⁵¹ Ita 4. Albert. *Siad.* MS. *Holmiense apud Langebek. SS. rer. Danic. T. V. pag.* 622. Cuicfal 5. 9. ³⁵⁵² Matthiam 5. ³⁵⁵³ trib. d. et *desunt* 5. 9. ³⁵⁵⁴ ad *deest* 5. 9. ³⁵⁵⁵ et duabus ii. e. e. p. i. a. totus *desunt* 5. 9. ³⁵⁵⁶ Leskebone 4. ³⁵⁵⁷ Albert. MS. *Holm.* Arrugen *corr.* Arrugun 4. Arrugnen 5. 9. ³⁵⁵⁸ Barsalun 5. 9. ³⁵⁵⁹ austrum 5. 9. ³⁵⁶⁰ Sleswich 10. Sleswich 9. ³⁵⁶¹ erat 10. ³⁵⁶² Rodolperus 9. ³⁵⁶³ Primus ep. in R. fuit Eyasda 9. ³⁵⁶⁴ Othemarus 9. ³⁵⁶⁵ Wallo 9. ³⁵⁶⁶ Oddo 9.

NOTÆ.

- (822) Wal. V. supra l. II, cap. 70; l. III, cap. 23.
- (823) Cincfal sive Sindfal quondam dicebatur ostium fluvii Mosæ. V. Siccama Commentar. ad legum Frison. in Addit. sap. tit. III, § 58, p. 142.
- (824) Praule sive Prawle in comitatu Devon, haud procul a Dartmouth et Plymouth. Apud Ptolemæum vocatur Berolium, quod minus accurate Landsend esse censetur.
- (825) St. Mahe in Britannia minori.
- (826) Ferrol juxta S. Iago di Compostella in Galicia.
- (527) Ulexbona, Lissabon.
- (828) Maris brachium apud Gibraltar, quod Scandinavis dicebatur Niørvasund, id est *mare strictum*, quæ verba Albertus Stadensis a. 1152 hic quoque adjecit. V. Orkneynga Saga. Saga Sigur Jorsalafar. Conf. Basnage ad Canisii lect. antiq. t. IV, p. 337.
- (829) Tarragona.
- (830) Barcellona.
- (831) Saint-Jean d'Acree.